

Mendelova univerzita v Brně
Agronomická fakulta
Ústav aplikované a krajinné ekologie

Agronomická
fakulta

Mendelova
univerzita
v Brně

Funkce jihomoravského venkova v současném období

Doktorská disertační práce

Vedoucí práce:
RNDr. Antonín Vaishar, CSc.

Vypracovala:
Ing. Miloslava Náplavová

Brno 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma ***Funkce jihomoravského venkova v současném období*** vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiloženém seznamu literatury.

Disertační práce je školním dílem a může být použita ke komerčním účelům jen se souhlasem vedoucího disertační práce a děkana Agronomické fakulty Mendelovy univerzity v Brně.

Brno, dne.....

Podpis doktoranda.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji svému školiteli **doc. RNDr. Antonínu Vaisharovi, CSc.** za cenné rady, připomínky a pomoc po celou dobu mého studia. Poděkování patří odborníkům a starostům všech modelových mikroregionů, bez jejichž pomoci by nebylo možné tuto práci realizovat. Dále bych chtěla poděkovat Janě Pokorné za technickou pomoc.

Zpracovaná disertační práce vznikla za podpory stipendijního fondu Interní grantové agentury AF MENDELU v Brně číslo TP6/2010 v rámci projektu: *Současný stav a vývojové tendence jihomoravského venkova* a za podpory projektu 7. rámcového programu Evropské unie DERREG č. FP7-SSH-2007-1/225 204.

ABSTRAKT

Předkládaná disertační práce se zabývá funkcemi současného jihomoravského venkova. Jihomoravský kraj byl rozdělen do čtyř typů venkova, ve kterých byly vybrány modelové mikroregiony. Byla navržena typologie funkcí venkova, která vychází z analýzy odborných a tematicky zaměřených publikací a dokumentů. Hlavním cílem práce je specifikace a analýza současných funkcí jihomoravského venkova. První část práce je zaměřena na statistickou analýzu modelových mikroregionů. Na ni navazuje dotazníkové a anketní šetření, které je zaměřeno na specifické funkce diferencovaných typů venkova. Výsledky práce potvrzují, že současný venkov plní více funkcí. Ty se vzájemně podmiňují a ovlivňují. Je důležité hledat rovnováhu v rozvoji jednotlivých funkcí. Dále bylo prokázáno, že existuje určitá vazba mezi typem venkova a jeho funkcemi. Analýza funkcí venkova je přínosná především pro pochopení role venkova a jeho budoucí podoby. Podoba venkova se bude odvíjet od toho, v jakém poměru jednotlivé funkce budou. Současný venkov plní a do budoucna bude plnit tři hlavní funkce a to rezidenční, produkční a rekreační. Z výsledků šetření je patrná rostoucí závislost jednotlivých funkcí venkova na dotační politice EU. Zvolené statistické ukazatele do jisté míry kvantifikují navržené funkce.

Klíčová slova: mikroregion, venkov, multifunkční prostor, Jihomoravský kraj

ABSTRACT

The submitted thesis deals with functions of the current South Moravian countryside. This region was divided into four types of countryside, where model micro-regions were chosen. a typology of countryside functions that results from the analyses of professional and thematic publications and documents was suggested. Main objective of this thesis is to specify and analyses the current functions of the South Moravian countryside. The first part is aimed at the statistical analysis of micro - regions modeling. The following part is aimed at the specific functions of different types of countryside based on a questionnaire and an enquiry survey. Thesis findings confirm that the current countryside serves several functions. They are mutually conditioned and they influence each other. It is important to search for equilibrium in the development of particular functions. In addition, it was proved that there has been a certain link between the types of the countryside and their functions. Analysis of the countryside functions is particularly beneficial for understanding of the countryside role and its future form. The image of the countryside will be determined by the relation among individual functions. The current countryside fulfills three following main functions: residential, production and recreation. They are bound to other functions. a noticeable growing dependence of the individual countryside functions on EU subsidy system has been shown from the enquiry. To some extent the selected statistical indicators quantify the suggested functions.

Keywords: micro-region, countryside, multifunctional space, South Moravian Region

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	LITERÁRNÍ PŘEHLED.....	10
2.1	Obecné přístupy k vymezení venkova	10
2.1.1	Vymezení venkova v Jihomoravském kraji	14
2.2	Typologie venkovského prostoru.....	16
2.3	Charakteristika jednotlivých typů venkova Jihomoravského kraje.....	18
2.3.1	Příměstský „suburbanizovaný“ venkov	18
2.3.2	Mezilehlý „úrodný“ venkov.....	22
2.3.3	Odlehlý venkov vnitřní periferie	23
2.3.4	Odlehlý venkov pohraničí	25
2.4	Funkce venkova	27
2.5	Udržitelný rozvoj venkova.....	40
2.5.1	Aktéři rozvoje venkova	44
2.6	Kvalita života	45
3	CÍL PRÁCE	47
4	MATERIÁL a METODIKA	48
4.1	Metodika práce.....	48
4.2	NAVRŽENÁ TYPOLOGIE FUNKCÍ VENKOVA	53
5	VÝSLEDKY	57
5.1	Charakteristika Jihomoravského kraje	57
5.2	Analýza modelových mikroregionů v Jihomoravském kraji	58
5.2.1	Mikroregion Malá Haná.....	60
5.2.2	Mikroregion Cezava.....	65
5.2.3	Mikroregion Modré Hory.....	70
5.2.4	Mikroregion Dyje.....	75
5.3	Vyhodnocení dotazníkového šetření	80
5.4	Vyhodnocení anketního šetření.....	103
6	DISKUSE.....	116

7	ZÁVĚR	126
8	POUŽITÁ LITERATURA.....	129
9	PŘÍLOHY	155

1 ÚVOD

Venkov představuje dynamický prostor, který se vyvíjí a formuje po staletí. V posledních letech prodělává řadu významných změn. Je specifickým a značně různorodým společenským, ekonomickým, kulturním i ekologickým prostorem. V současné době se na něj již pohlíží jako na heterogenní prostor, který plní řadu významných a nezastupitelných funkcí. Funkce venkova vystihují do značné míry určitý protiklad vůči městu a to i přesto, že se rozdíl mezi venkovem a městem stírají. I přes tento průkazný fakt je důležité zachovat specifičnost venkova. Hlavní myšlenkou tohoto přístupu je, že venkov a jeho funkce nezaniknou, ale budou se kontinuálně měnit. Funkce venkova ovlivňují atraktivitu a kvalitu života na venkově. Venkov začínají přetvářet tržně orientované zájmy především pro obytné účely (první a druhé bydlení).

V odborných pracích je často uváděno, že je důležité udržet a zachovat funkce venkova. Tímto tématem se u nás, ale i ve světě zabývá jen několik odborníků. Přesné vymezení je stejně obtížné, jako samotné vymezení venkova. Jednotlivé funkce se překrývají a postupem času proměňují. Stejně je tomu i s významností jednotlivých funkcí.

Cílem disertační práce je specifikovat a analyzovat funkce současného venkova z hlediska jejich udržitelnosti. Jednotlivé funkce jsou zkoumány v reprezentativních modelových mikroregionech Jihomoravského kraje. Tyto čtyři mikroregiony byly vybrány v diferencovaných typech venkova. Jedná se o suburbanizovaný venkov v zázemí Brna, venkov jihomoravských úvalů tzv. úrodný venkov, venkov vnitřních periferií a venkov pohraniční.

V modelových územích byla provedena analýza vlivu bydlení, zemědělství, cestovního ruchu, služeb, podniků a dalších aktivit, které mají vliv na krajinu a osídlení ve venkovském prostoru a analýza podmínek, za nichž by se uvedené funkce mohly do budoucna rozvíjet.

Jihomoravský kraj je možno ve srovnání s průměrem za Českou republiku považovat za více venkovský. Oblast celé jižní Moravy patří k venkovům s výraznou identitou. Je pro ni charakteristické intenzivní zemědělství, vysoké zastoupení převážně mikro a malých podniků a to i přesto, že se rozhodující výroba stále realizuje ve velkých podnicích, zachování lidových tradic především živého folkloru a vinařství,

značná soudržnost místních obyvatel a nově se rozmáhající venkovský cestovní ruch a výroba energie z obnovitelných zdrojů.

Práce se skládá ze tří provázaných částí. V první (teoretické části) je řešena problematika venkova, jeho vymezení a jednotlivé funkce venkova. Od této kapitoly se odvíjí celý koncept práce. Druhá část je zaměřena na samotný empirický výzkum (tzv. praktická část). Ten je realizován v několika krocích: sběr dat, dotazníkové šetření, anketní šetření, terénní průzkum a následné zpracování dat pro jednotlivé modelové mikroregiony. V poslední části budou vyhodnoceny výsledky a diskutovány závěry vyplývající z jednotlivých výzkumných šetření.

2 LITERÁRNÍ PŘEHLED

2.1 Obecné přístupy k vymezení venkova

V současné době existuje řada kritérií, metodik a přístupů, podle nichž je možné venkov vymezit. Vymezením venkova se u nás i v zahraničí věnuje mnoho autorů a institucí. Problémy při hledání hranice a definice venkova jsou dány velkou proměnlivostí venkovského osídlení v území ČR, ale i ve světě (ČSÚ, 2009). Jak uvádí Perlín (2009) *„dosavadní přístupy k vymezení venkova v ČR jsou velmi diferencované a neexistuje obecně vnímaná hranice mezi venkovem a městem“*. Dále poukazuje také na jasný fakt, že požadavek na vlastní definování venkova nastal v ČR v kontextu dotačních programů na podporu venkova.

V odborné literatuře můžeme najít různé varianty definice venkova, ve kterých je vzhledem k účelu vymezení použito různých kritérií. Hlavním problémem při vymezování venkova je i překrývání pojmu „venkovský“ region (prostor, území) s pojmy, jako jsou „periferní“ (okrajový, obvodový), „marginální“ (okrajový, mezní) nebo „rurální“ (venkovský, zemědělský, rolnický) region“ (ČSÚ, 2007). Válka (2011) uvádí, že *„venkov jako součást kulturní krajiny se stává předmětem celospolečenského zájmu“*. Nejčastěji se používají dva pojmy a to venkov, venkovský prostor a dále také pojem rurální prostor. Tyto pojmy vystihují ve své podstatě jednu a tu stejnou oblast (Zelenka a Pásková, 2002). Dnešní venkov nese některé znaky města a u řady měst se naopak setkáváme s venkovskými prvky, a právě proto je vymezení přesné hranice mezi městem a venkovem složité. Do současné doby nebylo vytvořeno jedno univerzální vymezení. Nabízí se možnost vymezovat venkov na základě klasifikace venkovského území podle vztahu k jejich určitému využití. Přesné vymezení venkova je v některých případech velmi důležité¹ (Svobodová, 2009; Binek et al., 2007, 2009).

Jak uvádí Maříková et al. (1996) *„venkov je obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství, menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem“*. Převládají v něm zemědělské popřípadě lesnické formy hospodaření. V tomto území se cíleně obhospodařuje zemědělská půda za účelem

¹ např. požadavek na jasné vymezení příjemců dotací tj. účelové vymezení pro uplatňování politiky rozvoje venkova

produkce plodin a chovají hospodářská zvířata (Jančák, 2003). V těchto oblastech převládá většinou extenzivní využití půdy, nebo otevřené rozsáhlé prostory neobdělávané půdy, v nichž se nacházejí malá sídla. Je zde zachován určitý respekt ke krajině (Cloke, 2000). Perlín (2008) definuje venkov jako „*prostor, který zahrnuje jak krajinu, tak i venkovská sídla. Pojem venkov tedy integruje jak nezastavěné území, tak i zastavěné území malých sídel – vesnic. Pro venkov jsou charakteristické menší intenzity sociálně ekonomických kontaktů, menší hustota vazeb mezi jednotlivými subjekty, které se ve venkovském prostoru pohybují*“. Jak uvádí Chromý (2011), venkov lze vnímat jako socioprostorový proces. Během tohoto procesu vzniká typická prostorová jednotka jako část prostorové struktury společnosti. Blažek (2004) zdůrazňuje, že venkov je výstižnější označení kulturní krajiny, kterou utváří činnost člověka. Na venkov je možné pohlížet jako na neměstský prostor, krajinu, prostor zemědělské výroby, životní styl, prostor rekreace a odpočinku (Kučera a Kuldová, 2006). Jak uvádí Válka (2011) venkov je prostor, který zahrnuje jak krajinu (extravilán) tak i vesnická sídla (intravilán).

Woods (2011) vidí venkov, jako všestranné místo, kde jsou dochovány tradice, kultura, kuchyně, výrobky, ale také unikátní příroda, terén a čistý vzduch. Obecně se venkov vyznačuje nižší hustotou obyvatelstva, starším obyvatelstvem, vyšší nezaměstnaností, vyšší zaměstnaností v zemědělství, což už také zcela neplatí, nižší vybaveností službami a menší hustotou osídlení než v městských oblastech (Věžník et al., 2008; ČSÚ, 2008).

Řada odborníků se v posledních letech přiklání k názoru, že není pouze jeden venkov. O venkovu hovoří v množném čísle, jako o venkovech např. Ježek (2008), Perlín a Hupková (2010), Blažek (2004), Perlín et al. (2010), Svobodová et al. (2011), Chromý (2011). „*Při cestách našim venkovem asi každý vnímá, že venkov není jeden. Různé venkovy se mohou lišit i výrazně (nejen v triviální dichotomii český a moravský nebo dosídlený a kontinuálně se vyvíjející). Vedle rozdílné polohy (vůči městu, hranici, dálnici ad.) se venkovy liší i „tváří“, kterou jim spoluvytvářejí místní obyvatelé*“ (Perlín a Chromý, 2012).

Je možné konstatovat, že tradiční venkov vnímáme na základě řady znaků. Jedná se o znaky urbanistické, architektonické, sociální, ekonomické, administrativní a velikostní znaky (Maříková, 2004, 2006). Bárta (2006) „*pokládá za venkov především prostor, ve kterém žijí a pracují lidé. Na jedné straně je ohraničen městem, na druhé*

straně divočinou. Budete-li hledat hranici, kde venkov začíná a končí, nenajdete ji“. Typické znaky venkova jsou již dosti potlačeny (Věžník et al., 2008).

Venkov je možno definovat i výčtem přívlastků² (atributů). Tyto přívlastky vystihují funkční a sociální proměny venkova. Obecně se venkovem nazývají oblasti volné nezastavěné krajiny a venkovských osídlení. Tento prostor má charakteristické činnosti, určitý životní styl, atmosféru (blízko k přírodě, klid, čistý vzduch), tradice, typické obyvatelstvo a krajinu s vesnicemi (menší sídla), specifický typ zástavby (Diviš, 2005; Majerová a Čmejrek, 2005; Chromý et al., 2011).

Ke změnám venkova dochází v důsledku komplexního působení obecných a specifických vývojových procesů.³ v průběhu let dochází k potřebě nově definovat venkov (-ovy) v důsledku změny vnitřních a vnějších podmínek, ale také ve smyslu vnímání venkova jeho obyvateli a uživateli (Chromý et al., 2011; Jančák, 2003).⁴ Jak uvádí Mátl a Srnová (2012) *„potřeba definování venkova (venkovských obcí, venkovského prostoru) vyvstala v ČR zejména v souvislosti s dotačními programy na podporu venkova a snahou etablovat venkov jako samostatný resort“.*

Venkov je možné vymezovat na základě kvantitativních nebo kvalitativních ukazatelů.

„Proto je při vymezování venkova (-ovů) – ať už na základě kvantitativních nebo kvalitativních ukazatelů – zásadní nedělat vymezení bez účelu, ale vždy na jednotlivé oblasti aplikovat konkrétní opatření“ (Svobodová et al., 2011). Maříková (2005, 2006) a Nunvářová (2007) rozdělily způsoby vymezení venkova na subjektivní vymezení (založené na citech a dojmech), objektivní vymezení kvalitativní (kritéria jsou přesně specifikována, ale lze je špatně měřit) a objektivní vymezení kvantitativní (kritéria pro vymezení venkova jsou přesně definována, jsou měřitelná a jejich zjišťování a ověřování je snadné). Nejčastěji se venkov vymezuje na základě velikosti sídla, na základě hustoty osídlení a popisné definice bez limitních hodnot. Pro potřeby regionální politiky se venkov vymezuje na základě hustoty osídlení (např. přístup k vymezení venkova dle OECD - Organisation for Economic Cooperation and Development či metodiky EUROSTATu - Evropský statistický úřad), (Bínek et al., 2007, 2009). *„Jedinou všeobecně uznávanou mezinárodní definicí je právě vymezení OECD, které je založeno na podílu obyvatelstva, jež žije na území s hustotou zalidnění menší než 150*

² tradiční, moderní, postagrární, (pří)městský, suburbánní, rekreační

³ hybné síly - společenské, politické, ekonomické, technologické, přírodní ad.

⁴ producenti, hospodáři, vlastníci půdy, návštěvníci, rekreační ad.

obyvatel/km²“ (ČSÚ, 2008). „Na úrovni obcí je venkov definován jakožto sídla s menší než výše definovanou hustotou. Na úrovni regionální pak definice vymezuje regiony převážně venkovské (kde více než 50 % obyvatel regionu žije ve venkovských obcích), významně venkovské (kde ve venkovských obcích žije 15 – 50 % obyvatel regionu) a výrazně městské (kde ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel regionu)“.⁵ EUROSTAT na místní (obecní) úrovni rozlišuje tři stupně venkovského prostoru a to extrémní venkovské osídlení (do 8 obyvatel na 1 km²), méně zalidněné venkovské oblasti (8 až 50 obyvatel na 1 km², v ČR téměř polovina území) a venkovské oblasti (50 až 100 obyvatel na 1 km²).⁶

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR doplňuje dvě kategorie⁷ ve Strategii regionálního rozvoje ČR o typologii *podle polohy* venkovských obcí a vymezuje tři typy venkovských oblastí:

- *příměstský venkov* – venkovské oblasti v zázemí velkých měst (s více než 50 000 obyvateli), jsou ovlivněny převážně suburbanizací a zaznamenávají výrazný nárůst své populace,
- *mezilehlý venkov* – průměrně rozvinuté venkovské oblasti ve větší vzdálenosti od velkých sídelních center, ale s dobrým dopravním spojením, ve kterých se nachází rekreační potenciál pro zázemí městských oblastí,
- *odlehlý venkov* – zahrnuje zejména tzv. periferní venkovské oblasti (ČSÚ, 2007; MZe, 2008).

Venkovské oblasti lze podle stupně jejich zapojení do národního hospodářství rozdělit na integrované venkovské oblasti (rostoucí populace a zaměstnanost v sekundárním a terciárním sektoru, půda využívána převážně zemědělskou činností, jedná se o oblasti blízké městským oblastem), středně pokročilé venkovské oblasti (relativně vzdálené od městských oblastí, vyznačují se převahou primárního a sekundárního sektoru s velkým podílem zemědělské činnosti) a odlehle venkovské oblasti (nejnižší hustota obyvatelstva, nejnižší příjmy a starší obyvatelstvo zaměstnané převážně v zemědělském sektoru), (Pělucha et al., 2006).

Bartušek (2000) a Binek et al. (2007) uvádí, že území ČR je možné dále rozdělit regiony na převážně venkovské (37,5 - 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích),

⁵ zpracováno dle: Binek a kol. (2007), Mátl a Srno (2012)

⁶ zpracováno dle: Binek a kol. (2007), Nunvářová (2007)

⁷ statistickou hranici pro vymezení - obce do 2 000 obyvatel a metodiku OECD

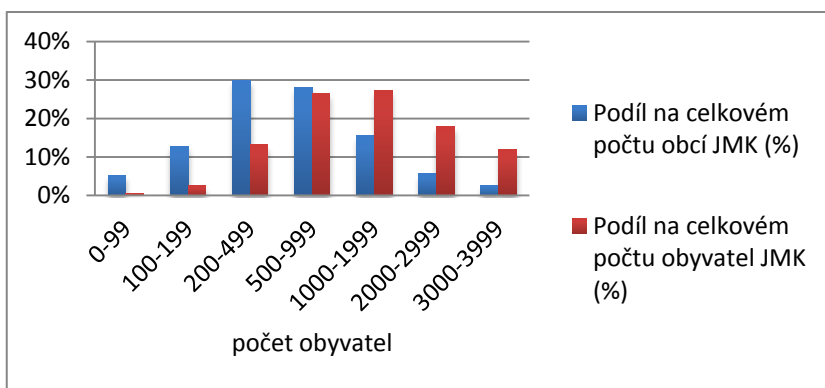
Program rozvoje venkova ČR a Národní strategický plán rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013 používají pro vymezení venkova výše uvedenou metodiku OECD (MZe, 2008). V České republice zaujímá venkov dle vymezení ČSÚ 78,8 % výměry ČR, což je 91,8 % obcí, v nichž žije 29,8 % obyvatel (Svobodová et al., 2011).

2.1.1 Vymezení venkova v Jihomoravském kraji

Map of the Moravian-Silesian region showing administrative boundaries and urban areas. The map is color-coded: green for rural areas (venkovský prostor), orange for urban areas (městský prostor), and grey hatched for military routes (vojenský újezd). It includes numerous place names such as Velké Opatovice, Letovice, Blansko, Brno, and Znojmo. A legend at the bottom left explains the symbols for administrative boundaries (solid line) and expanded functional boundaries (dashed line).

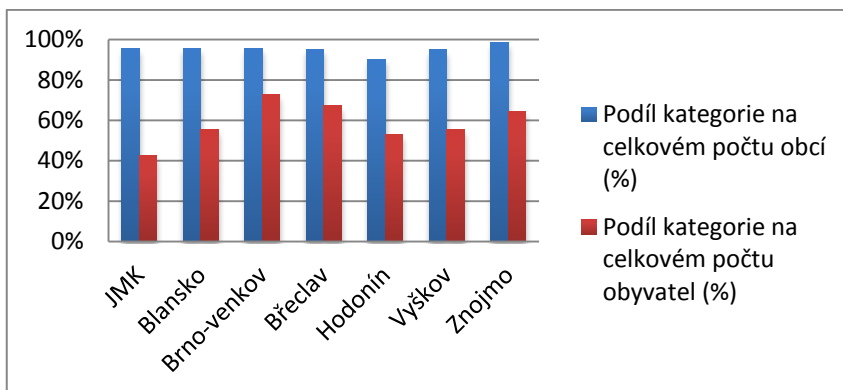
zdroj: ČSÚ (2009)

Pro sídelní strukturu kraje je obecně typický vyšší počet malých venkovských sídel, nižší počet velkých měst a významná úloha malých a středních měst. Sídelní struktura v jednotlivých oblastech kraje je značně diferenciována. V severní části kraje převládají spíše malá venkovská sídla, ale významnou úlohu zde mají městská sídla. Oproti tomu pro jižní část kraje jsou typická větší venkovská sídla a malá města, která jsou od sebe poměrně vzdálená. Do venkovského prostoru podle krajského způsobu vymezení patřilo v Jihomoravském kraji 647 obcí (96 % z celkového počtu obcí), na ploše 6 091 km² (cca 85% z výměry kraje) v nich žilo téměř 507 tisíc obyvatel (cca 44 % obyvatel kraje). Nejvíce obyvatel žije ve venkovských obcích v okrese Brno-venkov cca 73% obyvatel, což je způsobeno tzv. suburbanizačními trendy.

Graf 1 Velikostně-významová charakteristika venkovských obcí do 4000 obyvatel v JMK

zdroj: Malý lexikon obcí ČR 2011, vlastní výpočty

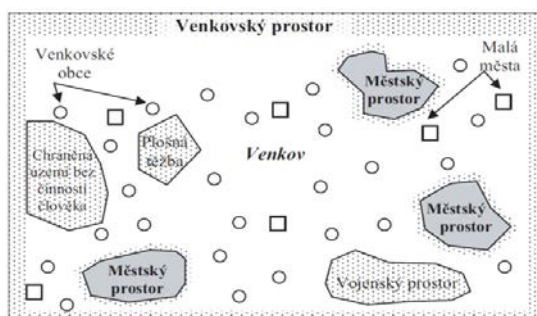

Graf 2 Velikostně-významová charakteristika venkovských obcí do 4000 obyvatel v jednotlivých okresech v JMK

zdroj: Malý lexikon obcí ČR 2011, vlastní výpočty

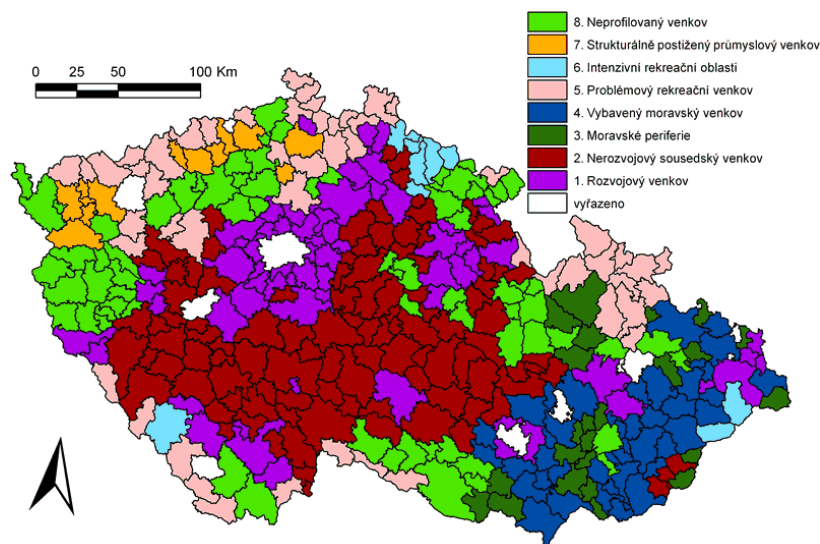
2.2 Typologie venkovského prostoru

Venkovský prostor je základním prostorovým souborem. Jehož součástí je krajina a sídla, která mají venkovské znaky. Patří do něj venkovské obce, ale i malá města, která společně vytvářejí jeden funkční celek. Zahrnuje veškerý prostor, který není prostorem městským (urbánním), (Bínek et al., 2007). Městský a venkovský prostor je provázán vazbami, které se určitým způsobem vzájemně ovlivňují (Pělucha a Bednaříková, 2008).

Obrázek 1 Prostorová strukturace území z hlediska přístupů k vymezení venkova
zdroj: Bínek et al. (2009)

Perlín (1998, 2003) vypracoval typologii venkova ČR, v níž rozdělil venkov do 6 oblastí: suburbánní zóna, venkov v bohatých zemědělských oblastech, bohaté Sudety, chudé Sudety, vnitřní periferie a Moravsko-slovenské pomezí. „Základní typologie venkovského prostoru je postavena na velikostní a polohové diferenciaci obcí. Polohová diferenciacie je založena na dopravní poloze obcí. Pro zařazení obce slouží počet obyvatel v obci ke konci daného roku“ (Bínek et al., 2007). O něco později vznikla nová typologie venkovského prostoru ČR, která vymezuje celkem 8 základních typů venkova (nerozvojový sousedský venkov, rozvojový venkov, moravské periferie, vybavený moravský venkov, problémový rekreační venkov, intenzivní rekreační oblasti, strukturálně postižený průmyslový venkov a neprofilovaný venkov). Tato typologie zobrazuje podrobnější dělení venkovského prostoru ČR. Rozlišuje tři hlavní typy venkova a to suburbánní – metropolitní venkov (charakteristické znaky venkova jsou postupně smývány vlivy města), český nerozvojový venkov (s charakteristickým vymezením v širším pásu od Rakovnícka přes středo-jihočeské pomezí až do prostoru Vysočiny) a moravský venkov (rozpadá se do více typů), (Perlín, Kučerová, Kučera, 2010).

Mapa 2 Typologie venkovského prostoru Česka

zdroj: Perlín (2010)

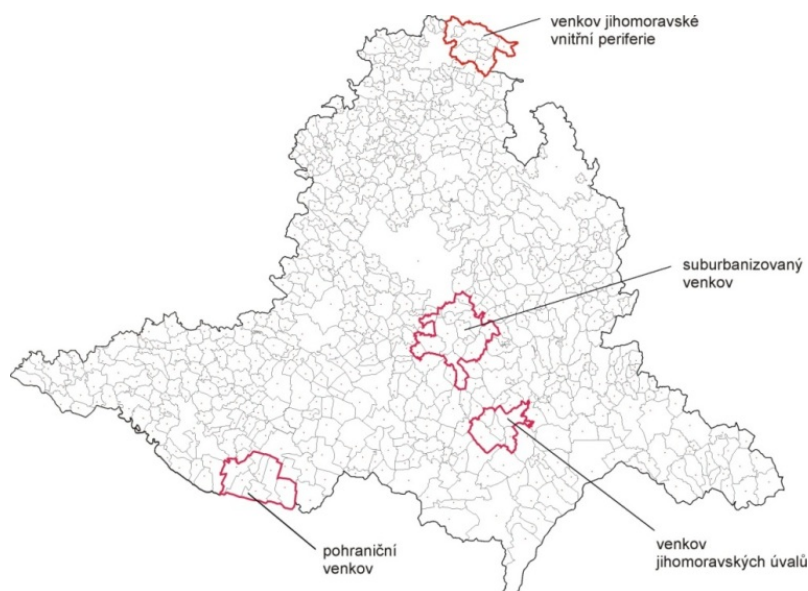
Další možné dělení venkovského prostoru uvádí Murdoch et al. (2003), který rozděluje venkovský prostor na chráněný venkov, soupeřící, autoritářský a klientelistický. V rámci programu ESPON (2010) je řešena typologie venkovského prostoru Evropské unie. Tato typologie dělí mimoměstské regiony „venkovské“ na zemědělské, spotřební, konzumní s dominantním významem venkovského turismu a diverzifikované s převahou sekundárních či terciárních odvětví (Svobodová et al., 2011). Müller (2005) poukazuje na to, že je potřeba vymezovat venkov na různých úrovních, tím že se budou rozlišovat městská a venkovská sídla, městské a venkovské obce, městské a venkovské prostory, městská a venkovská území.

Součástí venkovského prostoru jsou již výše uvedená venkovská sídla např. samoty, malé osady, klasické obce a příměstské obce poměrně velké. Další samotnou kategorií jsou malá městečka a městyse, která se často podobají více venkovu než městu. Zvláštním případem jsou obce v zázemí větších měst, u nichž se projevují suburbanizační procesy, které jsou typické spíše pro město (ČSÚ, 2008; ČSÚ, 2009). Pro sídelní strukturu českého venkova jsou charakteristická malá sídla s 30 – 100 obytnými domy a poměrně hustá síť menších měst s 3 000 – 10 000 obyvateli což bylo ovlivněno dobou vzniku a konfigurací terénu (Perlín, 1998). Heck in Glück a Magel (1992) uvádí, že venkovské obce jsou v podstatě malé přehledné prostorové jednotky, které jsou přímo spjaté s přírodou a krajinou. Binek et al. (2007) uvádí, že „sídelní typologie vychází z polohy obcí vůči urbanizovaným územím a urbanizačním osám, tedy

z polohy obcí v sídelní struktuře“. Maříková (2003) člení obce dle občanské vybavenosti do čtyř kategorií. Jedná se o obce s bohatou (mají základní i mateřskou školu, lékaře, více obchodů, knihovnu a další vybavenost), základní (mají základní školu, lékaře a alespoň jeden obchod), malou (mají pouze obchod a školu s prvním stupněm nebo lékaře, který dojíždí pouze některé dny v týdnu) a žádnou občanskou vybaveností (nemají žádný ze základních prvků vybavenosti). Vybavenost obcí se odráží na kvalitě života na venkově.

2.3 Charakteristika jednotlivých typů venkova Jihomoravského kraje

Tato kapitola se snaží specifikovat jednotlivé typy venkova, které se nacházejí v Jihomoravském kraji.

Mapa 3 Lokalizace modelových mikroregionů dle typu venkova

zdroj: vlastní zpracování

2.3.1 Příměstský „suburbanizovaný“ venkov

Většina původně venkovských obcí, které se nacházejí v zázemí větších měst, se pod vlivem suburbanizace mění. Stávají se z nich obce příměstské s městským způsobem života. Lidé se stěhují na venkov, který již ve své podstatě není venkovem. Pobývají zde většinou pouze přes noc, proto se často hovoří o tom, že se z venkova stává pouze „noclehárna“. Obyvatelé obce se začínají dělit na tzv. „starousedlíky a novousedlíky“. Novousedlíci většinou přinášejí do oblasti městský způsob života. Tím se významně odlišují od místních starousedlíků. Častým jevem je, že novousedlíci orientují své

aktivity do jádrového města. Dochází k vyšším nárokům na dopravní infrastrukturu (nárůst individuální automobilové dopravy) a obslužnost (Ouředníček, Temelová, 2008). Není zcela jasné, zda zvýšená mobilita obyvatel je příčinou či důsledkem suburbanizace (Ouředníček et al., 2002). Dopravní situace a doprava obecně patří k největším problémům procesu suburbanizace. Dochází k přetěžování dopravních komunikací ve městě a jejím zázemí. „*Proces suburbanizace znamená přesun obyvatel, jejich aktivit a některých funkcí z jádrového města do zázemí. Jedná se o typický proces rozšiřování území města. Proces suburbanizace můžeme chápat jako transformaci sociálního a fyzického prostředí z venkovského na (před)městské „(sub)urbánní“, což znamená nejen změnu v rozmístění obyvatelstva a v prostorové struktuře příměstských území, ale i změnu způsobu života obyvatel*“ (Ouředníček et al., 2008). Termín suburbanizace je odvozen z anglického názvu pro předměstí – suburb. Do češtiny je možné tento termín přeložit jako růst předměstí (Hrůza, 1997; Zelenka a Pasková, 2002). V některých většinou neodborných pracích se používá i další ne zcela vhodný výraz „rozsídlování“ (Musil, 2002). Sýkora (2002) vnímá suburbanizaci, jako růst města (prostorové rozpínání) do okolní venkovské a přírodní krajiny.

V okolí měst dochází k postupnému rozvoji předměstských oblastí. Vzniká nová skupina lidí, kteří žijí tzv. „předměstským“ způsobem života. Jedná se o kombinaci výhod městského a venkovského způsobu života. Dochází k rozvoji nových obytných „rezidenčních“ lokalit v některých obcích v zázemí převážně velkých měst. Nově příchozí obyvatelé mění sociální strukturu původně venkovských příměstských sídel. Původní obyvatelé „starousedlíci“ se nově setkávají s městským způsobem života (tzv. nepřímá urbanizace), (Ouředníček, Temelová, 2008). Venkovský způsob života se poměštuje (Cílek, Baše, 2005). Dalším typickým jevem souvisejícím s tímto procesem je odcizování lidí, posílení individualizace, horší mezilidské vztahy a ztráta sociální soudržnosti. V důsledku výše uvedených skutečností venkov ztrácí své původní funkce a přeměňuje se na městské struktury (Perlín, 1998).

Dochází ke vzniku nové výstavby označované jako satelitní městečka, která plní většinou funkci rezidenční. Urban sprawl je forma suburbanizace, kterou je možno pokládat za nežádoucí (z ekonomického, sociálního i environmentálního pohledu). Pojem sprawl se překládá jako rozlézání zástavby do volné krajiny. Ve většině případů se jedná o neřízenou a nepromyšlenou výstavbu, jak rezidenčních, tak i komerčních staveb (Ouředníček et al., 2008; Gremlica, 2002). V důsledku výstavby nových staveb

v zázemí měst dochází k dělení přírodního prostředí (narušení krajiny, změna krajinného rázu), (Mareš in Romportl, Chuman, 2009). Pouze výjimečně dochází ke vzniku tzv. *gated communities*, v českém překladu se používá výraz *ghetta bohatých* (Sýkora, 2007). Do zázemí velkých měst migrují převážně mladé rodiny s dětmi. Jedná se o specifickou skupinu obyvatel, která vyžaduje větší nároky na vybavenost obce (např. mateřská a základní škola, lékař, hřiště atd.), (Ouředníček et al., 2008).

Řada autorů vidí suburbanizaci, jako nežádoucí jev. Hlavní negativum spatřuje v negativním zásahu do „tradičního“ venkova a krajiny⁸, která je poškozována v důsledku rozrůstání obytné „rezidenční“ i komerční zástavby (Hnilička, 2005; Gremlica, 2002; Kolínská, 2004; Sýkora, 2002; Šilhavíková, 2007; Ptáček, 2002). Hlavním negativním důsledkem procesu suburbanizace jsou velké změny ve využívání krajiny (Kolínská, 2004). Dalším negativním jevem procesu suburbanizace je sociální úpadek center měst a jeho vnitřních částí. Dříve v lukrativních vnitřních částech města žili obyvatelé s vyššími příjmy a vyšším vzděláním, ale ti se dnes stěhují převážně do jeho zázemí. Do vnitřních částí se stěhují obyvatelé z nižší sociální třídy (Sýkora, 2007).

Suburbanizace není pouze negativní jev. Přináší i řadu pozitiv pro obce. Dochází ke zlepšování dopravní infrastruktury, podnikání a postavení obce. Novousedlíci do obcí přinášejí nový potenciál tzv. společenský či sociální kapitál (Ouředníček, 2003). Vaishar et al. (2012) spatřuje v tomto typu venkova ještě další výhody z hlediska trhu práce a vzdělanostní struktury obyvatelstva.

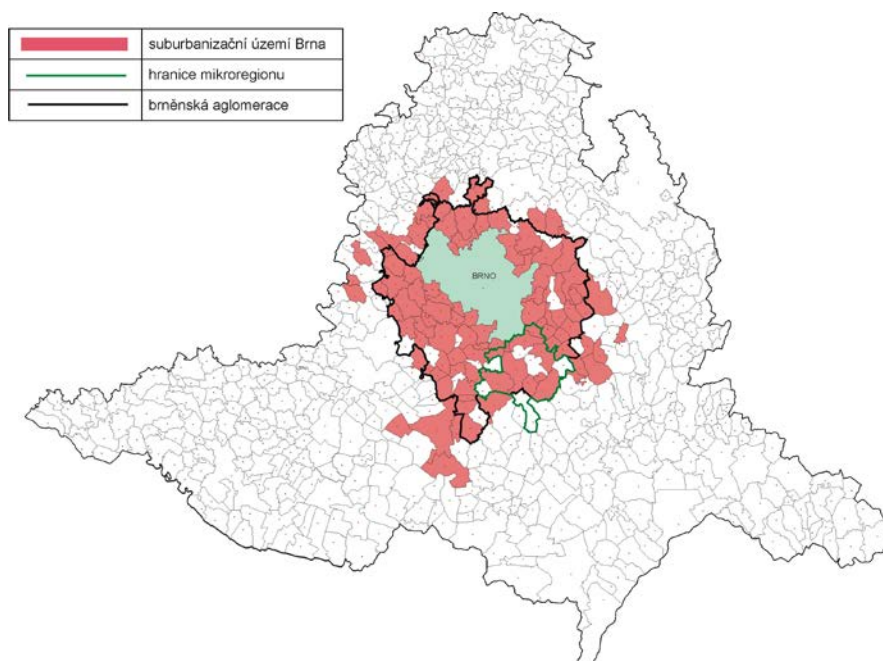
Jak uvádí Bednářová (2012) co do počtu obyvatel se v ČR nejvíce rozrůstaly zejména obce v zázemí Prahy, ale i v blízkosti dalších velkých především krajských měst jako je i Brno (porovnání SLBD 2001-2011).

„Problematika suburbanizace úzce souvisí s rozvojem aglomerací. Suburbanizace je vyvolána stěhováním obyvatel z centrálních částí aglomerací na jejich okraje a za jejich administrativní hranice a to při zachování úzkých funkčních vztahů se sídelními jádry“. Zázemí brněnské aglomerace tvoří tři příměstské okresy: Brno-venkov, Blansko a Vyškov. Do aglomerace města Brna bylo zařazeno 96 obcí a celková rozloha činí 328,1 km². Samotné město Brno pak má rozlohu 230,22 km² (70 % celé aglomerace) a 403 539 obyvatel (91 % celé aglomerace) k 13. 8. 2011. V okrese Brno-

⁸ změna krajiny, intravilánů sídel a obyvatelstva

město v poslední době dochází k výraznému úbytku obyvatel oproti okresu Brno-venkov, který zaznamenal výrazný nárůst počtu obyvatel.

Zázemí Brna tzv. brněnská aglomerace plní řadu funkcí. Tyto funkce jsou úzce provázány s městem (rezidenční, rekreační, funkce nezbytné vybavenosti a výrobních činností), [40].

Mapa 4 Brněnská aglomerace

zdroj: vlastní zpracování

Příměstský „suburbánní“ vývoj na okraji města Brna je možné nejvíce sledovat v okrese Brno-venkov. Nejvýraznější změny nastaly v druhé polovině 90. let na severu města v blízkosti městských částí Útěchov, Soběšice, Ořešín, Ivanovice. Dále následovaly oblasti jižně od Brna (Chrlice, Horní a Dolní Heršpice), na začátku 21. století započala výstavba ve větším měřítku také na západním okraji Brna (Troubsko, Rosice, Zastávka, Rozdrojovice, Kníničky), nejnověji jsou suburbanizací zasaženy okrajové městské části Brno-Bystrc, Žebětín a obce ve větší vzdálenosti od Brna (Rajhrad, Syrovice, Hrušovany), (Muliček, 2002; Brestičová, 2008). Dle Vaishara et al. (2012) má suburbanizace v okolí Brna má řadu forem. Nejedná se pouze o rodinné domy, ale častým jevem je výstavba menších bytových domů. Domy jsou stavěny často na „zelené louce“, ale v mnoha případech je zastavován stávající intravilán obcí. Jižně a jihovýchodně od Brna se v první fázi koncentrovala především komerční

suburbanizace.⁹ Obecně lze konstatovat, že v této části je levnější rezidenční výstavba. Oproti tomu do severní části se koncentrovala hlavně rezidenční suburbanizace. Je to dáno větší atraktivitou pro bydlení. Vaishar et al. (2012) se zamýšlí nad otázkou: *Je suburbanizovaný venkov ještě venkovem?* Uvádí, že je vhodné vycházet ze základních definic venkova. Dle statistického vymezení „z hlediska počtu obyvatel jednotlivých obcí tedy zůstává suburbanizovaný venkov v okolí Brna stále venkovem“.¹⁰ Dále podle metodiky OECD¹¹ „není nejbližší okolí Brna na třech stranách venkovem“. Domnívá se, že ostrá hranice mezi městem a venkovem již neexistuje a vzniká přechodná zóna, kterou nelze přiřadit k určitému typu osídlení jde o tzv. zónu „suburbia“.

2.3.2 Mezilehlý „úrodný“ venkov

„Mezilehlý venkov zahrnuje průměrně rozvinuté venkovské oblasti ve větší vzdálenosti od velkých sídelních center, ale s dobrým dopravním spojením, ve kterých se nachází rekreační potenciál pro zázemí městských oblastí“ (ČSÚ, 2007).

Tento typ venkova se nachází v oblastech se stabilizovanou a intenzivní zemědělskou výrobou. Na Moravě se jedná o prostor moravských úvalů (Dolnomoravský a Dyjsko – svratecký úval) a jihovýchodní části Moravy (označovaný jako vinorodý kraj), (Perlín, 1998). Úvaly se rozkládají především v okresech Hodonín, Břeclav a Znojmo (Mackovčín, 2009). Dochází zde k intenzivnímu využívání krajiny. Sídla mají většinou vyšší počet obyvatel (jedná se o větší sídla) a jsou bohatší s velmi dobře vyvinutou sítí technické infrastruktury. Je to způsobeno blízkostí menších měst a velkých regionálních center (v JMK je to hlavně Brno). Nedochází zde k výraznějšímu opouštění zemědělské půdy (Perlín, 1998). Některá venkovská sídla i přes jejich rurální charakter získala statut města. Od okolních venkovských sídel se však neliší svými funkcemi ani strukturou. Tato města většinou nemají střediskový význam, ale můžeme zde najít i výjimky jako jsou tradiční střediska Kyjov, Hustopeče, či Moravský Krumlov. Velké vesnice jsou do značné míry soběstačné v základní úrovni komerčních i sociálních služeb (Vaishar et al., 2011).

Jihomoravské úvaly zaujímají široké, rovinné území na dolních částech vodních toků s malým převýšením (150 až 344 m n. m.). Dyjsko – svratecký a Dolnomoravský

⁹ prostor křížení dálnice D1 s dálnicí D2 a rychlostní silnicí R52, převážně k.ú. Modřic

¹⁰ krajská varianta vymezení venkova – do 4000 obyvatel

¹¹ hranice 150 osob na km²

úval patří k nejteplejším částem kraje. Rozloha Dolnomoravského úvalu činí 957,76 km². Jedná se převážně o nížinu, která patří mezi nejteplejší a nejúrodnější oblasti u nás. Celou oblastí protéká od severu k jihu řeka Morava. Dyjsko – svratecký úval je také nížina, která se rozkládá kolem toku řeky Dyje a středního a dolního toku Svratky. Plocha úvalu je 1 453,43 km². Moravské úvaly patří do produkční oblasti kukuřičné a řepařsko-pšeničné s vysokými výnosy. Pro tuto oblast jsou typické vinice. Dále se zde nacházejí meruňkové a broskvové sady. Celá oblast úvalů má problém s vodní a větrnou erozí zemědělské půdy (Mackovčín, 2009; Demek, 2006).

Venkov jihomoravských úvalů je možno považovat díky úrodným půdám za bohatou zemědělskou oblast. V současné době není úplně jasné, zda díky významným změnám v zemědělství toto tvrzení platí. Oblast úvalů má velké předpoklady pro intenzivní zemědělskou výrobu (terén, půdní a klimatické podmínky). Zemědělství se zaměřilo na produkci obilovin a cukrové řepy. Relativně významné je i výše uváděné pěstování vinné révy, ovoce a zeleniny (Vaishar et al., 2011).

2.3.3 Odlehlý venkov vnitřní periferie

„Odehlý venkov periferní venkovské oblasti představuje území řídce obydlené, izolované od spádových měst a hlavních dopravních sítí“ (ČSÚ, 2007).

Periferní oblasti jsou značně specifická území. Dochází u nich k narušení funkčně – prostorových vztahů. Ty jsou výsledkem nerovnoměrného působení vzájemně se podmiňujících faktorů (sociálních, ekonomických, politických, kulturních i fyzickogeografických), (Havlíček, Chromý, 2001). Uchovávají cenné hodnoty, jako jsou tradice, identita a kultura. Velmi často jsou vyhledávány obyvateli měst, pro krátkodobou rekreaci (Reinöhllová in Novotná, 2005). Obecně se jedná o území, které nedosahují určité úrovně funkčně-prostorových a sociálně-prostorových vztahů. Různé faktory určují perifernost území a její specifické druhy (Havlíček et al. in: Novotná (ed.), 2005).

Rozlišujeme několik typů perifernosti (polohová, významová a ekologická). Polohově periferní regiony se nacházejí v příhraničních oblastech, ale také i při vnitřních hranicích administrativních celků; jedná se o tzv. vnitřní periferie. Vnitřní periferie představují „kapsy v prostoru“. Jde o projev dichotomie prostoru jádro - periferie.¹² Tyto oblasti jsou velmi často problémové (Musil, 1988). Jedná se o plošně

¹² území, které zůstalo mimo zájem centrálních oblastí

nerozsáhlejší oblast českého venkova ve středních a vyšších polohách. Jsou zde horší podmínky pro zemědělskou výrobu a skoro zde chybí hospodářská základna. Pro tyto oblasti je typické velké množství malých sídel s horší občanskou vybaveností, která jsou relativně blízko u sebe. Pracovní příležitosti pro obyvatele těchto oblastí jsou převážně v okresních městech nebo v regionálních centrech. Velká část původně bytových domů se dnes využívá k rekreaci (chalupy), (Perlín, 1998). Vnitřní periferie České republiky jsou většinou souvislá území na okrajích metropolitních regionů a okrajích regionálních středisek. Území jsou umístěna na okrajích spádových území regionálních středisek. Obecně se hovoří o tom, že se tato území hospodářsky nerozvíjejí, ztrácejí obyvatelstvo (emigrace), demograficky stárnou, mají nedostatek pracovních příležitostí, nižší vzdělanost, horší technickou a sociální infrastrukturu, horší dopravní dostupnost, starý bytový fond, vysoký podíl nebydlených domů a specifické sociální problémy. Více obyvatel je zde zaměstnáno v primárním sektoru. Moravské periferie mají celkově méně zemědělský charakter. Morava je, kromě některých částí, jako je např. Znojensko, méně regionálně kontrastní (Musil, Müller, 2006, 2008).

Vaishar et al. (2011) popisuje vnitřní periferii jako odlehlé regiony dnešního vnitrozemí. Jejich společným znakem je absence plnohodnotných městských center a velká vzdálenost (dosažitelnost významnějších středisek). Většinou se tyto oblasti nacházejí na hranicích sousedních regionálních středisek (okraj spádové oblasti Brna - centrum regionu). Jihomoravská vnitřní periferie je z větší části vnitřní pouze z celostátního pohledu. Její důležitá část se nachází na česko – moravské historické hranici. V rámci kraje můžeme považovat za vnitřní periferie některé části Českomoravské vrchoviny a především část severní hranice kraje proti kraji Vysočina a Pardubickému kraji v okrese Blansko. Některá sídla jsou slabá na plnohodnotné plnění střediskových funkcí (např. Velké Opatovice) a stejně tak tomu je i na druhé straně krajské hranice.

Další možný popis a vymezení vnitřních periferií přináší Musil a Müller (2006, 2008). Ti charakterizují vnitřní periferie dle umístění na území České republiky. Jsou chápány ze sociologického hlediska, jako prostor se specifickými sociálními znaky. Periferie jsou opomíjeným mechanismem sociálního vyloučení. Formovaly se velmi často kolem velkých měst a regionálních center, tj. kolem bývalých okresních měst. V podstatě se jedná o mikroregionální periferie Prahy, Brna a Plzně.

Musil a Müller (2006) popisují, že obyvatelstvo zde má omezené možnosti práce, zdravotní péče, školství, sociálních služeb, a také občanských aktivit.

2.3.4 Odlehlý venkov pohraničí

„V odborné literatuře se objevuje řada odlišných pohledů na příhraniční prostor (pohraničí) a neexistuje žádná jednotící kritéria pro vymezení pohraničí“. V pohraničí se vyskytuje stále větší koncentrace periferních oblastí než ve vnitrozemí (Zich, 2005b).

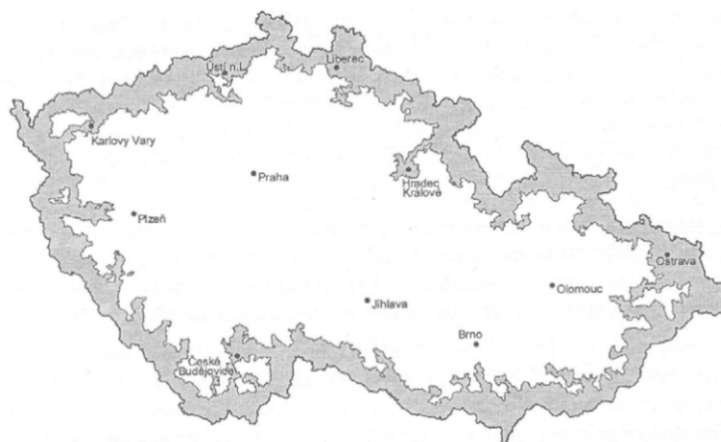
Hranice vymezovaly příslušnost území k jednotlivým státům. Příhraniční regiony měly a mají určité specifické postavení. Často jde o oblasti periferní (Jetmar, 2007). Vymezení pojmu „pohraničí“ v rámci České republiky se již několik let zabývá řada odborníků ze Sociologického ústavu Akademie věd ČR Praha. Problematikou současného pohraničí se zabývá kolektiv autorů v čele s editorem Jeřábek M. v monografii Geografická analýza pohraničí České republiky (Jeřábek, 1999). Pohraničí je vnímáno řadou autorů jako dělicí linie mezi státními útvary. Výzkumem českého pohraničí se zabývá celá řada autorů Jeřábek (ed.)1999, (ed.) 2001, 2003b; Jeřábek, Dokoupil, Havlíček, 2004; Jeřábek et al., 2004; Hampl, 2004; Chromý, 2000, 2004; Vaishar, 2008; Vaishar et al., 2009; Vaishar, 2011; Zich 1996, 2003, 2005a, 2005b, 2007 a další. Jeřábek et al. (2004) uvádí, že se jedná o území, které je pod vlivem politické hranice, aniž by bylo přesně vymezeno ohrazení tohoto regionu směrem do vnitrozemí.

Pohraničí je území nacházející se podél nebo v blízkosti státních hranic. České pohraničí tvoří úzký pohraniční pás. Jedná se o území, které se nacházejí u státní hranice (česko – rakouské, česko – německé, česko – polské, česko – slovenské). Jihomoravský kraj má úseky státní hranice s Rakouskem a Slovenskem.

Pohraničí již na základě polohy vykazuje charakteristiky periferie. Čím víc je sídlo vzdálenější od centra určitého území, tím je perifernější. Existuje mnoho způsobů vymezení příhraničního prostoru, resp. pohraničí. Nejčastěji se používá tzv. administrativní vymezení (území přímo sousedí se státní hranicí) dle okresů ležících při hranici (Jeřábek et al., 2004).

Dále Vaishar (2011a) uvádí, že je možné pro vymezení pohraničí využít spádové obvody pověřených obecních úřadů. Toto vymezení má logiku z hlediska struktury osídlení. Jihomoravské pohraničí zachází v případě středisek jako Znojmo, Břeclav nebo Hodonín relativně daleko do vnitrozemí. Tento přístup vychází z empirického

poznatku, že vliv státní hranice se projevuje zpravidla nejvíce v první obci za hranicí a dále v prvním městě, které poskytuje služby vyšší hierarchické úrovně.

Obrázek 2 Modelové vymezení pohraničí z hlediska prostupnosti hraničních efektů
zdroj: Jeřábek, Dokoupil, Havlíček (2004)

Pohraničí je často charakterizováno jako periferní území s nižší frekvencí kontaktů s centrem. Dochází zde často k přeshraniční spolupráci (zprostředkování kontaktů mezi subjekty na obou stranách hranice). Je možné jej definovat na základě vzdálenosti od státní hranice, jedná respektive o prostor při hranici dvou státních celků (Kastner, 1996; Jeřábek et al., 2004). Území je většinou geograficky i ekonomicky znevýhodněné. Obecně je možné konstatovat, že pohraničí charakterizuje periferní poloha (Houžvička, 1992).

Jak uvádí Vaishar et al. (2011) ne celé pohraničí lze označit za periferní. Struktura jeho osídlení je poměrně rozmanitá. Tři z regionálních metropolí (Ostrava, Liberec, Ústí nad Labem, ale i další střediska s nižší hierarchickou úrovní např. Břeclav, Znojmo, Hodonín) nelze označit za periferní. Hampl (2000) uvádí, že při výzkumu hranice a pohraničí jsou důležité dva aspekty a to hraniční efekt a periferní poloha.

Dodnes převládá názor, že příhraniční prostor je zároveň periferní oblastí. Perifernost odráží nesouměrné vztahy a nerovnoměrnosti mezi regionálními i sociálními systémy, oproti tomu pohraničí je závislé především na hraničním efektu. Příhraniční oblasti jsou více stálé než periferie. Regiony odstraňující hraniční bariéry, vykazují větší potenciál k postupnému zmírnění rozdílů mezi příhraniční periferií a vnitrozemským jádrem (Jeřábek et al., 2004). Příhraniční regiony mají poměrně velký rekreační potenciál (Balek in Zich ed., 2007).

Česko – rakouské pohraničí je převážně periferní prostor. Území má velmi malé rozvojové možnosti. Tento úsek je možno rozčlenit na dva úseky a to tranzitní úsek protínaný komunikací mezi Brnem a Vídní (vyšší hustota obyvatel) a úsek na jižním pomezí jihozápadní Moravy (nižší hustota obyvatel). Mezi oběma úseky není ostré rozmezí (Jeřábek et al., 2004).

Hranice České republiky s Rakouskou republikou dosahuje délky 466,3 km. Klasická hranice vznikla po I. světové válce a oslabila vzájemnou komunikaci mezi přilehlými regiony. Po II. světové válce došlo k rozdělení Evropy a vznik železné opony vedl ke zpretrhání vazeb mezi příhraničními regiony. Region byl po dlouhou dobu poznamenán poklesem obyvatelstva (nízký přirozený přírůstek, emigrace). Pokles se projevoval hlavně v periferních venkovských regionech. Sídlní struktura regionu je poměrně nevyvážená (malá a střední města, která fungují jako přirozená mikroregionální centra), (Jetmar, 2007). Rakouské pohraničí tvoří mikroregiony od Mikulova po Horní Planou. Toto území bylo po II. světové válce nově osídleno. V západní části rakouského pohraničí se nachází větší množství velmi malých obcí (Vaishar, 2011).

„Zcela specifické je postavení hranice česko-slovenské, neboť jde o hranici relativně novou. Současná generace se teprve vyrovnává s její přítomností a s jejími omezeními. Navíc má právě tento úsek státní hranice ČR vlastně po celé své délce stabilní osídlení dokonce s četnými rodinnými vazbami a při neexistenci významnější jazykové bariéry“ (Jeřábek, 1999).

V Česku můžeme spatřovat největší cílené úsilí o udržitelný rozvoj venkovských mikroregionů převážně v periferních částech mimo dosah velkých měst a aglomerací (Maier, 2012).

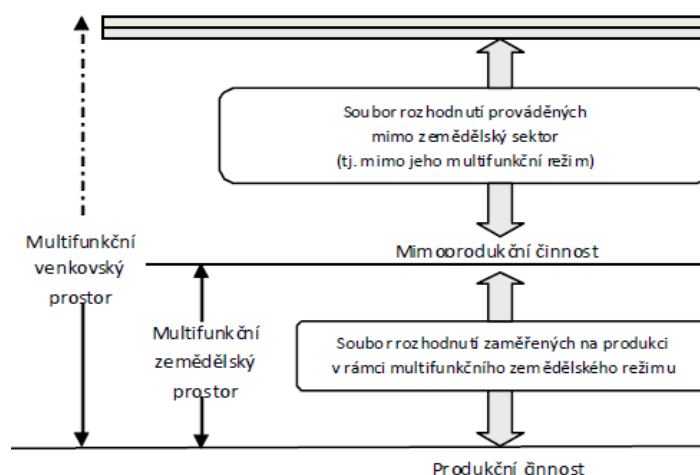
2.4 Funkce venkova

V minulosti venkov plnil a i nyní plní celou řadu významných funkcí, které jsou vázány na venkovský prostor. V tomto prostoru dochází k propojování městských a venkovských funkcí, ale i přes tuto skutečnost si venkov stále zachovává svou specifickou. V současné době neexistuje jednoznačné vymezení funkcí venkova.

Existuje řada podrobných studií, které se zabývají multifunkčním zemědělstvím, ale jen malá část jich řeší multifunkčnost venkova (Hall et al., 2004; McVittie et al., 2009). Většina z těchto studií je velmi úzce zaměřena. Koncept multifunkčnosti vznikl

v EU na konci minulého století (EC, 1998, 1999) v návaznosti na širokou nabídku zboží a služeb v zemědělském sektoru. Primárně byl tento pojem použitý právě pro oblast zemědělství (OECD, 2001). Nové venkovské paradigma rozvoje venkova (New rural paradigm; OECD, 2006) klade důraz na multifunkčnost venkovského prostoru při zachování funkce zemědělského sektoru, ve kterém budou vznikat nová pracovní místa. Upozorňuje na nutný přechod od dotací jednotlivým subjektům k podpoře rozvojových projektů na venkově a posílení lokálních aktérů. Holmes (2006) uvádí, že rostoucí význam konceptu venkovské multifunkčnosti je nevyhnutelný výsledek radikálních změn, které se odehrávají v zemědělství. Dochází k výraznému posunu od výrobních cílů (např. výstupy ze zemědělství a lesnictví) k mimoprodukčním (environmentálním).

V posledních letech se obecně zvyšuje zájem o multifunkční přístup k venkovskému prostoru jako celku a ne jen zemědělství (Potter, 2004). Multifunkčnost venkovských prostorů je důležitým rysem jakéhokoliv venkovského osídlení (Hoggart et al., 1995; Knickel and Renting, 2000; Potter, 2004; Mander et al., 2007). Stručně řečeno, venkovská multifunkčnost je regionální koncept, který odkazuje na mnohočetnost funkcí, které se vyvíjejí ve venkovském prostoru (Moyano, Garrido, 2007 in Gómez, Limón and Barreiro (ed.)). Konceptem multifunkcionality venkova a ne jen zemědělství se zabývají např. i McCarthy (2005); Woods (2010) a Wilson (2010). Wilson (2010) uvádí, že multifunkční venkovské lokality mají vyvážený ekonomický, sociální a environmentální kapitál. Pělucha (2010) upozorňuje na to, že „*multifunkční zemědělství*“ by mělo být menší podmnožinou „*multifunkčního venkova*“.

Obrázek 3 Prostor multifunkčního zemědělství a venkova

zdroj: Wilson (2007), upraveno dle Zbiralová (2010)

Ve venkovském prostoru dochází k trvalým změnám, které ovlivňují fyziognomii tj. vnější vzhled, ale také funkce venkova (Henkel in Glück a Magel, 1992). Venkovský prostor se formuje a vyvíjí již po staletí. Postupně se proměňují i jeho funkce. Významnost původní dominantní zemědělské funkce se mění a vzniká větší proměnlivost funkcí (Perlín, 1998).

Binek et al. (2007) uvádí, že na venkov bylo pohlíženo v minulosti jako na „zemědělsky využívanou krajinu se sídly, která jsou domovem lidí, kteří tuto kulturní krajinu vytvářejí a udržují“. Tímto způsobem vymezený venkov plnil i v minulosti řadu funkcí (zemědělskou, obytnou a environmentální). Největší zlom nastal na venkově po průmyslové revoluci, kdy došlo k oslabení do té doby dominantní zemědělské funkce. V důsledku mechanizace se výrazně zvýšila produktivita zemědělské výroby a snížil počet zaměstnaných v tomto odvětví. To mělo za následek migraci z venkova do měst, ale i nárůst dojížděky za prací.¹³ Další významná etapa, která u nás ovlivnila zemědělství, byla kolektivizace zemědělství. Za počátek kolektivizace je považován vznik jednotných zemědělských družstev. Došlo k narušení způsobu života na venkově a také k významným negativním zásahům do krajiny¹⁴. Proces kolektivizace „staví produkční funkci zemědělství do popředí na úkor krajinotvorné a krajinu udržující činnosti“ (Binek et al., 2007; Majerová, 2008). Pozitivní posun nastal přechodem na tržní hospodářství, kdy došlo k návratu k soukromému vlastnictví (restituce,

¹³ depopulační tendence na venkově

¹⁴ rozorání mezí, scelování pozemků, zvýšení mechanizace a chemizace, úbytek pracovních míst, snížení biodiverzity atd.

privatizace). Tyto kroky započaly transformaci zemědělských služeb na venkově (Šíp, Vystoupil, 2005). Válka (2011) uvádí, že v důsledku transformace zemědělství začíná docházet k snižování intenzity využívání pozemků určených pro zemědělství. Především v zázemí měst jsou tyto pozemky ohroženy suburbanizací (komerční, residenční).

Významnou úlohu hraje environmentální funkce, která je úzce spjata s produkční (zemědělskou) funkcí. Právě podpora mimoprodukční funkce zemědělství je velmi důležitá, protože se podílí na utváření a zachování typické venkovské krajiny (Perlín, 1998).

Schimmerling (1991) popisuje funkce venkovských sídel. Uvádí, že hlavním rysem malých venkovských sídel je jejich polyfunkčnost (pozn. dnes se spíše používá pojem multifunkčnost). Je velmi obtížné u většiny z nich určit jednu hlavní dominantní funkci. Podle něj jsou téměř vždy zastoupeny dvě, většinou však tři v podstatě rovnocenné funkce. Malá venkovská sídla tzv. „vesnice“ plní nejčastěji *funkci zemědělskou* - ztrácí na významu, *obytnou* - je stabilnější, *rekreační* - jejíž význam se zvyšuje, *krajinotvornou* - má specifický význam, rostoucí s vývojem společnosti a *různé obslužné funkce*. Právě ztráta zemědělské funkce byla hlavním faktorem rychlého úpadku některých sídel, která byla vzdálenější od center zemědělských podniků, protože zde neexistovaly jiné pracovní příležitosti. Obytná funkce postupně ztrácela na významu s funkcí výrobní. Bylo to dáno především nízkou úrovní občanské a technické vybavenosti. Některá venkovská sídla mají potenciál se zvětšovat a to především díky vhodné geografické poloze, blízkosti komunikací, dobré občanské a technické vybavenosti a nabídce pracovních příležitostí. Na venkově zůstávalo spíše starší obyvatelstvo. Význam rekreační funkce rostl od 70. let, kdy v důsledku regulace chatové výstavby rostl zájem o koupi domů na venkově pro účel rekreace tzv. chalupaření. Venkovská sídla plní i různé obslužné funkce, které jsou limitovány ekologickými hledisky. Dochází k využívání volných objektů pro skladovací účely (např. materiál, odpady). Velmi důležitá je i funkce krajinotvorná. Je ji možno popsat jako urbanisticko-architektonickou a estetickou hodnotu sídel (vesnice patří k hlavním krajinotvorným činitelům).

Baše (2007) uvádí, že „venkovské sídlo má nebo v minulosti mělo převážně zemědělskou a produkční funkci, kterou dnes nahrazuje převážně funkce obytná (rezidenční), rekreační, nebo kombinace obou“. Produkční funkce byla spojena se

zemědělstvím a lesnictvím a činnostmi, které s nimi souvisejí (bydliště, klid, relaxace). Začalo docházet k oslabování zemědělské funkce (snížení zaměstnanosti obyvatelstva, nižší produkce), jak je již výše uvedeno. Jednotlivé funkce venkova nabývají na významu v návaznosti na prostorových charakteristikách konkrétního území. V příměstských oblastech v důsledku suburbanizačních trendů dominuje funkce rezidenční. Dochází k tomu, že bydlení na venkově je výhodnou alternativou města (bydlení v klidu blízko přírodě), které je snadno dostupné.

Svobodová et al. (2011) uvádí, že venkov plní tři základní funkce a to produkční, rezidenční a rekreační. V současnosti je venkov chápán jako diferencovaný prostor. Jak uvádí Binek et al. (2009) tradiční venkov s dominantní zemědělsko-výrobní funkcí již v podstatě neexistuje. Dochází k tomu, že se stále více prosazují městské vlivy a tradiční se přeměňují.

Pokud hledáme možnou cestu rozvoje venkova lze se opřít o současné a budoucí funkce venkova. Důležité jsou také tradiční hodnoty venkova. Na současný venkov je nahlíženo jako na značně diferencovaný prostor, který v obecné rovině plní tři základní funkce – produkční, rezidenční a rekreační (relaxační). Význam jednotlivých funkcí se v průběhu času mění a i jednotlivé funkce se vnitřně proměňují. Dochází k poklesu významnosti funkce produkční (zemědělské), která ustupuje právě funkci rezidenční a rekreační (Binek et al., 2009; Svobodová et al., 2011).

Funkce venkova ovlivňují jednotlivé „složky“ venkova.¹⁵ Rozvoj venkova je souhrnem těchto rozvojových složek. Složky a funkce nestojí samostatně, ale vzájemně se ovlivňují a prolínají. Toto ovlivňování a prolínání je patrné i z toho, že pokud nastane rozvoj jedné funkce, pak ve většině případů dochází k tomu, že pozitivně ovlivní i rozvoj dalších funkcí.¹⁶ Výše uvedené funkce venkova nabývají na významnosti v závislosti na prostorových charakteristikách daného území (Svobodová et al., 2011).

Henkel (2004) dělí funkce venkova na pět základních funkcí. Definuje tzv. *přenosné (vnější) funkce*, které byly venkovskému prostoru „přiděleny“ industriální společnostmi. Jedná se o *funkce zemědělské a lesnické produkce, naleziště surovin, funkce volnočasová a odpočinková, funkce vedoucí k ekologické stabilitě a zásobování vody*. Dále upozorňuje na „*vlastní*“ funkce venkova jako prostoru k žití, trávení volného času

¹⁵ bydlení, služby, cestovní ruch, podnikání, technická infrastruktura, doprava

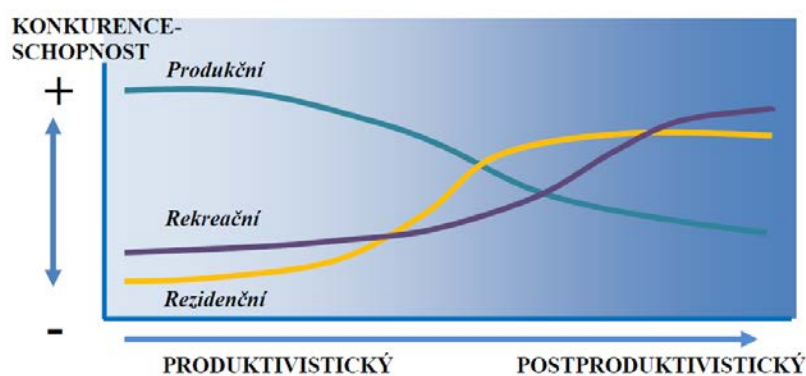
¹⁶ v některých případech může nastat i opak

a vykonávání ekonomických aktivit vlastního venkovského obyvatelstva. Tyto *sociálně kulturní funkce* mají významný vliv na udržování a rozvoj kulturních tradic v regionu.

Woods (2005) upozorňuje na to, že venkov přestává být viděn pouze jako prostor pro produkci, ale stále více je na něj pohlíženo jako na prostor konzumace tzv. spotřeby. Což je zapříčiněno především vlivy, které přicházejí z městského prostoru¹⁷.

Adelhardt in Glück a Magel (1992) navrhuje dělení funkcí venkovského prostoru na šest nejdůležitějších funkcí, které se uplatňují v rámci plánování rozvoje venkova. Uvádí, že „*venkovský prostor je bydlištěm, rekreačním územím, hospodářskou jednotkou, místem společenských kontaktů, kulturním a přírodním prostorem*“.

Hruška a Konečný in Ježek, Kaňka (ed.), (2011) se ve výzkumném záměru MSM 6215648904¹⁸, tematický směr „04: Vývojové tendence agrobyznysu, formování segmentovaných trhů v rámci komoditních řetězců a potravinových sítí v procesech integrace a globalizace a změny agrární politiky“ na Mendelově univerzitě v Brně zabývají restrukturalizací venkova. Uvádějí, že vývoj současného venkova je možno rozdělit na dvě etapy tzv. produktivistickou a postproduktivistickou. Pro produktivistický venkov¹⁹ bylo typické dominantní postavení zemědělské funkce „produkční“. Zemědělství na venkově mělo vedoucí postavení a jeho význam pronikal i do každodenního života obyvatelstva např. podpora kulturních činností. Pro postproduktivistický přechod venkova je typický ústup zemědělské produkce a vysoký růst konzumní funkce. Na venkově se začínají prosazovat a získávat na významu jiné funkce. Jedná se především o funkci rezidenční a rekreační (viz Graf 3).

Graf 3 Dynamika konkurenceschopnosti venkova dle uplatňujících funkcí

zdroj: Hruška, Konečný in Ježek, Kaňka (ed.), (2011)

¹⁷ vnější podněty

¹⁸ Česká ekonomika v procesech integrace a globalizace a vývoj agrárního sektoru a sektoru služeb v nových podmínkách evropského integrovaného trhu (2005-2011), hlavní řešitel MINAŘÍK, Bohumil

¹⁹ venkov = místo pro produkci potravin a jiných zdrojů

V současné době je nejvýznamnější funkcí venkova **funkce rezidenční (obytná)**. „Bydlení patří mezi základní funkce každého osídlení“. Je jedním ze základních faktorů rozvoje životní úrovně (Stehlík, 2007 aktualizováno Blažková, 2010 in UUR, 2007). Bydlení na venkově je snem mnoha lidí. Převažuje zde individuální zástavba. Ta je posilována změnami sídelního systému především procesem suburbanizace a kontraurbanizace (Šimon a Úředníček, 2010; Blahulová, 2008). Významným faktorem proč se lidé stěhují na venkov je i do značné míry zidealizovaná představa kvalitního bydlení v čistém životním prostředí. Měníci se způsob života se odráží i v požadavcích na funkci a kvalitu bydlení²⁰. Nové moderní domy již většinou neplní hospodářsko-výrobní funkci. Na významu nabývají funkce rekreační, regenerační a relaxační. Typická zástavba je vytlačována (Svobodová et al., 2011; Millendorfer in Glück a Magel 1992). To potvrzuje i Blahulová (2008), která vidí hlavní problém v pronikání typické městské zástavby do venkovského osídlení a vytváření tzv. suburbánních souborů. Výstavba je realizována bez ohledu na původní zástavbu a tím je narušena urbanistická jednota obcí. Největší tlak je ve venkovských obcích, které leží v blízkosti velkých měst. Svobodová (2009) uvádí, že hlavním předpokladem pro rozvoj rezidenční funkce je dopravní dostupnost a obslužnost (přijatelná časová vzdálenost od měst), občanská a technická vybavenost, vybavenost obchody a službami. Zřetelný trend zvyšování podílu zastavěných ploch v důsledku rezidenční a komerční výstavby je patrný ČR, ale i v celé Evropě (Kušková, 2003). Jak uvádí Binek et al. (2011) tento negativní trend podporuje především developerská činnost, která bez ohledu na danou zástavbu neúměrně zahušťuje obytný prostor a znehodnocuje venkovský prostor. Válka (2011) obecně vnímá změnu venkovského prostoru, který ztrácí původní venkovský charakter a vzniká nový typ venkovského osídlení. Tento nový typ osídlení je ovlivněn především suburbanizací.

Je možno konstatovat, že „holá“ rezidenční funkce je typická především pro příměstský typ venkova a hraje zde nejvýznamnější úlohu. V ostatních typech venkova není tato funkce, tak dominantní a je ve větší interakci s dalšími funkcemi.

Produkční (zemědělská) funkce venkova v poslední době oslabuje. Tato funkce byla až do nedávna klíčová pro venkov. Spojení venkov-zemědělství již úplně neplatí, ale stále hraje hlavní roli při utváření krajiny (nezemědělské aktivity). Ovlivňuje její vzhled a využití. Je to dáno propojeností mezi venkovem a městem v rámci

²⁰ zvyšování nároků

jednotlivých odvětví. Došlo k poklesu příjmů a zaměstnaných v tomto odvětví. Většina venkovské populace je ekonomicky závislá na nezemědělských aktivitách. Začíná docházet k intenzifikaci zemědělství a k posílení mimoprodukčních funkcí (Baše, 2007; Svobodová et al., 2011). K výše uváděným závěrům dospěl i Perlín (2011), který uvedl na semináři Venkov 2011, že role venkova se historicky vyvíjí. Původní funkce venkova byla výroba potravin. Zemědělská výroba ztrácí svůj význam. Mění se paradigma rozvoje venkova, reprezentanti venkova a v neposlední řadě i priority obyvatel venkova. Pro venkovskou ekonomiku jsou významné malé, střední podniky a rodinné firmy zpracovatelského průmyslu. Jako jedni z mála Beranová, Kubačák (2010) komplexně zkoumají vývoj zemědělství v Čechách a na Moravě. Vidí jej jako ekonomický a kulturní fenomén našeho venkova. Kučera, Kuldová in Majerová (ed.), (2006) uvádí, že v zemědělství dochází k restrukturalizaci, jedná se především o zmírnění intenzivního zemědělského hospodaření. Brožová (2009) dělí funkce zemědělství pro společnost na produkční a neprodukční. Produkční dále dělí na komerční (potravinářské, nepotravinářské účely) a nekomerční. Neprodukční dělí dle vlivu na pozitivní a negativní. V rovině multifunkčního zemědělství dělí funkce zemědělství na produkční a mimoprodukční. Upozorňuje, že je nutné zachovat funkci produkční, i když bude částečně ustupovat dlouho podceňované funkci mimoprodukční, která získává postupně na významu. Existuje několik variant vymezení funkce mimoprodukční (zahrnuje v sobě funkci sociální a demografickou, krajinnotvornou a ekologickou; sociální, environmentální, krajinnotvornou, ochranou a regenerační). Penk (2001) jde ještě do podrobnějšího specifikování mimoprodukční funkce zemědělství (protierozní, půdoochranná, vodochranná, retenční, přírodoochranná, krajinnotvorná, rekreační, zdravotní, ochrana kulturního dědictví venkova). Brožová (2009) konstatuje, že produkční funkce je stále hlavní funkcí zemědělství. Nová restrukturalizace zemědělské produkce v EU chápe produkční funkci na základě přírodních podmínek. Agrární politika výrazně podporuje mimoprodukční funkce. Mimoprodukční funkce v sobě zahrnuje i funkci sociální a demografickou. Jedná se o vztah zemědělského sektoru k osobám, které v něm pracují, ale i obyvatelstvu na venkově.²¹ Zemědělství i v současné době přispívá k udržení osídlení venkova. Další velmi významné funkce zemědělství jsou funkce ekologická a krajinnotvorná. „*Chránit kulturní krajinu proto nelze bez úzké součinnosti se zemědělstvím. Ekologická funkce*

²¹ účast na komunálních aktivitách

zemědělství spočívá především v péči o veřejné statky, jako je půda, voda, vzduch apod.“, ale i udržování biodiverzity. Na lokální (místní) úrovni zemědělství poskytuje různé služby např. pronájem budov, komunální práce atd. Zemědělské aktivity také, ale ovlivňují architekturu venkovských obcí a ráz krajiny (objekty zemědělské výroby). K tomu se přiklání i Válka (2011), který chápe roli zemědělství jako významné odvětví, které se podílí na zachování kulturní krajiny.

Miškolci (2005) poukazuje i na další neopomenutelný význam zemědělství a to je vytváření pracovních míst na venkově a z dlouhodobého hlediska i zajištění potravinové soběstačnosti a bezpečnosti. Binek et al. (2007) uvádí, že zemědělství spolu s lesnictvím, vinařstvím atd. patří do primárního sektoru národního hospodářství a stále si ještě drží nezastupitelné postavení v ekonomice našeho státu. Zemědělství v posledních letech pozvolna mění svou strukturu, ale i účel. Dochází k propojování zemědělských a nezemědělských aktivit. Tento koncept vychází z evropského modelu multifunkčního zemědělství, které podporuje integrovaný rozvoj venkova [91]. Válka (2011) ve své publikaci konstatuje, že v současné době dochází ke ztrátě významu zemědělského potenciálu na venkově v důsledku změny profesní struktury. Je obtížné předpovídat další vývoj zemědělství, což je převážně dáno tlakem EU, která „hledá novou tržní komoditu zemědělství, kterou lze nazvat „veřejné zboží“²².

Zemědělská politika EU se mimo jiné zabývá i potřebami zachování venkova a venkovského způsobu života. Cílem těchto snah je dosažení rovnováhy mezi produkčními a mimoprodukčními funkcemi venkova a zachování tradičních hodnot [2].

Další alternativou, která začíná nahrazovat zemědělskou funkci je oblast cestovního ruchu. **Rekreační funkce (turisticko-rekreační)** v posledních letech získává na významu. Podle Nunvářové (2007) je venkov většinou místem se zachovalou venkovskou krajinou, která má potenciál pro rekreační využití. Venkovský cestovní ruch se mimo jiné podílí na obnově, zachování kulturních tradic a rozvoji venkova. Je možné jej obecně definovat, jako cestovní ruch, který se odehrává na venkově. K formám venkovského cestovního ruchu patří agroturistika, vesnická turistika, chataření, chalupaření, cykloturistika a vinařská turistika atd. Zelenka a Pásková (2002) vymezují venkovský cestovní ruch jako komplexní označení pro druh cestovního ruchu. Rekreační a relaxační funkce venkova je podmíněna harmonickou kulturní a přírodní krajinou (Baše, 2007; Svobodová et al., 2011). Rozvoj cestovního ruchu je aktuálním

²² krajina, venkov

a významným tématem pro většinu obcí. Obce realizují, nebo připravují různé turistické aktivity především za podpory národních a evropských dotací. Ovšem ne všechny venkovské lokality mají potenciál pro tuto aktivitu. Ve většině případů cestovní ruch tvoří doplňkovou činnost za podpory aktivního přístupu obyvatel a samospráv (Svobodová et al., 2011). To do jisté míry vyvrací Fialová, Vágner (2005) in Hesková et al., (ed.), kteří uvádí, že „ *každá venkovská destinace disponuje potenciálem cestovního ruchu, jehož aktivace závisí na stupni vyspělosti místních obyvatel tento potenciál identifikovat a využít ve svůj prospěch* “. Vystoupil et al. (2010) uvádí, že rozvoj cestovního ruchu koreluje s turistickou atraktivitou území.

Ve venkovském prostoru se začala prosazovat měkká forma turismu, která je udržitelnější (Librová, 1994). Poměrně velká část venkovského území Česka je odborníky hodnocena jako území s poměrně velkým potenciálem pro cestovní ruch. Řada odvětví cestovního ruchu na sebe navazuje další ekonomické aktivity.

Dalším specifickým typem cestovního ruchu ve venkovském prostoru je chataření a chalupaření, které bývá označováno jako „cestovní ruch mimo veřejné formy“. Tento typ cestovního ruchu využívá soukromých rekreačních zařízení. Často tato forma není považována za cestovní ruch (Svobodová et al., 2011). Je významná ve struktuře domácího cestovního ruchu a má své funkční a prostorová specifika (Vystoupil et al., 2010). U nás se druhým bydlením zabývá hlavně Vágner, Fialová a Bičík na Univerzitě Karlově v Praze. Největší rozvoj druhého bydlení proběhl v 70. a 80 letech (Vystoupil et al., 2010). Objekty druhého bydlení u nás představují souhrnně kolem 20 % všech obytných staveb (Fialová, 2004). ČR má v rámci Evropy specifické postavení díky poměrně vysokému počtu objektů druhého bydlení (Vystoupil et al., 2010). Druhé bydlení se odehrává v objektech, které sloužily původně pro trvalé bydlení (chalupy) či v účelově postavených objektech (chaty). Ve venkovském prostoru se nacházejí převážně chalupy (Fialová, 2001). Chalupaření je ohleduplnější z hlediska zásahů do životního prostředí. Většinou nezasahuje výrazně do okolní krajiny jako chataření (Hrala, 1997). Jedná se o krátkodobou nekomerční rekreaci, která probíhá během celého roku (Bičík et al., 2001; Fialová, Vágner, 2009). K tomu názoru se přiklání i Fialová a Marada (2003), Fialová a Vágner in Novotná (ed.), (2005), kteří uvádějí, že chalupaření zachovává krajinný ráz a urbanistickou kvalitu venkovských sídel, ale také se podílí na snižování vylidňování krajiny. Vágner a Fialová (2004) konstatují, že se nejedná pouze o objekty druhého bydlení, ale také o vlivy, které působí

na obyvatelstvo.²³ Dochází ke vzájemnému ovlivňování mezi starousedlíky a rekreanty většinou pozitivně (Zapletalová a Cílek, 2007). Výstavba ubytovacích zařízení působí na prostorovou strukturu osídlení a funkční využití území. Výrazný růst v posledních letech ovlivnil výrazně funkční využití obcí (sídel) a zatížení krajiny. Ukazatelem prostorové diferenciacce cestovního ruchu území je právě turisticko-rekreační funkce. Ta vyjadřuje intenzitu turistické aktivity v daném území (obci, regionu, oblasti), (Vystoupil et al., 2010). Dle nové rajonizace cestovního ruchu Vystoupil et al. (2007) byly navrženy tři typy venkovského prostoru (venkovské krajiny), které se odlišují stupněm rozvinutosti předpokladů pro cestovní ruch (velmi příznivé, průměrné a minimální předpoklady pro cestovní ruch), (viz Příloha VII, Mapa1, Mapa 3). ČR má relativně velký potenciál pro rozvoj venkovského cestovního ruchu. K těmto oblastem patří i území Jihomoravského kraje. Vystoupil et al., (2010) dále konstatuje, že vinařský cestovní ruch je významnou formou venkovského cestovního ruchu s typickou architekturou a kulturou (viz Příloha VII, Mapa 2). Patří k nejrychleji se rozvíjejícímu cestovnímu ruchu u nás. Nestojí samostatně, ale je vázán i na aktivní formy cestovního ruchu např. cykloturistiku, pěší turistiku atd. Vystoupil (2006) řadí okresy Břeclav, část okresu Hodonín a okolí Znojma za nejvýznamnější vinařské lokality v rámci kraje. Bína (2002) dělí podmínky (předpoklady) rozvoje cestovního ruchu v obcích ČR na lokalizační (atraktivita místní přírody a krajiny, místní kulturní hodnoty, pozoruhodnosti) a realizační (dopravní předpoklady a materiálně technické např. vybavenost území ubytovacími, stravovacími a jinými zařízeními). Vystoupil (2006) uvádí, že „z hlediska funkčně-prostorového využití území pro cestovní ruch je JMK typická venkovská krajina s průměrnými předpoklady (41 % rozlohy kraje), s velmi příznivými (33 % rozlohy kraje) a venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch (15 %), horská krajina zaujímá jen 1 % kraje.“. Kraj se, ale i přes výše uvedené skutečnosti řadí počtem hostů a přenocování mezi nejvíce navštěvované kraje v ČR. Nejnavštěvovanější jsou okresy Brno, Znojmo a Břeclav.

Významné jsou i funkce **sociální a kulturní (sociokulturní)**. Kulturní a sociální funkce spolu velmi úzce souvisejí. Je možno konstatovat, že kultura je nositelem sociální funkce. Vztah lidí k místu se vyjadřuje pojmem lokální identita²⁴. Indikátorem

²³ společenské, kulturní, psychologické vlivy ad.

²⁴ udržování a rozvoj života na venkově

lokální identity je udržování zvyků a tradičních slavností²⁵. Mezilidské vztahy na venkově jsou osobnější (užší vazby) než ve městě a převládá zde stále pocit určité sounáležitosti. To lze spatřovat především na společenském dění v obcích. Právě kultura, tradice a zvyky jsou pojícím prvkem venkovských obcí. Součástí kulturní identity venkova byl a je stále folklór (Majerová, 2009; Válka, 2011). „*Folklór je spontánní, kolektivně vytvářené, sdílené, rozvíjené a předávané slovesné, písňové, taneční a divadelní projevy způsobu života a kultury*“. Představuje přirozený projev kolektivity vytvářený dlouhodobě sociální zkušeností ve společném prostředí. Jedná se o součást místní kulturní tradice (místní kultury), (Maříková et al., 1996). Vojtová (2006) a Patočka, Heřmanová (2008) popisují kulturní prostředí jako komplex hmotných²⁶ a nehmotných prvků²⁷. Perlín, Kučerová, Kučera (2010) uvádí, že lidský a sociální kapitál, ale i kulturní podmínky mají velký vliv v diverzifikaci venkovských oblastí. Paxton (1999) dělí sociální kapitál na individuální, který vyjadřuje potenciál jedince zapojit se do určitých sítí a kolektivní kapitál, jež vyjadřuje skutečné zapojení jednotlivců v určitých sítích. Toto dělení dále rozvádějí Pileček a Jančák (2010), kteří rozlišují dva aspekty sociálního kapitálu a to strukturální a kulturní. Ukazatelem strukturálních aspektů jsou sociální sítě (vnitřní vztahy - např. společenský život, členství ve spolcích, institucionální život) a ukazatelem kulturních aspektů jsou důvěra, občanské normy a hodnoty (vnější vztahy – např. důvěra v blízké lidi a instituce, volební účast, míra kriminality). Ukazatelem lokálního společenského (sociálního) života je počet dobrovolných spolků a sdružení. Tento ukazatel vyjadřuje tzv. míru sociální interakce a budování důvěry, ale také počet neúplných základních škol na počet škol, které často iniciují a realizují občanské a společenské aktivity v území.

Herová, Kocmánková Menšíková (2005) konstatují, že obyvatelé zejména pak ti starší jsou spokojeni s bydlištěm, pokud uspokojuje alespoň základní potřeby. „*Venkovské obyvatelstvo bývalo charakterizováno semknutostí širokých rodin a více generací*“. Z výzkumu, který proběhl ve 223 venkovských obcích (počet obyvatel do 2000) v celé ČR dle výpovědi respondentů vyplývá, že příbuzní na venkově jsou v každodenním kontaktu a vazby mezi nimi jsou pevné. Příbuzenská výpomoc (např. při stavbě a rekonstrukci domu, v domácím hospodářství, hlídání dětí, péče o rodiče,

²⁵ hody, masopust, poutě, dožínky, stavění májky, plesy aj.

²⁶ skupina stavebních kulturních památek, kulturní infrastruktura, organizace, instituce

²⁷ převažující způsob života, náboženství, spolkový život, tradiční zvyky a oslavy atd. pozn. na pomezí hmotných a nehmotných prvků stojí tradiční gastronomie, výroba

výpomoc v domácnosti, naturální směna atd.) je častější v typických zemědělských oblastech.

Je možno konstatovat, že *“dnešní obyvatelé venkova však již nejsou v celé řadě sídel sousedsky soudržní. Je to důsledek jejich odlišných existenčních zaměření a co do životního stylu odlišných postojů a odlišných možností ekonomických. Je zjevné, že síla tradic je u nás značně oslabena...”* (Baše, 2008). Pro obyvatele venkovských sídel je typická neformální sociální kontrola, participace a tradicionalismus (Binek et al., 2009; Perlín, 1998).

Sociální funkce v sobě zahrnuje i sociální infrastrukturu²⁸. Jedná se o služby a aktivity, které jsou občanům dostupné v místě bydliště. Většinou je *„nabízí státní správa, samospráva, podnikatelé nebo neziskové organizace“*. Sociální infrastruktura se podílí na kvalitě života a udržitelném rozvoji území (Ouředníček et al., 2008; Rektořík et al., 2012). Tvoří ji dvě základní složky bydlení a občanské vybavení, které ovlivňují životní styl²⁹.

Podstatné je nejen zachování kulturních tradic, jak již bylo zmíněno, ale i ochrana, zachování kulturního a přírodního dědictví jako celku. Jedná se o všechny stopy lidské činnosti ve fyzickém prostředí (kulturní památky a lokality, řemesla, umění, ráz krajiny, přírodní lokality ad.), (Vojtová, 2006).

Dalším důležitým a v posledních letech i velmi diskutovaným tématem je využití obnovitelných zdrojů energie³⁰ ve venkovském prostoru (tzv. **energetická funkce**). Jejich využití obecně představuje značný potenciál pro rozvoj venkovských oblastí. Potenciál a výzvu je možno spatřovat především ve využití biomasy³¹ pro energetické účely. Její produkce je vázána převážně na venkovský prostor. Což je dáno i v důsledku transformace zemědělství. Hlavní pozitivum lze spatřovat zejména v udržení zaměstnanosti na venkově.³² v Jihomoravském kraji nastal velký boom ve využívání solární energie tzv. fotovoltaika, jejíž potenciál je dán vhodnými klimatickými podmínkami. Využití obnovitelné energie nepřináší pro venkov jen pozitiva, ale i řadu negativ např. zábor půdy, narušení krajinného rázu (Vaishar, Šťastná et al., 2011). Politika ČR podporuje využívání obnovitelných zdrojů energie. Jejich podíl na výrobě

²⁸ školy, zdravotnická a kulturní zařízení, sociální služby, maloobchod a služby, zařízení pro sport a volnočasové aktivity

²⁹ strukturu potřeb člověka a kvalitu uspokojování těchto potřeb

³⁰ biomasa, energie vody, větru, slunce, zemského jádra

³¹ biomasa – zemědělská, lesní a zbytková

³² využití biomasy naplňuje hledisko udržitelného rozvoje – environmentální, ekonomické, sociální

tepla a elektrické energie každoročně roste. Členské státy EU se zavázaly zvýšit podíl využívání obnovitelných zdrojů energie. Mezi členské státy EU byl rozdělen společný evropský cíl dosažení 20 % podílu energie z OZE na konečné spotřebě energie do roku 2020. Cíl pro ČR byl stanoven na 13 % podílu energie z OZE na konečné spotřebě energie do roku 2020 [25].

V projektu VaV MMRČR č. WD-01-07-1 „Regionální diferenciací venkovských obcí Česka: disparity a možnosti rozvoje“ (2007–2011) řešitelé³³ upozorňují na nutnost definování role venkova, a kterou bude i do budoucna plnit. Uvádí, že původní funkce venkova výroba potravin a zemědělská výroba již delší dobu ztrácí na významu a dochází ke změně paradigmatu rozvoje venkova. Nastínili v něm i nové dilema funkcí venkova. *Jakou funkci bude venkov plnit? Bude to prostor pro zemědělskou výrobu, rekreaci, bydlení, nebo pro život?*

Studie Analýza potenciálních potřeb obcí po roce 2013 z hlediska budoucí kohezní politiky uvádí, že venkov plní a bude do budoucna plnit čtyři hlavní funkce (krajinotvornou, hospodářskou, rekreační funkce a obecně místo pro život). Podle toho v jakém poměru tyto funkce budou, se bude odvíjet i podoba českého venkova (Mátl a Srnová, 2010).

2.5 Udržitelný rozvoj venkova

Koncept rozvoje vycházel dlouho z ekonomického pojetí rozvoje. V současné době se odborníci shodují na významu environmentální udržitelnosti (Jeníček, 2010). Existuje celá řada definic (trvale) udržitelného rozvoje. ČR se přihlásila k myšlenkám udržitelného rozvoje shrnutým v dokumentu Agenda 21, přijatém na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru v roce 1992 [23]. Rozvoj venkova ovlivňuje neexistence komplexní národní politiky rozvoje venkova (Svobodová et al., 2011).³⁴ V kontextu rozvoje českého venkova a zemědělství byly vymezeny tři základní strategické rozvojové osy: zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zlepšování životního prostředí a krajiny, kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova (ČSÚ, 2008a).

Rozvoj bývá velmi často nesprávně chápán jako růst. Pojmem rozvoj vyjadřuje „proces pozitivních změn (obvykle v oblasti sociální, ekonomické a environmentální).

³³ UK v Praze, hlavní řešitel PERLÍN, Radim

³⁴ pojetí rozvoje venkova není sladěno ani v rámci EU

Obvykle jde o zlepšení kvantitativních (extenzivní rozvoj), ale zejména kvalitativních (intenzivní rozvoj) charakteristik dané oblasti (nejčastěji přírodní a sociálně-ekonomické oblasti)“, (Bínek, 2009). „Rozvoj je často charakterizován pomocí tzv. magického pětiúhelníku rozvoje, který obsahuje pět následujících atributů: růst – práce – rovnost/spravedlivost – participace – nezávislost/samostatnost“ (Klamár, 2006). Pokud se bavíme o rozvoji jako takovém je neopomenutelný i jeho potenciál. Ten se projevuje jako silná nebo slabá stránka případně jako příležitost nebo ohrožení (Mikoláš, 2005).

„Udržitelný je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích“ (Brundtlandová et al., 1991). Evropský parlament jej definoval jako „zlepšování životní úrovně a blahobytu lidí v mezích kapacity ekosystémů při zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné a příští generace“ (EU, 2000). Udržitelný rozvoj bývá vysvětlován jako rovnováha mezi tzv. pilíři udržitelného rozvoje (Maier, 2012).³⁵

Venkov je poměrně specifický prostor. Jeho rozvoj je závislý na ostatním prostoru, proto jej musíme analyzovat společně s městy. Mezi venkovem a městem existují vzájemné interakce. Proto se musí vždy jednat o celkový provázaný rozvoj území tzv. spolupráci (Svobodová et al., 2011). Pělucha et al. (2009) uvádí, že „podmínkou pro úspěšný rozvoj venkova je vytvoření provázanosti mezi ekonomickým (zemědělským a nezemědělským), sociálním (pocit sounáležitosti a potřeby obyvatel venkova) a přírodním prostředím (krajina a ekologie)“. Na rozvoj venkova je možné pohlížet jako na víceúrovňový proces vycházející z tradic (Van der Ploeg et al., 2000). Je možné jej chápat jako rozvoj nových aktivit, podporu regionálních produktů, ekologických a krajino tvorných aktivit a vytváření nových řetězců tzv. sítí (Knickel a Renting, 2000). León (2005) jej vidí jako naplnění ekonomického, politického a sociálního záměru.

Ten spočívá ve využití místních zdrojů, které mají vliv na sociálních, ekonomických a environmentálních procesech vytváření a obnovování lokálních zdrojů (Lošťák, Hudečková, 2010). K tomu se přiklání také Perlín, Kučerová a Kučera (2010), kteří berou v úvahu místní (lokální) specifika rozdílných venkovů a jejich typologii. Často je na něj pohlíženo jako na zlepšování pozice venkovských obcí, malých (venkovských) měst a oblastí (vytvoření harmonické kulturní krajiny, zajištění

³⁵ ekologický, sociální, ekonomický; někdy se uvádí ještě čtvrtý pilíř kulturní

pracovních příležitostí a dopravní dostupnosti). Podstatné je zachovat hodnoty, jedinečnost a funkce venkova. Rozvoj je nutné rozlišit dle faktorů na endogenní (spojeny přímo s aktivitami stávajících uživatelů venkova tj. aktéry rozvoje) a exogenní (jednotliví aktéři je nemohou bezprostředně ovlivňovat)³⁶, (Slee in van der Ploeg, Long, 1994; Lowe et al. in van der Ploeg, van Dijk, 1995; Binek, 2009). Potužáková (2010) uvádí, že je nezbytné se zaměřit na zvyšování stability venkovského prostoru.³⁷ Právě obce by se měly starat o rozvoj svého území. Měly by zajišťovat základní potřeby svých občanů a zkvalitňovat jejich život (Hrabánková et al., 2011). Aby byl jejich rozvoj úspěšný, je nutná spolupráce všech subjektů na všech úrovních (Svobodová, 2009). Právě problematika rozvoje venkova se zabývá podporou stávajících a nových forem hospodářských aktivit na venkově (vytvoření multifunkčního prostoru), (Svobodová et al., 2011).

Rozvoj venkova se zjišťuje pomocí indikátorů udržitelného rozvoje (IUR). *„Jako indikátory označujeme ukazatele vývoje určitého jevu získané průběžným sledováním, zaznamenáváním a vyhodnocováním souboru přesně stanovených cílů“* [39]. Ty se využívají před samotnou realizací opatření a mají zjistit nedostatky území a nutnost podpory. Existuje několik úrovní³⁸ pro sledování indikátorů jako nástroje pro měření regionálních disparit (Šilhánková et al., 2011). IUR na místní úrovni rovněž berou v úvahu nejdůležitější jevy kvality života³⁹ na lokální úrovni. Udržitelný rozvoj na místní úrovni podporuje nezisková organizace TIMUR [28].⁴⁰

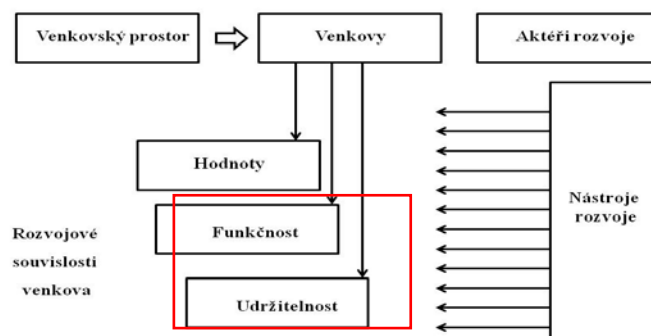
³⁶ exogenní modely jsou založeny na tom, že modernizace vede k rozdělení městských a venkovských činností; rozvoj určován zvenku; potlačování místních hodnot

³⁷ především se jedná o podporu jednotlivých odvětví na venkově, ochrana ŽP, zvyšování kvality života atd.

³⁸ místní, mikroregionální, regionální (krajské) a státní úroveň

³⁹ doprava, ovzduší, kriminalita atd.

⁴⁰ např. místní Agenda 21, strategické plánování

Obrázek 4 Vyjádření rozvojových souvislostí venkova
zdroj: Binek et al., (2009)

„Regionální rozvoj je představován celým komplexem procesů, které probíhají uvnitř regionu“. Jedná se o procesy pozitivních změn regionu s ohledem na udržitelnost a zvyšování úrovně a kvality života jejich obyvatel (Kutscherauer et al., 2006), [38]. Rozvoj regionů může být vyvážený za předpokladu zachování rovnováhy mezi třemi základními pilíři udržitelného rozvoje (Binek et al., 2011). Jedná se o celý komplex provázaných sektorů venkova (viz Příloha VII, Tabulka 1). Při řešení rozvoje venkova a hledání možností jak jej dosáhnout, je důležité brát na zřetel specifika tohoto prostoru. Do rozvojových strategií by měl být zahrnutý i konkrétní stav a podmínky na venkově v regionech (Pavlíková et al., 2009). Právě lidská činnost často způsobuje narušení rovnováhy regionů (krajiny, vesnic, měst) a vznik disparit. Jedná o nadměrné čerpání územního kapitálu nad tzv. únosnou kapacitu v některém pilíři udržitelného rozvoje v rámci jednoho území⁴¹ (Maier, 2012). Svobodová (2009) upozorňuje na to, že každý region je něčím zvláštní, a je důležité k němu i tak přistupovat v rámci jeho rozvoje, ale také při řešení problémů.⁴² Strategie Evropa 2020 poukazuje na nutnost zlepšení zacílení využívání zdrojů pro rozvoj venkova [37].

⁴¹ např. extenzivní zastavování území (suburbanizace, brownfields)

⁴² individuální přístup nevhodný celoplošný přístup

2.5.1 Aktéři rozvoje venkova

„Ve venkovském prostoru působí řada aktérů, aktivních na různých prostorových úrovních“. Na rozvoji venkova se významně podílejí místní aktéři rozvoje venkova⁴³. Ti se podílejí na udržení, zachování hodnot a jejich funkčnosti. Svými aktivitami mění charakter venkovského prostředí (Binek et al., 2009). Hlavní úlohu hrají obce (obecní samosprávy) v jejichž čele stojí starostové obcí, kteří se podílejí na vytváření rozvojových vztahů a zapojují⁴⁴ se do činností. Především řeší potřeby a problémy vlastní obce. Na lokální (mikroregionální) úrovni je patrný individualistický přístup subjektů. Společné zájmy vznikají především na základě zájmů individuálních. Starostové jsou hlavními aktéry na lokální úrovni především v malých obcích (Svobodová et al., 2011). V ČR mají postavení nejvyššího představitele místní samosprávy (městské nebo obecní).

Právě obec ve své samostatné působnosti je nejvýznamnějším vnitřním aktérem rozvoje (Svobodová, 2009). Jedná se především o instituce a jednotlivce, kteří jsou součástí venkova a podílejí se na dění v něm. Existuje řada možností dělení aktérů lokálního rozvoje venkova. Můžeme je členit dle působnosti na lokální (sídlo) a mikroregionální, regionální a národní (Binek, 2009, 2011). Vazby mezi jednotlivými aktéry jsou složité. V synergickém modelu rozvoje venkova jsou uvedeni klíčoví aktéři, kteří svou činností zasahují do venkova (viz Příloha VII, Obrázek 1), [19]. Jak uvádí Perlín a Chromý (2012) veřejnost i v současné době vidí starostu⁴⁵ jako přirozeného lídra „nejvyšší autorita v obci“. Další původní přirozené autority farář a učitel ztratily na významu.

⁴³ DSO, MAS, podnikatelé, zemědělci, zájmová sdružení, spolky atd.

⁴⁴ přímo/nepřímo

⁴⁵ nejen venkovské obce, ale i města

Tabulka 1 Matice aktérů – prostorová úroveň versus typ sektoru

ÚROVEŇ	SEKTORY		
	Veřejný	Podnikatelský	Neziskový
Evropská	Evropská komise (rámec SZP EU)	Nadnárodní zájmová uskupení	Sítě
Národní	Ministerstva; Celostátní síť pro venkov	Celostátní zájmová uskupení	Spolky, svazy, sítě
Krajská	Kraj; Vysoké školy; Krajská informační střediska	Podnikatelská sdružení	Nezisková sdružení
Lokální	Obce - DSO, MAS; Obcí zřizované organizace	Podnikatelé, zemědělci	Zájmová sdružení, spolky

zdroj: Svobodová (2009)

2.6 Kvalita života

Disertační práce se jen velmi okrajově zabývá kvalitou života na venkově. Tento pojem je velmi těžko definovatelný. Jeho vymezení je nejednotné a nejednoznačné a většinou se jedná o subjektivní hodnocení, protože neexistuje univerzální platná definice toho pojmu. Jedná se o interdisciplinární termín.

Definice kvality života vychází z Maslowovy teorie potřeb tj. naplnění základních fyziologických potřeb (Maslow, 1954). Maříková et al. (1996) definuje kvalitu života ve Velkém sociologickém slovníku jako „*pojem vyjadřující a operacionalizující kvalitativní stránky životních procesů a kritéria jejich hodnocení*“. Hartl, Hartlová (2000) uvádí v Psychologickém slovníku kvalitu života jako „*pocit životního štěstí, míru seberealizace, duševní pohody, míru spokojenosti nebo nespokojenosti*“. Křivohlavý (2003) odděluje pojmy kvalita a život. Kvalitu vnímá jako žádoucí stav a život je definován jako smysl samotné existence jedince.

Pokud hodnotíme kvalitu života, bereme v úvahu její objektivní a subjektivní stránku (Payne, 2005). Při komplexním hodnocení kvality života je nejvhodnější použít jejich kombinaci (Cummins in Brown, 2003). V průběhu let došlo ke změně vnímání kvality života a to od prvotního především materiálového vnímání po nemateriální subjektivní vnímání (Rapley, 2003). Potůček (2002) předpokládá, „*že existuje několik významných oblastí, které bezprostředně ovlivňují kvalitu a udržitelnost života. Jde o sociální soudržnost a sociální stát, trh práce a zaměstnanost, vzdělávání, strukturu populace, bydlení, rodinu, péči o zdraví, vnější a vnitřní bezpečnost, o životní prostředí a územní potenciály rozvoje*“. Kvalitou života se zabývá také Andráško (2007, 2009),

který ji vnímá jako kvalitativní hodnocení lidského života na základě faktorů sociálních, environmentálních, ekonomických a psychologických. Můžeme spatřovat přímou souvislost mezi člověkem a jeho prostředím (vzájemně se ovlivňují). Jedná se především o vztah mezi lidmi a jejich prostředím. Vajdová in Majerová et al., (2006) uvádí, že existuje několik oblastí kvality života dle vnímání obyvateli obce. K lépe hodnoceným obecně patří vzhled obce, životní prostředí, bezpečnostní situace v obci, technická infrastruktura a práce zastupitelstva a k těm hůře hodnoceným patří sociální služby, dopravní spojení, kulturní, sportovní vyžití a příležitost zaměstnání.

Existuje řada možností (indexů) jak měřit kvalitu života (Syrovátka, 2008), [24]. Kompletně jsou tyto a další indexy shrnuty v publikaci Indikátory blahobytu (Čáslavka et al., 2010). Hancock (2000) ve své práci uvádí, že kvalitu života je možné měřit pomocí čtyři dimenzí kvality života a to vnímání individuální kvality života, vnímání kvality života obce, objektivní posouzení osobní kvality života a objektivní posouzení situace (podmínek) v obci.

K hlavním zájmům a úkolům vlád členských států EU patří právě podpora kvalitního života na venkově (Šimková, 2008). Kvalita života je zakotvena i v Programu rozvoje venkova České republiky (PRV ČR 2007-2013) na období 2007-2013 v ose III. Kvalita života na venkově a diverzifikace hospodářství, opatření III. 2 Opatření ke zlepšení kvality života ve venkovských oblastech. Zdroje jsou určeny na zlepšení podmínek růstu a kvality života na venkově.⁴⁶

⁴⁶ opatření III. 2.1 a III. 2.2 – obce do 500 a do 2000 obyvatel mají možnost předkládat projekty

3 CÍL PRÁCE

Hlavním cílem disertační práce je specifikovat a analyzovat funkce současného jihomoravského venkova. Tato téma je jen velmi okrajově rozpracováno. Dlouhou dobu bylo na venkov pohlíženo jako na homogenní prostor, který plní pouze funkci produkční „zemědělskou“ což již řada odborníků vyvrátila. Pro naplnění hlavního cíle bylo nejprve nutno definovat venkov a jednotlivé typy venkova v rámci JMK. v rámci práce byly stanoveny popisné (deskriptivní) a vztahové (relační) výzkumné problémy.

Výzkumná otázka:

Jaké funkce plní současný jihomoravský venkov s ohledem na různé typy venkova (venkovského prostoru – suburbanizovaný, mezilehlý, odlehlý) na základě hodnocení starostů jednotlivých obcí v modelových mikroregionech?

Cíl (-e) výzkumu:

- C1: Identifikovat, jaké funkce plní současný jihomoravský venkov.
C2: Zjistit, jak jsou jednotlivé funkce jihomoravského venkova diferenciovány.
C3: Zhodnotit vnímání funkcí venkova na základě vybraných statistických ukazatelů, rozhovorů, dotazníkových a anketních šetření.

C1: Identifikovat, jaké funkce plní současný jihomoravský venkov.

VP1: Současný jihomoravský venkov zaznamenal posun od monofunkčního k multifunkčnímu vnímání venkova.

H1: Předpokládáme, že současný venkov plní více funkcí.

C2: Zjistit, jak jsou jednotlivé funkce jihomoravského venkova diferenciovány.

VP2: Funkce jihomoravského venkova jsou diferencovány podle typu venkova.

H2: Předpokládáme, že existuje vazba mezi typem venkova a jeho funkcemi.

C3: Zhodnotit vnímání funkcí venkova na základě vybraných statistických ukazatelů, rozhovorů a dotazníkových šetření.

H3: Předpokládáme, že se nebude lišit vnímání současných funkcí jihomoravského venkova na základě objektivního a subjektivního hodnocení.⁴⁷

⁴⁷ C – cíl, H – hypotéza, VP – výzkumný předpoklad

4 MATERIÁL A METODIKA

4.1 Metodika práce

V rámci této kapitoly jsou popsány základní metodické postupy, které byly použity pro zpracování disertační práce. Výběr vhodných metod vychází z odborných publikací Čihovský (2006); Surynek et al. (2001); Kopp et al. (2001), Disman (1993, 1995, 2000) a Červenka, Kunštát (2006), Hendl (2006). Práce využívá teoretických poznatků ze studia odborné literatury, poznatků z obdobně zaměřených geografických a sociologických výzkumů zabývajících se venkovem. Dále byly stanoveny cíle, naformulovány hypotézy, vybrány techniky sběru dat a územní jednotka pro aplikovaný výzkum.

Při řešení disertační práce byly použity především metody regionální geografie a sociologie. Pro sběr dat a informací byl navržen smíšený empirický výzkum⁴⁸. Byla použita kombinace induktivních a deduktivních postupů práce. Jednotlivé fáze výzkumu byly provedeny s ohledem na předem stanovené cíle. Naplnění jednotlivých cílů bude podloženo vyhodnocením dotazníkového, anketního šetření a podrobnou analýzou modelových mikroregionů.

Územní jednotkou, v níž bude proveden výzkum, jsou území „mikroregionů“ nacházející se v diferencovaných typech venkova JMK. Jak konstatuje Maier (2012), venkovský mikroregion je udržitelnou alternativou ve venkovském prostředí. Český právní řád pojem mikroregion nezná. Toto označení se ne zcela správně používá pro dobrovolné svazky obcí (svazky obcí) s různým typem právní subjektivity. V zákoně č. 128/2000 Sb. je zakotven pouze termín dobrovolný svazek obcí (DOS).⁴⁹ Do zákona o obcích byly v roce 1992 (zákon č. 302/1992 Sb.) zařazeny § 20a až 20d, na základě nichž mohly obce vytvářet DSO (Sabová, 2002, Labounková et al., 2009). Ty jsou v Česku základní a nejtypičtější formou spolupráce obcí. *„Nejčastěji vznikají pro územně ucelenou oblast, vymezenou přirozenými přírodními, technickými nebo historickými hranicemi a dalšími důležitými pojíci prvky“*. Hlavním principem svazků obcí je soudržnost (provázanost zájmů, záměrů, akcí a různých aktivit). Obec

⁴⁸ kvalitativní, kvantitativní výzkum - analýza modelových území, dotazníkové a anketní šetření, nestandardizované rozhovory, fotodokumentace v terénu, nezúčastněné pozorování, analýza odborné a faktografické literatury – metody sběru primárních a sekundárních dat

⁴⁹ „mikroregion“ je svazek obcí ve smyslu ustanovení v § 49 až § 53 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích

může být členem více svazků (zákon č. 128/2000 Sb.; Galvasová et al., 2007). Prvotní impuls obcí sdružit se do mikroregionu vzniká většinou ze strany starostů a starostek obcí (Blažek, 2004). V posledních letech se toto sdružování obcí začíná více rozvíjet (Peková, 2004). Je to dáno vstupem ČR do EU, která v jistém smyslu podporuje právě mikroregionální politiku (Pápol a Pavlas, 2006). Hlavní rovinu spolupráce tvoří spolupráce meziobecní (Svobodová et al., 2011). Účelem meziobecní spolupráce je dosažení společného cíle. Tato sdružení vznikají z vlastní iniciativy obcí (MŽP, 2011a). Knoll (2002) uvádí, že v tomto území dochází ke spolupráci a řešení společných problémů. Škrabal et al. (2006) je dalším autorem, který definoval mikroregion. „Mikroregion“ je podle něj „*územní celek, který je tvořen soustavou venkovských obcí s horní hranicí počtu obyvatel 2000-5000, které jsou charakterizovány vzájemnými interakcemi*“. Jak uvádí Pápol a Pavlas (2006) jedná se o účelově vytvořené území podle subjektivně stanovených kritérií (např. ekonomický, příhraniční, marketingový mikroregion) a je na ně pohlíženo jako na vhodný flexibilní prvek českého rozvojového plánování.

V Česku se sociálně-geografickou regionalizací již řadu let zabývá Hampl (1996), který definoval mikroregiony z hlediska teorie regionalistiky jako „*prostorové celky relativně malého rozsahu, kde jsou ale již relativně uzavřeny základní regionální procesy*“.⁵⁰ Hampl (2005) dále upravil řádovost regionů na mikroregiony, mezoregiony a makroregiony.

Některé svazky jsou bez principu územní celistvosti, jedná se o tzv. monotematické svazky (časově omezené). Tyto svazky se zabývají školstvím, sociální péčí, ochranou životního prostředí, kulturou, cestovním ruchem, technickým vybavením a dopravní obslužností obcí (zákon č. 128/2000 Sb., Galvasová et al., 2007).

Přibližně 87 % obcí⁵¹ v ČR je součástí nějakého mikroregionu. Těch je v rámci ČR registrováno cca 550, z toho 72 je v JMK.⁵² Do této databáze nejsou zahrnuty MAS [13].

Svazky obcí slouží často jako základ pro jiné typy spolupráce (MAS – místní akční skupiny a euroregiony), (Galvasová et al., 2007). Tato spojení ve většině případů hrají pozitivní roli v rozvoji venkovských oblastí (Svobodová et al., 2011). MAS jsou základním nástrojem metody LEADER (vznikají nové tzv. leaderovské mikroregiony).

⁵⁰ dojíždka do práce, za základními službami

⁵¹ 5420 z 6249 obcí, k 1. 1. 2011

⁵² 69 jich má sídlo přímo v JMK a tři v jiném kraji

Jedná se o společenství občanů, neziskových organizací, soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy (obcí, svazků obcí a institucí veřejné moci).⁵³ Ty spolupracují na rozvoji venkova, zemědělství a také při získávání finanční podpory z EU a z národních programů (Pelcl et al., 2008; Škrabal et al., 2006).⁵⁴ Svobodová (2010) poukazuje na to, že problematika a působení MAS v oblasti rozvoje venkova ČR je v současné době spíše na okraji zájmu, přestože MAS realizují úspěšně rozvojové projekty a získávají nemalé finanční prostředky na rozvoj venkova z evropských a národních fondů.

Vlastnímu výzkumu předcházel předvýzkum, který pomohl odstranit nedostatky. Dotazník byl anonymně otestován na několika osobách. Po otestování byly některé otázky upraveny případně vynechány.

V rámci Jihomoravského venkova bylo nutno vybrat vhodné území pro samotný výzkum. Výběr modelových území byl proveden s ohledem na typologii venkova ČR. V území kraje je možno rozlišit čtyři diferencované typy venkova (příměstský „suburbanizovaný“ venkov, mezilehlý „úrodný“ venkov, odlehlý venkov vnitřní periferie a venkov pohraničí). Navržené rozdělení území kraje vychází z publikací ČSÚ (2008), ČSÚ (2009), Perlín et al. (2010), Vaishar et al. (2011) a ze Strategie rozvoje Jihomoravského kraje [26]. V rámci každého typu venkova byl vybrán jeden modelový venkovský mikroregion, v němž proběhlo dotazníkové šetření a pro který byla zpracována analýza území. Ve zvolených modelových mikroregionech byly vybrány nižší územní jednotky, obce.

Je nutné si uvědomit, že venkov v ČR je vymezen na základě počtu obyvatel a hustoty zalidnění⁵⁵. Hranicí v SLDB 2001 byla hranice 2000 obyvatel (venkovská obec). Při posledním SLBD 2011 byla mez pro zařazení do kategorie venkovských obcí zvýšena na 3000 obyvatel⁵⁶. Tato hodnota se používá i pro mezikrajské srovnávání. Krajská varianta⁵⁷, kterou tato práce využívá, pracuje s hranicí 4000 obyvatel, jak již bylo uvedeno v kapitole 2.1.1 (ČSÚ, 2009). Výsledky ze SLDB 2011 jsou předběžné, ale je vhodné je použít, protože výsledky ze SLDB 2001 již nezobrazují dostatečně současný stav území.

⁵³ mezioborová a mezisektorová partnerství

⁵⁴ metodou LEADER

⁵⁵ ve Sčítání lidu, domů a bytů, ČSÚ

⁵⁶ hranice Podpory obnovy a rozvoje venkova, v zákoně 128/2000 Sb., o obcích je to hranice pro přidělení statutu města

⁵⁷ Vymezení venkova v Jihomoravském kraji

Před vlastním výzkumem byla provedena specifikace, analýza a návrh typologie funkcí současného venkova. Tato analýza vychází z odborných publikací, které se zabývají funkcemi venkova (viz kap. 2.5). V současné době neexistuje jednoznačné vymezení funkcí venkova. Rozdělení funkcí je složité, protože jednotlivé funkce se vzájemně podmiňují. U všech mikroregionů bylo provedeno subjektivní zhodnocení „kvality života“ (quality of life), protože můžeme najít přímou korelaci mezi funkcemi venkova a kvalitou života na venkově.

V rámci metodiky byla navržena typologie funkcí současného venkova, jejíž součástí jsou ukazatele vycházející ze sad lokálních ukazatelů (tzv. indikátorů). S jejich pomocí je možno analyzovat funkce, jež dané území plní. Tyto ukazatele vycházejí ze sad indikátorů UR a sad pro mikroregiony Ehomer⁵⁸ a SIDEK⁵⁹ (Marek et al., 2010). Jak uvádí Moldan (1996) „*indikátory představují empirický model skutečnosti, nikoliv samu skutečnost*“. Součástí práce je vlastní návrh typologie funkcí venkova.

Dotazníkové šetření bylo provedeno ve 36 obcích. Dotazník vyplňovali představitelé jednotlivých obcí (starosta popř. místostarosta). Výběr respondentů byl záměrný a vychází z faktu, že starostové patří k hlavním aktérům rozvoje venkova na lokální úrovni a většinou mají dobrý přehled o daném území a životě v něm. Toto potvrzuje Binek et al. (2009), ale i řada dalších autorů. Z projektu MZe ČR QH 82249 Synergie v přístupu k rozvoji venkova⁶⁰, který od začátku roku 2008 řeší společnost pro regionální a ekonomické poradenství GaREP, spol. s r.o. (Galvasová et al., 2009) vyplývá, že převážná většina dotázaných obyvatel hodnotí práci starosty⁶¹ kladně. Ve většině případů starosta dostatečně usiluje o rozvoj obce. Nejlépe z tohoto šetření vyšli starostové menších obcí do 200 obyvatel a s 500-1000 obyvateli. Dále GaREP 2008, 2009 provedl výzkum Srovnání názorů obyvatel a starostů obcí regionu Boskovicko. Z výsledků vyplývá, že „*celkově lépe hodnotí obyvatelé své starosty než starostové obyvatele. Důvodem ale může být např. to, že starosta je představitel obce, jehož úkolem je starat se o fungování a rozvoj obce (obyvatelé tedy posuzovali, do jaké míry se to starostovi daří). Naproti tomu na obyvatele v tomto směru žádné oficiální nároky kladeny nejsou a záleží jen na jejich ochotě a aktivitě*“. K podobným závěrům dospěl

⁵⁸ projekt Centra pro komunitní práci střední Morava „E-homer.cz – Hodnocení udržitelného rozvoje venkova“, podpořen MŽP, nástroj pro hodnocení efektivity řízení managementu mikroregionů

⁵⁹ sada indikátorů hodnotící dopady a projevy ekonomické krize na rozvoj venkovského prostoru

⁶⁰ Souhrnná studie z řešené aktivity A901 k projektu QH82249

⁶¹ starosta jako autorita

také projekt VaV MMRČR č. WD-01-07-1 „Regionální diferenciacie venkovských obcí Česka: disparity a možnosti rozvoje“ (2007–2011), který řeší UK v Praze⁶², v němž bylo osloveno celkem 1074 starostů. Z dotazníkového šetření vyplývá, že schopný starosta je podmínkou úspěšné obce. Autoři projektu konstatují, že se jedná o jednostranný, zkreslený pohled na realitu. Jak uvádí Chromý et al. (2011) starostové mají dobrý přehled o vnitřním potenciálu rozvoje v obci, ale také se aktivně podílejí na jeho identifikaci, rozvoji a využití (tzv. utváření žitého prostoru). Jančák et al. (2010) uskutečnili výzkum zabývající se sociálním kapitálem v modelových periferních oblastech, v nichž místní obyvatelé projeví nadprůměrnou důvěryhodnost právě ke starostům.

Jednotlivé otázky v dotazníku byly sestaveny s ohledem na cíl výzkumu. Všichni dotazovaní byli předem telefonicky a emailem informováni o účelu výzkumu. Následně byly dotazníky odeslány elektronicky na emaily starostů jednotlivých obcí. V úvodu dotazníku byl vysvětlen záměr výzkumu a instrukce pro vyplnění. Dotazník je rozdělen do tematických okruhů a tvoří jej 54 otázek. První část dotazníku identifikuje obec a mikroregion, v němž se obec nachází. Dále následují otázky zaměřené na jednotlivé základní funkce a poslední část se zabývá okrajově kvalitou života a rozvojem území obce. Otázky jsou v dotazníku uspořádány tak, aby tvořily logické celky.

V několika případech byl nutný telefonický kontakt z důvodu nevyplněných, vynechaných nebo chybně vyplněných otázek. Další fází byl terénní výzkum, kdy proběhla fotodokumentace jednotlivých obcí a rozhovory s několika starosty.

Vzhledem k povaze daného tématu bylo následně provedeno anketní šetření. Byli osloveni odborníci zabývající se českým venkovem. Jednalo se osoby, které působí na Karlově Univerzitě v Praze, Mendelově univerzitě v Brně, Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Západočeské univerzitě v Plzni, Masarykově univerzitě v Brně, Univerzitě Palackého v Olomouci, Vysoké škole ekonomické v Praze, České zemědělské univerzitě v Praze, Ústavu územního rozvoje, Krajském úřadu Jihomoravského kraje (Odbor regionálního rozvoje), Ústavu zemědělské ekonomiky a informací, Sociologickém ústavu Akademie věd České republiky, v.v.i., Ústav geoniky AV ČR, v.v.i. a GaREP, spol. s r.o. společnost pro regionální ekonomické poradenství. Respondenti se vyjadřovali k funkcím českého venkova.

⁶² hlavní řešitel PERLÍN, Radim

Anketní šetření tvořilo celkem pět otázek, v nichž byl poskytnut dostatek prostoru k vyjádření se k danému tématu. Stejně jako u dotazníkového šetření nejde o zcela reprezentativní vzorek, ale oba způsoby přinesly cenné informace a podněty pro další práci. Tento soubor dat a informací nám tvoří ucelený obraz o jednotlivých funkcích venkova.

Po sběru dat následovala etapa kontroly, zpracování a vyhodnocení shromážděných dat z dotazníkového a anketního šetření. Posledním krokem byla komplexní kvantitativní a kvalitativní analýza, komparace dat v jednotlivých mikroregionech a vyvození závěrů. Tím došlo k propojení měkkých a tvrdých dat, která mají důležitou vypovídací hodnotu o jednotlivých funkcích. Kombinace výše uvedených metod nám umožňuje zachytit reálný a ne jen statistický stav modelových území.

Pro zpracování disertační práce byly využity softwarové programy Microsoft Word 2007, Microsoft Excel 2007, Power Point 2007 a CorelDRAW X4. Práce je doplněna řadou grafů, obrázků a mapových podkladů, které slouží pro lepší představu o zkoumaném tématu. Kartografické⁶³ a grafické zpracování dat usnadňuje odhalování některých skrytých souvislostí v jednotlivých modelových mikroregionech (trendy, disparity atd.).

4.2 NAVRŽENÁ TYPOLOGIE FUNKCÍ VENKOVA

Navržené dělení funkcí vychází z analýzy odborných dokumentů, které jsou cenným zdrojem informací. Jednotlivé funkce jsou blíže popsány v kapitole 2.4. Český venkov plní a do budoucna bude plnit několik základních funkcí. Budoucí podoba venkova v ČR bude ovlivněna významností jednotlivých funkcí.

Funkce venkova se vzájemně podmiňují, ovlivňují a prolínají, tudíž není možné je od sebe izolovat. Nabízí se několik možných způsobů jejich rozdělení. V obecné rovině je to dělení na primární, sekundární popř. produkční a mimoprodukční. Především mimoprodukční funkce venkova nabývá v posledních letech na významu.

V odborných pracích se dále setkáváme s rozdělením na funkce základní „tradiční“ a nové „současné“. Zde se nabízí otázka: *Jak přesně určit co je základní a co nová funkce venkova?* Jako novou funkci by bylo možno spatřovat například funkci rekreační, ale i u této funkce došlo pouze k transformaci v důsledku změn, kterými náš

⁶³ tzv. kartografická vizualizace

venkov prochází. Stejně tak tomu je i u dalších funkcí. Na venkov je nutno pohlížet jako na celek, který je heterogenní a značně diferencovaný multifunkční prostor. Je důležité vycházet nejen z potenciálu a místních specifik jednotlivých venkovů, ale také z vnitřních subjektivních a objektivních impulsů. Projevy jednotlivých funkcí mohou mít různou podobu⁶⁴. Venkov, ale i jeho funkce se kontinuálně mění a reagují na aktivity⁶⁵ obyvatel, institucí, orgánů veřejné správy a organizací atd. k těmto změnám dochází také v důsledku snahy udržet konkurenceschopnost prostoru rurálního vůči urbanizovanému. Pro současný český venkov je patrné narušení ostré hranice mezi městským a venkovským prostorem, kdy dochází k přesunu městských funkcí na venkov.

V průběhu let se významnost jednotlivých funkcí mění. K nejvýznamnějším funkcím, které nyní venkov respektive venkovský prostor plní, je podle odborníků, ale i veřejnosti funkce obytná. Významnost by měla být posuzována vždy individuálně pro konkrétní území. Hruška a Konečný in Ježek, Kaňka (ed.), (2011) uvádí, že „s celospolečenskými, ekonomickými a politickými změnami však postupně dochází ke ztrátě konkurenceschopnosti venkova založené na zemědělském výkonu a tak se na venkově začínají prosazovat a akcentovat funkce jiné,...“. Funkce se odrážejí i na vzhledu a podobě krajiny⁶⁶ a vytvářejí obecně místo pro život⁶⁷.

Lze tedy dospět k závěru, že není zcela vhodné dělit funkce na základní a nové. Nedochází ke vzniku nových funkcí, ale pouze k proměně jednotlivých funkcí.

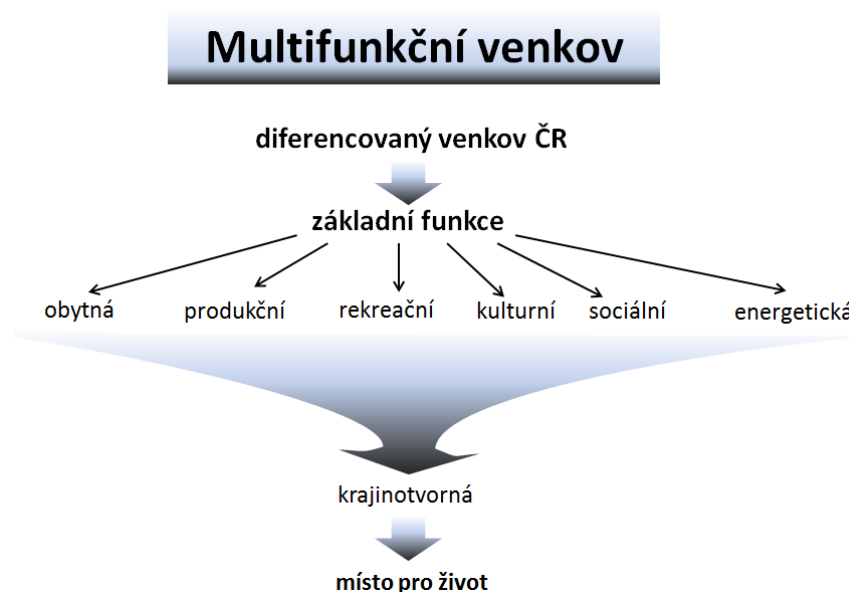
V práci bylo navrženo šest základních funkcí venkova. Jedná se o funkci obytnou, produkční, rekreační, sociální, kulturní a energetickou. Tyto funkce jsou formovány především činností člověka.

⁶⁴ pozitivní a negativní vliv

⁶⁵ vědomé a nevědomé

⁶⁶ krajinotvorná funkce

⁶⁷ bydlení, sociální a kulturní vyžití, místo pro odpočinek a rekreaci a v neposlední řadě

Obrázek 5 Model interakcí mezi základními funkcemi venkova

zdroj: vlastní zpracování

Udržitelný rozvoj jednotlivých funkcí by měl být řešen vždy individuálně s ohledem právě na potenciál a limity území.

Pro každou funkci byly stanoveny sady ukazatelů. Dílčí ukazatele vystihují podstatu základních funkcí. Ukazatele jsou interpretovány pomocí primárních dat (ČSÚ⁶⁸) a sekundárních dat (dotazníkové a anketní šetření), (viz Příloha VIII).

⁶⁸ statistické zjišťování – vlastní výpočet

Tabulka 2 Sada navržených ukazatelů pro základní funkce venkovských mikroregionů

UKAZATELE JEDNOTLIVÝCH FUNKCÍ
POPISNÉ UKAZATELE
hustota zalidnění
rozloha
počet obcí
land-use
podíl urbanizovaných a neurbanizovaných ploch, index územní dynamiky
koeficient ekologické stability dle Míchala (1985)
OBYTNÁ
migrační saldo
celkový pohyb obyvatelstva
nová výstavba
technická infrastruktura, občanská vybavenost
dopravní obslužnost
PRODUKČNÍ
počet ekonomických subjektů
velikostní struktura podniků dle počtu zaměstnanců
rozdělení podniků dle OKEČ
intenzita podnikatelské aktivity
převládající typ zemědělství
míra zornění
REKREAČNÍ
počet hromadných ubytovacích zařízení
objekty individuální rekreace
počet sportovních, rekreačních a kulturních zařízení
vybavenost turistickými, cyklistickými a naučnými stezkami
četnost kulturně - historických památek
informační centra pro návštěvníky
KULTURNÍ a SOCIÁLNÍ
míra nezaměstnanosti
vzdělanostní struktura obyvatelstva
věková struktura obyvatelstva
index stáří
kulturní a společenské zázemí (akce)
sociální služby v území
ENERGETICKÁ
využívání obnovitelných zdrojů energie

zdroj: vlastní zpracování

5 VÝSLEDKY

5.1 Charakteristika Jihomoravského kraje

Jihomoravský kraj je považován díky své strategické poloze za křižovatku Evropy (křižovatka transevropských silničních a železničních dálkových tras). Kraj hraničí se dvěma zeměmi EU a to Slovenskou republikou na východě a Rakouskem na jihu. Patří k největším krajům v ČR. Tvoří jej sedm okresů (Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo) a 21 správních obvodů s rozšířenou působností (ORP) v nichž se nachází celkem 673 obcí. Dle Eurostatu je klasifikován jako NUTS 3 (ČSÚ, 2009a).⁶⁹ Přírodní podmínky ovlivňují způsob využívání krajiny, ale také i způsob života. Z celkové rozlohy kraje tvoří téměř 60 % zemědělská půda (z níž 83 % je zorněno). Na území JMK je dlouhá tradice vinařství, ovocnářství a zelinářství. V kraji se nachází více než 90 % plochy vinic ČR (ČSÚ, 2010). V posledních letech zemědělství pomalu, ale jistě ztrácí na významu. Tento trend je patrný pro celé území ČR.⁷⁰ Dochází naopak k posílení jednotlivých oblastí průmyslu (především zpracovatelský průmysl a stavebnictví), které tvoří základnu zaměstnanosti v celém kraji. Nejvýraznější růst zaznamenala oblast služeb a obchodu.

Je možno konstatovat, že dominantní postavení města Brna ovlivňuje celý kraj a to jak pozitivně, tak i negativně (MZe, 2007). Město Brno je přirozené spádové centrum celé jižní Moravy. Leží na křižovatce dálnic ve směru Praha, Vídeň, Bratislava a Olomouc a má důležitou tranzitní funkci (ČSÚ, 2010). Pro sídelní strukturu kraje jsou typická především větší venkovská sídla a malá města. V nížinách se nacházejí převážně velká venkovská sídla, která jsou navzájem poměrně vzdálena (zejména v Dolnomoravském úvalu). Pro členitější reliéf (Českomoravská a Dražanská vrchovina) jsou charakteristická převážně malá a středně velká sídla poměrně blízko u sebe [26]. Dle krajské varianty byl nejvyšší podíl obcí ve venkovském prostoru v okrese Znojmo. Největší skupinou tvoří v kraji obce do 200-499 obyvatel a druhou obce s počtem obyvatel 500-999. Podle počtu obyvatel ve venkovském prostoru žilo nejvíce obyvatel v okrese Brno-venkov (ČSÚ, 2009). Kraj je čtvrtým nejlidnatějším krajem v rámci České republiky (založení k 1. 1. 2012 činí 162 obyvatel/km²), [32].

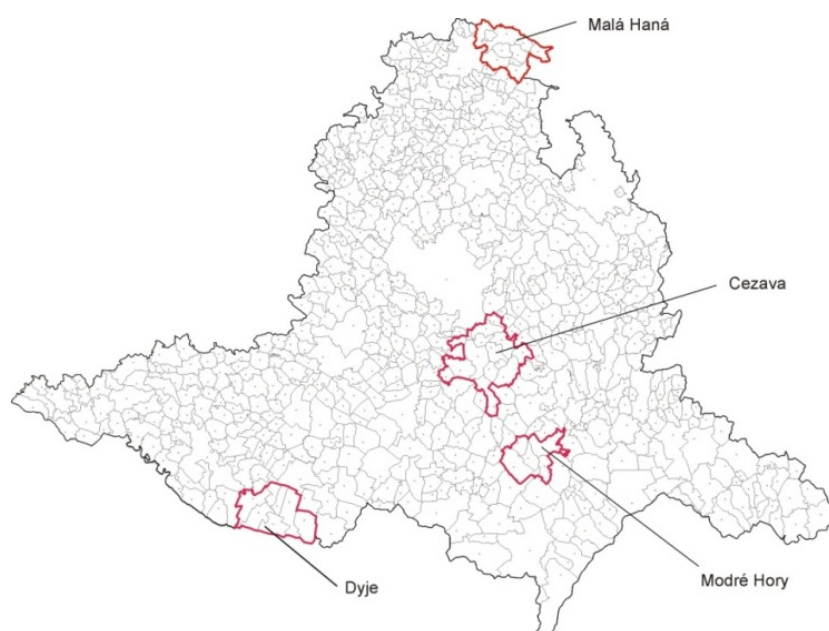
⁶⁹ ČR má celkem 14 správních krajů

⁷⁰ především z pohledu zaměstnanosti na podílu HDP kraje

Okresy Blansko, Znojmo a Hodonín patří k hospodářsky slabým regionům Jihomoravského kraje se soustředěnou podporou státu na roky 2010-2013. Vymezení regionů vychází ze Strategie regionálního rozvoje České republiky [35].

5.2 Analýza modelových mikroregionů v Jihomoravském kraji

Ve venkovském prostoru Jihomoravského kraje rozlišujeme *suburbanizovaný venkov* (příměstský, městská aglomerace), *venkov jihomoravských úvalů* (mezilehlý, úrodný) a *odlehlý venkov - vnitřní periferie a pohraniční* jak již bylo uvedeno v kapitole 2.7.

Mapa 5 Lokalizace modelových mikroregionů

zdroj: vlastní úprava

Do disertační práce byly vybrány čtyři modelové mikroregiony. V severní části Jihomoravského kraje bylo vybráno modelové území odlehle vnitřní periferie *mikroregion Malá Haná* (okres Blansko), které leží na hranici tří krajů Jihomoravského, Pardubického a Olomouckého. Mikroregion sousedí s okresy Svitava a Prostějov. Jedná se o hospodářsky slabý region. Pro tyto regiony je typická vysoká nezaměstnanost, úbytek obyvatelstva, stárnutí populace a nízká podnikatelská aktivita. Na území působí MAS Partnerství venkova. Tato MAS zahrnuje území mikroregionů Letovicko a Malá Haná, jejichž centry jsou města Letovice a Velké Opatovice.

Jako další modelové území bylo vybráno území v rámci městské aglomerace Brna. *Mikroregion Cezava* (okres Brno-venkov, Vyškov, Břeclav), který je příkladem

příměstského „suburbanizovaného“ venkova. Území kolem Brna je značně ovlivněno existencí velké městské aglomerace. Na území částečně působí MAS Za humnami, do něž spadají některé obce mikroregionu. Brněnská aglomerace je sídelním a ekonomickým systémem tvořeným statutárním městem Brno a okolními obcemi. Zázemí města Brna plní celou řadu funkcí, které jsou s městem úzce provázány a doplňují jej. Jedná se nejen o hlavní funkci obytnou „rezidenční“ a rekreační, ale také o funkce nezbytné vybavenosti a výrobních činností. Základna budoucího „Partnerství obcí Brněnské aglomerace“ vymezuje z prostorového hlediska pět dílčích oblastí Brněnské aglomerace a mikroregion Cezava se nachází v nejvýznamnější rozvojové ose Brno – Modřice [13]. Všechny obce mikroregionu Cezava jsou ještě součástí jiných mikroregionů (Židlochovicko, Hustopečsko, Mohyla míru - Austerlitz o.p.s., Mohyla Míru, Cyklistická stezka Brno – Vídeň, Ždánický les a Politaví, Rajhradsko).

Modelové území mezilehlého „úrodného“ venkova reprezentuje *mikroregion Modré Hory* (okres Břeclav), který se nachází v jihovýchodní části Jihomoravského kraje. Všechny členské obce jsou i součástí mikroregionu Hustopečsko. Jižní část kraje je převážně rovinatá oblast polí, luk a vinic se zbytky lužních lesů podél řeky Dyje s množstvím vodních ploch. Jedná se o oblast, která má dlouholetou zemědělskou tradici.

Na jihozápadě kraje na hranici s Rakouskem se nachází *mikroregion Dyje* (okres Znojmo). Jedná se o pohraniční venkov, který je ekonomicky slabý. Na území tohoto mikroregionu působí MAS Znojemské vinařství, o. s. z hospodářského hlediska je okres Znojmo okresem zemědělsko-průmyslovým. Území mikroregionu pokrývá převážně rovinatá a pahorkatinná zemědělská krajina. Střední část území je tvořena sníženinou nivy řeky Dyje. Okrajová příhraniční lokalizace území nabízí spolupráci se sousedním Rakouskem. Oblast se vyznačuje vysokým podílem orné půdy a je pro ni typická tradice vinařství. Setkáváme se zde s nejrozsáhlejšími projevy marginalizace na území Jihomoravského kraje a to převážně s problémy socioekonomického charakteru. S výjimkou obcí Křídlovky a Valtrovice náležejí všechny ostatní obce ještě do dalších mikroregionů (Hrušovansko, svazek znojemských vinařských obcí Daníž).

5.2.1 Mikroregion Malá Haná

Mikroregion Malá Haná se nachází v okrese Blansko v severní části Jihomoravského kraje. Je součástí regionu Boskovicko. Rozloha mikroregionu činí 84,15 km². Byl založen v roce 2001. Je tvořen devíti obcemi Borotín, Cetkovice, Malá Roudka, Světlá, Šebetov, Uhřice, Úsobrno, Vanovice a Velké Opatovice a dále přidruženými osadami Skočova Lhota, Drválovice, Bezděčí, Brťov, Korbelova Lhota, Svárov, a Velká Roudka. Většina obcí je v současné době součástí spádového obvodu pověřeného obecního úřadu (PoÚ) Velké Opatovice. Jedná se o obce Borotín, Cetkovice, Malá Roudka, Uhřice, Úsobrno, Velké Opatovice. Pod PoÚ v Boskovicích patří obce Světlá, Šebetov a Vanovice. V mikroregionu lze jen obtížně hledat přirozené funkční mikroregionální středisko. Největším sídlem je město Velké Opatovice, které je ale příliš slabé na plnění střediskové funkce.

Mapa 6 Mikroregion Malá Haná

zdroj: vlastní zpracování

Mikroregion se nachází na rozmezí Dražanské vrchoviny a Boskovické brázdy. Převážná část území má venkovský charakter. Krajina je ekologicky vyvážená a má potenciál pro cestovní ruch. V důsledku vhodných přírodních podmínek se zde vytvořil jedinečný ráz krajiny. Krajinný pokryv mikroregionu tvoří převážně orná půda, louky a jehličnaté lesy. Podle Quitta, E. (1971, 1984) území leží v mírně teplé klimatické oblasti. Nachází se zde jedno obecně chráněné území a tři maloplošná zvláště chráněná území (Mackovčín, 2007; Demek, Mackovčín et al., 2006).

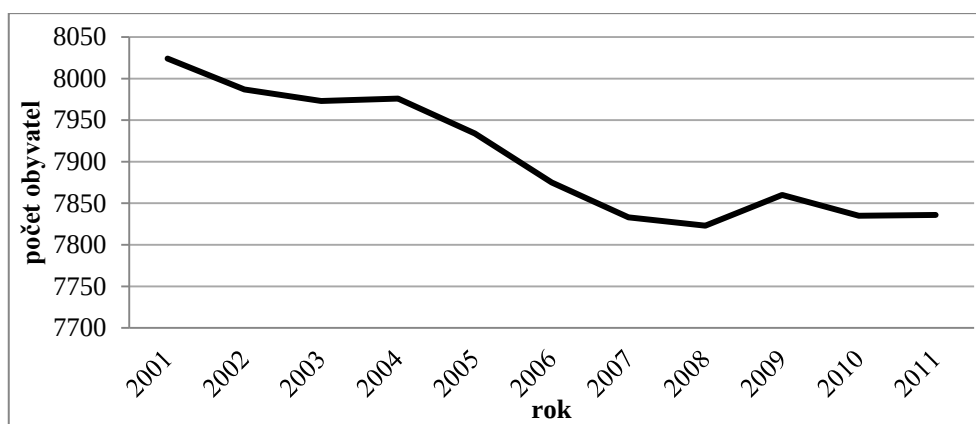
Obrázek 6 Krajina mikroregionu Malá Haná

zdroj: vlastní foto

V mikroregionu Malá Haná převládá zemědělské využití krajiny. Zemědělská půda zaujímá 61 % území mikroregionu z toho 81 % je zorněno. Pouze mikroregion Malá Haná ze všech šetřených mikroregionů dosahuje poměrně vysokého procenta zalesnění (30 %). Pro území jsou typické trvalé travní porosty, které zaujímají 8 %. Na území mikroregionu zcela převládají neurbanizované plochy (89 %). Krajina území je vcelku vyvážená (dle Míchala, 1985). Ze všech modelových mikroregionů se pouze v tomto nachází obec, jejíž území je přírodní a přírodě blízké s převahou ekologicky stabilních struktur a nízkou intenzitou využívání krajiny. Jedná se o obec Úsobrno (viz Příloha V, Mapa 1).

Nachází se zde pouze jedno sídlo, které mělo více než 1000 obyvatel. Jedná se o obec Velké Opatovice, kde žilo 4046 obyvatel (k 1. 1. 2011). Zcela zde převažují malé obce a středně velké obce. Nachází se zde pouze jedna velmi malá obec, která má pod 199 obyvatel. Jedná se o obec Malá Roudka (viz Příloha V, Mapa 3).

K 1. 1. 2011 žilo v mikroregionu celkem 7836 obyvatel. Ve sledovaném období dochází v mikroregionu k stálému poklesu obyvatel.

Graf 4 Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Malá Haná za období 2001 – 2011

zdroj: data ČSÚ, vlastní výpočet a úprava

Mikroregion je populačně ztrátový. Přirozený úbytek obyvatel v mikroregionu dosahoval 18 ‰, migrační úbytek 4 ‰ a celkový úbytek činil 22 ‰ za sledované desetileté období. Z devíti obcí mikroregionu byly populačně přírůstkové pouze obce Světlá a Cetkovice.

Na základě předběžných dat ze SLDB 2011 činil podíl obyvatel mladších 15 let 14 %, podíl obyvatel ve věku 15-64 let 70 % a podíl obyvatel 65letých a starších 16 %. Index stárí dosahoval 122,5 %. Během posledních deseti let nedošlo v mikroregionu ke změně zastoupení věkových skupin obyvatel.

Velmi důležitým ukazatelem je vzdělanostní struktura populace. Na základě předběžných dat ze SLDB 2011 převažovaly podle stupně vzdělání v mikroregionu osoby se středoškolským vzděláním s maturitou a vyšším odborným (34 %). Druhou nejvýraznější skupinu tvořily osoby se základním vzděláním včetně neukončeného (26 %). Vysokoškolského vzdělání dosáhlo 9 % obyvatel. Nejvíce vysokoškolsky vzdělaných obyvatel žilo ve Velkých Opatovicích. Se vzdělanostní strukturou poměrně úzce souvisí zaměstnanost podle odvětví. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo tvořilo 46 % populace mikroregionu. V průmyslu pracovalo 44 % obyvatel a v zemědělství a lesnictví pracovalo 10 % z ekonomicky aktivních obyvatel.

Podle předběžných dat ze SLDB 2011 se v obcích mikroregionu nacházelo 2205 domů. Z toho obydlené domy tvořily 79 %, mezi nimiž převažují domy rodinné 91 %. Za sledované období zaznamenal mikroregion nárůst o 139 domů.

Obrázek 7 Stará výstavba obec Borotín

zdroj: vlastní foto

Obrázek 8 Nová bytová výstavba Šebetov

zdroj: vlastní foto

Obrázek 9 Nová výstavba Malá Roudka

zdroj: vlastní foto

Obrázek 10 Stará bytová výstavba Úsobrno

zdroj: vlastní foto

V roce 2010 působilo v mikroregionu celkem 1338 podnikatelských subjektů, nejvíce jich působilo v obci Velké Opatovice (785 subjektů). Převážnou část tvořily podniky bez zaměstnanců (drobní podnikatelé a živnostníci) a mikropodniky (1–9 zaměstnanců). V menší míře jsou zde zastoupeny malé a střední podniky. Na území mikroregionu se nachází pouze jeden velký podnik v obci Velké Opatovice. Intenzita podnikatelské aktivity dosahovala 166,8 %.

K nejvýznamnějším podnikům patří např. SKLÁRNY MORAVIA, a.s., GREEN spol. M+M s.r.o. (poskytování služeb pro hospodaření v lesích a pro myslivost), H-PILA s.r.o. (výroba a prodej řeziva), DŘEVOS, spol. s r.o. (stolářská výroba), LESCUS Cetkovice s.r.o. (pěstební a těžební činnost, lesní školka), ISMA JEVÍČKO s.r.o. (inženýrské stavby), DVOŘÁK comte, a.s. (údržba veřejných prostranství), ELBET Cetkovice s.r.o. (železobetonové konstrukce), VOS zemědělců, a.s. (zpracování

produktů rostlinné a živočišné výroby), P-D Refractories CZ a.s. (výroba a dodávka žárovzdorných výrobků a surovin), GERBRICH s.r.o. (výroba dveří a zárubní), MONARC NÁBYTEK s.r.o. (výroba nábytku) a MOLAT, spol. s r.o. (stavební činnost) ad.

Obce Šebetov a Velké Opatovice mají zařízení na spalování biomasy (anaerobní fermentace prasečí kejdy, dřevní štěpky).

Problémem venkovských mikroregionů bývá obecně nezaměstnanost, jež je jedním z hlavních problémů celého mikroregionu. Průměrná míra nezaměstnanosti za mikroregion se ve sledovaném období 2005 – 2011 pohybovala přibližně na 11 %. Nejvyšších hodnot dosáhla v roce 2010, kdy činila 18%.

Technická vybavenost obcí mikroregionu je poměrně na dobré úrovni. Pouze obec Úsobrno nemá kanalizaci a plynofikace chybí v obci Malá Roudka. Občanská vybavenost obcí je v porovnání s technickou vybaveností na horší úrovni. Zdravotní zařízení se nachází pouze v obci Šebetov a Velké Opatovice. Školský systém odpovídá velikosti mikroregionu, fungují zde předškolní zařízení (mateřské školky) a základní školy nižšího stupně. Ve čtyřech obcích mikroregionu se nenachází základní škola. Základní škola vyššího stupně se nachází pouze ve Velkých Opatovicích. Veřejná knihovna existuje ve všech obcích mikroregionu. Péči o seniory zajišťují domovy v obcích Šebetov a Velké Opatovice. Mikroregion je součástí IDS JMK. Všechny obce mají zastávku linky místního významu a v obcích Malá Roudka a Velké Opatovice je i zastávka dálkové linky. Vlakovou zastávku mají pouze obce Cetkovice, Šebetov a Velké Opatovice.

Mikroregion má velmi dobré předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu. Na území se nachází řada sakrálních a historických památek (např. kostely, kříže, kapličky, boží muka, historické domy a stodoly). Dále se zde nacházejí dva zámky. V obci Borotín slouží zámek jako ústav sociální péče a není přístupný veřejnosti, a druhý je v obci Velké Opatovice. Muzeum se nachází pouze v obci Úsobrno. Velkým lákadlem pro turisty je v obci Úsobrno sklárna, která nabízí možnost prohlídky (firma Sklárný Moravia, a.s. patří k největším a nejstarším výrobcům obalového skla u nás). Terén mikroregionu je vhodný pro pěší turistiku, cykloturistiku, vyjížděky na koni (např. farma CH Cetkovice) a v zimním období jsou zde vhodné podmínky pro lyžování. V území je řada značených turistických a cyklistických tras. Obce nabízejí i možnost sportovního využití např. sportovní areály, koupaliště, rybolov. Na území mikroregionu se nacházejí

také chráněná území PříP Řehořkovo-Kořenecko, PR Duraně, PP Horní Bělá a PR Hrádky. Největším problémem pro rozvoj cestovního ruchu je nedostatek ubytovacích a stravovacích zařízení.

U některých obcí je patrná snaha zapojit obyvatele do aktivní účasti na rozvoji obce. Obec Cetkovice v soutěži Vesnice roku v roce 2002 získala zelenou stuhu za péči o zeleň a životní prostředí, a v roce 2007 modrou stuhu za společenský život. Obec Světlá získala v roce 2009 modrou stuhu za společenský život.

5.2.2 Mikroregion Cezava

Mikroregion Cezava se rozkládá na území tří okresů Brno – venkov, Břeclav a Vyškov. Tvoří jej 15 obcí (Blučina, Kobylnice, Měnín, Moutnice, Nesvačinka, Nikolčice, Otmarov, Otnice, Rajhradice, Sokolnice, Telnice, Těšany, Újezd u Brna, Žatčany, Židlochovice). Nejvíce obcí spadá pod okres Brno – venkov, protože k okresu Vyškov náleží pouze obec Otnice a k okresu Břeclav obec Nikolčice. Dobrovolný svazek obcí byl založen v roce 2003 a jeho rozloha činí 146,54 km².

Mapa 7 Mikroregion Cezava

zdroj: vlastní zpracování

V mikroregionu lze jen obtížně hledat přirozené funkční mikroregionální středisko. Největší obcí je obec Židlochovice, druhou je obec Újezd u Brna, obě mají statut města. Mikroregion je součástí aglomerace města Brna. Většina obcí je součástí spádového obvodu pověřeného obecního úřadu (PoÚ) Židlochovice, pod PoÚ Šlapanice patří Kobylnice, Sokolnice, Telnice a Újezd u Brna, Otnice náleží pod PoÚ Slavkov

u Brna a Nikolčice pod PoÚ Hustopeče. Mikroregion se nachází na rozmezí Dyjsko-svrateckého úvalu a Ždánického lesa. Podle Quitta, E. (1971, 1984) území leží v teplé klimatické oblasti. Nachází se zde území NATURA 2000, tři maloplošná zvláště chráněná území a jedno obecně chráněné území (Mackovčín, 2007; Demek, Mackovčín et al., 2006).

Obrázek 11 Krajina mikroregionu Cezava

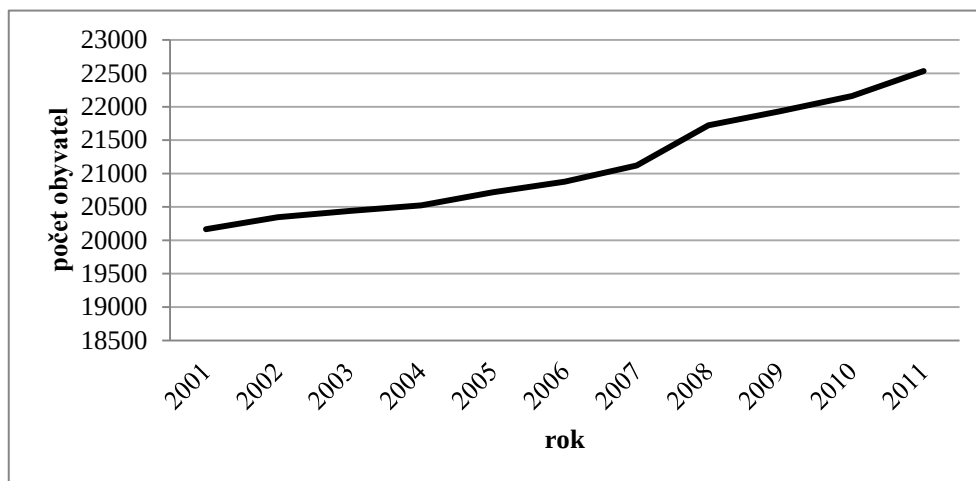
zdroj: vlastní foto

Mikroregion má vhodné podmínky pro zemědělství. Zemědělská půda zaujímá převážnou část území (84 %) a je pro ni typické extrémně vysoké procento zornění (90 %). Z toho je patrné intenzivní zemědělské využití území. Lesy se nacházejí pouze na jihovýchodním okraji mikroregionu, součást Ždánického lesa. Na území mikroregionu zcela převládají neurbanizované plochy (87 %). Jedná se o území nadprůměrně využívané (dle Míchala, 1986). Ze všech modelových mikroregionů se pouze v tomto nachází obce s maximálním narušením přírodních struktur. Jedná se o obce Telnice, Rajhradice, Otmarov, Telnice, Žatčany, Nesvačilka, Moutnice (viz Příloha V, Mapa 1).

Pro sídelní strukturu mikroregionu je typické vysoké zastoupení středně velkých a velkých obcí s velkými katastrálními územími. Nacházejí se zde pouze dvě malé obce Nesvačilka a Otmarov. V minulosti došlo k rozdělení a vytvoření nových samostatných obcí. Jedná se o obec Kobylnice, vzniklou z části obce Šlapanice a obec Otmarov, jež byla dříve součástí Rajhradic. Největším sídlem je obec Židlochovice, kde žilo k 1. 1. 2011 celkem 3520 obyvatel (viz Příloha V, Mapa 3).

K 1. 1. 2011 žilo v mikroregionu celkem 22534 obyvatel. Ve sledovaném období dochází v území k setrvalému nárůstu počtu obyvatel. Vývojové tendence v jednotlivých obcích jsou dosti podobné. Nejvýraznější nárůst počtu obyvatel

zaznamenala obec Sokolnice, pokles počtu obyvatel zaznamenaly pouze obce Nesvačilka a Nikolčice.

Graf 5 Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Cezava 2001 – 2011

zdroj: data ČSÚ, vlastní výpočet a úprava

Současný vývoj počtu obyvatel je analyzován na základě statistických bilancí obyvatelstva. Celý mikroregion je populačně přírůstkový. Přirozený úbytek obyvatel v mikroregionu dosahoval 11,8 ‰, migrační přírůstek 128,3 ‰ a celkový přírůstek tak činil 116,5 ‰ za sledované desetileté období. V rámci mikroregionu došlo k úbytku obyvatel pouze v obci Nesvačilka.

Na základě předběžných dat ze SLDB 2011 činil podíl obyvatel mladších 15 let 16%, podíl obyvatel ve věku 15–64 let 69 % a podíl obyvatel 65letých a starších 15 %. Index stáří dosahoval 80,4 %.

Z předběžných dat ze SLDB 2011 vyplývá, že podle stupně vzdělání v mikroregionu převažovaly osoby vyučené nebo se středoškolským vzděláním bez maturity (40 % osob starších 15 let). Druhou největší skupinu (28 %) tvořily osoby, které dosáhly základního vzdělání (vč. neukončeného). Vysokoškolského vzdělání dosáhlo 11 % obyvatel, nejvíce jich žilo v obci Židlochovice. Se vzdělanostní strukturou úzce souvisí zaměstnanost podle odvětví. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo tvořilo 49 % populace mikroregionu. V průmyslu pracovalo 34 % obyvatel, v zemědělství a lesnictví to bylo 10 % z ekonomicky aktivních obyvatel.

Podle předběžných dat ze SLDB 2011 bylo v mikroregionu 5743 domů, z nichž 88 % bylo obydlených. Největší podíl (96 %) tvořily rodinné domy. Ve sledovaném období došlo v území k značnému nárůstu počtu domů, a to o 583 domů.

*Obrázek 12 Nová výstavba Kobylnice
zdroj: vlastní foto*

*Obrázek 13 Stará bytová výstavba Těšany
zdroj: vlastní foto*

*Obrázek 14 Nová bytová výstavba Sokolnice
zdroj: vlastní foto*

V roce 2010 působilo v mikroregionu celkem 4022 podnikatelských subjektů. Nejvíce jich působilo v obci Židlochovice (834 subjektů). V území zcela převládaly podniky bez zaměstnanců (drobní podnikatelé a živnostníci) a dále mikropodniky (1-9 zaměstnanců). Intenzita podnikatelské aktivity dosahovala 231,1 ‰.

K nejvýznamnějším podnikům patří např. SVOBODA s.r.o. (výroba domácích knedlíků), NEREZ Blučina, s.r.o. (výroba technologií pro vinaře z nerezavějící oceli), BIOKRON s.r.o. (výroba krmných směsí pro všechny druhy zvířat), Cezava a.s. Blučina (zemědělské družstvo), Agro MONET, a.s. (rostlinná a živočišná výroba a přidružená výroba plastových obalů), Kovotlačitelství Hönig s.r.o. (výroba dílů vzduchotechniky), Beton Brož s.r.o. (výroba a prodej betonových stavebních prvků), Zemědělské družstvo Rajhradice, Jihomoravská obalovna s.r.o., Zemědělské družstvo Sokolnice (zpracování

produktů rostlinné výroby.), ŠROT GEBESHUBER s.r.o. (výkup a zpracování kovů), LCT, a.s. (výroba čínských těstovin), Pila Těšany s.r.o. (výroba a prodej řeziva), Dřevomonta s.r.o. (výroba a montáž atypického nábytku a nábytku na zakázku), Karlova pekárna s.r.o. (výroba a prodej pekařských i cukrářských výrobků), Papírna Moudrý, s.r.o. (výroba mucholapek a dalších lapačů hmyzu), HORTISCENTRUM s.r.o. (zahradnické centrum), Zelenka s.r.o. (zpracování a konzervování masa a výroba masných výrobků) a LARGO BRNO, spol. s r.o. (výroba pekárenských a cukrářských výrobků kromě trvanlivých) ad.

V obci Blučina se nachází průmyslová zóna, která je situována na severním okraji obce. Podél severovýchodního okraje sousedí lokalita s dálnicí D2 Brno - Bratislava, na jejíž Exit 11 je přímo napojena. V mikroregionu se nacházejí brownfieldy. Na území obce Měnín se nachází brownfields Jalovisko – Měnín (hospodářské budovy bývalého Státního statku Měnín). Část areálu je pronajata ZD Třebíč a část je pronajata pro bydlení. Další dva brownfieldy se nacházejí v obci Telnice, jedná se o dva skleníky a žatčanský dvůr. Skleníky jsou pronajaty fyzickým osobám a částečně slouží svému původnímu účelu. V zemědělském areálu se dále nacházejí mlýn a sýpka, které mají jistou historickou hodnotou. V katastru obcí Měnín a Sokolnice se nacházejí dvě fotovoltaické elektrárny.

Míra nezaměstnanosti ve sledovaném období je nejnižší ze všech modelových mikroregionů, což může souviset s polohou vůči Brnu. Průměrná míra nezaměstnanosti za mikroregion se ve sledovaném období 2005 – 2011 se pohybovala kolem 6,8 %. Nejvyšší průměrná míra nezaměstnanosti byla ve sledovaném období v obci Nikolčice a Rajhradice (8 %).

Technická vybavenost obcí je průměrná. Nejnižší technickou vybavenost má obec Nikolčice, která nemá veřejný vodovod a kanalizaci. Kanalizaci dále nemají ještě obce Moutnice, Nesvačilka, Otmarov, Rajhradice a Žatčany. Plynofikovány jsou všechny obce mikroregionu. Mikroregion má poměrně malou občanskou vybavenost, například zdravotní zařízení se nachází pouze v sedmi obcích. Mateřskou školku nemají jen obce Nesvačilka a Otmarov. Základní školu nižšího stupně má šest obcí a v sedmi obcích se nachází základní škola vyššího stupně. Pouze v obcích Nesvačilka a Otmarov se nenachází základní škola. Veřejnou knihovnu nemá pouze obec Otmarov. Péče o seniory je v mikroregionu oproti ostatním modelovým mikroregionům na dobré úrovni. Domovy s pečovatelskou službou pro seniory se nacházejí v obcích Sokolnice,

Újezd u Brna a Židlochovice. Celý mikroregion je součástí IDS JMK. Všechny obce mají zastávku linky místního významu. Zastávku dálkové linky mají obce Měnín, Moutnice, Sokolnice, Telnice a Těšany. Vlaková zastávka se nachází v obcích Sokolnice a Újezd u Brna.

Mikroregion má průměrné předpoklady pro rozvoj cestovního ruchu. Možnost ubytování a stravování jsou v mikroregionu na dobré úrovni. Nabízí se zde možnost sportovního vyžití, např. víceúčelové hřiště, kurty, bazény a cyklostezka. V obcích Sokolnice, Těšany a Židlochovice se nachází zámek. Přístupný je pouze zámek v obci Židlochovice, ve které se nachází také rozhledna Akátová věž. Významný je také archeopark v Blučině. V mikroregionu se nacházejí chráněná území PříP Výhon, EVL Nové Hory, EVL Židlochovický zámecký park, EVL Rumunská bažantnice, EVL Přední kout, EVL Zřídla u Nesvačilk, EVL Špice, PP u staré vápenice, PP Žabárník a PP Písky.

U některých obcí je patrná snaha zapojit obyvatele do aktivní účasti na rozvoji obce. Obec Otnice získala v soutěži Vesnice roku v roce 2002 a 2006 modrou stuhu za společenský život. Obec Telnice získala v celostátním kole v roce 1995 první místo.

5.2.3 Mikroregion Modré Hory⁷¹

Mikroregion Modré Hory tvoří území pěti obcí Velké Pavlovice, Němčičky, Bořetice, Kobylí a Vrbice. Největší obcí a přirozeným střediskem mikroregionu je město Velké Pavlovice. Rozloha mikroregionu činí 70,5 km². Svazek obcí byl založen v roce 2008. Všechny obce mikroregionu jsou součástí spádového obvodu pověřeného obecního úřadu Hustopeče. Cílem založení tohoto svazku bylo spojit zájmy obcí v oblasti cestovního ruchu, vinařství a péče o krajinu. Tento mikroregion nabízí historické, vinařské, kulturní a sportovní zázemí. Nachází se na rozmezí Dolnomoravského úvalu, Kyjovské pahorkatiny a Ždánického lesa. Podle Quitta, E. (1971, 1984) území leží v teplé klimatické oblasti. V mikroregionu se nachází území NATURA 2000 a čtyři maloplošná zvláště chráněná území (Mackovčín, 2007; Demek, Mackovčín et al., 2006).

⁷¹ Vaishar et al. (2011a) upraveno dle kap. 6

Mapa 8 Mikroregion Modré Hory

zdroj: vlastní zpracování

Zemědělská půda zaujímá 83 % území, z toho 65 % je zorněno. Je to dáno vhodnou geografickou polohou, klimatickými podmínkami a také kvalitou půdy. V území převládá klasické produkční zemědělství. Pro tento mikroregion jsou typické vinice a sady, které zaujímají 25 % území. Zemědělství i vinařství zde mají dlouholetou tradici. Převládají zde zcela neurbanizované plochy (89 %). Jedná se o intenzivně využívané území (dle Míchala, 1985). Pouze území obce Němčičky má vcelku vyváženou krajinu. Nejnižších hodnot KES⁷² dosahují obce Bořetice a Vrbice, jejichž území je nadprůměrně využíváno (viz Příloha V, Mapa 1).

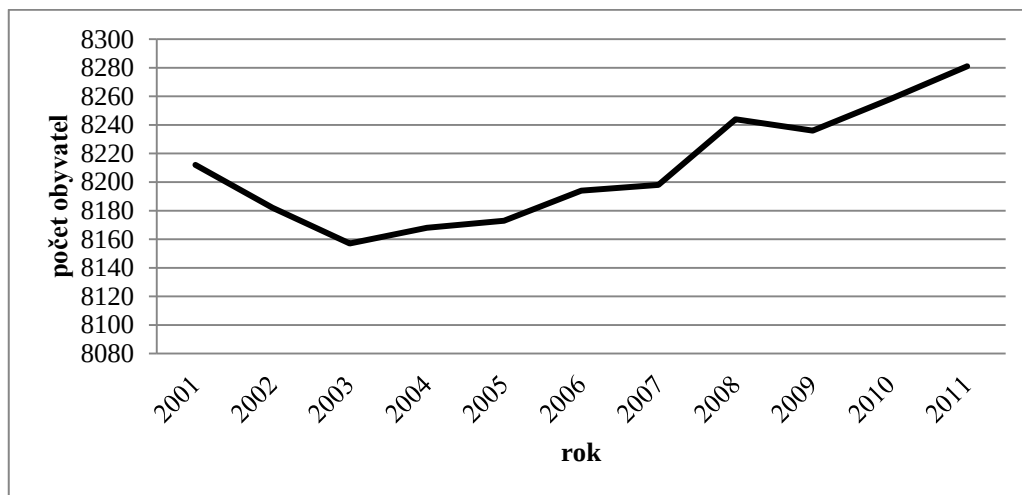
Obrázek 15 Krajina mikroregionu Modré Hory

zdroj: vlastní foto

V mikroregionu se nachází středně velké a velké obce, pouze jedno sídlo má méně než 1000 obyvatel (obec Němčičky). K 1. 1. 2011 žilo v mikroregionu celkem 8281 obyvatel. Od roku 2004 zaznamenal mikroregion mírný nárůst počtu obyvatel.

⁷² KES – koeficient ekologické stability

Největší nárůst počtu obyvatel zaznamenala obec Velké Pavlovice. Pouze v obci Němčičky došlo ve sledovaném období k poklesu počtu obyvatel (viz Příloha V, Mapa 3).

Graf 6 Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Modré Hory 2001 – 2011

zdroj: data ČSÚ, úprava výpočet a vlastní

Celý mikroregion je populačně přírůstkový. Přirozený úbytek obyvatel v mikroregionu dosahuje 10 ‰, migrační přírůstek 21,7 ‰ a celkový přírůstek tak činí 11,7 ‰ za sledované desetileté období. Z pěti obcí mikroregionu byla populačně ztrátová pouze obec Velké Pavlovice.

Na základě předběžných dat ze SLDB 2011 činil podíl obyvatel mladších 15 let 13 %, podíl obyvatel ve věku 15–64 let 70 % a podíl obyvatel 65letých a starších 17 %. Index stáří dosahoval 117,7 %. Během posledních deseti let nedošlo v mikroregionu ke změně zastoupení věkových skupin.

Z předběžných dat ze SLDB 2011 dále vyplývá, že v mikroregionu převažovaly podle stupně vzdělání osoby vyučené a se středoškolským vzděláním bez maturity (39 %). Druhou největší skupinu tvořili osoby se základním vzděláním (vč. nedokončeného, 28 %). Vysokoškolského vzdělání dosáhlo 9 % osob starších 15 let. Nejvíce jich žilo v obci Velké Pavlovice.

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo tvořilo 48 % obyvatel. V průmyslu pracovalo 34 % obyvatel a v zemědělství a lesnictví pracovalo 19 % ekonomicky aktivních obyvatel.

Podle předběžných dat ze SLDB 2011 se v mikroregionu nacházelo 2786 domů. Jednoznačně zde převažují obydlené domy (86 %) a rodinné domy (83 %). Mikroregion zaznamenal ve sledovaném období nárůst o 23 domů.

Obrázek 16 Stará výstavba Bořetice
zdroj: vlastní foto

Obrázek 17 Výstavba Bořetice
zdroj: vlastní foto

V roce 2010 působilo v mikroregionu celkem 1915 podnikatelských subjektů. Nejvíce jich působilo v obci Velké Pavlovice (785 subjektů). V mikroregionu zcela převažují podniky bez zaměstnanců (drobní podnikatelé a živnostníci) a dále mikropodniky (1-9 zaměstnanců). Nenachází se zde žádný velký podnik. Intenzita podnikatelské aktivity dosahovala 233,5 %.

K nejvýznamnějším podnikům patří např. Manex & Co., s.r.o. (výroba dřevěných výrobků), LOMAX & Co., s.r.o. (výroba kovových dveří a oken) a Patria Kobylí, a.s. (zemědělství a potravinářská výroba). V odvětví zemědělství působí ZD Velké Pavlovice (rostlinná a živočišná výroba), ZD Němčičky (vinařství), ZD Bořetice (rostlinná a živočišná výroba) a PATRIA Kobylí, a.s. bývalé ZD Kobylí (vinařství). Celkem je v mikroregionu registrováno cca 59 vinařů.

Míra nezaměstnanosti se v období 2005 – 2011 pohybovala v průměru na 12 %. Krizový vývoj v ekonomice postihl mikroregion relativně silně. Na počátku roku 2011 překročila míra nezaměstnanosti 15 %, přičemž nejvyšší míry dosáhla nezaměstnanost v obci Němčičky (16 %).

Technická a občanská vybavenost obcí mikroregionu je na dobré úrovni. Veřejný vodovod nemá pouze obec Němčičky. V obcích Kobylí a Bořetice není kanalizace. Plynofikace chybí pouze v obci Němčičky. Zdravotní zařízení nemá obec Vrbice. Mateřskou školu mají všechny obce mikroregionu. Základní škola vyššího

stupně se nachází v obcích Kobylí a Velké Pavlovice. V ostatních obcích mají základní školu nižšího stupně. Všechny obce mikroregionu mají kulturní zařízení a veřejnou knihovnu. Možnost sportovního vyžití je v mikroregionu dobrá až nadprůměrná oproti ostatním modelovým mikroregionům. Velké negativum lze spatřovat v absenci péče o seniory, protože se zde nenachází žádný domov s pečovatelskou službou. Mikroregion je součástí IDS JMK. Všechny obce mikroregionu mají zastávku linky místního významu. Zcela chybí zastávka dálkové linky. Zastávku vlaku mají pouze obce Bořetice a Kobylí.

Mikroregion má předpoklady zejména pro realizaci pěší turistiky a cykloturistiky. Moravské vinařské stezky jsou dlouhodobým projektem rozvoje vinařství a turistiky na jižní Moravě a jsou přímo řízeny programem Zelené stezky Greenways. Počet ubytovacích, ale i stravovacích zařízení je dostačující. Obce nabízejí i další možnosti sportovního vyžití např. koupaliště, sportovní areál, sjezdovku, bobovou dráhu, tenisové kurty, minigolf, stadion. Specifickým subjektem na území obce Bořetic je Svobodná spolková republika Kraví hora. Jedná se o areál vinných sklepů, na jehož území se nachází hotel a další ubytovací zařízení typu penzionů a vinných sklepů s ubytovacími kapacitami. V roce 2006 byla nad Kraví horou zpřístupněna dvanáctimetrová dřevěná rozhledna. Tato aktivita je příkladem progresivního marketingového tahu s cílem přilákat turisty. Kromě této rozhledny se zde nachází také rozhledna Slunečná. V katastru obcí Němčičky a Kobylí leží EVL Kuntínov. Dále zde najdeme PP Jesličky, PR Nosperk, PR Zázmoníky a PR Hrádek.

Obce Bořetice a Němčičky se snaží zapojit obyvatele do aktivní účasti na rozvoji obce. Obec Bořetice v soutěži Vesnice roku získala v 2005 první místo v celostátním kole. V krajském kole vyhrála v roce 2002 bílou stuhu za činnost mládeže a poté v roce 2005 zlatou stuhu (vítěz krajského kola). Obec Němčičky získala v roce 2010 v krajském kole bílou stuhu za činnost mládeže.

5.2.4 Mikroregion Dyje

Mikroregion Dyje tvoří území obcí Dyjákovice, Hrádek, Jaroslavice, Křidlůvky, Slup, Strachotice a Valtrovice, které se nacházejí u hranic s republikou Rakousko. Rozkládá se na území okresu Znojmo a jeho rozloha činí 108,6 km². Svazek obcí byl založen v roce 2003 za účelem realizace strategického plánování udržitelného rozvoje. Mikroregion Dyje nemá přirozené funkční mikroregionální středisko. Všechny obce patří v současné době pod spádový obvod pověřeného obecního úřadu a obce s rozšířenou působností ve Znojmě. Území mikroregionu tvoří převážně rovinatá a pahorkatinná zemědělská krajina s nadmořskou výškou 190-220 m n. m. Mikroregion se rozkládá v Dyjsko-svrateckém úvalu. Podle Quitta, E. (1971, 1984) leží území v teplé klimatické oblasti a nacházejí se zde území NATURA 2000 a jedno maloplošné zvláště chráněné území (Mackovčín, 2007; Demek, Mackovčín et al., 2006).

Mapa 9 Mikroregion Dyje

zdroj: vlastní zpracování

Nejvýraznější složkou krajinného pokryvu je zemědělská půda, která zaujímá 82 % plochy. V území převládá klasické produkční zemědělství s typickým vysokým procentem zornění (92 %). Dlouholetou tradici má v území i vinařství, ovocnářství a zelinářství. Na území mikroregionu převládají neurbanizované plochy (92 %). Jedná se o území nadprůměrně využívané se zřetelným narušením přírodních struktur (dle Míchala, 1985). Pouze území obce Jaroslavice bylo intenzívně využíváno (viz Příloha V, Mapa 1).

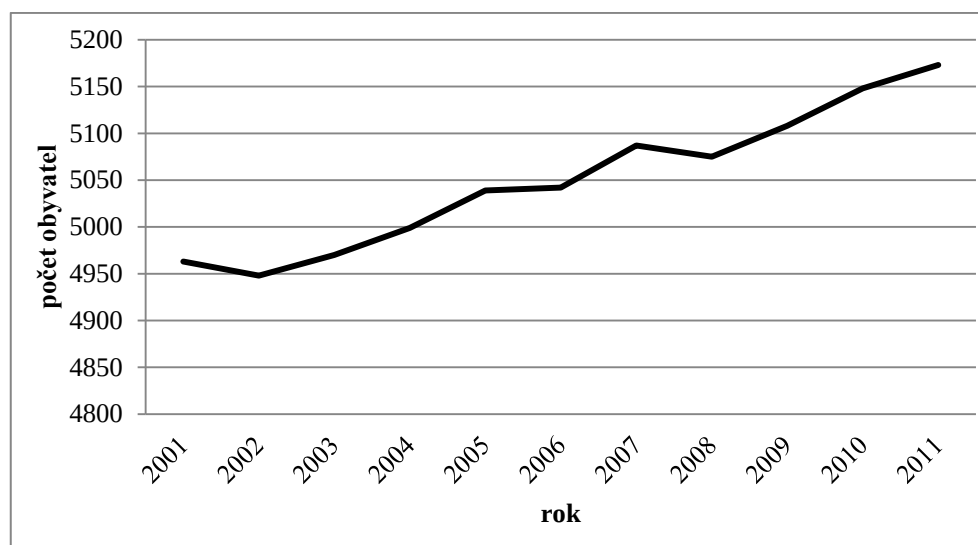

Obrázek 18 Krajina mikroregionu Dyje

zdroj: vlastní foto

Nacházejí se zde převážně malé a středně velké obce. Největší obcí je obec Jaroslavice s 1295 obyvateli (k 1. 1. 2011). Nejmenší obcí je obec Křídlovky s 233 obyvateli (viz Příloha V, Mapa 3).

K 1. 1. 2011 žilo v mikroregionu 5173 obyvatel. Od roku 2002 zaznamenává území nárůst počtu obyvatel.

Graf 7 Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Dyje 2001 - 2011

zdroj: data ČSÚ, vlastní výpočet a úprava

Celý mikroregion je populačně přírůstkový. Přirozený přírůstek obyvatel v mikroregionu dosahoval 27,4 ‰, migrační přírůstek činil 11,7 ‰ a celkový přírůstek tak činí 38,1 ‰ za sledované desetileté období. Ze sedmi obcí mikroregionu byla populačně ztrátová pouze obec Dyjákovice.

Na základě předběžných dat ze SLDB 2011 činil podíl obyvatel mladších 15 let 16 %, podíl obyvatel ve věku 15-65 let činil 72 % a podíl obyvatel 65letých a starších 12 %. Index stáří dosahoval 81,5 %. Během sledovaného období nedošlo ke změně věkové struktury obyvatel v mikroregionu.

Dalším ukazatelem je vzdělanostní struktura populace. Na základě předběžných dat SLDB 2011 převažovaly podle stupně vzdělání osoby vyučené a se středoškolským vzděláním bez maturity (47 %). Druhou největší skupinu tvořily osoby se základním vzděláním (vč. nedokončeného, 29 %). Osoby s úplným středním vzděláním s maturitou činily 19 %. Pouze 4 % osob dosáhlo vysokoškolského vzdělání a nejvíce jich žilo v obci Jaroslavice. Se vzdělanostní strukturou poměrně úzce souvisí struktura podle odvětví. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo tvořilo podle předběžných dat ze SLDB 2011 49 % populace mikroregionu, z nichž 27 % pracovalo v zemědělství, lesnictví a rybolovu a 25 % ekonomicky aktivních obyvatel bylo zaměstnáno v průmyslu.

Podle předběžných dat ze SLDB 2011 se v mikroregionu nacházelo 1704 domů. V porovnání ze SLDB 2001 došlo k nárůstu o 115 domů. Obydlených bylo 85 %, z toho 94 % domů rodinných.

Obrázek 19 Stará výstavba obce Křídlovky
zdroj: vlastní foto

Obrázek 20 Nová výstavba obce Valtovice
zdroj: vlastní foto

Obrázek 21 Nová bytová výstavba Strachotice

zdroj: vlastní foto

V roce 2010 zde působilo celkem 866 podnikatelských subjektů. Nejvíce subjektů působilo v obci Jaroslavice celkem 213 subjektů. Největší zastoupení měly subjekty, které působily v odvětví obchod, prodej a opravy motorových vozidel a spotřebního zboží a pohostinství (26 %). Druhou největší skupinu podnikatelských subjektů v mikroregionu tvořilo stavebnictví (25 %). V odvětví zemědělství, lesnictví, rybolov působilo 10 % subjektů. V mikroregionu zcela převládají podniky bez zaměstnanců (drobní podnikatelé a živnostníci) a dále mikropodniky (1-9 zaměstnanců). Nenachází se zde žádný velký podnik. Nejvíce podniků působilo v obci Jaroslavice. Intenzita podnikatelské aktivity dosahovala 174,5 ‰.

Na území mikroregionu působí významné podniky, jako je ROHDE s.r.o. (výroba a prodej vypalovacích pecí pro keramiku, skla a tavení), Závlahy Dyjákovice, spol. s.r.o. (provozuje stávající závlahová zařízení a také provádí výstavbu závlah zejména kapkové závlahy vinic a sadů), AGROSPOL HRÁDEK, spol. s r.o. (zpracování produktů rostlinné výroby), Rybářství - Rybníkářství Pohořelice, a.s. (chov a prodej ryb), Ökoplant international s.r.o (pěstování a prodej ovocných stromků), Kóta-sady, spol. s r.o. (pěstování obilí, zeleniny a ovoce), DAN – MORAVIA AGRAR a.s. (prodej produktů rostlinné a živočišné výroby), ORNA s.r.o. (živočišná výroba) ad. V katastru obcí Jaroslavice, Hrádek, Dyjákovice a Slup se nacházejí fotovoltaické elektrárny.

Jedním z hlavních problémů mikroregionu je velká míra nezaměstnanosti. Mikroregion Dyje má ze všech modelových mikroregionů nejvyšší míru nezaměstnanosti za sledované období (v průměru 23,8 %). Nejnižší míra

nezaměstnanosti byla v roce 2008 a to 21 %, nejvyšší pak v roce 2010, kdy dosáhla 29 %. Nejvyšší míry nezaměstnanosti dosáhla obec Hrádek (27 %).

Technická a občanská vybavenost obcí mikroregionu je poměrně na nízké úrovni. Plynofikována je pouze obec Slup. Veřejný vodovod nemá obec Křidlůvky. Kanalizaci nemají obce Křidlůvky, Slup a Strachotice. Nejhorší technická situace je v obci Křidlůvky, ve které není žádná technická vybavenost. Zdravotnické zařízení mají obce Dyjákovice a Jaroslavice. Mateřskou školku nemá pouze obec Křidlůvky. Základní školu nižšího stupně mají pouze obce Hrádek a Strachotice a vyššího stupně obce Dyjákovice a Jaroslavice. Veřejná knihovna se nachází ve všech obcích. Kulturní zařízení nemá pouze obec Dyjákovice. Možnost sportovního využití je v mikroregionu na průměrné úrovni. V mikroregionu se nenachází žádný domov s pečovatelskou službou. Mikroregion Dyje je součástí IDS JMK. Všechny obce mikroregionu mají zastávku linky místního významu. Zcela chybí vlakové spojení a linky dálkového významu.

Terén mikroregionu je vhodný pro pěší turistiku, cykloturistiku a vinařskou turistiku. Mikroregionem prochází Moravská vinařská stezka. Obce nabízejí pouze průměrné předpoklady pro sportovní využití. V území se nachází řada historických památek. K nejvýznamnějším patří románská rotunda v obci Hrádek, renesanční zámek v obci Jaroslavice, vodní mlýn na Mlýnské strouze v obci Slup a vodní mlýn Micmanice v obci Strachotice. Většina kulturních akcí, které se odehrávají v území, je spojena s tradicí vinařství, folkloru a cykloturistiky. K nejhodnotnějšímu přírodnímu území v mikroregionu patří PO Jaroslavický rybník a EVL Ječmeniště. Dále se zde nachází PP Mandloňová mez. Nejpalčivějším problémem pro rozvoj cestovního ruchu je nedostatek ubytovacích a stravovacích zařízení. Jediná turistická celoroční ubytovna je v obci Dyjákovice (WILD-WEST HOTEL) a v obci Jaroslavice najdeme penzion Podzámčí.

5.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

V této kapitole jsou interpretovány výsledky dotazníkového šetření, jehož respondenty byli starostové venkovských obcí ve zkoumaných modelových mikroregionech Jihomoravského kraje.

Dotazník byl zaslán na email starostům 36 obcí tvořících vybrané mikroregiony (viz Příloha IX). Míra návratnosti dotazníků byla stoprocentní. Tohoto výsledku bylo dosaženo několika na sebe navazujícími kroky. Nejprve byli všichni starostové informováni prostřednictvím emailu o účelu výzkumu. Zároveň bylo zjišťováno, zda jsou ochotni zapojit se do výzkumu.

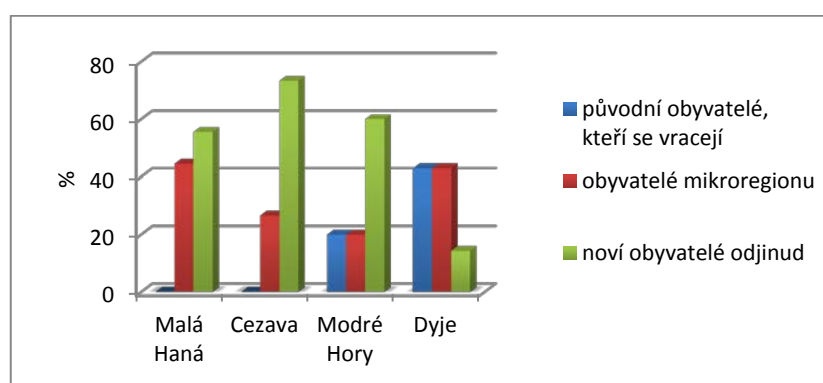
Téměř pětina oslovených starostů zprvu projevila nezájem. Jako nejčastější důvod uváděli nadměrnou pracovní vytíženost. Tito starostové byli následně kontaktováni telefonicky. Poté, co jim byla vysvětlena složitost získání relevantních dat na úrovni obcí, souhlasili všichni s účastí na výzkumu. Další fází bylo získání fotodokumentace v terénu. Během terénního šetření proběhl sběr vyplněných dotazníků, a zároveň bylo provedeno několik krátkých neformálních rozhovorů se starosty, které dokreslily situaci v mikroregionech. Následně byla provedena kontrola dotazníků, neboť zdaleka ne všechny byly kompletní, a v některých případech byl nutný dodatečný telefonický kontakt. Kompletní realizace dotazníkového a terénního šetření probíhala od ledna do srpna 2012.

Struktura dotazníku byla navržena s ohledem na stanovené cíle práce. Jak již bylo uvedeno v metodice, dotazník se skládá z 54 otázek, které jsou řazeny do tematických celků. Otázky byly formulovány s ohledem na navrženou typologii funkcí současného venkova tak, aby měly přímou návaznost na základní funkce venkova. Převážná část otázek je pro lepší názornost vyhodnocena pomocí sloupcových diagramů a kartodiagramů.

Modelový mikroregion Cezava je v porovnání s ostatními mikroregiony značně členitý. Co do počtu obcí a rozlohy se jedná o největší modelový mikroregion. Převážná část výsledků dotazníkového šetření byla pro názornost převedena do procentuálního vyjádření, tak aby byla interpretace výsledků co nejpřehlednější. Podobně je tomu u modelového mikroregionu Modré Hory, který je co do počtu obcí naopak nejmenší. U tohoto mikroregionu byla variabilita odpovědi minimální. Na základě výše

uvedených skutečností je možné získané výsledky považovat u všech modelových mikroregionů za porovnatelné.

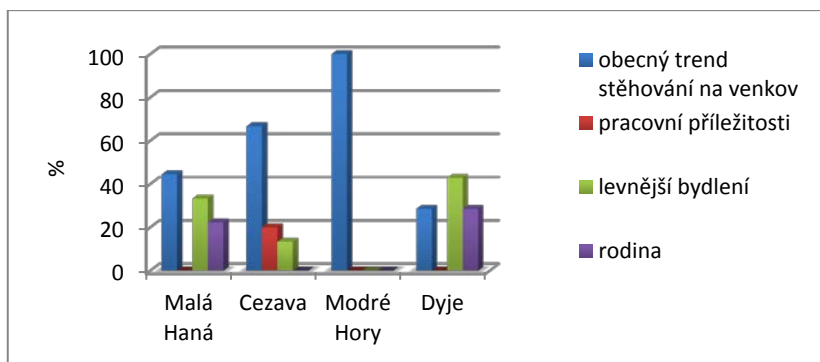
První sada otázek dotazníkového šetření je zaměřena na obytnou „rezidenční“ funkci. Starostové obcí, které tvoří mikroregiony Malá Haná, Cezava a Modré Hory uvádějí, že převážnou část přistěhovalých obyvatel tvoří obyvatelé, kteří k danému místu nemají blízký vztah např. rodné místo. Druhou skupinou jsou obyvatelé, kteří migrují v rámci mikroregionu. Tento trend je patrný u všech modelových mikroregionů. U mikroregionů Modré Hory a Dyje se ve větší míře projevuje trend reemigrace obyvatel.

Graf 8 Typologie přistěhovalých obyvatel (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

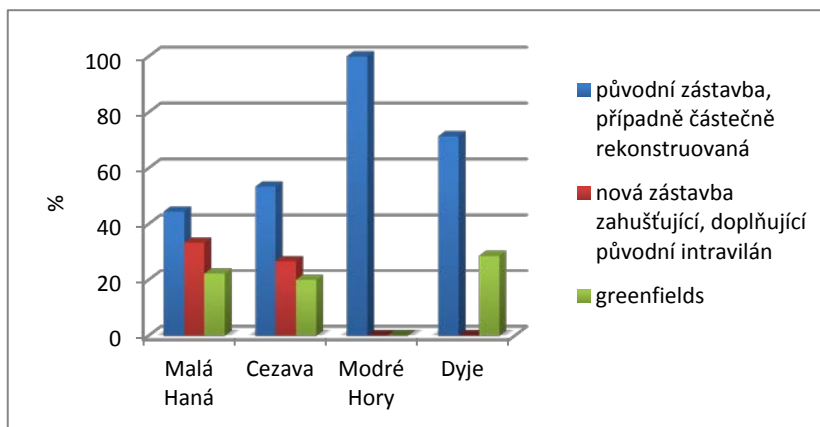
Hlavním motivem migrace do těchto venkovských mikroregionů je podle starostů obecný trend stěhování obyvatel na venkov. Tento trend převažuje u všech mikroregionů kromě mikroregionu Dyje. Druhým nejčastějším motivem jsou ekonomické důvody tedy vidina levnějšího bydlení. Obecně jsou na venkově levnější ceny pozemků a nemovitostí, což ovšem neplatí o všech typech venkova ČR. Výrazná diferenciací se projevuje i v rámci JMK, jak již bylo uvedeno v kap. 2.3.1. u mikroregionu Malá Haná a Dyje je často důvodem stěhování rodina. Ve většině případů se jedná o následování manžela či manželky. Pracovní příležitosti se jako důvod stěhování vyskytly pouze u mikroregionu Cezava, což je dáno blízkostí krajského města.

Graf 9 Motiv stěhování obyvatel na venkov (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Ve všech zkoumaných mikroregionech převažuje původní zástavba venkovského charakteru. Většina objektů již prošla alespoň částečnou rekonstrukcí. Kromě mikroregionu Modré Hory se projevuje trend budování nové zástavby na zelené louce tzv. greenfields. Tento typ zástavby výrazně přenáší městské urbanistické prvky na venkov. Nové objekty většinou nerespektují urbanistickou strukturu venkovských sídel. U mikroregionu Malá Haná a Cezava dochází k zahušťování původní zástavby intravilánu.

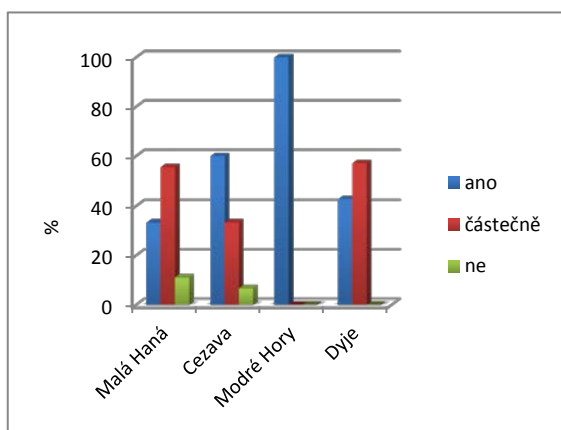
Graf 10 Typ převažující zástavby (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Vybavenost obcí (občanská, technická) je důležitým faktorem, který ovlivňuje kvalitu života na venkově. Šetření ukázalo, že se současnou občanskou vybaveností jsou zcela spokojeni starostové obcí mikroregionů Modré Hory a Cezava. Částečná spokojenost převažuje u mikroregionů Malá Haná a Dyje. Pouze malá skupina obcí v mikroregionech Malá Haná a Cezava je nespokojena se současným stavem. Jako

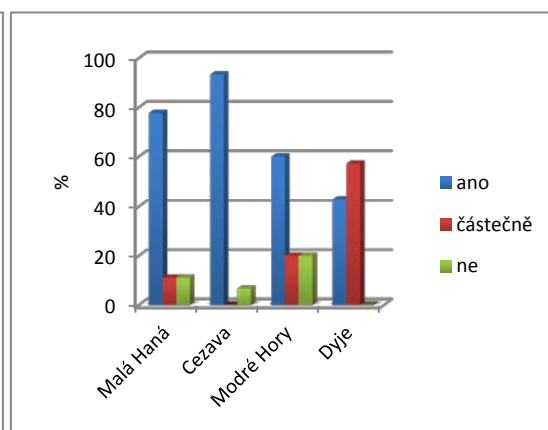
hlavní problém uvádějí absenci dětských hřišť, služeb, obchodů, sportovních či kulturních zařízení.

Technická vybavenost (infrastruktura) mikroregionů Malá Haná, Cezava a Modré Hory je podle starostů dostačující. Pouze u mikroregionu Dyje převažuje částečná spokojenost. Starostové nejčastěji uváděli nekvalitní komunikace, nedobudovanou (nekompletní) kanalizaci a chybějící ČOV.

Graf 11 Spokojenost s občanskou vybaveností (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

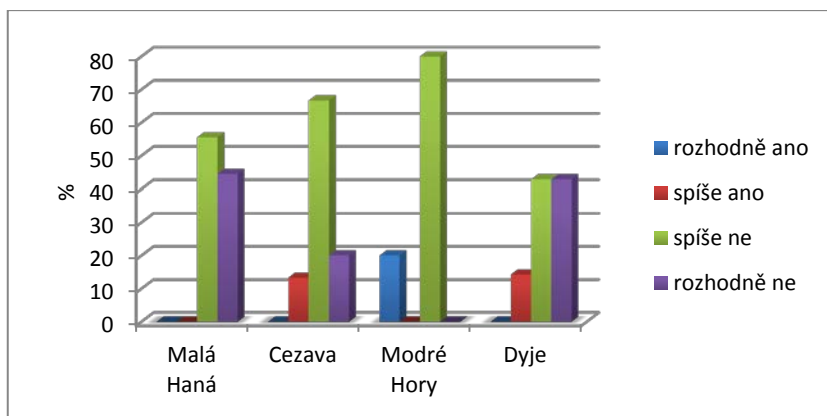

Graf 12 Spokojenost s dostatečnou technickou vybaveností (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

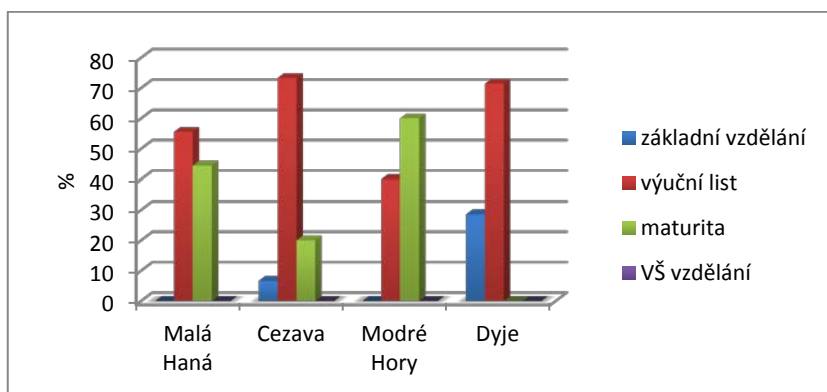
Druhá sada otázek je zaměřena na sociální a kulturní funkci. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.4 sociální a kulturní funkce spolu velmi úzce souvisejí. Otázky monitorující zaměstnanost v místě bydliště a dojížděku obyvatel za prací.

U všech modelových mikroregionů je nedostačující nabídka pracovních míst v místě bydliště. Většina obyvatel ČR dojíždí do práce mimo své bydliště. V mikroregionu Cezava, Modré Hory a Dyje se nachází několik obcí, které považují nabídku míst v obci za dostačující. Jsou to především obce, na jejichž katastrálním území se nachází průmyslové zóny popřípadě středně velké podniky. Zaměstnavatelé převážně požadují nižší vzdělání, což je dáno strukturou hospodářství.

Graf 13 Dostatek pracovních příležitostí (%)

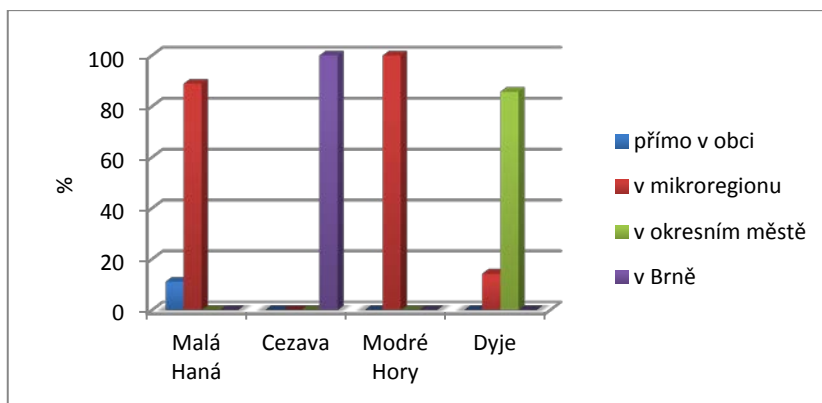
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Graf 14 Požadované vzdělání na nabízené pracovní pozice (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Pro mikroregion Malá Haná a Modré Hory je typická dojíždka obyvatel do zaměstnání převážně v rámci mikroregionu. Dále u mikroregionu Cezava je zjevná spádovost do krajského města Brna. Obyvatelé obcí mikroregionu Dyje dojíždějí za prací do okresního města (Znojmo), (viz Příloha VII, Mapa 1).

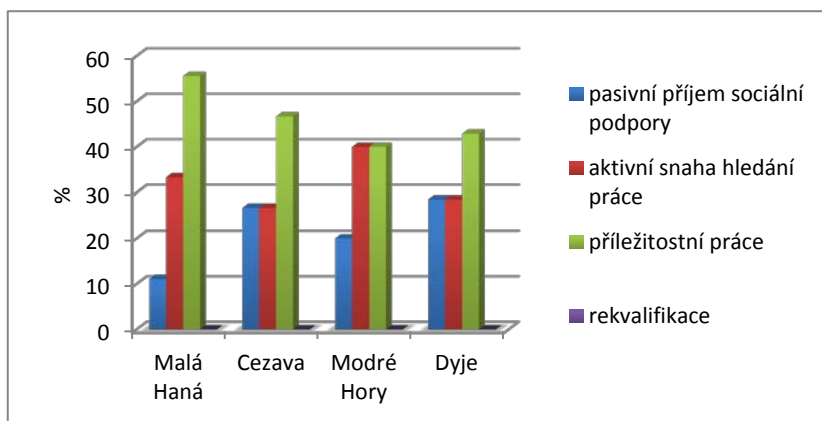

Graf 15 Místo výkonu zaměstnání obyvatel (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Nezaměstnaní ve všech zkoumaných mikroregionech řeší svou situaci převážně příležitostnou prací (sezónní práce, krátkodobé úvazky a výpomoci) a v několika málo případech i v tzv. šedé a černé ekonomice. Sezónní práce je vázána především na primární sektor. Druhou výraznou skupinu tvoří nezaměstnaní, kteří aktivně hledají práci i s nižší kvalifikací. Za těmito strategiemi následuje pasivní příjem sociální podpory. Nezaměstnaní v mikroregionech téměř neprojevují zájem o rekvalifikaci.

Graf Strategie nezaměstnaných v modelových mikroregionech (%)

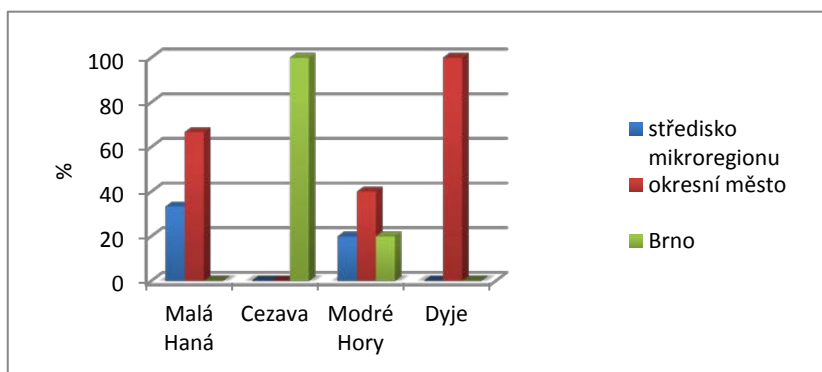
Graf 16 Strategie nezaměstnaných obyvatel (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

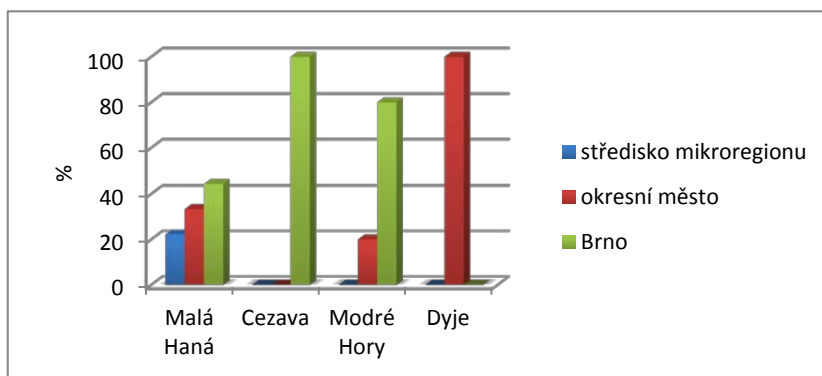
Obyvatelé mikroregionů Malá Haná, Modré Hory a Dyje dojíždějí za službami a nákupy převážně do okresních měst. U mikroregionu Cezava spádovost koresponduje s dojížděnkou do zaměstnání, tj. do krajského města. Většina obyvatel mikroregionu

spojuje místo zaměstnání s nákupy a ostatními službami (úspora času, kvalita a široká nabídka služeb).

Pro mikroregiony Malá Haná, Cezava a Modré Hory je zcela zjevná spádovost za kulturou do krajského města. Pouze u mikroregionu Dyje je to okresní město. Do krajského města směřuje i většina vysokoškoláků. V Brně se nachází nejvíce vysokých škol v rámci kraje. Středoškoláci z modelových mikroregionů dojíždějí převážně do okresních měst a středisek mikroregionů.

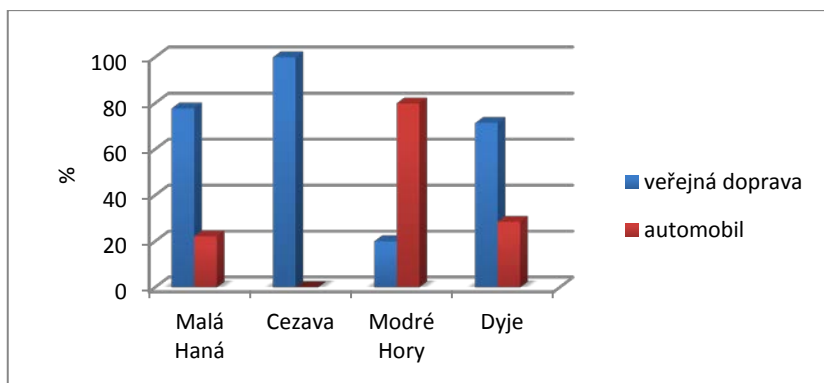

Graf 17 Spádovost obyvatel za nákupy a službami (%)
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Graf 18 Spádovost obyvatel za kulturou (%)
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Integrovaný dopravní systém JMK zajišťuje převážnou část veřejné dopravy v rámci kraje. Tuto dopravu preferuje dle mínění starostů většina obyvatel obcí mikroregionu Malá Haná, Cezava a Dyje. Pouze u mikroregionu Modré Hory obyvatelé upřednostňují dopravu vlastním automobilem.

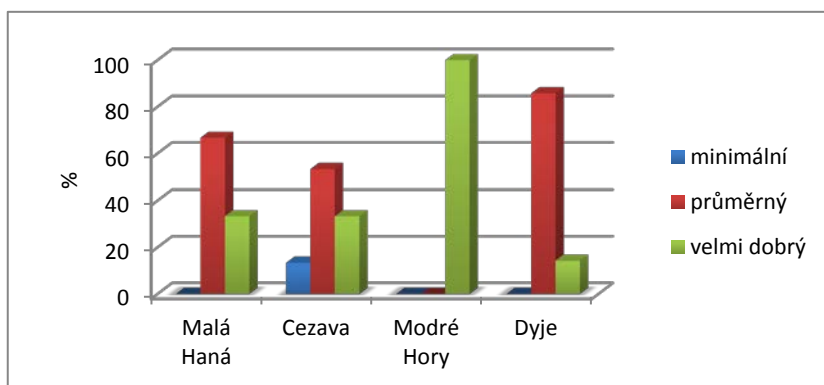

Graf 19 Převažující způsob dopravy do zaměstnání, službami, kulturou (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

V modelových mikroregionech se vyskytuje široké spektrum sociálních služeb. Co do počtu, kapacity a pokrytí jsou však zcela nedostačující. Nejhuře je na tom mikroregion Dyje (viz Příloha VI, Mapa 2).

Spolková činnost je na velmi dobré úrovni především v mikroregionu Modré Hory, ve které dominují folklórní a vinařské spolky. Obdobně jsou na tom i zbylé mikroregiony. Starostové mikroregionu Dyje, Malá Haná a Cezava vnímají rozvoj spolkové činnosti spíše jako průměrný. Pouze starostové několika obcí v mikroregionu Cezava považují rozvoj spolkové činnosti za minimální, což je dáno zaměřením aktivit obyvatel do krajského města.

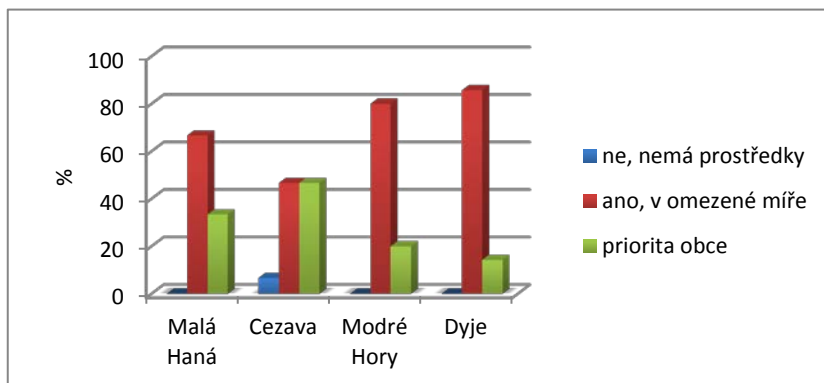

Graf 20 Spolková činnost (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Spolkovou činnost v modelových mikroregionech podporuje do jisté míry většina obcí. Druhou výraznou skupinu tvoří obce, které vidí podporu spolkové činnosti

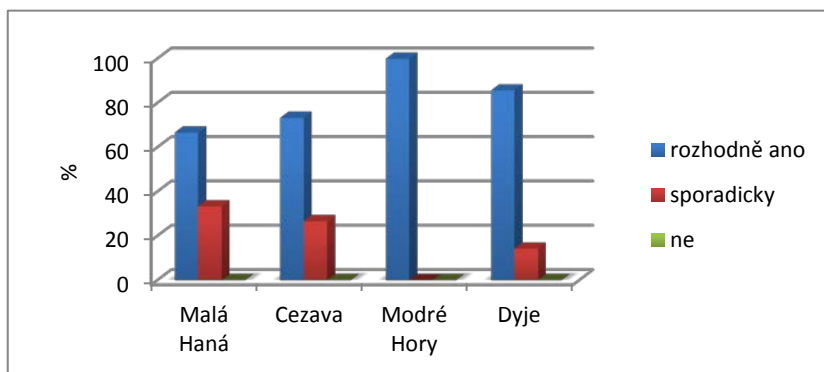
jako hlavní prioritu obce. Pouze v mikroregionu Cezava se někteří starostové vyjádřili, že nemají finanční prostředky.

Graf 21 Podpora spolkové činnosti ze strany obce (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

U všech modelových mikroregionů je patrné dodržování a obnova kulturních a folklórních tradic. Zjevné je to především u vinařských mikroregionů Modré Hory a Dyje.

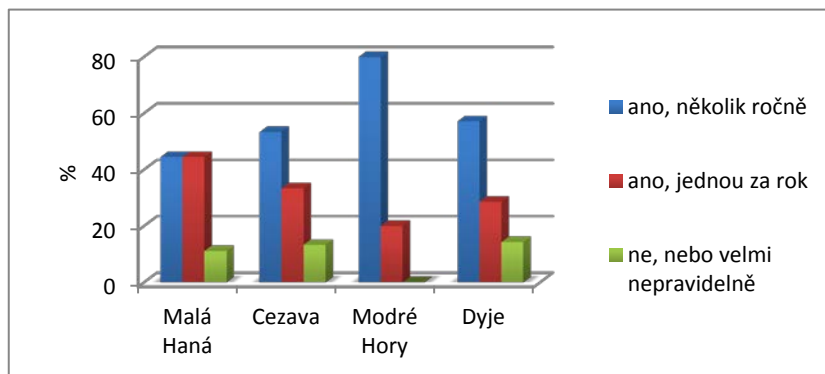

Graf 22 Dodržování, případně obnova kulturních a folklórních tradic (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

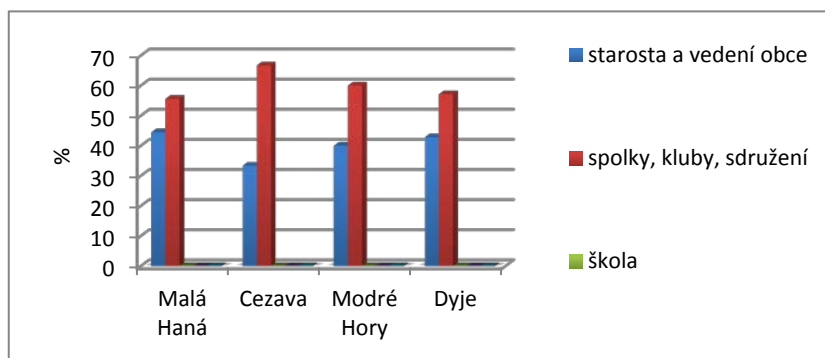
Ve všech mikroregionech převažují obce, v nichž se konají plesy několikrát za rok. U menší skupiny obcí se konají plesy alespoň jednou za rok. Pouze v několika obcích mikroregionu Malá Haná, Cezava a Dyje se plesy nekonají vůbec nebo nepravidelně. Hlavním motorem kulturního a společenského života ve všech modelových mikroregionech jsou spolky, kluby a sdružení a hned za nimi starosta a vedení obce. Většina pořádaných akcí se koná právě pod záštitou obecního úřadu. Tyto akce by nebylo možno organizovat, pokud by se do nich nezapojili místní občané.

U všech mikroregionů je patrné výrazné zapojení občanů na společenském dění. Pouze v menší míře se jedná pouze o snahu jednotlivců.

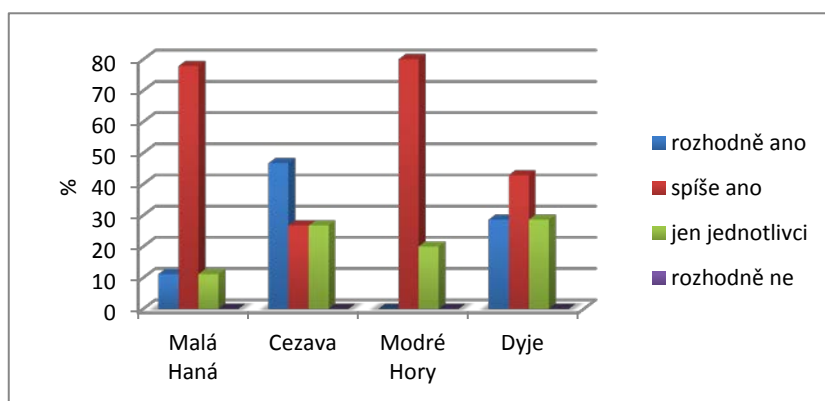
Graf 23 Pořádání plesů (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Graf 24 Hlavní motor kulturního a společenského života (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

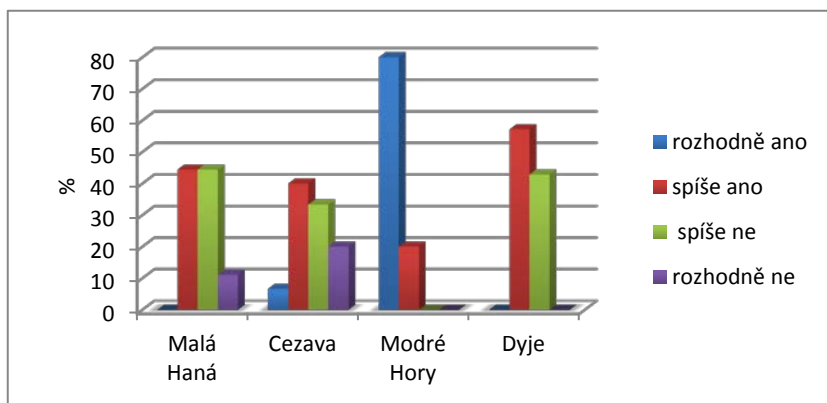
Graf 25 Zapojení občanů na společenském dění (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Pro pořádání kulturních, společenských, sportovních, ale i tělovýchovných akcí je důležité zařízení, v němž je možno pořádat akce. Většina obcí disponuje kulturním zařízením. Pouze v obcích Jaroslavice, Nikolčice a Nesvačilka se žádné kulturní zařízení nenachází (viz Příloha VII, Mapa 3).

Třetí sada otázek je orientována rekreační funkci venkova. Venkovský prostor poskytuje různé způsoby trávení volného času pro městské, ale i venkovské obyvatelstvo.

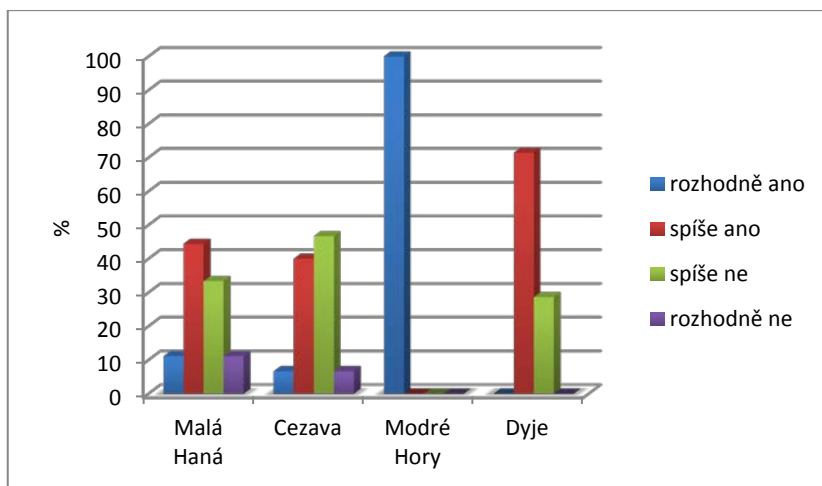
Zkoumané mikroregiony jsou turisticky využívány. Výrazně k tomu přispívá vinařská turistika, především v mikroregionu Modré Hory a Dyje. Modelové mikroregiony jsou z hlediska turistického využití značně diferencovány. Je to dáno rozdílnou přírodní atraktivitou jednotlivých obcí, ale i potenciálem území, do něž patří i kvalitní turistické zázemí (ubytovací, stravovací, nabídka služeb).

Graf 26 Turistické využití mikroregionu (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Starostové obcí mikroregionu Modré Hory a Dyje se shodují na tom, že mikroregion má velký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. U mikroregionů Malá Haná a Cezava se starostové několika obcí domnívají, že jejich obec má minimální, anebo žádný potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Nabízí se zde otázka: *Umí a mají zájem obce využít potenciál, který jim dané území nabízí?*

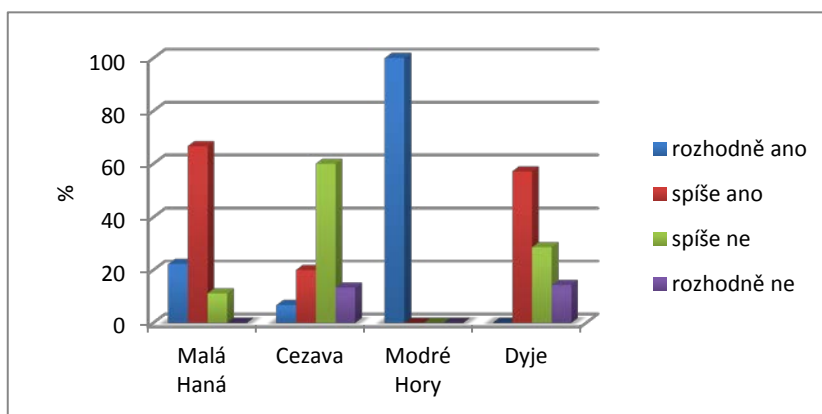

Graf 27 Potenciál pro rozvoj cestovního ruchu (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

V modelových mikroregionech jsou poměrně rovnoměrně rozmístěny hromadné ubytovací a stravovací zařízení. Ve většině obcí se nacházejí i objekty individuální rekreace. Nejčastějším typem stravovacího zařízení jsou pohostinství (viz Příloha VII, Mapa 4).

Starostové obcí mikroregionu Modré Hory a Malá Haná vidí ve svém území velký potenciál k rozvoji agroturistiky a ekoagroturistiky. u mikroregionu Dyje jsou názory nejednoznačné. Nejmenší potenciál pro rozvoj agroturistiky a ekoagroturistiky vidí starostové obcí mikroregionu Cezava což je dáno i charakterem území.

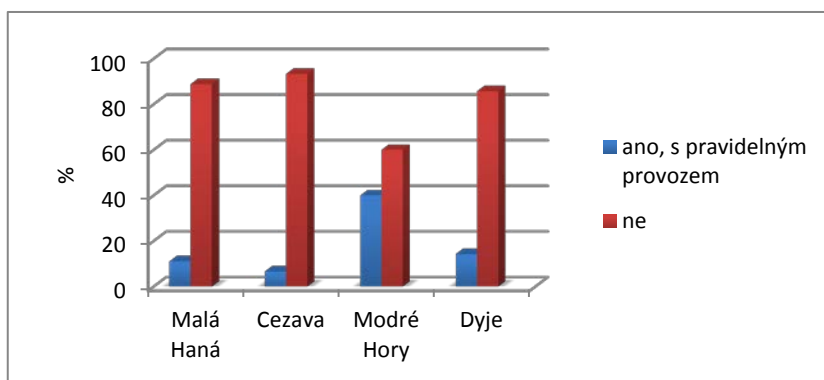
Graf 28 Potenciál pro rozvoj agroturistiky a ekoagroturistiky (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Pro rozvoj cestovního ruchu a délku pobytu turistů jsou limitující nadstandardní atraktivita pro sportovní vyžití. Pouze v modelovém mikroregionu Dyje se nenachází

žádné takové sportovní zařízení. V ostatních modelových mikroregionech jsou tyto zařízení poměrně rovnoměrně rozloženy. Z hlediska turistické atraktivity je na tom nejlépe modelový mikroregion Modré Hory, který nabízí širokou škálu sportovních aktivit. Hotel Kraví Hora disponuje wellness centrem, dále se zde nachází tenisové kurty, minigolf, bobová dráha, lyžařský areál, koňský ranč a koupaliště. V modelovém mikroregionu Malá Haná se nachází hipodrom, koupaliště, tenisové kurty a víceúčelová hřiště s umělým povrchem. Podobné zařízení je možno najít i v modelovém mikroregionu Cezava. Nachází se zde koupaliště, tenisové kurty, víceúčelová hřiště s umělým povrchem, squashový kurt a hřiště pro plážové sporty (viz Příloha VII, Mapa 5).

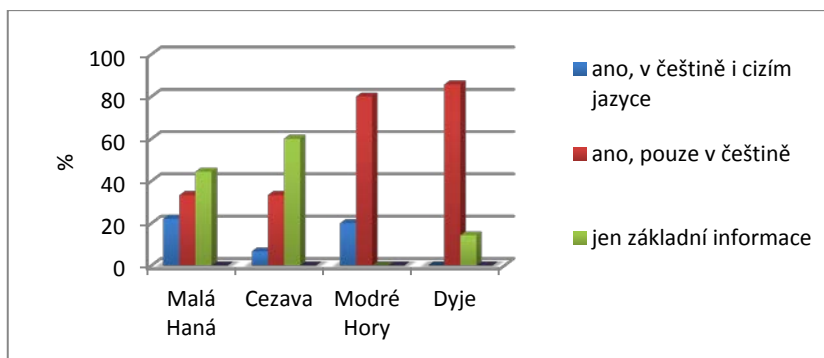
Informační centra s pravidelným provozem se nacházejí pouze v několika obcích zkoumaných mikroregionů. Převážně se jedná o centra mikroregionů, které poskytují dostatek informací o ostatních obcích v mikroregionu.

Graf 29 Graf informačních center (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

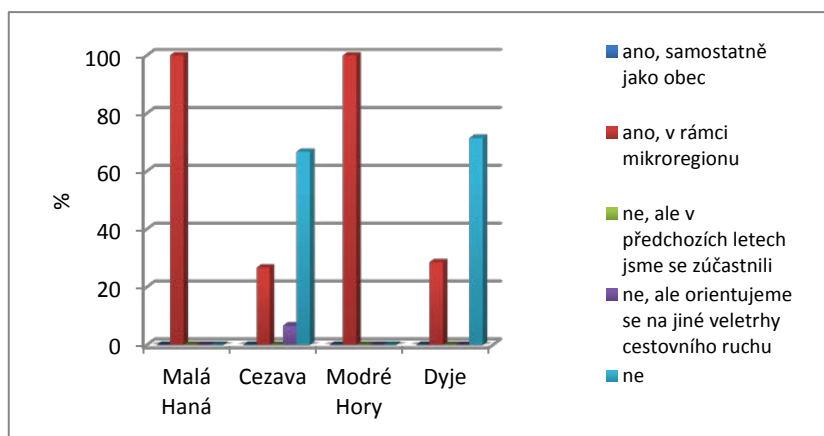
Všechny zkoumané obce mají vlastní webové stránky. Starostové většiny z nich uvádí, že nabízejí dostatek informací pro turisty. Zcela převažují stránky pouze v českém jazyce. Nejlépe své webové stránky hodnotí starostové mikroregionů Modré Hory a Dyje.

Graf 30 Dostatek informací o obcích na webových (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Zviditelnění mikroregionů napomáhá mimo webových stránek účast na veletrzích zaměřených na cestovní ruch. Významný je mezinárodní veletrh průmyslu cestovního ruchu REGIOTOUR. Ten nabízí komplexní přehledku turistických cílů v českých a moravských krajích, ale i na Slovensku. Mikroregiony Malá Haná a Modré Hory se veletrhu zúčastnily v roce 2012. u mikroregionů Cezava a Dyje převažují obce, které se neúčastní a ani nikdy neúčastnily tohoto ani jiných veletrhů.

Graf 31 Účast na veletrhu REGIOTOUR v roce 2012 (%)

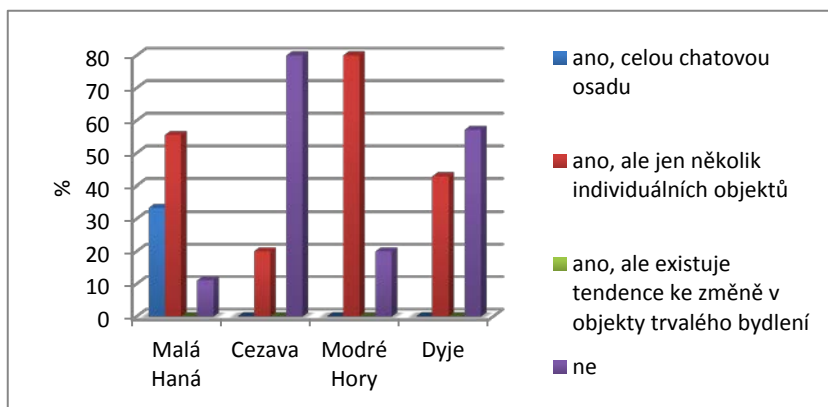
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Typickým českým fenoménem je chataření a chalupaření. Jedná se o tzv. druhé bydlení. Tyto objekty slouží pro individuální rekreaci. Pouze v jediném mikroregionu se nacházejí chatové osady a to Malá Haná. Zcela bez předpokladů pro tento typ rekreace je mikroregion Cezava, ale i přesto se zde nachází několik těchto objektů. V mikroregionu Modré Hory se nachází přibližně v 80 % obcí několik menších chat. Na

území mikroregionu Dyje převažují obce, v nichž se objekty druhého bydlení nenacházejí.

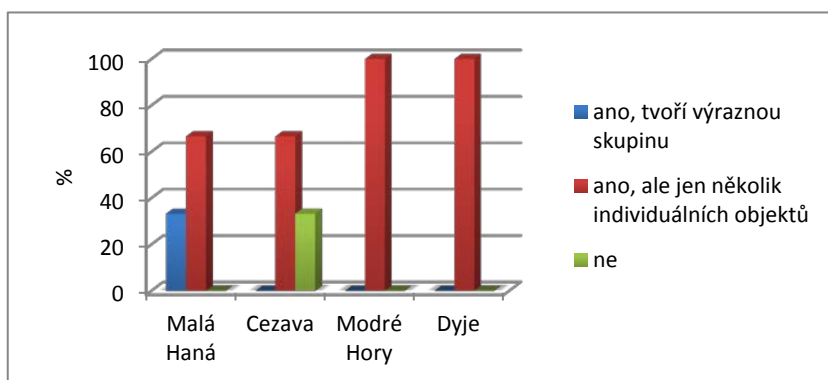
Ve všech mikroregionech se nacházejí chalupáři. V mikroregionu Modré Hory a Dyje se nachází několik objektů, které nejsou seskupeny. Naopak v malých obcích mikroregionu Malá Haná tvoří chalupáři výraznou skupinu, která se podílí na zachování původních venkovských sídel. Žádné chalupy se nenachází pouze v několika obcích mikroregionu Cezava. Většina chalupářů se nezapojuje do života v obcích. Nejpatrnější je to u mikroregionu Malá Haná a Cezava.

Značně různorodé odpovědi se vyskytly u mikroregionů Modré Hory a Dyje. Zde se přibližně polovina chalupářů intenzivně účastní na životě v obci a druhá polovina se neúčastní. Pouze u těchto dvou mikroregionů se nacházejí obce, které mají špatné vztahy s chalupáři.

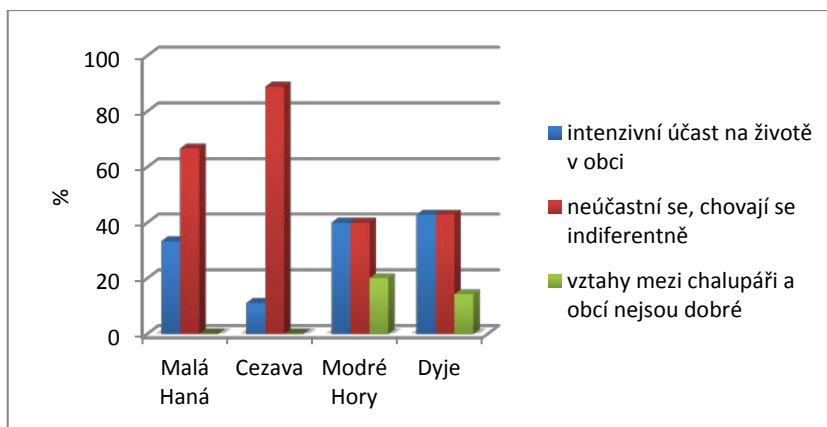
Graf 32 Chaty (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Graf 33 Chalupy (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

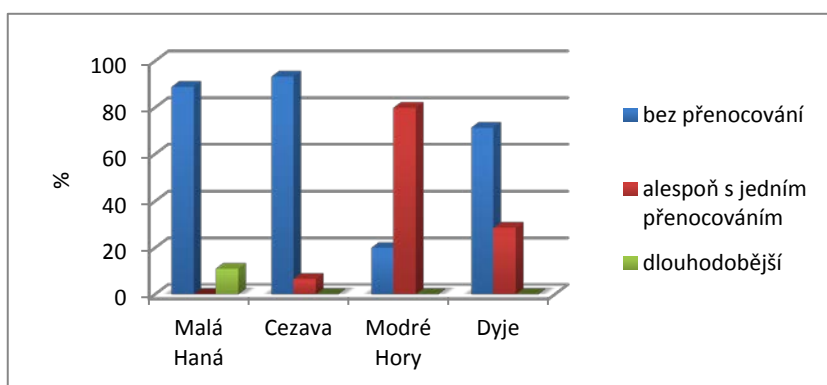

Graf 34 Vztah chalupářů k obcím (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

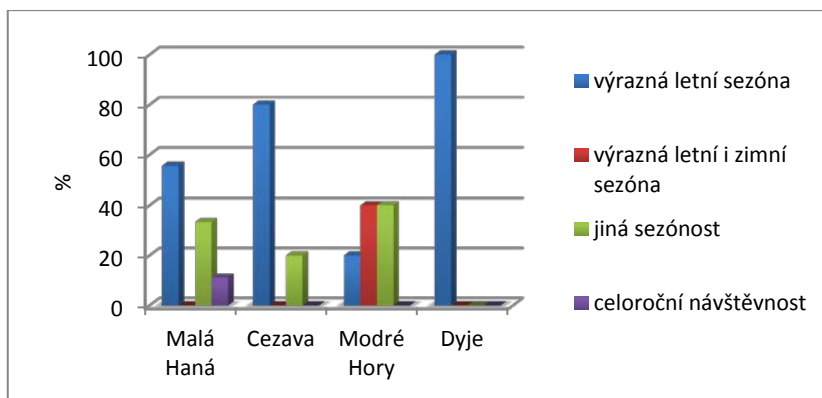
Zkoumanými mikroregiony většina turistů pouze projíždí, anebo zde přenocuje maximálně jednu noc. U mikroregionů Malá Haná, Cezava a Dyje zcela převažují turisté, kteří zde nenocují. Pouze v mikroregionu Modré Hory turisté nocují, převážná část zde stráví alespoň jednu noc.

Výrazným ukazatelem cestovního ruchu je i sezónnost. Pro mikroregiony Malá Haná, Cezava a Dyje je zcela jednoznačně nejvýraznější letní sezóna. Pouze u modelového mikroregionu Modré Hory je značná různorodost odpovědí, což je způsobeno atraktivitou celého území a širokou nabídkou služeb pro turisty. Na základě uvedených odpovědí je možno konstatovat, že mikroregion nabízí celoroční turistické využití.

Graf 35 Délka pobytu turistů (%)

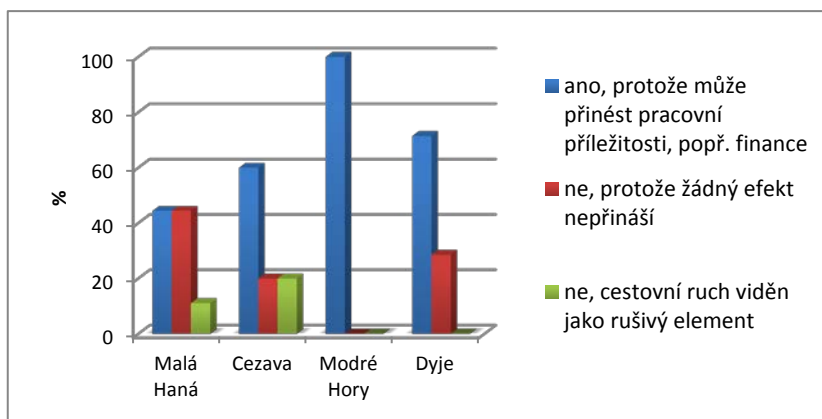
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Graf 36 Rozložení cestovního ruchu během roku (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Nejvýraznější zájem obyvatel o rozvoj cestovního ruchu se projevuje podle starostů v mikroregionu Modré Hory. To je zcela jednoznačně patrné i z uvedeného grafu. Převažující zájem se projevuje u mikroregionu Cezava a Dyje. Starostové několika obcí mikroregionů Malá Haná, Cezava a Dyje uvádí, že obyvatelé nemají zájem o rozvoj cestovního ruchu, protože pro ně nepřináší žádný efekt. Jako rušivý element jej vidí pouze tři obce v mikroregionu Cezava a Malá Haná.

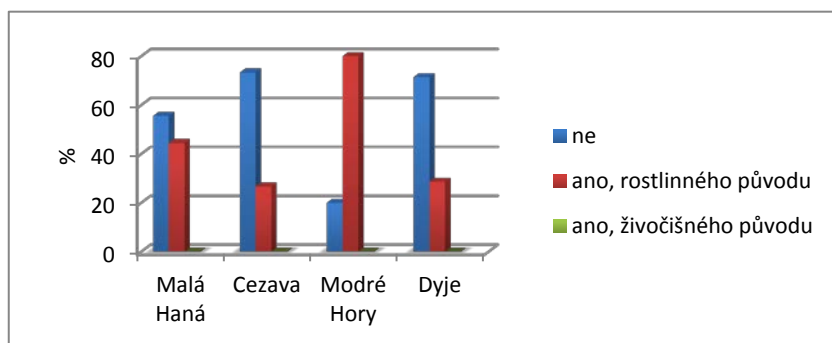
Graf 37 Zájem obyvatelů rozvíjet cestovní ruch v obcích (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Čtvrtá sada otázek se zabývá energetickou funkcí venkova. Tyto otázky soustřeďují pouze na obnovitelné zdroje energie dále jen OZE. Obecně je možno konstatovat, že OZE představují velký potenciál pro rozvoj venkovských oblastí.

V modelových mikroregionech dominuje využívání sluneční energie. Nejvíce fotovoltaických elektráren se v rámci ČR nachází právě v Jihomoravském kraji. V menší míře se zde využívá energie země. Jedná se především o instalace tepelných

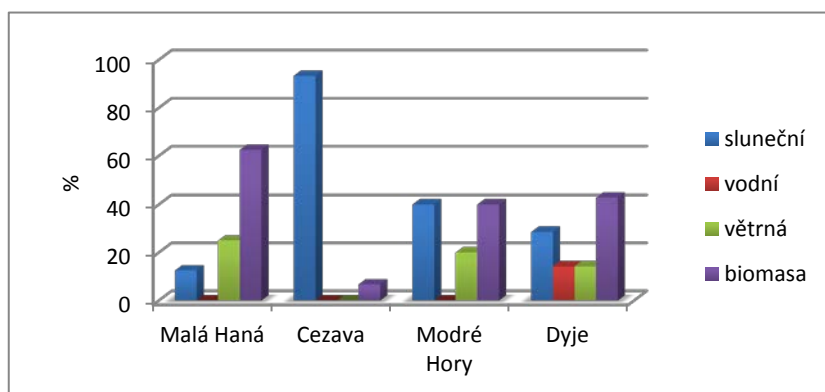
čerpadel u rodinných domů. V modelových mikroregionech Malá Haná, Modré Hory a Dyje se nachází bioplynové stanice. Jejich činnost je vázána na biomasu. U mikroregionů Malá Haná, Cezava a Dyje se ve většinách obcí záměrně nepěstuje a ani nevyužívá biomasa pro energetické účely (viz Příloha VII, Mapa 6). Pro provoz bioplynových stanic se používá odpadní biomasa ze zemědělské či lesnické činnosti. V žádném zkoumaném mikroregionu se nevyužívá odpadní biomasa živočišného původu, což je dáno značným útlumem živočišné výroby v celé ČR.

Graf 38 Využití a pěstování biomasy (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Největší potenciál je možno spatřovat právě ve využití sluneční energie. U mikroregionu Cezava nadpoloviční většina starostů spatřuje potenciál právě ve využití sluneční energie, u mikroregionu Malá Haná je to využití biomasy. U mikroregionů Modré Hory a Dyje spatřují potenciál využití sluneční energie a biomasy jako rovnocenný.

Graf 39 Potenciál OZE (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

V mikroregionech Malá Haná, Cezava a Dyje stále převažuje konvenční způsob hospodaření zaměřený na produkci. Pouze v mikroregionu Modré Hory převažuje integrovaný způsob hospodaření, který začíná získávat na významu i u ostatních mikroregionů. Ekologický způsob hospodaření se neuplatňuje v žádném modelovém mikroregionu.

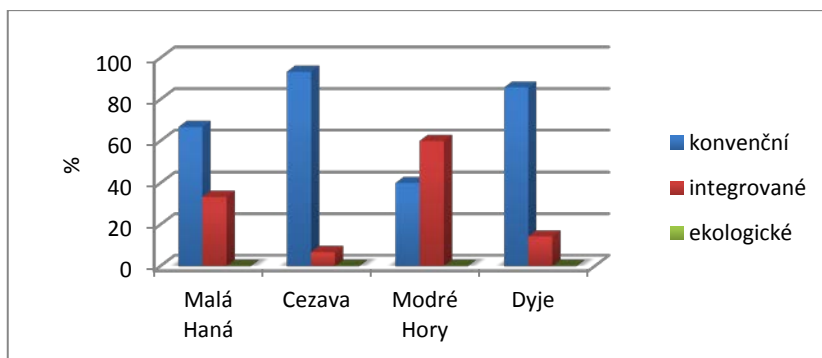
Všechny modelové mikroregiony z větší části obhospodařují převážně středně velké zemědělské podniky, ale svou úlohu zde hrají i drobní soukromě hospodařící zemědělci, kteří se nacházejí téměř ve všech zkoumaných obcích. Největší podíl drobných soukromých zemědělců je v mikroregionu Modré Hory v obcích Bořetice, Němčičky a Vrbice, kteří se zabývají vinařstvím.

Mikroregion Modré Hory obhospodařují zemědělské podniky ZD Bořetice, Patria Kobylí a.s., ZD Němčičky, Moravská Agra a.s., AGRA s.r.o. Vrbice, SYFANY s.r.o. Vrbice, MITOMA Vrbice s.r.o. a STAFICA s.r.o. Jejich činnost je zaměřena převážně na rostlinnou výrobu a vinařství.

Mikroregion Malá Haná obhospodařuje převážně VOS zemědělci, a.s., Velké Opatovice. Pouze k.ú. obce Vanovice obhospodařuje Agrospol a.d., Knínice.

Mikroregion Dyje obhospodařuje ZEKO Dyjákovice, spol. s r.o., AGROSPOL HRÁDEK, spol. s r.o., Jaroproduct, spol. s r.o., ZEPO STRACHOTICE, spol. s r.o., DAN-MORAVIA AGRAR a.s., Kóta-sady, spol. s r.o. Slup a Ökoplant international s.r.o., Slup.

Mikroregion Dyje obhospodařuje Cezava a.s. Blučina, BONAGRO, a. s. Blažovice, Agro MONET, a.s. Moutnice, ZEMAX Šitbořice, a.s., ZD Šitbořice, ZD Rajhradice, ROŠTĚNICE a.s., ZD Sokolnice, ZD Žatčany a.s. Výše uvedené podniky jsou zaměřeny na rostlinnou výrobu a pouze několik z nich se zabývá vinařstvím a ovocnářstvím.

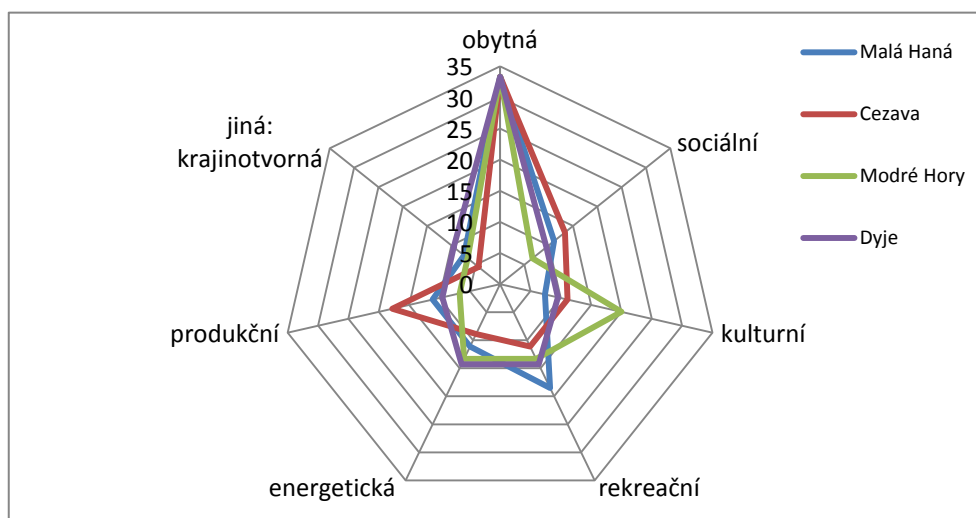

Graf 40 Typ převládajícího zemědělství (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Poslední sadu otázek tvoří otázky zabývající se kvalitou života, rozvojem obcí a percepcí funkcí současného venkova, která vychází z navržené typologie funkcí venkova (viz kapitola 4.2).

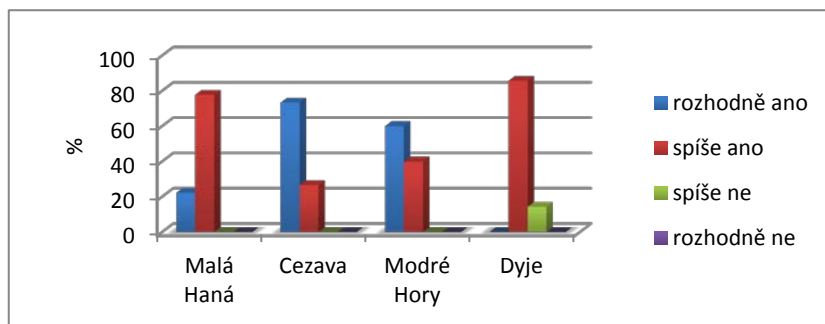
V modelových mikroregionech zcela dominuje funkce rezidenční. Jako druhou nejvýznamnější funkci uváděli starostové funkci rekreační, jejíž význam značně roste. Přibližně na rovnocenné úrovni jsou funkce kulturní, energetická a produkční. Energetická funkce nabývá na významu především v posledních několika letech. U produkční „zemědělské“ je tomu zcela opačně. Tato funkce si dlouhou dobu držela dominantní postavení ve venkovském prostoru. Neopomenutelná je ale i funkce sociální a krajinotvorná.

Graf 41 Percepce funkcí venkova respondenty (%)

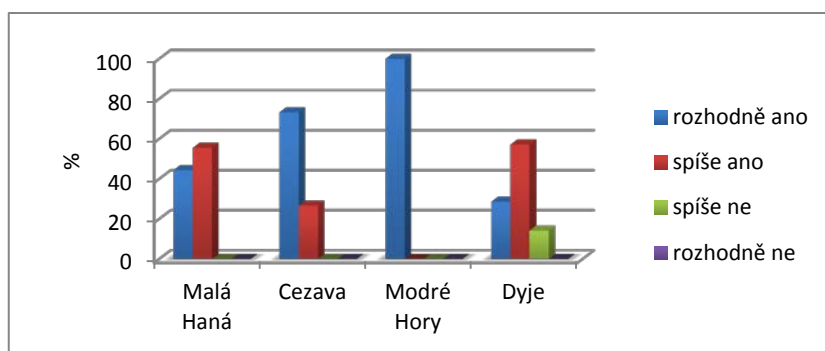
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Starostové modelových mikroregionů hodnotí své obce jako velmi atraktivní z pohledu kvality života. Všichni se shodují na tom, že tyto mikroregiony jsou dobrým místem pro život a převažuje spokojenost se současnou kvalitou života. Pozitivně se starostové vyjadřují i ke vzhledu obcí. Pouze v mikroregionu Dyje se nachází obce, jejichž starostové jsou nespokojeni se současným vzhledem obce.

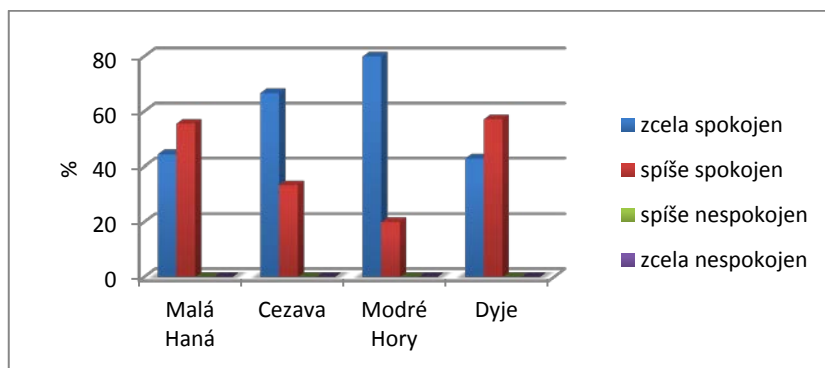
Graf 42 Atraktivita obce z pohledu kvality života (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

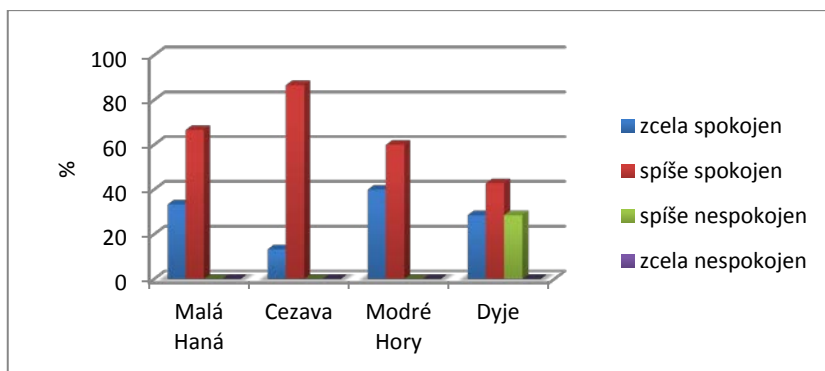
Graf 43 Vnímání obce jako dobrého místa pro život (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Graf 44 Spokojenost se současnou kvalitou života (%)

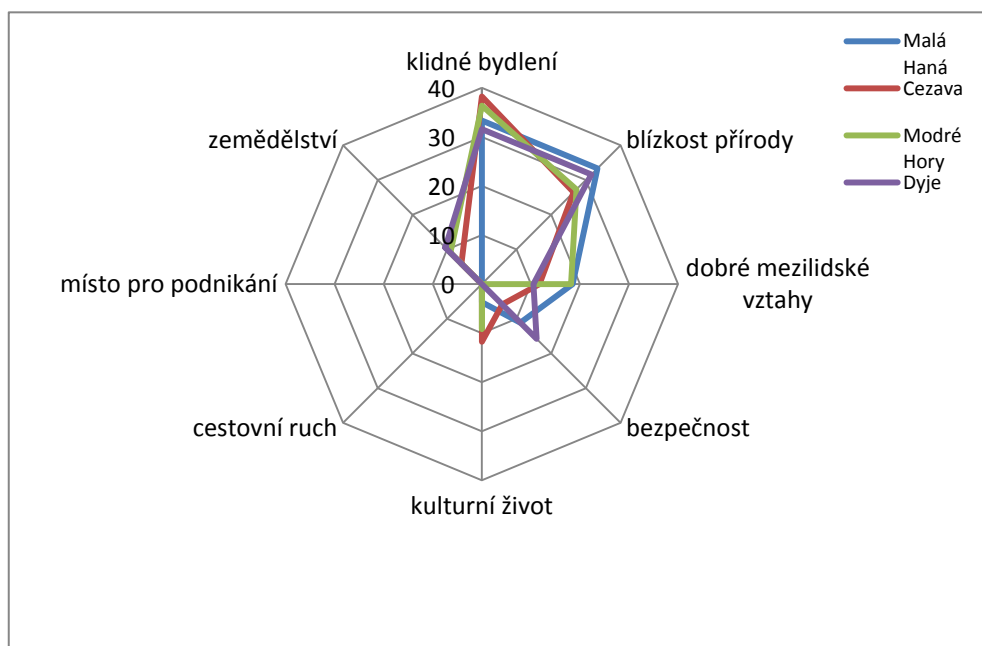
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Graf 45 Spokojenost se vzhledem obcí (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

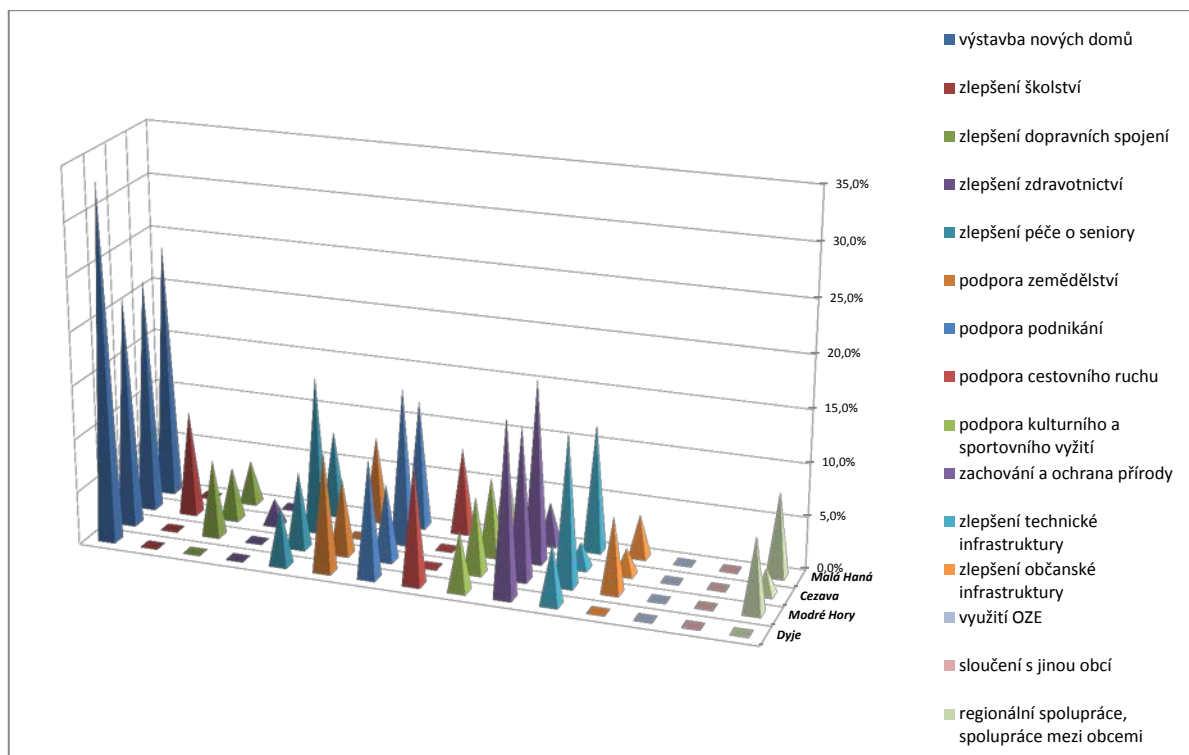
Kvalitu života ve všech modelových mikroregionech je možno spatřovat v klidném bydlení, blízkosti přírody a dobrých mezilidských vztazích.

Graf 46 Hlavní podstata kvalitního života (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

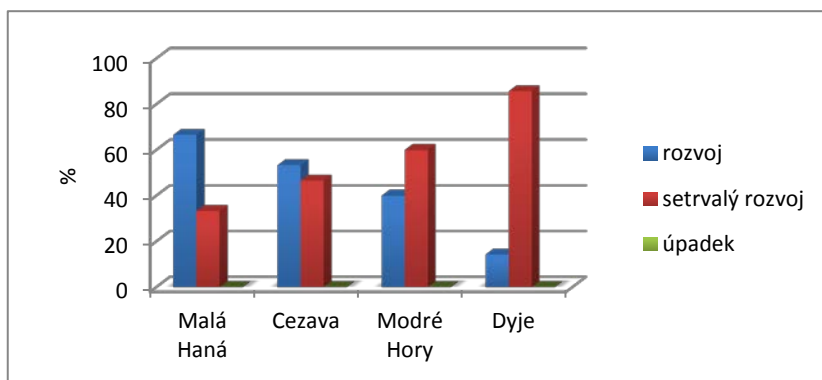
Starostové zkoumaných mikroregionů spatřují hlavní možnosti rozvoje ve výstavbě nových domů, zachování a ochraně přírody, podpoře podnikání a zlepšení péče o seniory.

Graf 47 Hlavní možnosti rozvoje (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

U mikroregionů Dyje a Modré Hory nastane dle percepce starostů rychlý rozvoj území. Ostatní zkoumané mikroregiony se přiklání k setrvalému rozvoji.

Graf 48 Percepce budoucnosti (%)

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

5.4 Vyhodnocení anketního šetření

Anketní šetření⁷³ proběhlo mezi odborníky, kteří se zabývají českým venkovem v období září - říjen 2012. Celkem bylo osloveno 58 odborníků z celé republiky. Jednalo se o osoby působící na univerzitách, ale i v jiných institucích (např. orgány Jihomoravského kraje, státní příspěvkové organizace, veřejné výzkumné instituce atd.). Z oslovených respondentů odpovědělo celkem 21 osob, z toho 75 % osob působí na univerzitách a ostatní v různých institucích. Míra návratnosti tak dosáhla 36 %. Odpovědi byly vyhodnoceny anonymně. Tato forma výzkumu byla zvolena z důvodu velkého rozptylu oslovených osob a probíhala prostřednictvím e-mailu. Anketu tvoří celkem 5 otázek (viz Příloha X). Otázky se zabývají funkcemi venkova a poskytly cenné informace k dané problematice. Respondentům byl poskytnut dostatek prostoru k vyjádření vlastních myšlenek k danému tématu.

Interpretace odpovědí získaných od respondentů

Impulsy, limity a také problémy rozvoje jednotlivých navržených funkcí je možno dělit na vnitřní a vnější. Tyto faktory však není možno v dnešním globalizovaném prostoru oddělit. Venkov, ale i funkce venkova by měly být hodnoceny jako celek. Jednotlivé funkce se vzájemně podmiňují, proto dochází k částečnému prolínání odpovědí. Na funkce venkova je možno pohlížet jako na dílčí složky, které tvoří venkov jako komplex.

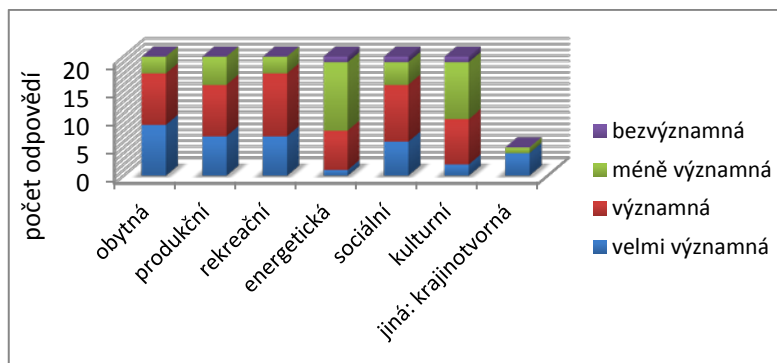
U první otázky respondenti přiřazovali k navrženým funkcím současného venkova významnost. Respondenti se shodli na tom, že obytná funkce je nejvýznamnější funkcí současného českého venkova. Skoro na stejné úrovni vidí funkci rekreační. Třetí nejdůležitější funkcí je i přes klesající význam dle odborníků funkce produkční. Značný význam přikládají i funkci sociální, což je patrné z níže uvedeného grafu. Odborníci, ale i starostové v dotazníkovém šetření často spojovali funkci sociální s kulturní. To je patrné z odpovědí u otevřených otázek. Nejmenší význam vidí ve funkci energetické. Vedle navržených funkcí venkova ještě několik odborníků uvedlo další funkci a to krajinotvornou. Podle našeho názoru je krajinotvorná funkce průmětem všech funkcí do krajiny; nikoliv samostatná funkce.

⁷³ výběrové

Pro lepší přehlednost byly odpovědi shrnuty do několika bodů a uvedeny i přímé citace odpovědí.

Otázka 1: Přiřaďte významnost k jednotlivým funkcím současného venkova:

(hodnotící škála: 1 - velmi významná, 2 - významná, 3 - méně významná, 4 – bezvýznamná)

Graf 49 Percepce významnosti základních funkcí současného venkova

zdroj: vlastní anketní šetření (2012)

Otázka 2. Jaké jsou hlavní impulsy rozvoje jednotlivých navržených funkcí?

Obytná „rezidenční“ funkce

- geografická dispozice
- atraktivita lokality pro bydlení
- dostupnost do velkého města
- dobré dopravní spojení
- vybavenost obce
- kvalitní životní prostředí
- trh práce a zaměstnanost
- kvalita bydlení
- levnější bydlení ve srovnání s městem
- relativní klid
- blízkost k přírodě
- levnější ceny pozemků
- nižší kriminalita
- dobré mezilidské vztahy
- aktivita zastupitelů a starosty
- měnící se životní styl
- vyšší nároky na kvalitu života
- proces suburbanizace
- proces periurbanizace
- ekonomická situace
- amenitní migrace
- lobby developerů
- územní plány – potenciality v podobě zastavitelného území
- levné hypotéky
- Program obnovy venkova
- ceny pozemků, domů a bytů ve městě

✓ „Obytná funkce českého venkova je důsledkem staletého vývoje. Pro ČR je charakteristická hustá síť malých sídel. To přináší řadu výhod i nevýhod. Pro některá marginální území je nevýhodou špatné dopravní spojení veřejnou dopravou a nedostatečná vybavenost. Ta někde způsobuje úbytek obyvatelstva a přeměnu trvalého bytového fondu na rekreační objekty. Naopak – v suburbánních územích počet obyvatel v posledních dvou desetiletích roste na úkor městského obyvatelstva. Jde o spontánní proces, který lze asi těžko nějak ovlivňovat (v jednotlivých obcích snad územními plány obcí). Je otázkou, jak dlouho bude tento proces pokračovat“.

✓ „Rozvoj se týká hlavně příměstského venkova. Impulem je nový životní styl (částečný "návrat k přírodě" apod.), snaha využít současně výhod venkova i města“.

Produkční funkce

• geografická dispozice	• zemědělská politika ČR
• přírodní podmínky	• ceny komodit
• aktivita místních obyvatel	• Program obnovy venkova
• samostatně hospodařící rolníci	• podpora a rozvoj ekologického zemědělství
• vhodné kapacity pro výrobu	• poptávka po regionálních produktech
• produkční schopnosti zemědělské půdy	• zvyšující se tlak na zachování tradiční role venkova
• přidružené nezemědělské pracovní příležitosti	• potravinová soběstačnost
• dotační tituly	
• společná zemědělská politika EU	

✓ „Současně není žádný impuls pro rozvoj produkční funkce venkova v důsledku diferencované dotační politiky EU, kvót produkce jednotlivých zemědělských plodin a produktů (mléko, maso). Roli zde hraje i zemědělská politika státu a dohodnuté „přístupové podmínky v zemědělství“ při vstupu ČR do EU. Nicméně přes všechny uvedené skutečnosti stále považují potravinovou soběstačnost země za jednu z klíčových otázek“.

✓ „Zvyšující se požadavky na objem (i kvalitu) zemědělské produkce, a to jak pro potravinářství (růst světové populace), tak energetické využití“.

✓ „Mnohé venkovské oblasti jsou stále zemědělsky významné a pro potravinovou bezpečnost státu nepostradatelné. i samozásobitelská funkce hraje důležitou roli. Stoupá poptávka po typických krajských produktech (víno, mošty, ovoce) či bioproduktech (mléčné a masné výrobky, bylinky). S produkční funkcí souvisí i tzv. pojídatelnost krajiny počínající od června třešněmi, přes další plody léta a podzimu“.

Rekreační funkce

- budování infrastruktury cestovního ruchu
- rozvoj služeb cestovního ruchu
- rozvoj atraktivit pro rekreační využití a cestovního ruchu
- přírodní a krajinné podmínky
- kvalitní životní prostředí
- aktivita místních obyvatel
- nové pracovní příležitosti
- zvýšení zaměstnanosti ve službách
- zvyšování estetického vzhledu venkovských obcí
- zvýšení zaměstnanosti ve službách
- zvyšování estetického vzhledu venkovských obcí
- výstavba rekreačních objektů
- zachování tradic
- poptávka po kvalitní rekreaci
- dotační politika EU a ČR
- propagace cestovního ruchu v ČR
- vysoké ceny zahraničních dovolených
- ekonomická krize
- nárůst volného času
- zájem o tuzemskou rekreaci
- mobilita
- podpora zachování kulturního dědictví
- zájem o objekty druhého bydlení

✓ „Boom výstavby rekreačních objektů ve venkovské krajině již ustal (šedesátá a sedmdesátá léta minulého století). Nyní dochází spíše k rozvoji vybavenosti pro rekreační využívání – výstavba a značení cyklostezek, tvorba a propagace tematicky zaměřených tras, v horských podmínkách s přírodními předpoklady pak snaha o budování dalších lyžařských areálů. Vzhledem k současné ekonomické krizi rekreační využívání venkova opět roste (poznámka: jsou oblasti Krkonoš, Šumavy, Jeseníků a dalších chápány jako venkovské oblasti nebo vyčleňovány do jiné kategorie??? –

podle mne by neměly být). Příjmy venkovského obyvatelstva z rekreace (potažmo cestovního ruchu) však tvoří jen malou část ekonomiky tohoto území. (poznámka – majitelé rozhodujících kapacit pro rekreaci na venkově mají většinou sídla ve velkých městech (především v Praze) a tak jsou příjmy daněny mimo místa vzniku těchto příjmů. Venkovu (potažmo venkovským obcím) zůstává na bedrech převážně jenom povinnost zásobování vodou, likvidace odpadů a údržba komunikací. Nicméně nelze opomenout význam rekreace pro zvýšení zaměstnanosti ve službách na venkově, byť jde často o zaměstnanost sezónní, popřípadě zvyšování estetického vzhledu venkovských obcí“.

Energetická funkce „výroba energie z obnovitelných zdrojů energie“

- využití neobdělávaných pozemků
- tvorba pracovních míst
- vhodné podmínky (klimatické, povětrnostní, potenciál zemského jádra atd.)
- využití odpadní biomasy
- pěstování energetických plodin
- hospodářská a dotační politika EU a ČR
- tlak na zvýšení využívání obnovitelných zdrojů energie
- lobby
- budoucí možné vyčerpání neobnovitelných zdrojů energie
- trend

✓ *„Roste význam pěstování energetických plodin (především řepka), krajina je využívána pro výstavbu „větrných parků“ a fotovoltaických elektráren. Je třeba přijmout „pravidla“ pro všechny tyto aktivity. (Např. procentuální zastoupení řepky jako alergenní rostliny v celkové porostní skladbě, zákaz umísťování fotovoltaiky na produkčně fertilní pozemky, atd.). K výrobě energie z obnovitelných zdrojů jsme se zavázali, nicméně je třeba používat „zdravý selský rozum“ (například fotovoltaika do brownfieldů)“.*

✓ *„Funkce, která může zajistit pár pracovních míst a využití půdy a tím do velké míry i charakter krajiny. To platí v případě biomasy a využití nejrozumnějších živočišných i rostlinných odpadů. V případě malých vodních elektráren může jít o zajímavou obnovu technických památek. Neplatí to už tak docela o energii větrné, která svými nadrozměrnými větrnými parky dostává typickou drobně členěnou českomoravskou*

krajinu zcela mimo měřítko. Akceptovatelné snad jen v případě zkolktivizovaných rovin, kde zase moc nefouká. Totéž platí o fotovoltaice, která bere často nejlepší půdu, zvyšuje erozi a technokratizuje charakter krajiny jako velké skleníky. Obnovitelná energie má budoucnost a to i dotovaná, ale pokud možno férově a výhodně pro její producenty, spotřebitele i daňové poplatníky“.

Sociální a kulturní funkce

- existence místních zájmových skupin
- demografická situace
- preference a hodnoty jedinců a společnosti
- fungující spolková činnost
- venkovská pospolitost, pomoc a spolupráce
- fungování venkovské lokální komunity
- budování sociálních sítí
- obecní samospráva
- vlastenectví
- péče o seniory
- sociální status
- dotační politika EU a ČR
- Program obnovy venkova
- soutěž Vesnice roku
- životní styl

✓ „Do suburánních obcí se stěhuje obyvatelstvo s vyšším sociálním statutem, což může ovlivnit fungování obecních zastupitelstev, eventuálně zvýšit daňové příjmy obcí“.

✓ „Rostoucí podíl starších osob v populaci, přičemž část důchodců směřuje (z mnoha různých důvodů) na venkov“.

✓ „Velmi významná funkce, potřeba sociální komunikace, sociálního partnerství, budování horizontálních sociálních sítí“.

✓ „Významná zejména tam, kde je živý folklór, ale i tam, kde místní lidé něco hodnotného vytváří nad rámec své běžné práce. Ale i samotná existence struktury venkovského osídlení se svými kronikáři, hody, poutěmi, slavnostmi, záhumenky, cestami, křížky, kaplemi, mezemi a alejemi je vysokou kulturní hodnotou pro venkov samotný i pro lidi z měst i ze zahraničí“.

✓ „Málo významná, pouze v některých regionech zbytky původní lidové kultury, významná ochrana architektonického dědictví venkova“.

Jiná: krajinotvorná funkce

- způsob hospodaření
- zájem obyvatel udržovat původní stav krajiny
- geografická dispozice území
- venkovská samospráva
- finanční podpory
- nárůst zodpovědnosti společnosti
- hospodářská a dotační politika EU a ČR
- územní plány

✓ „Tím, že naše krajina přes všechno zastavování satelity, průmyslově obchodními areály, dálnicemi a fotovoltaičkou na straně jedné a zarůstání a cílené zalesňování na straně druhé je stále na většině území podivuhodně malebná a krásná je zásluhou lidí, kteří na venkově žijí a pracují a vědomě i nevědomě stav krajiny udržují svou prací“.

Otázka 3. Co vidíte jako hlavní limit/y jejich rozvoje?

Obytná „rezidenční“ funkce

• geografická dispozice	• ztráta iluzí o venkovu
• územní plány	• suburbanizace – „rurálního charakteru“
• terénní konfigurace obce	• vybavenost občanská a technická
• dopravní obslužnost	• narušení krajinného rázu
• dostupnost (fyzická, služeb)	• občanská a technická vybavenost
• ceny staveb a pozemků	• nezaměstnanost
• vlastnické vztahy – ochota prodat pozemky	• stárnutí populace
• tzv. „špatná adresa“ – vyšší zastoupení nepříznivých občanů v obci	• emigrace obyvatel

✓ „Nedostatečná vybavenost základní obslužností v malých obcích, zhoršování dopravní dostupnosti s ohledem na stárnutí obyvatelstva a jejich sociální skladbu. Nicméně nelze zapomínat na ekonomiku těchto služeb“.

✓ „suburbanizace v metropolitním území, ztráta venkovskosti“

Produkční funkce

- zabor půdy pro jiné než produkční účely
- vhodnost území (členitost terénu, narušení erozí, dostupnost)
- dovoz laciných dotovaných potravin ze zahraničí
- stabilita krajiny
- ochrana půdy a životního prostředí
- legislativní podmínky
- regulace v zemědělství od EU
- nastavení podpor společné zemědělské politiky
- ztrátovost "nerentabilita"
- nezáměr o podnikání v zemědělství
- vztahy vlastníků
- obchodní vztahy "sítě"
- nižší kvalita lidských zdrojů
- náklady na dopravu
- zaměření na jinou činnost
- dotační politika ČR a EU (limity, normy, směrnice...atd.)
- neschopnost konkurovat
- malá podpora zemědělské produkce
- územní limity

✓ „Nastavení podpor zemědělské politiky tak, že zemědělská produkce je nedostatečně (či vůbec) podpořena (podpora není s výrobou spjata) a producenti vyrábějí se ztrátou (v ČR se týká hlavně pěstování zeleniny i dalších intenzivních plodin, chovu prasat aj.)“.

Rekreační funkce

- ochrana přírody (obecná, zvláštní)
- nezáměr obyvatel o rozvoj cestovní ruch v území
- potenciál území
- narušená krajina
- vzhled obce
- nedostatečná infrastruktura cestovního ruchu
- nepříznivý krajinný ráz
- špatná dopravní dostupnost
- jazyková bariéra
- malá atraktivita území
- poptávka
- kapacitní únosnost území
- střety s místními obyvateli
- spotřební síla obyvatel
- ztráta hodnot
- tlak na preferovaná území

- klimatické podmínky – délka rekreační sezóny
- kapitál k investování

Energetická funkce „výroba energie z obnovitelných zdrojů energie“

- odpor obyvatel
- nedořešená logistika
- nejasná energetická koncepce
- cena
- environmentální otázky
- nezájem odběratelů
- iracionalita některých způsobů produkce z obnovitelných zdrojů energie
- zábor půdy – vhodné plochy
- klimatické podmínky
- ekonomická výhodnost
- konkurence
- místní podmínky
- nedořešená legislativa
- neobjektivní podpora (nastavení systému podpor)
- nepružnost samospráv
- regulace
- přírodní a prostorové limity
- ochrana životního prostředí
- dotační politika ČR a EU

Sociální a kulturní funkce

- mezilidské vztahy
- individualismus, anonymita - ztráta tzv. sociální kontroly
- absence veřejných prostorů
- nepřizpůsobivý obyvatel
- drain brain tzv. „odliv mozků“
- nedostatek pracovních příležitostí
- sociální rozdíly mezi obyvateli
- potenciál území
- nedostatek služeb
- krach významných ekonomických subjektů
- lidské zdroje
- nedostatek finančních prostředků
- klesající lokální ukotvenost
- ztráta sociální a populační stability
- depopulace venkova
- rozvrat politiky státu
- malá podpora venkova ze strany EU a státu
- ztráta místní identity
- ateismus
- ztráta tradičních hodnot
- vysoká vyjíždka a méně života ve venkovských obcích
- proměna trávení volného času
- konec péče státu o drobné rurální památky

- malá angažovanost obyvatel
- omezené objemy finančních prostředků na kulturu v rozpočtech venkovských obcí
- konkurence kultury nabízené ve městech - životní styl urbánní společnosti - přebírání kulturních vzorů města

✓ „*Stárnutí obyvatelstva, odchod vzdělaných lidí do měst (neplatí pro suburbánní venkov. Pokud zahrneme do venkova i malá města, pak v některých oblastech sestěhovávání (či spíše vystěhovávání do těchto měst) sociálně slabého či nepřizpůsobivého obyvatelstva (např. Šluknovsko) a možná ohniska etnických problémů. Zde a v blízkých obcích pak ztráta tzv. sociální kontroly*“.

✓ „*Jen část venkova má skutečný potenciál k rozvoji (minimální má zejména "odlehlý" venkov). Obecným handicapem je nedostatek pracovních příležitostí a málo rozvinuté služby ve venkovském prostoru ČR. Přidružit se může nezájem mladých o rozvoj obcí a práci v samosprávě*“.

✓ „*Jako jinde v ČR rozvoj „bačkorové kultury“ umocněný ještě zhoršující se finanční situací. Další negativní aspekt – útlum spolkového života po roce 1990 údajně jako přežitku socialismu*“.

Jiná: krajinotvorná funkce

- růst nezájmu o pozemky - neobhospodařované pozemky ležící ladem
- nerentabilní zemědělství
- ztráta typických prvků venkovské krajiny - záhumenky, aleje, ovocné sady
- zastavování pozemků - tzv. zapečetění půdy - snížení biodiverzity
- nezájem obyvatel o péči o krajinu (čištění studánek, obnova alejí, drobných sakrálních památek apod.)
- odnětí pozemků k plnění funkcí lesa (PUPFL)
- důraz na ekonomické priority
- požadavky na vysokou produkci krajiny
- způsoby hospodaření vedoucí k erozi půdy
- nekoordinovaný rozvoj ostatních funkcí - ekonomické hledisko

Otázka 4. Jaké problémy mohou přinášet jednotlivé funkce pro rozvoj venkova?

Respondenti se u této otázky velmi často shodovali na tom, že největší problémy pro udržitelný rozvoj venkova přináší funkce obytná, produkční a rekreační. Tyto funkce vyvíjejí největší tlak na venkov. Problémy související s obytnou funkcí v řadě případů respondenti spojovali s funkcí sociální a kulturní. Tyto tři funkce se nejvýrazněji podmiňují.

Obytná „rezidenční“ funkce

- lokální přetěžování území s regionálním dopadem (suburbanizace a její důsledky)
- disproporciální demografický vývoj
- zábor a úbytek zemědělské půdy
- zatížení životního prostředí
- sídelní zpustlé plochy a stavby (brownfields)
- narušení krajinného rázu
- ztráta lokálního patriotismu
- nevhodná městská architektura
- gated communities
- celkové přizpůsobování městu
- ztráta charakteru venkovského bydlení
- venkov bez venkovské populace
- ztráta genia loci
- vyšší nároky na občanskou a technickou vybavenost
- ztráta charakteru venkovského bydlení
- proces suburbanizace
- mezilidské vztahy - napětí mezi starousedlíky a novými obyvateli - zhoršení sociálního klimatu

Produkční funkce

- negativní vliv na životní prostředí
- estetické narušení krajiny
- agrobrownfields
- negativní vliv na obytnou a rekreační funkci (potenciál území)
- rozpor podnikatelských zájmů se zájmy obyvatel
- změna krajinného rázu
- likvidace stávající podoby (smyslu) funkce
- environmentální problémy
- finanční náročnost
- venkov bez tradiční role produkce a výroby potravin
- intenzivní zemědělství
- narušení ekologické stability
- degradace zemědělské půdy (území)

Rekreační funkce

- příliv velkého počtu lidí, sezónnost (letní vs. zimní)
- přílišná závislost obyvatel na příjmech z turismu a rekreace
- ztráta identity venkova
- negativní vliv na životní prostředí
- negativní krajinný ráz
- negativní vliv na kvalitu života
- neregulovaná výstavba
- konflikt s místním obyvatelstvem
- rozvoj velkých komerčních areálů
- přetěžování území
- ztráta atraktivity území

Energetická funkce „výroba energie z obnovitelných zdrojů energie“

- zábor zemědělské půdy
- rozpor podnikatelských zájmů se zájmy obyvatel
- sociální napětí
- hrozba negativního vlivu na lidské zdraví
- ztráta potravinové soběstačnosti
- environmentální problémy
- negativní vliv na životní prostředí
- negativní vliv na krajinný ráz
- narušení ekologické stability
- negativní vliv na ostatní funkce venkova
- negativní vliv na lidské zdraví
- snížení biodiverzity
- pěstování monokultur - poškození zemědělské půdy
- neprůchodnost krajiny

Sociální a kulturní funkce

- ztráta kulturního dědictví
- rozmáhání městské kultury
- zhoršení sociálního klimatu
- venkov jako "skanzen" venkovského života
- nedostatek lidských zdrojů, nezáměr lidí
- brzda moderního vývoje hospodářství a společnosti
- nedostatek financí

Jiná: krajínotvorná funkce

- upřednostnění jen jedné funkce v katastru obce na úkor ostatních

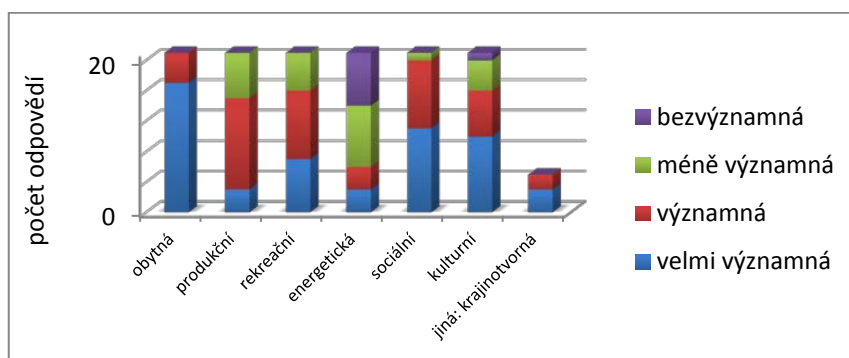
- chybějící finanční zdroje na údržbu krajiny
- neexistence komplexních pozemkových úprav
- nepřiměřená (či špatně zacílená) ochrana životního prostředí může negativně ovlivňovat produkční funkci, hospodářský rozvoj
- nutné nastolení jisté rovnováhy mezi ochranou přírody a produkcí

✓ „upřednostnění jen jedné funkce v katastru obce“

Dle percepce jednotlivých navržených funkcí na kvalitu života zcela jednoznačně odborníci uvedli funkci obytnou. Druhou nejvýznamnější byla funkce sociální tedy „sociokulturní“. Velkou významnost také spatřovali ve funkci rekreační a produkční. Nejmenší význam pro kvalitu života měla podle dotázaných energetická funkce, stejně jako tomu bylo i u otázky 1. Může se jednat jak o pozitivní, tak i negativní dopad na kvalitu života.

Otázka 5: Přiřaďte významnost k jednotlivým navrženým funkcím dle vlivu na kvalitu života na venkově:

(hodnotící škála: 1 - velmi významná, 2 - významná, 3 - méně významná, 4 – bezvýznamná)

Graf 50 Percepce významnosti základních funkcí podle vlivu na kvalitu života na venkově

zdroj: vlastní anketní šetření (2012)

6 DISKUSE

Hlavním cílem disertační práce byla specifikace a analýza současných funkcí jihomoravského venkova. Navržená typologie funkcí venkova vychází z analýzy odborných a tematicky zaměřených publikací a dokumentů. V současné době dochází k zvyšování zájmu o venkov, což uvádí Pělucha (2006), ale i řada dalších autorů. S tím se ztotožňuje i autorka práce a získané výsledky výzkumu to potvrzují. Venkovský prostor tvoří obecně místo pro život.

Je důležité brát ohled na specifické problémy diferencovaných venkovů popř. obcí. Chromý et al. (2011) konstatuje, že „...změny venkova jsou výsledkem komplexního působení obecných a specifických vývojových procesů, resp. hybných sil (společenské, politické, ekonomické, technologické, ovšem i přírodní ad.)“. Rurální prostor se výrazně urbanizuje. Pouze v některých typech venkova si zachoval původní rurální charakter a to se ukázalo i ve vlastním výzkumu.

Jak již bylo uvedeno v literární rešerši, venkov, ale i jeho funkce procházejí neustálými změnami. Venkov i jeho funkce by měly být hodnoceny jako celek. Dlouhou dobu na něj bylo pohlíženo jako na monofunkční prostor, který plní pouze produkční funkci. Postupem času získávaly na významu i jiné funkce a v dnešní době je již venkov vnímán jako multifunkční prostor. Jak uvádí Chromý et al. (2011) venkov je možno vymezovat i na základě hodnocení převažujících funkcí území.

Funkce venkova jsou ovlivněny vnitřním potenciálem území, vnějšími vlivy a trendy. K vnějším vlivům patří především politické a institucionální faktory (nastavení a směřování finančních podpor, dotací, ale i zákazy, ochrana ŽP atd.). Rozvoj některých funkcí se odráží na změnách využití území (land use). Bičík (2010) uvádí, že „přírodní podmínky jsou hlavním a určujícím faktorem pro rozmístění lidských aktivit v krajině. Nároky člověka na využití krajiny jsou korigovány přírodními a ekologickými podmínkami“. Nezanedbatelný vliv na jednotlivé funkce má i přístup venkovské samosprávy.

Vnější vlivy značně ovlivňují významnost a rozvoj některých funkcí venkova. V posledních letech je to zvláště patrné na funkci rekreační a energetické, které se nově dostávají do popředí zájmu.

Funkce venkova mohou mít jak pozitivní, tak i negativní vliv na dané území a kvalitu života. Například produkční funkce přináší zaměstnanost a příjmy, ale může mít i negativní vliv na život v obci a ŽP apod. obdobné je to i u dalších navržených funkcí.

✓ H1: Předpokládáme, že současný venkov plní více funkcí.

Již analýza odborných dokumentů potvrdila, že současný venkov plní více funkcí (viz. kap. 2.4 a 4.2). Jednotlivé funkce nejsou zcela jednoznačně nadefinovány a vymezeny. Proto byla navržena vlastní typologie funkcí venkova, v níž bylo specifikováno celkem šest základních funkcí. Následně byly funkce analyzovány (zkoumány) ve čtyřech modelových mikroregionech, které se nacházejí v diferencovaných typech jihomoravského venkova. Respondenty byly starostové obcí modelových mikroregionů v Jihomoravském kraji. Všichni oslovení starostové jednoznačně vnímají venkov jako multifunkční prostor. Jak starostové obcí modelových mikroregionů, tak i odborníci uvedli mimo navrženou typologii funkcí ještě funkci krajinotvornou. Tato funkce byla brána na zřetel již v navržené typologii funkcí (viz obrázek 5, kapitola 4.2). Ve všech zkoumaných typech venkova je dle percepce respondentů nejvýznamnější funkce rezidenční „obytná“. Druhou nejvýznamnější funkcí je funkce rekreační. Dále následují funkce produkční a energetická, které se vzájemně podmiňují. (Zbývající funkce sociální a kulturní jsou neméně významné). Neméně významné jsou i další funkce. Silné vazby a vzájemnou spojitost je možno spatřovat mezi funkcí obytnou, sociální a kulturní a dále mezi funkcí produkční, energetickou a krajinotvornou. Výsledky dotazníkového šetření se značně podobají výsledkům, ke kterým dospěl Hruška a Konečný in Ježek, Kaňka (ed.), (2011), a to, že je patrný pokles významnosti funkce produkční a naopak značný nárůst funkce rekreační a rezidenční.

Pro dokreslení širšího vnímání současných funkcí venkova byli osloveni odborníci z celé ČR, kteří také dospěli ke stejným závěrům v rámci vnímání významnosti funkcí venkova.

Všechny navržené funkce jsou formovány především činností člověka. Nejvýraznější je to u funkce rezidenční a produkční, jejichž působení se odráží i ve využívání krajiny. Jednotlivé funkce nelze hodnotit paušálně. Funkce se vzájemně podmiňují a ovlivňují, a proto je třeba hledat rovnováhu v rozvoji jednotlivých funkcí.

Na základě výše uvedeného je možno konstatovat, že podoba venkova se bude odvíjet od toho, v jakém poměru funkce budou. Navržená typologie funkcí venkova se ukázala jako značně podrobná. Na základě výzkumu bylo dospěno k závěru, že současný venkov plní a do budoucna bude plnit 3 hlavní funkce: obytnou „rezidenční“, produkční a rekreační. Na funkci obytnou jsou vázány funkce sociální a kulturní, které by nemohly samostatně existovat. Obdobně je tomu i u funkce energetické, která je vázána především na funkci produkční popř. na stanovištních (klimatických) podmínkách. Krajínovotvorná funkce souvisí s ostatními navrženými funkcemi a je jimi formována. Jak již bylo uvedeno, je průmětem všech funkcí do krajiny (důsledkem všech funkcí na krajinu). Nejedná se tudíž o samostatnou funkci. Největší vliv na podobu krajiny mělo zemědělství tzv. produkční funkce.

✓ H2: Předpokládáme, že existuje vazba mezi typem venkova a jeho funkcemi.

Perlín, Kučerová, Kučera (2010) uvádí, že každý typ venkova je něčím specifický. Má vnitřní potenciál, jedinečné rysy a problémy. Domníváme se, že je možno hledat vazby (korelace) mezi typem venkova a jeho funkcemi. Do značné míry je to dáno tzv. vnitřní podmíněností. Tato hypotéza byla zjišťována z dotazníkového šetření. Výsledkem bylo zjištění, že u všech typů venkova v JMK byla nejvýznamnější funkce obytná „rezidenční“. Celý venkovský prostor má obecně potenciál pro bydlení. Závislost mezi typem venkova a jeho funkcemi se částečně prokázala u funkce rekreační. Ta byla druhou nejvýznamnější u mikroregionu Malá Haná (venkov vnitřní periferie) a mikroregionu Dyje (pohraniční venkov). Do značné míry je to dáno stejně jako u funkce obytné potenciálem daného mikroregionu, i když zde nebyl ještě zcela využit, a zájmem turistů. V současnosti dokáže svůj potenciál lépe využít mikroregion Dyje, což je dáno stoupajícím zájmem o vinařskou turistiku a cykloturistiku.

Jak již bylo uvedeno výše, ve všech modelových mikroregionech měla největší významnost obytná funkce. V mikroregionu Malá Haná (venkov vnitřní periferie) má stejnou důležitost funkce rekreační a produkční. Po nich následuje funkce energetická a sociální, a jako nejméně důležité uvedli starostové funkci kulturní a krajínovotvornou. V mikroregionu Cezava (suburbanizovaný venkov) se ukázalo, že druhá nejvýznamnější je funkce produkční. Za ní následuje funkce sociální, stejnou významnost vidí starostové u funkce rekreační a kulturní. Nejmenší význam přisuzují funkci energetické a krajínovotvorné. Pouze v mikroregionu Modré Hory (mezilehlý

„úrodný“ venkov) respondenti vyhodnotili jako druhou nejvýznamnější kulturní funkci. Po ní následuje funkce rekreační a energetická, které jsou co do významu na stejné úrovni. Jako nejméně významné zde ukázaly funkce produkční, sociální a krajinotvorná. Ve srovnání s ostatními zkoumanými mikroregiony má produkční funkce u tohoto mikroregionu nejmenší význam. Posledním modelovým mikroregionem byl mikroregion Dyje (periferní - pohraniční venkov). Jak již bylo uvedeno výše, druhou nejvýznamnější byla funkce rekreační spolu s funkcí energetickou. Zbývající čtyři funkce (produkční, sociální, kulturní a krajinotvorná) jsou v mikroregionu méně významné.

Z dosažených výsledků se neprokázala zvlášť výrazná vazba mezi typem venkova a jeho funkcemi, ale přesto jsou rozdíly u jednotlivých typů venkova patrné. Zřejmě není pochyby o tom, že nejvýznamnější je funkce rezidenční, která je ve významnosti doplňována funkcemi produkční a rekreační. Viditelné vzájemné proměny důležitosti se mezi jednotlivými funkcemi v různých typech venkova mohou lišit v závislosti na přírodních podmínkách, geografické poloze a lidském faktoru.

✓ H3: Předpokládáme, že se nebude lišit vnímání současných funkcí jihomoravského venkova na základě objektivního a subjektivního hodnocení

Specifikou venkova, která výrazně posílila, je bydlení. Této funkci přiřkládají největší význam starostové i odborníci. V současné době je nepochybně obecně vnímána jako hlavní funkce, již současný venkov plní.

Pro venkov je typické bydlení v rodinných domech. Hlavním impulsem rozvoje obytné funkce je atraktivita území pro bydlení, kam patří např. kvalitní životní prostředí, blízkost přírodě, dobré dopravní spojení či mezilidské vztahy. Při dělení prostoru na urbánní a rurální je jedním z hlavních ukazatelů hustota zalidnění.

Ve sledovaných mikroregionech je patrný nárůst počtu obyvatel, který zobrazuje obecný trend stěhování na venkov. Motivací je rovněž nižší cena pozemků a nemovitostí, ale i snadnější dosažitelnost hypoték. Největší podíl nově přistěhovaných obyvatel přichází ze vzdálenějších oblastí a jen zřídka mají k danému území vazby. Výjimkou je mikroregion Malá Haná, kde je populační ztráta způsobena především stárnutím obyvatel. Mikroregion Cezava vykazuje na rozdíl od ostatních modelových území mnohem vyšší hustotu zalidnění, a bylo by možné jej z tohoto hlediska řadit již mezi urbanizované prostory.

Pro jihomoravský venkov je stále charakteristická původní zástavba, která je zahušťována. S rostoucí potřebou bydlení však souvisí rozvoj sídel do volné krajiny (greenfields), čímž však klesá udržitelnost rozvoje území. Tento trend je patrný ve všech modelových územích kromě mikroregionu Modré Hory. Určitá omezení pro rozvoj této funkce představují limity, vyplývající z územně plánovací dokumentace, malá atraktivita území způsobená např. špatnou dopravní dostupností, nedostatkem pracovních příležitostí nebo rostoucí cenou staveb a pozemků. Kvalitu života na venkově značně ovlivňuje občanská a technická vybavenost. Ty jsou starosty v mikroregionech vesměs vnímány jako dostačující, případná nespokojenost se týká především nekvalitních komunikací či nedostatečné nabídky služeb. Problémy mohou vyvstat v podobě narušení krajinného rázu nebo nerovnoměrného rozvoje, které mohou vyústit ve ztrátu rurálního charakteru.

Dříve plnil venkov zejména funkci produkční. Zajišťoval potraviny nejen pro svou potřebu, ale také pro městské obyvatelstvo. Zemědělství jako takové nyní plní řadu dalších mimoprodukčních funkcí např. sociální, rekreační, krajinnotvornou. S rostoucí globalizací však ztrácí na svém významu nejen zemědělství, ale i na něj navazující zpracovatelský průmysl. Ustupuje především funkci rezidenční a rekreační. Začínají se však částečně opět rozvíjet tradiční obory a řemesla. V menší míře se na venkov přesouvá lehký průmysl, který se dříve na venkově nevyskytoval. Obecně dochází k větší diverzifikaci zemědělských činností. V modelových mikroregionech zcela dominují firmy bez zaměstnanců (drobní podnikatelé a živnostníci) a mikropodniky, které se nejčastěji zabývají obchodem a službami. V oblasti průmyslu a stavebnictví se pohybuje menší množství podniků a firem, paradoxně v nich však pracuje nejvíce ekonomicky aktivních obyvatel. V typických zemědělských mikroregionech Dyje a Modré Hory ještě pracuje relativně vysoký podíl ekonomicky aktivních obyvatel v zemědělství.

Intenzita podnikatelské aktivity v území (popř. mikroregionu) naznačuje vhodné podmínky pro podnikání. Nejvyšší intenzity dosahovaly mikroregiony Modré Hory a Cezava. U druhého jmenovaného je to dáno blízkostí města Brna, v jehož zázemí jsou koncentrovány podnikatelské aktivity. Tento ukazatel je značně zkreslený v mikroregionu Modré Hory v důsledku vysokého počtu samostatně podnikajících řemeslníků.

Hlavním podnětem rozvoje produkční funkce jsou stanovištní podmínky např. klimatické, pedologické a také nastavení společné zemědělské politiky EU. Sledované oblasti mají nadprůměrné předpoklady pro tradiční zemědělskou výrobu. Charakteristická je zde vysoká míra zornění, která způsobuje nižší ekologickou stabilitu území. Pouze mikroregion Malá Haná má vcelku vyváženou krajinu.

Současné nastavení zemědělské politiky spočívá především v omezení snahy o maximální výnosy a směřuje k tzv. trvale udržitelnému zemědělství. Mezi spotřebiteli dochází k nárůstu poptávky po regionálních potravinách. Typickým znakem je vyhledávání specifických druhů potravin vyrobených z kvalitních surovin.

Rozvoj produkční funkce omezuje především regulace zemědělství ze strany EU (výrobní kvóty), malá podpora státu, nezáměr podnikat v zemědělství, případně zábor půdy pro jiné než zemědělské účely. Současné a potenciální problémy rozvoje této funkce je možno spatřovat v negativním působení na krajinu (degradace půdy, narušení krajinného rázu a životního prostředí) a v rozporech podnikatelských zájmů se zájmy obyvatel což do značné míry řeší územní plány obcí.

V rámci diverzifikace zemědělské výroby se do popředí zájmu začala prosazovat „nová“ energetická funkce venkova. Dlouhou dobu byl tento potenciál venkova a zemědělství opomíjen. Využívání obnovitelných zdrojů energie vytváří nové pracovní příležitosti a přispívá ke snižování nezaměstnanosti. Největší potenciál je možno spatřovat ve využití biomasy odpadní či záměrně pěstované. K podobným závěrům dospěli i starostové modelových území. V mikroregionu Modré Hory je biomasa nejvíce pěstovaná a využívána. U ostatních modelových mikroregionů převažují obce, které nevyužívají ani nepěstují biomasu pro energetické účely, ale i zde dochází ke zvyšování zájmu o obnovitelné zdroje energie. Druhý nejvýznamnější potenciál spatřovali respondenti ve využití sluneční energie. Ta zažívá v posledních letech největší boom, ale je značně kontroverzní. Negativní dopady fotovoltaiických elektráren jsou nejpatrnější z hlediska vlivu na krajinný ráz a na záboje zemědělského půdního fondu. Jejich rozmach byl způsoben nastavením ekonomické podpory. V posledním roce naopak došlo k výraznému snížení podpory.

EU vyvíjí značný tlak na zvýšení využívání energie z obnovitelných zdrojů především prostřednictvím dotační politiky, která patří k hlavním podnětům a zároveň limitům rozvoje této funkce. K limitům patří i nezáměr odběratelů, ochrana životního prostředí či klimatické poměry. Energetická funkce přináší v současné době celou řadu

problémů pro rozvoj venkova. Jedná se o již zmiňované narušení krajinného rázu, ale i negativní vliv na další funkce (obytnou, rekreační, produkční). V řadě území dochází ke zvyšování napětí mezi příznivci a odpůrci obnovitelných zdrojů energie.

Jak již bylo uvedeno výše, krajinotvorná funkce nebyla řešena samostatně. Zemědělství je nejvýznamnější krajinotvorná činnost, která zásadním způsobem ovlivňuje stav krajiny, ale i životního prostředí. Proto by mělo docházet k harmonizaci krajinotvorné funkce s ostatními funkcemi, které se podílejí na diverzifikaci aktivit na venkově. Jedním z hlavních impulsů rozvoje této funkce je značný tlak EU nastavením dotačních pravidel, činnost venkovských samospráv a samotných obyvatel. Zachování harmonické krajiny a udržitelný rozvoj venkova omezuje zejména upřednostnění ekonomických priorit (nekoordinovaný rozvoj ostatních funkcí) a neexistence komplexních pozemkových úprav. Venkovský prostor značně ovlivnila ztráta typických prvků venkovské krajiny, jako jsou například záhumenky, aleje a ovocné sady. Je možno konstatovat, že tato funkce jako taková nepřináší významné problémy pro rozvoj venkova. Je spíše stabilizujícím prvkem. Problémy pro stabilizaci a rozvoj této funkce je možno vidět v nedostatku financí na údržbu krajiny a v nepřiměřené či nevhodně cílené ochraně životního prostředí.

Výrazně posílil i význam rekreační funkce venkova, tento trend je u nás nejpatrnější v postindustriálním období. Tato funkce venkova spočívá v tom, že vytváří ubytovací a odpočinkové kapacity převážně pro městské obyvatelstvo. Typickým českým trendem je chataření a chalupaření. Nejvyšší výskyt chat a chalup je v mikroregionu Malá Haná. Dalším výrazným trendem posledních let je rozvoj venkovského cestovního ruchu, který se v jihomoravském venkovu zaměřuje na vinařskou turistiku, cykloturistiku či agroturistiku. V celém území kraje existuje kvalitní systém cyklostezek, který se neustále rozšiřuje a zhušťuje. Jihomoravský venkov má bohaté kulturní a historické tradice a velké množství kulturních památek.

K hlavním podnětům této funkce patří atraktivita území, aktivita ze strany místních obyvatel či dotační politika EU. Znovu dochází ke zvyšování zájmu o tuzemskou rekreaci, což je do značné míry způsobeno i ekonomickou krizí. Rozvoj této funkce je limitován potenciálem daného území, nedostatečnou infrastrukturou cestovního ruchu či finančními prostředky. Značný problém činí i jazyková bariéra.

Dynamický a nekoordinovaný rozvoj této funkce může představovat značný tlak na území a obyvatelstvo. Často dochází k narušení krajinného rázu a životního

prostředí, ztrátě původních hodnot území či snížení kvality života místních obyvatel. V šetřeném území se projevuje hlavně sezónní tlak cestovního ruchu. Výrazná je zde letní sezóna s krátkou dobou pobytu. Vzhledem k nedostatečné infrastruktuře turisté územím pouze projíždějí, aniž by zde utratili významnější finanční prostředky.

Starostové šetřených mikroregionů Modré Hory a Malá Haná spatřují značný potenciál území pro rozvoj cestovního ruchu. Zbývající mikroregiony mají dle vnímání respondentů menší potenciál. V porovnání s Vystoupilem et al. (2007) se toto vnímání liší pouze u mikroregionu Malá Haná, u kterého je určena turisticko – rekreační funkce převážně jako rozvojová. Dle vlastních získaných poznatků je možno spatřovat značný potenciál a atraktivitu ve všech zkoumaných územích, kromě mikroregionu Cezava. Tento potenciál nejlépe v současné době využívá mikroregion Modré Hory, který nabízí kvalitní zázemí cestovního ruchu.

Pro rozvoj rekreační funkce je důležitá propagace na veletrzích cestovního ruchu, kterého se z velké části mikroregiony účastní jako celky. Neopomenutelná je ale i propagace na internetových stránkách. Respondenti převážně uvádějí, že jejich internetové stránky poskytují dostatek informací pro turisty. Zásadním problémem je nedostatečná infrastruktura cestovního ruchu a malý počet informačních center pro turisty.

Sociální a kulturní funkce jak již bylo uvedeno v textu, jsou podmíněny funkcí rezidenční, bez které by nemohly existovat. Analýza se soustředila na zaměstnanost, věkovou strukturu obyvatel a angažovanost a spokojenost s životem v obci (kvalita života). Venkovský prostor je charakteristický vyšší mírou nezaměstnanosti. Jinak tomu není ani v šetřených mikroregionech. Nejvyšší míry nezaměstnanosti dosahuje mikroregion Dyje (hospodářsky slabý region se soustředěnou podporou státu). Nižší hodnoty naopak dlouhodobě vykazuje pouze Cezava. Ve všech modelových mikroregionech je nedostatek pracovních míst. Zaměstnavatelé nejčastěji požadují nižší vzdělání, jako jsou výuční list a maturita. Patrná je spádovost obyvatel obcí ve všech modelových mikroregionech do nejbližších okresních měst a střediskových obcí. Znatelnou koncentraci většiny aktivit do okresního města vykazuje mikroregion Cezava. Dle starostů nezaměstnaní v jejich území preferují příležitostnou práci a dále aktivní snahu hledání práce i s nižší kvalifikací.

Na venkově dochází k výraznému přesunu pracovníků z primární sféry do terciární. Tato tendence je zřetelná u všech zkoumaných území. Vyšší intenzita stárnutí

je typická pro mikroregiony Malá Haná a Modré Hory. Nejnižší míra stárnutí populace je v šetřeném území v mikroregionu Cezava, v němž dochází k rozvoji suburbií, do kterých směřuje mladší obyvatelstvo. Obyvatelstvo všech modelových mikroregionů vykazuje nižší úroveň vzdělání než městské, i když od sčítání lidu domů a bytů v roce 2001 došlo k mírnému zvýšení vysokoškolsky vzdělaných obyvatel.

Limitujícím faktorem rozvoje této funkce je malá angažovanost obyvatel a místní samosprávy, tzv. „odliv mozků“, koncentrace většiny aktivit do měst či nedostatek pracovních příležitostí. V řadě obcí se setkáváme s absencí veřejných prostorů, které pomáhají udržovat mezilidské vztahy. Hlavní impulsy pro rozvoj sociální a kulturní funkce představuje existence místních zájmových skupin, spolků, fungující samospráva obcí či dotační politika EU. Zejména soutěž Vesnice roku v Programu obnovy venkova povzbuzuje aktivní účast obyvatel na rozvoji obce.

Mezilidské vztahy na venkově jsou osobnější (užší vazby) než ve městě a převládá zde stále pocit sounáležitosti. To se projevuje například zapojováním obyvatel do různých spolků a sborů, které se podílejí na společenském dění v obcích, ale i na řadě jiných akcí (plesy, akce pro děti, hody, údržba zeleně, veřejného prostranství). Spolková činnost je dle percepce respondentů v mikroregionu Modré Hory na velmi dobré úrovni; ostatní mikroregiony vykazují průměrnou úroveň. Převážná část modelových obcí podporuje spolkovou činnost, přesto největší podpora jde od spolků, zájmových sdružení atd. Zcela jednoznačně zde převládá dodržování a obnova kulturních a folklórních tradic. V této oblasti prokazují nejvyšší aktivitu mikroregiony Modré Hory a Dyje. Společenské akce se zde konají několikrát ročně a převážná část občanů se účastní nebo i zapojuje.

Pohraniční oblasti Jihomoravského kraje vykazují negativní demografický vývoj a současně mají nižší předpoklady pro rozvoj funkcí venkova. Přesto lze i zde nalézt určitý specifický potenciál, který je možné spatřovat například ve finančních podporách pro přeshraniční spolupráci. V těchto oblastech je podstatné se zaměřit na zlepšování kvality života.

Venkov bude i nadále předurčen k plnění své základní a nezastupitelné funkce spočívající v produkci potravin. Je možno však předpokládat, že bude docházet k setrvalé stagnaci či snižování počtu lidí zaměstnaných v tomto odvětví. Velká pozornost začíná být věnována mimoprodukčním (ekologickým) funkcím zemědělství. Zemědělská a rekreační funkce může představovat určitou šanci pro odlehlejší venkovy

(při státní hranici či vnitřní periférii). Z výsledků anketního šetření je patrná rostoucí závislost jednotlivých funkcí venkova na dotační politice EU. Zvolené statistické ukazatele do jisté míry kvantifikují navržené funkce.

Vzhledem k velikosti šetřeného vzorku nelze dosažené výsledky aplikovat na celé území Jihomoravského kraje, přesto je lze považovat za důležité pro další výzkum funkcí venkova.

7 ZÁVĚR

Disertační práce se zabývala funkcemi současného venkova. Práce používá především metody regionální geografie a sociologie. Hlavním cílem práce bylo specifikovat a analyzovat funkce současného jihomoravského venkova.

První teoretická část se zabývá obecnými přístupy vymezení pojmů venkov a typologie venkova, charakteristikou jednotlivých typů venkova a především funkcemi venkova. Tato část byla stěžejní pro navržení vlastní typologie funkcí venkova, ale také pro výběr území a respondentů. Jihomoravský kraj byl rozdělen do čtyř typů venkova, z každého typu byl vybrán jeden modelový mikroregion.

Druhá empirická část je zaměřena na statistickou analýzu modelových mikroregionů, na kterou navazovalo dotazníkové a anketní šetření. Výsledky práce potvrzují, že současný venkov plní více funkcí. Ty se vzájemně podmiňují, ovlivňují a jejich striktní rozdělení se nejeví jako nejvhodnější. Pro další rozvoj venkova je důležité hledat rovnováhu v rozvoji jednotlivých funkcí. Působí na ně celá řada vnitřních a vnějších podnětů, které mohou mít pozitivní či negativní vliv na podobu českého venkova. V průběhu let se vnímání jednotlivých funkcí mění, dochází ke změně významnosti jednotlivých funkcí. Prokázala se určitá vazba mezi významem jednotlivých funkcí podle typu venkova.

Současný venkov plní a do budoucna bude plnit tři hlavní funkce a to rezidenční, produkční a rekreační. Z výsledků šetření je patrná rostoucí závislost jednotlivých funkcí venkova na dotační politice EU. Zvolené statistické ukazatele do jisté míry kvantifikují navržené funkce.

Závěrem je vhodné shrnout význam jednotlivých funkcí venkova. Nejvýznamnější funkcí je funkce obytná „rezidenční“, která se výrazně podílí na utváření venkovského prostoru. Tato funkce posiluje především v rámci procesu suburbanizace a kontraurbanizace. Výrazně se promítá do využití území především nárůstem zastavěných ploch. Je možno konstatovat, že větší tlak na území je vyvíjen v zázemí větších měst. Zde je možno pozorovat nárůst zastavěných ploch především pro rezidenční účely, ale také komerční. Obecně se zvyšují nároky na bydlení. Na venkov jsou přesouvány městské formy bydlení, ale také stavby občanské vybavenosti. V důsledku toho dochází k narušení typického obrazu venkovského sídla, který nerespektuje tradiční architekturu. Tradiční venkovskou architekturu u nás pomáhá

zachovat trend chalupaření. Obytná funkce představuje velkou zátěž pro životní prostředí (snížení biodiverzity, snížení prostupnosti území, narušení krajinného rázu atd.). Společně s touto funkcí je třeba řešit i otázky navazující infrastruktury. Zároveň lze předpokládat, že i do budoucna bude tato funkce pro venkov nejvýznamnější, především pro suburbia. Dále v souvislosti se stárnutím obyvatelstva, které se projevuje i u zkoumaných území se nabízí i otázka funkce venkova jako prostoru pro péči o seniory, která však souvisí s vyřešením ekonomických otázek.

Jihomoravský venkov je specifický mimo jiné i svým sociálním a kulturním prostředím. Je zde typická celá řada rurálních kulturních projevů např. folklor, tradice, zvyky a obyčeje. Právě kulturní a společenské akce jsou integračním prvkem života na venkově. Trendem jihomoravského venkova je obnova a zachování tradic, ale také hledání regionálních specifik. Obecně je možno konstatovat, že mezilidské vztahy na venkově jsou osobnější než ve městě a převládá zde stále pocit větší sounáležitosti; přesto ve všech typech jihomoravského venkova se projevují problémy mezi nově přistěhovanými a starousedlíky.

Dále se významnost funkcí liší dle typů venkova. Svůj význam si i nadále drží funkce produkční. Ta zahrnuje jak zemědělskou výrobu, tak řemeslnou a další hospodářská odvětví. Zemědělská výroba patří neoddělitelně k venkovu. Výměry zemědělské půdy se neustále zmenšují zábořem půdy pro jiné využití. Přesto je zemědělství velmi důležité především, co se týká údržby venkovské krajiny, tzv. mimoprodukční funkce, ale i zajištění potravinové soběstačnosti. Dotace a podpory, které směřují do ČR, značně ovlivňují způsob hospodaření v zemědělství. Výrazný vliv na zachování venkovské krajiny mají především drobní soukromě hospodařící zemědělci, kteří mají šetrnější přístup ke krajině a berou ohledy na alternativní využití krajiny. Zemědělství je ovlivněno produkčním potenciálem půd, úrodnostní a přírodní podmínky. Převážná část území JMK má vhodné přírodní podmínky a je pro něj typická silná tradice zemědělství, ale také vinařství a ovocnářství.

Trendem posledních let je využití venkovského prostoru pro energetické účely, především díky dotačním programům. „Energetická“ funkce je vázána na produkční funkci venkova. Venkov se stále více stává prostorem pro výrobu energie z obnovitelných zdrojů. Tato aktivita může být za určitých okolností kontroverzní. Dochází k záboru kvalitní zemědělské půdy, pěstování monokultur, narušení krajinného

rázu a ŽP atd. Dochází k narušení harmonického měřítka krajiny. Ráz jihomoravského venkova v posledních pěti letech nejvíce ovlivnila výstavba fotovoltaických elektráren.

Území kraje má značná potenciál pro rozvoj rekreační funkce, která v posledních letech nabývá na významu. To je dáno zejména v důsledku rozvoje cykloturistiky a vinařské turistiky. Moravský venkov má mnoho turistických atraktivit, ale dosud zaostává v infrastruktuře cestovního ruchu. Venkovský cestovní ruch se v posledních letech dynamicky rozvíjí v rámci celé ČR a má význam pro diverzifikaci činností na venkově a stabilizaci obyvatel. Předpokládáme, že se bude nadále rozvíjet až na příměstský suburbanizovaný venkov, který ztrácí na atraktivitě.

Důležité je vytvářet a udržovat harmonickou rurální krajinu. Vztah místních obyvatel, ale i samosprávy obce se odráží na krajině. Všechny uvedené funkce venkova by měly brát zřetel právě na zachování rurálního prostoru, udržení a tvorbu podmínek zdravého ŽP, zachování biodiverzity, ochranu chráněných území a zachování udržitelného způsobu hospodaření tzv. místa pro život.

Venkov je nejen územím, které od sebe odděluje urbanizované prostory, ale prostřednictvím dopravních linií je i spojuje. Vliv velkých dopravních staveb se projevuje i na krajině moravského venkova. Pro investory je atraktivnější venkov v blízkosti komunikací mezinárodního významu.

Obecně prokázaný fakt, že venkov získává na atraktivitě, je patrný i v Jihomoravském kraji. Samozřejmě ne všechny venkovy jsou atraktivní stejně. Výrazně atraktivnější je venkov zázemí větších měst. V periferních oblastech je tomu spíše naopak. Rozvoj funkcí a území by měl vycházet především z potenciálu daného území.

Venkov v ČR je stále ještě značně přehlížen. Neexistuje u nás fungující politická strana, jež by hájila zájmy zemědělců a obyvatel venkova. Vzhledem k tomu, že se situace dynamicky vyvíjí, bylo by vhodné funkce venkova i nadále sledovat, vyhodnocovat a prognózovat, a to z řady teoretických i praktických hledisek: praktické otázky snižování dotací a subvencí, vývoj struktury osídlení, řešení sociálních problémů venkova a podobně. Bylo by také vhodné přenášet získané poznatky co nejrychleji do pedagogického procesu a tím se pokusit ovlivnit názory budoucích odborníků.

8 POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ADELHARDT, A. Venkov má budoucnost – s mnohotvárným „selským“ zemědělstvím. In: GLÜCK, Alois a MAGEL, Holger. *Venkov má budoucnost*. 1. vyd. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992. 230 s. ISBN 80-209-0235.
- [2] ANDRÁŠKO, Ivan. Kvalita života v Bratislave - příklad aplikácie SAW modelu. In: *XII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách: sborník příspěvků*. Editor Viktorie Klímová. Brno, 2009, Masarykova univerzita, 209-213 s. ISBN 978-80-210-4883-6.
- [3] BERANOVÁ, Magdalena a KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha, 2010, 430 s. ISBN 978-80-7277-113-4.
- [4] BIČÍK, Ivan. *Druhé bydlení v Česku*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2001, 167 s. ISBN 80-238-7002-5.
- [5] BINEK, Jan et al. *Synergie ve venkovském prostoru: aktéři a nástroje rozvoje venkova*. 1. vyd. Brno: GaREP, 2009, 94 s. ISBN 978-80-904308-0-8.
- [6] BINEK, Jan et al. *Synergie ve venkovském prostoru: paradoxy rozvoje venkova: kritické zhodnocení bariér, nástrojů a šancí rozvoje venkova*. 1. vyd. Brno: GaREP, 2011, 63 s. ISBN 978-80-904308-6-0.
- [7] BINEK, Jan et al. *Synergie ve venkovském prostoru: přístupy k řešení problémů rozvoje venkovských obcí*. 1. vyd. Brno: GaREP, 2010, 118 s. ISBN 978-80-904308-4-6.
- [8] BINEK, Jan et al. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007, 140 s. ISBN 80-251-19-5.
- [9] BLAHUTOVÁ, Jana. Řešení nové zástavby na venkově. In: *Juniorstav 2008 - 10. odborná konference doktorského studia*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, 2008, 385 s. ISBN 978-80-86433-45-5.
- [10] BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. 1. vyd. Šlapanice: ERA, 2004, 184 s. ISBN 80-86517-90- x.
- [11] BRUNDTLANDOVÁ, Gro Harlem. *Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. 1. vyd. Praha: Academia, 1991, 297 s. ISBN 80-85368-07-2.
- [12] CLOKE, Paul. Rural. In: JOHNSTON, Ronald John. *The dictionary of human geography*. 4th ed. Oxford: Blackwell Publishers, 2000, 958 s. ISBN 0631205608.

- [13] CUMMINS, Robert. Assessing quality of life. 116-150 p. In: BROWN, Ivan a BROWN, Roy I. *Quality of life and disability: an approach for community practitioners*. London: Jessica Kingsley, 2003, 270 p. ISBN 0-7487-3294-2.
- [14] ČÁSLAVKA, Jiří, HÁK, Tomáš, TŘEBICKÝ, Viktor, KUTÁČEK, Stanislav. Editori: SKALÍK, Jan a PTÁČKOVÁ, Kateřina. *Indikátory blahobytu - všechno, co jste kdy chtěli vědět o štěstí (ale báli jste se zeptat)*. Praha, 2010, 55 s. ISBN 978-80-87417-02-7.
- [15] DEMEK, Jaromír, Peter MACKOVČIN a Břetislav BALATKA. *Zeměpisný lexikon ČR*. 2. vyd. Brno: AOPK ČR, 2006, 580 s. ISBN 8086064999.
- [16] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 8024601397.
- [17] DIVIŠ, Ivan. Stavby ve venkovském prostoru. In ŠTENCLOVÁ, Šárka et al. *Obnova venkovského prostoru*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2005. ISBN 80-213-1277-7.
- [18] FIALOVÁ, Dana, MARADA, Miroslav. Chalupářství: Příklad venkovské turistiky. In: *Cestovní ruch v České republice. Problémy a možnosti jejich řešení*. Recenzovaný sborník z mezinárodní konference "Cestovní ruch, regionální rozvoj a školství", Tábor: JU ZF, 2003. 116-120 s. ISBN 80-7040-618-6.
- [19] FIALOVÁ, Dana, VÁGNER, Jiří. Informační a komunikační technologie pro rozvoj periferních oblastí-zkušenosti ze zahraničí. 36-44 s. In: NOVOTNÁ, Marie (ed.). *Problémy periferních oblastí*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, 184 s. ISBN 80-86561-21-6.
- [20] FIALOVÁ, Dana. Druhé bydlení jako součást geografického výzkumu. In: *Sborník prací Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity. Řada: Geografie – Geologie*, č. 9, 2004, 216, 21-32 s. ISBN, 80-7042-739-6.
- [21] GALVASOVÁ, Iva. *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. 1.vyd. Brno: Georgetown, 2007, 138 s. ISBN 978-80-86251-20-2.
- [22] GLÜCK, Alois a MAGEL, Holger. *Venkov má budoucnost*. 1. vyd. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992, 230 s. ISBN 802090235x.
- [23] HAMPL, Martin. *Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice*. 1. vyd. Praha: DemoArt, 1996, 395 s. ISBN 80-902154-2-4.

- [24] HAMPL, Martin. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, 147 s. ISBN 808674602x.
- [25] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-x.
- [26] HAVLÍČEK, Tomáš, CHROMÝ, Pavel, JANČÁK, Vít, MARADA, Miroslav. Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná (ed.): *Problémy periferních oblastí*. Praha, 2005, 6-25 s. ISBN 80-86561-21-6.
- [27] HECK, L. Lidské kvality bydlení na venkově. GLÜCK, Alois a MAGEL, Holger. *Venkov má budoucnost*. 1. vyd. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992. 230 s. ISBN 80-209-0235.
- [28] HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum v pedagogice. In: *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu: sborník 14. konference ČAPV*. [CD-ROM]. Plzeň: Západočeská univerzita. 2006. ISBN 80-70434-83-X.
- [29] HENKEL, Gerhard. Autonomní životní prostor v obci a ve vesnici – problémy a perspektivy. GLÜCK, Alois a MAGEL, Holger. *Venkov má budoucnost*. 1. vyd. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992. 230 s. ISBN 80-209-0235.
- [30] HENKEL, Gerhard. *Der Ländliche Raum: Gegenwart und Wandlungsprozesse seit dem 19. Jahrhundert in Deutschland*. 4. Aufl. Berlin: Gebrüder Borntraeger Verlagsbuchhandlung, 2004, 419 s. ISBN 3443071090.
- [31] HEROVÁ, Irena, KOČMÁNKOVÁ MENŠÍKOVÁ, Lucie. Zdroj a struktura příjmů, životní úroveň. In: *Český venkov 2004 - Život mladých a starých lidí*. 125-134 s. ISBN 80-213-1281-5.
- [32] HEROVÁ, Irena, KOČMÁNKOVÁ, Lucie. Lokální identita obyvatel českého venkova. In: *Agrární perspektivy XIII.: Trvale udržitelný rozvoj agrárního sektoru - výzvy a rizika: sborník prací z mezinárodní vědecké konference: Praha, 22.-23. září 2004, ČZU v Praze, PEF, 2004, 399 -403 s. ISBN 80-213-1190-8.*
- [33] HOGGART, Keith, BULLER, Henry, BLACK, Richard. *Rural Europe: identity and change*. London: Edward Arnold, 1995. ISBN 0340596996.
- [34] HRABÁNKOVÁ, Magdalena. *Faktory regionálního rozvoje a jejich vliv na sociálně-ekonomický potenciál regionu: vědecká monografie*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2011, 111 s. ISBN 978-80-7204-752-9.

- [35] HRALA, Václav. *Geografie cestovního ruchu*. 3. vyd. Praha: Idea Servis, 1997, 168 s. ISBN 808597004x.
- [36] HRUŠKA, Vladan, KONEČNÝ Ondřej. Současný venkov v kontextu postproduktivistického přechodu: rozdílné předpoklady konkurenceschopnosti. In: JEŽEK, Jiří, KAŇKA, Lukáš (ed.). *Konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj malých měst a venkovských regionů v České republice*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2011. 72–80 s. ISBN 978-80-261-0094-2.
- [37] JENÍČEK, Vladimír. *Vyvážený rozvoj: na globální a regionální úrovni*. 1. vyd. Praha, 2010, 132 s. ISBN 9788074001956.
- [38] JEŘÁBEK, Milan, DOKOUPIL, Jaroslav a HAVLÍČEK, Tomáš. *České pohraničí: bariéra nebo prostor zprostředkování?*. 1. vyd. Praha: Academia, 2004, 296 s. ISBN 8020010513.
- [39] JEŘÁBEK, Milan. *Geografická analýza pohraničí České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1999, 180 s. ISBN 8085950766.
- [40] JEŘÁBEK, Milan. *Reflexe regionálního rozvoje pohraničí České republiky*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2001, 107 s. ISBN 8085950855.
- [41] JETMAR, Marek. *Cestovní ruch v příhraničních oblastech*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola hotelová v Praze, 2007, 122 s. ISBN 978-80-86578-65-1.
- [42] JEŽEK, Jiří. Zemědělská politika a politika rozvoje venkova. In: WOKOUN, René et al. *Regionální rozvoj: (výchozí podmínky regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha, 2008, 475 s. ISBN 9788072016990.
- [43] KASTNER, Quido Karel Bor. *Osidlování českého pohraničí od května 1945: [historická analýza doplněná kvalitativní sociologickou sondou]*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996, 68 s. ISBN 80-85950-19-7.
- [44] KLAMÁR, Radoslav. Plánovanie rozvoja regiónov na lokálnej úrovni v nových podmienkach demokracie: (na príklade vidieckeho mikroregionu) In: IŠTOK, Robert (ed.). *Transformácia politicko-priestorových systémov a systémov demokracie*. Prešov, FHPV PU, 2006, 108-132, 195 s. ISBN 80-8068-500-2.
- [45] KNOLL, Vilém. Svazek nebo sdružení a další formy spolupráce obcí. In: *Informační příručka pro starosty obcí*. Praha, 2002, 47 s. ISBN 80-903093-1.

- [46] KOPP, Jan. *Úvod do regionálního výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2001, 147 s. ISBN 8070827629.
- [47] KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, 279 s. ISBN 8071787744.
- [48] KUČERA, Zdeněk, KULDOVÁ, Silvie. Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje? In: MAJEROVÁ, Věra (ed.). *Venkov je náš svět – Countryside – our world*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Český Krumlov, 13. 3. 2006. Praha: ČZU PEF, 2006. 394– 402 s. ISBN 80-231-1539-3.
- [49] KUŠKOVÁ, Petra (ed.). *Česká republika 2003: deset let udržitelného? Rozvoje*. Praha: Univerzita Karlova, 2003, 72 s. ISBN 8023920103.
- [50] LABOUNKOVÁ, Vladimíra, PŮČEK, Milan a ROHREROVÁ, Ludmila. *Metodická příručka pro zpracování strategických rozvojových dokumentů mikroregionů*. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje, 2009, 47 s. ISBN 978-80-87318-02-7.
- [51] LOWE, Philip, MURDOCH, Jonathan, WARD, Neil. Network in rural development beyond exogenous and endogenous models. In: VAN DER PLOEG, Jan Douwe, VAN DIJK, Gert. *Beyond Modernization: The Impact of Endogenous Rural Development*. Assen, 1995, 297 s. ISBN 90-232-2938-X.
- [52] MACKOVČIN, Peter. *Brněnsko: chráněná území ČR*. 1. vyd. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny, 2007, 932 s. ISBN 9788086064666.
- [53] MAIER, Karel. *Udržitelný rozvoj území*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012, 253 s. ISBN 9788024741987.
- [54] MAJEROVÁ, Věra a ČMEJREK, Jaroslav. *Český venkov 2005: rozvoj venkovské společnosti*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2005, 163 s. ISBN 8021312742.
- [55] MAJEROVÁ, Věra a HEROVÁ, Irena. *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2006, 127 s. ISBN 9788021316317.
- [56] MAJEROVÁ, Věra a HEROVÁ, Irena. *Český venkov 2008: proměny venkova*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2009, 187 s. ISBN 9788021319110.
- [57] MAJEROVÁ, Věra. Rural knowledge society: Present and perspective. In: *Countryside – Our World*. Praha: PEF ČZU. 2008. 380 – 389 s. ISBN 978-80-213-1851-9.

- [58] MAJEROVÁ, Věra. *Sociologie venkova a zemědělství*. 4. vyd. v Praze: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008a, 246 s. ISBN 9788021306516.
- [59] MANDER, Ülo, WIGGERING, Hubert a HELMING, Katharina. *Multifunctional land use: meeting future demands for landscape goods and services*. Berlin: Springer, 2007, 421 s. ISBN 9783540367628.
- [60] MAREK, Ondřej, NOVÁK, Josef, KUPČÍKOVÁ, Leona, ŠKRABAL, Ivo. *Manuál pro Ehomer, Webový nástroj indikátorů efektivity managementu mikroregionů a MAS*. Praha, 2010, 38 s. ISBN 978-80-86902-85-2.
- [61] MAREŠ, Petr. Vliv integrace lidské společnosti na vývoj krajinné heterogenity. In: ROMPORTL, Dušan a CHUMAN, Tomáš. *Geo/bio diverzita – integrující perspektivy: sborník abstraktů z výroční konference CZ-IALE: Praha 22.-23. ledna 2009, Česká republika*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2009, 47 s. ISBN: 978-80-86561-53-0.
- [62] MAŘÍKOVÁ Pavlíková. Venkov v České republice – teoretické vymezení, in: MAJEROVÁ Věra et al. *Český venkov 2005 – Rozvoj venkovské společnosti*, PEF ČZU Praha 2006, 37-57 s. ISBN 80-213-1274-2.
- [63] MAŘÍKOVÁ, Hana et al. *Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 8071843113.
- [64] MAŘÍKOVÁ, Pavlína: Český venkov ze statistického pohledu. In: MAJEROVÁ, Věra et al. (ed.). *Český venkov 2003 - Situace před vstupem do EU*. PEF ČZU Praha, 2004, 37-46 s. ISBN 80-213-1121-5.
- [65] MAŘÍKOVÁ, Pavlína: Kde je venkov? (Vymezení hranic venkova v podmínkách ČR). In: MAJEROVÁ, Věra (ed.): *Venkov je náš svět – Countryside – our world*. Praha: ČZU PEF, 2006. 420– 432 s. ISBN 80-231-1539-3.
- [66] MIKOLÁŠ, Zdeněk. *Jak zvýšit konkurenceschopnost podniku: konkurenční potenciál a dynamika podnikání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 198 s. ISBN 80-247-1277-6.
- [67] MILLENDORFER, Johan. Změna hodnot a paradigmat učiní z venkova prostor budoucnosti. In: GLÜCK, Alois a Holger MAGEL. *Venkov má budoucnost*. 1. vyd. Praha: Zemědělské nakladatelství Brázda, 1992. 230 s. ISBN 80-209-0235.

- [68] MIŠKOLCI, Simona. Společenské vnímání mimoprodukčních funkcí zemědělství. In: *Znalostní ekonomika*. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy XIV, PEF ČZU v Praze. Praha, 2005. 212-217 s. ISBN 80-213-1372-2.
- [69] MOLDAN, Bedřich. *Indikátory trvale udržitelného rozvoje*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 1996, 87 s. ISBN 807078380x.
- [70] MOYANO, Estrada, GARRIDO, Fernández E. a propósito de la multifuncionalidad. Discursos y políticas sobre agricultura y desarrollo rural. In: GOMÉZ, José Antonio, LIMÓN, Rodríguez, BARREIRO, Jesús Hurlé (eds.). *La multifuncionalidad de la Agricultura en España*. Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 2007, 49–75 s. ISBN 978-84-491-0790-0.
- [71] MULÍČEK, Ondřej. Suburbanizace v Brně a jeho okolí. In: *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., 2002. 171-181 s. ISBN 80-901914-9-5.
- [72] MURDOCH, Jonathan et al. *The differentiated countryside*. 1st pub. London: Routledge, 2003, 181 s. ISBN 1-857-28895-5.
- [73] MUSIL, Jiří a MÜLLER, Jan. *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení*. 1. vyd. Praha: CESES FSV UK, 2006, 52 s.
- [74] NUNVÁŘOVÁ, Svatava. *Rozvoj venkova*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 209 s. ISBN 9788021043145.
- [75] OUŘEDNÍČEK, Martin. *Suburbanizace.cz*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008, 96 s. ISBN 978-80-86561-72-1.
- [76] PÁPOL, Tomáš a PAVLAS, Miroslav (ed.). *Problémy mikroregionů při tvorbě společných projektů*. 1. vyd. Hradec Králové, 2006. 90 s. ISBN 80-903813-1-6.
- [77] PATOČKA, Jiří a HEŘMANOVÁ, Eva. Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví. 1. vyd. Praha: ASPI, 2008, 199 s. ISBN 9788073573478.
- [78] PAVLÍKOVÁ, Gabriela, MAŘÍKOVÁ, Pavlína, HEROVÁ, Irena. Současnost obyvatel venkova jako faktor rozvoje. In: *Regionální politika v ČR: Efekty a nové výzvy*. Brno, 2009, 128-136 s. ISBN 978-80-904308-3-9.
- [79] PAYNE, Jan. *Kvalita života a zdraví*. 1. vyd. Praha, 2005, 629 s. ISBN 80-7254-657-0.

- [80] PEKOVÁ, Jitka. *Hospodaření a finance územní samosprávy*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2004, 375 s. ISBN 80-7261-086-4.
- [81] PELCL, Petr. *Metodika dobré praxe místních akčních skupin v České republice: zpráva z výzkumného projektu 2007-2008*. Plzeň: Centrum pro komunitní práci, 2008, 63 s. ISBN 9788086902746.
- [82] PENK, Jan. *Mimoprodukční funkce zemědělství a ochrana krajiny*. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 2001, 64 s. ISBN 80-7105-224-8.
- [83] PERLÍN, Radim, HUPKOVÁ, Martina. *Venkovy a venkované*. Praha, 2010. 87 s. ISBN 978-80-87147-27-6
- [84] PERLÍN, Radim. Typologie venkova. In: MAJEROVÁ, Věra. *Český venkov 2003: situace před vstupem do EU*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2003, 209 s. ISBN 8021311215.
- [85] POTTER, Clive. Multifunctionality as an agricultural and rural policy concept. In: BROUWER, Floor (ed.). *Sustaining agriculture and the rural environment: governance, policy, and multifunctionality*. Cheltenham, UK, 2004, 360 s. ISBN 1843762560.
- [86] RAPLEY, Mark. *Quality of Life Research. a Critical Introduction*. London, 2003. 286 s. ISBN 0-7619-5456-2.
- [87] REINÖHLOVÁ, Eva. Informační a komunikační technologie pro rozvoj periferních oblastí – zkušenosti ze zahraničí. In: Novotná (ed.): *Problémy periferních oblastí*. Praha, 2005. 36-44 s. ISBN 80-86561-21-6.
- [88] REKTOŘÍK, Jaroslav a HLAVÁČ, Jaroslav. *Ekonomika a řízení odvětví technické infrastruktury*. 2. vyd. Praha: Ekopress, 2012, 209 s. ISBN 9788086929798.
- [89] *Rozvoj venkova v evropských programech: [sborník přednášek z konference, Průhonice 3. října 2003]*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2003, 48 s. ISBN 80-239-2060- x.
- [90] SCHIMMERLING, Hanuš. *Sociologie venkova a zemědělství*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola zemědělská, 1991, 147 s.
- [91] SLEE, Bill. Theoretical aspects of the study of endogenous development. In: VAN DER PLOEG, Jan Douwe, LONG, Ann. *Born from within: practice and*

- perspectives of endogenous rural development*. Assen, 1994, 184-194 s. ISBN 90-232-2893-6.
- [92] *Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky: Strategic framework for sustainable development in the CR*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010, 96, 105 s. ISBN 978-80-7212-536-4.
- [93] SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena, KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001, 160 s. ISBN 8072610384.
- [94] SVOBODOVÁ, Hana a GALVASOVÁ, Iva. Regionální politika v ČR: efekty a nové výzvy. In: *Sborník příspěvků z konference: 5.- 6. května 2009*, Brno, 2009, 188 s. ISBN 978-80-904308-3-9.
- [95] SVOBODOVÁ, Hana et al. *Synergie ve venkovském prostoru*. 1. vyd. Brno: GaREP, 2011, 113 s. ISBN 978-80-904308-8-4.
- [96] SVOBODOVÁ, Hana. Realita postavení místních akčních skupin v rozvoji venkova České republiky – cíle, aktivity, bariéry – pohledem geografa v praxi. In: *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna - 3. září 2010*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. 744-747 s. ISBN 978-80-7368-903-2.
- [97] SÝKORA, Luděk. Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky. Praha, 2002, 191 s. ISBN 8090191495.
- [98] ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. *Indikátory udržitelného rozvoje pro města a obce*. 1. vyd. Hradec Králové: Civitas per Populi, 2011, 215 s. ISBN 9788090467149.
- [99] ŠÍP, Jiří, VYSTOUPIL, Jiří. Metodika analýzy hodnoty území venkovského prostoru v intencích trvale udržitelného rozvoje cestovního ruchu jako základního nástroj nové rajonizace CR. In: HESKOVÁ, Marie, ŠITTLER, Eduard, DVOŘÁK, Vladimír (ed.). *Sborník referátů z 10. mezinárodní konference "Cestovní ruch, regionální rozvoj a školství"*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Tábor: ZF JU, 2005. 119 s. ISBN 80-7040-766-2.
- [100] ŠKRABAL, Ivo. *Metodika zavádění managementu rozvoje mikroregionů*. 1. vyd. Přerov: Centrum pro komunitní práci, 2006, 182 s. ISBN 80-86902-39-0.

- [101] VÁGNER, Jiří a FIALOVÁ, Dana. *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, 2004, 286 s. ISBN 8086561151.
- [102] VAISHAR, Antonín (ed.). *Orlicko - region v pohraničí: výstup projektu Národního programu výzkumu II číslo 2D06001 : rozvojové zájmy pohraničních regionů (na příkladu Orlicka)*. Brno: Akademie věd České republiky, Ústav geoniky/ Studia geographica, 2009. 116 s. ISBN 9788086407876.
- [103] VAISHAR, Antonín (ed.). *Regiony v pohraničí*. 1. vyd. Brno: Ústav geoniky Akademie věd ČR/ Studia Geographica, 2011. 133 s. Studia geographica 103. ISBN 978-80-86407-16-6.
- [104] VAISHAR, Antonín et al. (ed.). *Současný stav a vývojové tendence jihomoravského venkova*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2011a, 166 s. ISBN 978-80-7375-537-9.
- [105] VAISHAR, Antonín et al. (ed.). *Změny krajiny na okraji velkých měst. Je suburbanizovaný venkov ještě venkovem?* Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2012 (nepublikováno, připraveno k tisku).
- [106] VAISHAR, Antonín. *Geografie malých měst*. In: *Studia geographica* 99. Brno: Ústav geoniky Akademie věd České republiky, 2008, 107 s. ISBN 9788086407579.
- [107] VÁLKA, Miroslav. *Sociokulturní proměny vesnice: moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 224 s. ISBN 9788021039087.
- [108] VĚŽNÍK, Antonín, SVOBODOVÁ, Hana, ZVARA, Jan. Possible Impacts of the Common Agricultural Policy Reform on Development of Agriculture in the Jihlava District. In: *Geography in Czechia and Slovakia: Theory and Practice at the Onset of 21st Century*. 1. vyd. Brno: Masaryk University, 2008. s. 201 - 206. ISBN 978-80-210-4600-9.
- [109] VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 206 s. ISBN 802104165x.
- [110] VYSTOUPIL, Jiří. *Atlas cestovního ruchu České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2006, 157 s. ISBN 80-239-7256-1.
- [111] VYSTOUPIL, Jiří. *Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 98 s. ISBN 9788021042636.

- [112] WILSON, Geoffrey Alan. *Multifunctional agriculture: a transition theory perspective*. Wallingford: CABI, 2007, 374 p. ISBN 978-1-84593-256-5.
- [113] WOODS, Michael. *Rural Geography: processes, responses and experiences in rural restructuring*. London: SAGE Publications Ltd., 2005. 330 s. ISBN 0-7619-4760-4.
- [114] WOODS, Michael. *Rural*. Oxon: Routledge, 2011. Master e-book, ISBN 0-203-84430-0.
- [115] ZAPLETALOVÁ, Veronika a CÍLEK, Václav. *Chatařství: architektura lidských snů a možností = Summerhouses: the architecture of human dreams and possibilities*. 1. vyd. Brno: ERA, 2007, 414 s. ISBN 978-80-7366-086-4.
- [116] ZELENKA, Josef a PÁSKOVÁ, Martina. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002. 448 s. ISBN 80-239-0152-4.
- [117] ZICH, František (ed.). *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky. II.: Sborník podkladových studií Ústí nad Labem*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, fakulta sociálně ekonomická, 2005b. 206 s. ISBN 8070447214.
- [118] ZICH, František (ed.). *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České Republiky. I.: Výsledky expertního dotazování*. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem, 2005a, 143 s. ISBN 80-7044-722-2.
- [119] ZICH, František et al. *Kdo žije v pohraničí: česká část česko-německého pohraničí v procesech společenské transformace a evropské integrace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996, 129 s. ISBN 80-85950-18-9.
- [120] ZICH, František. *Přeshraniční vlivy v českém pohraničí : (přeshraniční spolupráce v pohraničí jako evropeizace zdola?)*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2007. 282 s. ISBN 9788070449318.
- [121] ZICH, František. *Regionální identita obyvatel v pohraničí: sborník z příspěvků z konference "Evropská, národní, či regionální identita?" Praha 3. 10. 2003*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003, 262 s. ISBN 8073300397.

Články

- [1] BÁRTA, Pavel. *Venkov: mýty a skutečnost*. In: *Revue politika*, 2006, c. 6–7, 19–25 s.
- [2] BARTUŠEK, Ondřej. Porovnání českých a evropských ukazatelů rozvoje venkova. In: *Urbanismus a územní rozvoj*. Ročník III., číslo 2/2000, Praha, 2002.
- [3] BEDNÁŘOVÁ, Hana. Jak se změnil venkov za 10 let? In: *Deník veřejné správy*, OF 2/2010, rubrika: Regiony.
- [4] BÍNA, Jan. Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky. In: *Urbanismus a územní rozvoj*, 1/2002. roč. V., 1-11 s.
- [5] FIALOVÁ, Dana, VÁGNER, Jiří. Sociogeografické aspekty druhého bydlení a jejich regionální diferenciací (na příkladu Česka). In: *Geografický časopis*, 2009, 61, 2, 107-128 s.
- [6] FIALOVÁ, Dana. Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. In: *Geografie-Sborník ČGS*. Praha, 2001, 106, č. 1, 36-47 s.
- [7] HALL, Clare, McVITTIE, Alistair, MORAN, Dominic. What does the public want from agriculture and the countryside? a review of evidence and methods. In: *Journal of Rural Studies*. Vol. 20, 2004, 211–225 s.
- [8] HAMPL, Martin. Pohraniční regiony České republiky: současné rozvojové tendence. In: *Geografie – Sborník ČGS*. Praha, 2000, 3/105, 241-254 s.
- [9] HAVLÍČEK, Tomáš, CHROMÝ, Pavel. Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. In: *Geografie-Sborník ČGS*. Praha, 2001, 106, č. 1, s. 1-11.
- [10] HOLMES, John. Impulses towards a multifunctional transition in rural Australia: gaps in the research agenda. In: *Journal of Rural Studies*. Vol. 22, 2006, 142–160 s.
- [11] HOUŽVIČKA, Václav. České pohraničí v procesu evropské integrace. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané 28. 11. 1991 v Chebu*. Sociálně ekonomický ústav ČSAV, Ústí nad Labem, 1992, 110 s.
- [12] HRŮZA, Jan. Úvodem. In: *Územní plánování a urbanismus*, 1997, roč. 24, č. 1-2, 2-3 s.
- [13] CHROMÝ, Pavel, JANČÁK, Vít, MARADA, Miroslav, HAVLÍČEK, Tomáš. Venkov – žitý prostor: regionální diferenciací percepce venkova představiteli

- venkovských obcí v Česku. In: *Geografie - Sborník ČGS*. Praha, 2011, roč. 116, č. 1, 23–45 s.
- [14] CHROMÝ, Pavel. Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí jako součást geografické analýzy. In: *Geografie – Sborník ČGS*. Praha, 2000, 105, č. 1, 63-76 s.
- [15] JANČÁK, Vít, CHROMÝ, Pavel, MARADA, Miroslav, HAVLÍČEK, Tomáš, VONDRÁČKOVÁ, Petra. Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. In: *Geografie - Sborník ČGS*. Praha, 2010, roč. 115, č. 2, 207 – 222 s.
- [16] JANČÁK, Vít. Geografie zemědělství a rurální geografie: základní pojmy a metodické přístupy jejich výzkumu v období transformace. In: Jančák, Vít, Chromý, Pavel, Marada, Miroslav (eds.). *Geografie na cestách poznání*. UK v Praze, PřF, KSGRR, Praha, 2003, s. 166–176 s.
- [17] JEŘÁBEK, Milan. Pohraničí v regionálním rozvoji a jeho výzkum. In: *Geografie – Sborník ČGS*. Praha, 2000, 105, č. 1, 1-9 s.
- [18] KNICKEL, Karlheinz, RENTING, Henk. Methodological and conceptual issues in the study of multifunctionality and rural development. In: *Sociologia Ruralis*. Vol. 40, 2000, 512–528 s.
- [19] LEON, Yves. Rural Development in Europe: a research frontier for agricultural economists. European. In: *Review of Agricultural Economics*. Haag, 2005, vol. 32, no. 3, s. 301–317.
- [20] LOŠŤÁK, Michal, HUDEČKOVÁ, Helena. Preliminary Impacts of the LEADER + Approach in the Czech Republic. In: *Agricultural Economic (Zemědělská ekonomika)*, 2010, roč. 51, č. 6, 249–265 s. ISSN 0139-570X.
- [21] MCCARTHY, James. Rural geography: multigunctional rural geographies – reactionary or radical? In: *Progress in Human Geography*. Edward Arnold (Publishers) Ltd., Vol. 29, 6/2005. 773-782 s.
- [22] MÜLLER, Jan. Venkov očima geografa. In: *Venkov, jeho proměny a územní plánování*. Sborník ze semináře, Telč 21. - 22. 4. 2005. Příloha Urbanismus a územní rozvoj 5/2005. Brno: Ústav územního rozvoje, 2005, 4 –11 s.
- [23] MUSIL, Jiří. Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. In: *Územní plánování a urbanismus*, 1988, roč. 15, č. 2, s. 67-72.
- [24] OUŘEDNÍČEK, Martin, TEMELOVÁ, Jana. Současná česká suburbanizace a její

- důsledky. In: *Veřejná správa* 11, 2008, č. 4, I-IV s.
- [25] OUŘEDNÍČEK, Martin. Suburbanizace Prahy. In: *Sociologický časopis* 39, 2003, č. 2, 235-253 s. ISSN 0038-0288.
- [26] PAXTON, Pamela. Is Social Capital Declining in the United States? a Multiple Indicator Assessment. In: *American Journal of Sociology*. Vol. 105, NO. 1 (Jul., 1999), 88-127 s.
- [27] PĚLUCHA, Martin, BENDAŘÍKOVÁ, Zuzana. Rozvoj venkova v kontextu postupující reformy SZP EU. In: Příspěvek na doktorandský workshop, středa 21. 5. 2008. VŠE v Praze, 2008.
- [28] PĚLUCHA, Martin, VIKTOROVÁ, Dana, BEDNAŘÍKOVÁ, Zuzana. Možnosti nastavení efektivní politiky pro rozvoj venkova v EU. In: *Acta Oeconomica Pragensia*. Praha, 2009, Vol. 17, No. 5, 53 - 69 s.
- [29] PĚLUCHA, Martin. Mění se vnímání venkova v Společné zemědělské politice Evropské unie. In: *Deník veřejné správy*. OF 2/2010, rubrika: Regiony.
- [30] PERLÍN, Radim et al. Regionální diferenciací venkovských obcí Česka: disparity a možnosti rozvoje. In: *Seminář Venkov 2012*. Praha, 2012.
- [31] PERLÍN, Radim, CHROMÝ, Pavel. České venkovy z pohledu vybraných lokálních elit. In: *Deník veřejné správy*. OF 2/2009, rubrika: Regiony.
- [32] PERLÍN, Radim, KUČEROVÁ, Silvie, KUČERA, Zdeněk. Typologie venkovského prostoru Česka. In: *Geografie-Sborník ČGS*. Praha, 2010, 115, č. 2, 161- 187 s.
- [33] PERLÍN, Radim. Rozvoj venkova. In: *Seminář Venkov*. Seminář výzkumného úkolu VaV MMR Diferenciací venkovského prostoru WD-01-07-1, Praha, 2008.
- [34] PERLÍN, Radim. Rozvojové priority podle typu venkova. In: *Seminář Venkov 2011*. Praha, 2011.
- [35] PERLÍN, Radim. Typologie venkovského prostoru. In: *Deník veřejné správy*, OF 2/2010, rubrika: Regiony, 2010.
- [36] PERLÍN, Radim. Vymezení venkovských obcí v Česku. In: *Deník veřejné správy*. OF 2/2009, rubrika: Regiony.
- [37] PILEČEK, Jan, JANČÁK, Vít. Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diferenciací okresů Česka. In: *Geografie - Sborník ČGS*. Praha, 2010, 115, č. 1, 78-95 s.

- [38] POTUŽÁKOVÁ, Zuzana. Vliv Lisabonské strategie na trhy práce. In: *Současná Evropa*. Vysoká škola ekonomická v Praze, Oeconomica, č. 1., 2010.
- [39] SABOVÁ, Helena. Svazky obcí a jejich majetek [online]. In: *Deník veřejné správy*, OF 1/2002, rubrika: Ekonomika, 2002, [cit. 10. 8. 2011]. Dostupné z: <http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=259761>
- [40] SÝKORA, Luděk. Rezidenční segregace – důvod k zamyšlení nebo zárodek budoucích konfliktů? In: *Obec a finance*, 2007, 1, 38-39 s.
- [41] SYROVÁTKA, Miroslav. Jak (ne)měřit kvalitu života: Kritické pohledy na index lidského rozvoje. In: *Mezinárodní vztahy*. Vol 43, No 1 (2008), 9-37 s.
- [42] ŠIMKOVÁ, Eva. Udržitelný rozvoj venkova a role venkovské turistiky. In: *Ekonomika a management*, 1/2008. 26-32 s. Liberec, 2008.
- [43] VAISHAR, Antonín, ZAPLETALOVÁ, Jana, DVOŘÁK, Petr. Pohraniční mikroregiony v České republice. In: *Moravian Geographical Reports*. 2008/1, Volume 16, Pp. 46-54.
- [44] VAN DER PLOEG, Jan Douwe et al. Rural development: from practices and policies towards theory. In: *Sociologia Ruralis*. Vol 40, number 4, October 2000.
- [45] VYSTOUPIL, Jiří, KUNC, Josef, ŠAUER, Martin, TONEV, Petr. Vývoj cestovního ruchu v ČR a jeho prostorové organizace v letech 1990 - 2009. In: *Urbanismus a územní rozvoj*. Brno: Ústav územního rozvoje, 2010, 13, 5, 93-108 s.
- [46] WILSON, Geoff. Multifunctional 'quality' and rural community resilience. In: *Transactions of the Institute of British Geographers*, Volume 35, Issue 3, 364–381 s., July 2010.

Internetové zdroje

- [1] *Analýza potenciálních potřeb obcí po roce 2013 z hlediska budoucí kohezní politiky*, Centrum EP Hradec Králové, 2010. Databáze online [cit. 7. 4. 2012]. Dostupné z: www.smocr.cz/getFile.aspx?itemID=856377
- [2] BAŠE, Miroslav. Principy a pravidla územního plánování. In: *Část B. 3.3.2.1 Venkovské obce – sídla*. ÚÚR, 2007. Databáze online [cit. 12. 10. 2011]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571>

- [3] BAŠE, Miroslav. *Proklamace Spolku pro obnovu venkova k volbám do Evropského parlamentu*, 2008. Databáze online [cit. 11. 2. 2012]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/casopisy/vs/0427/info2_info.html
- [4] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007. *Obecné poznatky k vymezení venkova*. 87 s. Databáze online [cit. 15. 10. 2011]. Dostupné z: [http://www.brno.czso.cz/xb/edicniplan.nsf/t/CB0036F737/\\$File/13-623407k01.pdf](http://www.brno.czso.cz/xb/edicniplan.nsf/t/CB0036F737/$File/13-623407k01.pdf)
- [5] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2008. *Varianty vymezení venkova a jejich zobrazení ve statistických ukazatelích v letech 2000 až 2006*. 93 s. Databáze online [cit. 22. 3. 2011]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1380-08>
- [6] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2009. *Postavení venkova v Jihomoravském kraji*. 171 s. Databáze online [cit. 14. 4. 2011]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xb/edicniplan.nsf/p/641361-09>
- [7] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2009a. *Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2009*. 400 s. Databáze online [cit. 14. 1. 2011]. Dostupné z: <http://csugeo.i-server.cz/csu/2009edicniplan.nsf/krajp/641011-09-xb>
- [8] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2010. *Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2010*. 224 s. Databáze online [cit. 8. 2. 2011]. Dostupné z: <http://csugeo.i-server.cz/csu/2010edicniplan.nsf/krajpubl/641011-10--xb>
- [9] *Dotační program: Podpora udržování čistoty cyklistických komunikací v Jihomoravském kraji v roce 2012, pravidla programu*. Databáze online [cit. 9. 2. 2012]. Dostupné z: dotace.kr-jihomoravsky.cz/Uploads/2039-7-Dotacni+programpdf.aspx
- [10] ESPON, 2010: *European Development Opportunities for Rural Areas*. Databáze online [cit. 6.12.2011]. Dostupné z: http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/EDORA/EDORA_Draft_Final_Report_Version_2.4_April_2010.pdf
- [11] EU, 1999: European Commission. *Contribution of the European Community on the Multifunctional Character of Agriculture*. Brussels, 1999. Databáze online [cit. 2. 2. 2012]. Dostupné z: http://www.iatp.org/files/Contribution_of_the_European_Community_on_the_.pdf

- [12] EU, 2000: Evropský parlament a rada. *Nariadení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2493/2000 ze dne 7. Listopadu 2000 o opatřeních na podporu plného začlenění rozměru životního do procesu rozvoje rozvojových zemí*. Databáze online [cit. 14.4.2012]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/ris/ais-risdb-ec-table.nsf/AE7C5B692102DB85C1256DDA003D8ADC/\\$file/32000R2493Fin.pdf](http://www.mzp.cz/ris/ais-risdb-ec-table.nsf/AE7C5B692102DB85C1256DDA003D8ADC/$file/32000R2493Fin.pdf)
- [13] *Geoportál územního plánování JMK*. Databáze online [cit. 17. 3. 2012]. Dostupné z: <http://up.kr-jihomoravsky.cz/>
- [14] HANCOCK, Trevor. *Quality of life indicators and the DHC*. Ontario, 2000. Databáze online [cit. 27. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ontla.on.ca/library/repository/mon/24002/299271.pdf>
- [15] KUTSCHERAUER, Alois et al. *Regionální a municipální management. Souhrnná výzkumná zpráva*. Databáze online [cit. 19. 4. 2012]. Výzkumný úkol MMR ČR č. WB-14-04. Ostrava: DHV CR a VŠB-TUO Ekonomická fakulta Ostrava, 2006. 240 s. Dostupné z: http://rozvoj-obce.cz/wp-content/uploads/2006_Rizeni_regionalni_a_mistni_spravy.pdf
- [16] MASLOW, Abraham H. *Motivation and Personality*. New York, Harper & Row. 1954 Databáze online [cit. 11.4.2012]. Dostupné z: <http://www.chaight.com/Wk%2015%20E205B%20Maslow%20-%20Human%20Motivation.pdf>
- [17] MÁTL, Ondřej, SRNOVÁ, Eva. *Budoucnost venkova v České republice: Analýza potřeb obcí po roce 2013 z hlediska budoucí kohezní politiky a společné zemědělské politiky*. Praha: Svaz měst a obcí České republiky, 2012. 157 s. Databáze online [cit. 17. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.smocr.cz/cz/publikace/default.aspx>
- [18] McVITTIE, Alistair, MORAN, Dominic, THOMSON, Steven. *a Review of Literature on the Value of Public Goods from Agriculture and the Production Impacts of the Single Farm Payment Scheme*. Report prepared for the Scottish Government's Rural and Environment Research and Analysis Directorate (RERAD/004/09), Scottish Agricultural College – Land Economy and Environment Research Group, Edingburgh, 2009. Databáze online [cit. 4. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/agriculture/44733980.pdf>
- [19] *Metodická podpora regionálního rozvoje. Aktéři rozvoje venkova*. Databáze online [cit. 4. 4. 2012]. Dostupné z:

- <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/diskuze.437/items/akteri.html>.
- [20] OECD, 2001. *Multifunctionality: Towards an Analytical Framework*. Paris: OECD Publications, 2001. Databáze online [cit. 17. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/tad/agriculturalpoliciesandsupport/40782727.pdf>
- [21] OECD, 2006. *The New Rural Paradigm: Policies and Governance*. Paris: OECD Publications, 2006. Databáze online [cit. 17. 2. 2012]. Dostupné z: http://www3.unisi.it/cipas/ref/OECD_2006_Rural_Paradigm.pdf
- [22] *Oficiální stránky CCR: Centrum pro regionální rozvoj České republiky*. Regionální informační servis (RIS). Databáze online [cit. 11.3.2011]. Dostupné z: <http://www.crr.cz/cs/>
- [23] *Oficiální stránky CENIA. Česká informační agentura životního prostředí. Místní Agenda 21: Dokumenty k MA21*. Databáze online [cit. 4. 4. 2012]. Dostupné z: [http://www.ekoznacka.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFHUHXKF](http://www.ekoznacka.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFHUHXKF)
- [24] *Oficiální stránky HRA o ZEMI. Indikátory udržitelnosti: Index šťastné planety*. Databáze online [cit. 6. 2. 2012]. Dostupné z: www.hraozemi.cz
- [25] *Oficiální stránky ISSaR - Informační systém statistiky a reportingu. Energetika a průmysl. VÝROBA ELEKTŘINY a TEPLA – vyhodnocení indikátoru*. Databáze online [cit. 26. 3. 2012]. Dostupné z: <http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=1560>
- [26] *Oficiální stránky Jihomoravského kraje. Strategie rozvoje Jihomoravského kraje*. Zpracovatel: VUT Brno a GaREP, spol. s.r.o. Brno, 2006. Databáze online [cit. 19. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=16119&TypeID=2>
- [27] *Oficiální stránky o iniciativě LEADER v České republice*. Databáze online [cit. 17. 3. 2012]. Dostupné z: leader.isu.cz/regiony.aspx
- [28] *Oficiální stránky TIMUR: Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj o.s.* Indikátory udržitelného rozvoje. Databáze online [cit. 23.9.2011]. Dostupné z: <http://www.timur.cz/indikatory/indikatory-udrzitelneho-rozvoje-15.html>
- [29] PĚLUCHA, Martin et al. *Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reformy SZP EU*. IREAS, institut pro strukturální politiku: Praha, 2006. 16-17 s. Databáze online [cit. 15. 6. 2011]. Dostupné z: <http://www.molik.cz/obrazky/rozvojvenkova.pdf>

- [30] PERLÍN, Radim. *Venkov, typologie venkovského prostoru*. 1998 Databáze online [cit. 23.2.2012]. Dostupné z:
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/odbor/reforma/perlin.pdf>
- [31] POTUČEK, Martin. Velká hra o budoucnost. In: *Lidové noviny*. 23.2.2002 Databáze online [cit. 3.4.2012]. Dostupné z:
http://www.martinpotucek.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=64%3Avelka-hra-o-budoucnost&catid=41%3Apopular-clanky&Itemid=67&lang=cs
- [32] *Program rozvoje Jihomoravského kraje na období 2010-2013*. Zpracovatel: VUT Brno, Masarykova univerzita, GaREP, spol. s.r.o. Brno, 2010, 194 s. Databáze online [cit. 2.3.2012]. Dostupné z:
<http://directory.synbiosis.org/media/5773/policy%20-%20south%20moravia%20-%20programme%20of%20development%20of%20the%20region%202010-2013.pdf>
- [33] *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013*. Praha, 2007. 324 s. Databáze online [cit. 18. 4. 2012]. Dostupné z:
http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fc%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fefard%2F1180428724933.pdf
- [34] *Regiony se soustředěnou podporou státu*. In: *Deník veřejné správy*. OF 2/2010, rubrika: Regiony. Databáze online [cit. 6. 2. 2012]. Dostupné z:
<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6434736>
- [35] *Společné prohlášení o podpoře MA 21 v ČR*. Databáze online [cit. 19.7.2011]. Dostupné z:
[http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSI0KM](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSI0KM)
- [36] *Strategie Evropa 2020*. Europe 2020 in the Czech Republic. Databáze online [cit. 25. 3. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/ceska-republika/index_en.htm
- [37] *Strategie regionálního rozvoje České republiky na roky 2007-2013*. Databáze online [cit. 8. 2. 2011]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/Regionalni-politika/Koncepce-Strategie/Strategie-regionalniho-rozvoje-Ceske-republiky-na>
- [38] TŘEBICKÝ, Viktor. *Indikátory udržitelného rozvoje*. Databáze online [cit. 19.7.2011]. Dostupné z:
[http://www.ekoznacka.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFK2CK1O/\\$FILE/07_Indikatory%20UR.pdf](http://www.ekoznacka.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFK2CK1O/$FILE/07_Indikatory%20UR.pdf)

- [39] *Územní studie aglomeračních vazeb města Brna a jeho okolí*. 2. etapa - návrhová část. Brno, 2009. Doplněné znění březen 2010. Databáze online [cit. 17. 4. 2012]. Dostupné z:
http://up.kr-jihomoravsky.cz/download/US/2231/US_BA_soubory/US_BA_text.htm
- [40] *Základní informace o místní Agendě 21 v České republice*. Praha: MŽP, 2011. Databáze online [cit. 12.1.2012]. Dostupné z:
<http://ma21.cenia.cz/Z%C3%A1kladn%C3%ADinformace/Agenda21/tabid/101/language/cs-CZ/Default.aspx>

Jiné

- [1] BRESTIČOVÁ, Zuzana. *Analýza suburbanizace v zázemí Brna s důrazem na kvalitu života*. Brno, 2008, bakalářská práce, Masarykova univerzita.
- [2] BROŽOVÁ, Ivana. *Vybrané aspekty multifunkčního zemědělství v souvislosti s rozvojem venkova*. Praha, 2009, disertační práce, Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, Katedra ekonomiky.
- [3] ČIHOVSKÝ, Jaroslav. *Sociologický výzkum: Studijní text pro posluchače FTK UP Olomouc*. Olomouc, 2006.
- [4] GALVASOVÁ, Iva et al., 2009. Souhrnná studie z řešené aktivity A901, QH82249 - Synergie v přístupu k rozvoji venkova: návrh strukturovaného komplexu postupů, opatření a nástrojů k podpoře vyšší kvality života na venkově a podnikání v agrárním sektoru zkvalitněním činnosti institucí ovlivňujících tento rozvoj (2008-2011, MZE/QH).
- [5] Srovnání názorů obyvatel a starostů obcí regionu Boskovicko. Dotazníkové šetření obyvatel v obcích Boskovicka, GaREP, 2009. Dotazníkové šetření představitelů obcí na Boskovicku, GaREP, 2008.
- [6] SVOBODOVÁ, Hana. *Faktory rozvoje venkova v podmínkách České republiky*. Brno, 2009, rigorózní práce, Masarykova univerzita.
- [7] ŠEVČÍKOVÁ, Adéla. *Vliv regionální politiky EU v Česku a Německu na rozvoj venkovských obcí (případová srovnávací studie)*. Praha, 2010, disertační práce, Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta.

- [8] ZBÍRALOVÁ, Jana. *Podpory z fondů EU plynoucí do zemědělství jako faktor rozvoje venkova v komparaci regionů ČR*. České Budějovice, 2010, disertační práce, Česká zemědělská univerzita v Praze. Provozně ekonomická fakulta.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

JMK	Jihomoravský kraj
PO	Ptačí oblast
EVL	Evropsky významná lokalita
PřP	Přírodní park
PP	Přírodní památka
PR	Přírodní rezervace
ČSÚ	Český statistický úřad
RIS	Portál Regionálních Informačních Servisů
ad.	a další
atd.	a tak dále
ZD	zemědělské družstvo
UR	udržitelný rozvoj
IDS JMK	Integrovaný dopravní systém Jihomoravského kraje
a.s.	akciová společnost
s.r.o.	společnost s ručením omezeným
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
ORP	obce s rozšířenou působností
KES	koeficient ekologické stability
EU	Evropská unie
IUR	indikátory udržitelného rozvoje
TIMUR	Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj
et al.	a kol.
MZe	Ministerstvo zemědělství
UUR	Ústav územního rozvoje
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
ESPON	Monitorovací síť pro evropské územní plánování
OZE	obnovitelné zdroje energie
TIMUR	Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj
EC	evropská komise
OSN	Organizace spojených národů
PRV	Program rozvoje venkova
ČOV	čistírna odpadních vod

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1	Prostorová strukturace území z hlediska přístupů k vymezení venkova ..	16
Obrázek 2	Modelové vymezení pohraničí z hlediska prostupnosti hraničních efektů	26
Obrázek 3	Prostor multifunkčního zemědělství a venkova.....	29
Obrázek 4	Vyjádření rozvojových souvislostí venkova.....	43
Obrázek 5	Model interakcí mezi základními funkcemi venkova.....	55
Obrázek 6	Krajina mikroregionu Malá Haná	61
Obrázek 7	Stará výstavba obec Borotín	63
Obrázek 8	Nová bytová výstavba Šebetov	63
Obrázek 9	Nová výstavba Malá Roudka.....	63
Obrázek 10	Stará bytová výstavba Úsobrno	63
Obrázek 11	Krajina mikroregionu Cezava.....	66
Obrázek 12	Nová výstavba Kobylnice	68
Obrázek 13	Stará bytová výstavba Těšany.....	68
Obrázek 14	Nová bytová výstavba Sokolnice.....	68
Obrázek 15	Krajina mikroregionu Modré Hory	71
Obrázek 16	Stará výstavba Bořetice	73
Obrázek 17	Výstavba Bořetice.....	73
Obrázek 18	Krajina mikroregionu Dyje.....	76
Obrázek 19	Stará výstavba obec Křídlovky	77
Obrázek 20	Nová výstavba obec Valtovice	77
Obrázek 21	Nová bytová výstavba Strachotice.....	78

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1	Velikostně-významová charakteristika venkovských obcí do 4000 obyv. v JMK.....	15
Graf 2	Velikostně-významová charakteristika venkovských obcí do 4000 obyvatel v jednotlivých okresech v JMK	15
Graf 3	Dynamika konkurenceschopnosti venkova dle uplatňujících funkcí.....	32
Graf 4	Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Malá Haná za období 2001 – 2011.	62
Graf 5	Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Cezava 2001 – 2011	67
Graf 6	Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Modré Hory 2001 – 2011	72
Graf 7	Vývoj počtu obyvatel v mikroregionu Dyje 2001 - 2011	76
Graf 8	Typologie přistěhovaých obyvatel (%).....	81
Graf 9	Motiv stěhování obyvatel na venkov (%)	82
Graf 10	Typ převažující zástavby (%).....	82
Graf 11	Spokojenost s občanskou vybaveností (%)	83
Graf 12	Spokojenost s dostatečnou technickou vybaveností (%).....	83
Graf 13	Dostatek pracovních příležitostí (%)	84
Graf 14	Požadované vzdělání na nabízené pracovní pozice (%).....	84
Graf 15	Místo výkonu zaměstnání obyvatel (%)	85
Graf 16	Strategie nezaměstnaných obyvatel (%).....	85
Graf 17	Spádovost obyvatel za nákupy a službami (%)	86
Graf 18	Spádovost obyvatel za kulturou (%).....	86
Graf 19	Převažující způsob dopravy do zaměstnání, službami, kulturou (%).....	87
Graf 20	Spolková činnost (%)	87
Graf 21	Podpora spolkové činnosti ze strany obce (%).....	88
Graf 22	Dodržování, případně obnova kulturních a folklórních tradic (%)	88
Graf 23	Pořádání plesů (%)	89
Graf 24	Hlavní motor kulturního a společenského života(%)	89
Graf 25	Zapojení občanů na společenském dění (%)	89
Graf 26	Turistické využití mikroregionu (%)	90
Graf 27	Potenciál pro rozvoj cestovního ruchu (%)	91
Graf 28	Potenciál pro rozvoj agroturistiky a ekoagroturistiky (%)	91
Graf 29	Graf informačních center (%).....	92
Graf 30	Dostatek informací o obcích na webových (%)	93

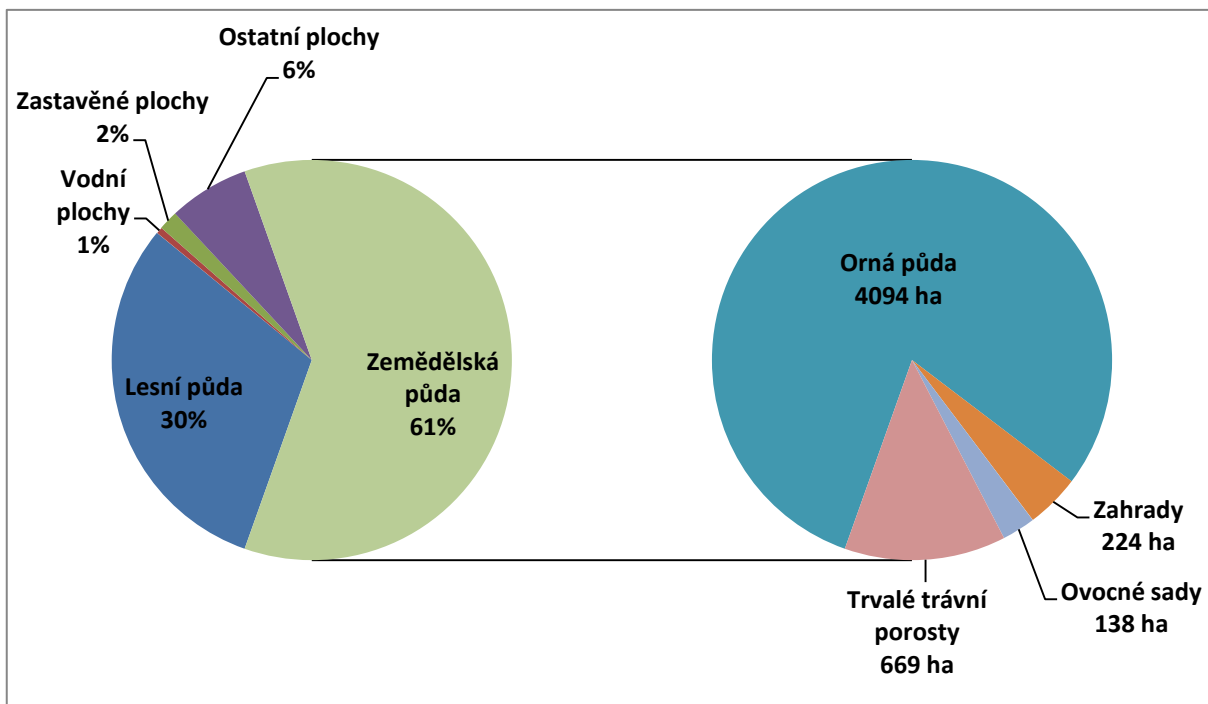
Graf 31	Účast na veletrhu REGIOTOUR v roce 2012 (%)	93
Graf 32	Chaty (%).....	94
Graf 33	Chalupy (%).....	94
Graf 34	Vztah chalupářů k obcí (%).....	95
Graf 35	Délka pobytu turistů (%)	95
Graf 36	Rozložení cestovního ruchu během roku (%)	96
Graf 37	Zájem obyvatelů rozvíjet cestovní ruch v obcích (%).....	96
Graf 38	Využití a pěstování biomasy (%)	97
Graf 39	Potenciál OZE (%)	97
Graf 40	Typ převládajícího zemědělství (%).....	99
Graf 41	Percepce funkcí venkova respondenty (%)	99
Graf 42	Atraktivita obce z pohledu kvality života (%).....	100
Graf 43	Vnímání obce jako dobrého místa pro život (%).....	100
Graf 44	Spokojenost se současnou kvalitou života (%)	100
Graf 45	Spokojenost se vzhledem obcí (%).....	101
Graf 46	Hlavní podstata kvalitního života (%).....	101
Graf 47	Hlavní možnosti rozvoje (%).....	102
Graf 48	Percepce budoucnosti (%)	102
Graf 49	Percepce významnosti základních funkcí současného venkova.....	104
Graf 50	Percepce významnosti základních funkcí podle vlivu na kvalitu života na venkově	115

SEZNAM MAP

Mapa 1	Vymezení venkovského a městského prostoru v Jihomoravském kraji	14
Mapa 2	Typologie venkovského prostoru Česka	17
Mapa 3	Lokalizace modelových mikroregionů dle typu venkova	18
Mapa 4	Brněnská aglomerace.....	21
Mapa 5	Lokalizace modelových mikroregionů	58
Mapa 6	Mikroregion Malá Haná	60
Mapa 7	Mikroregion Cezava	65
Mapa 8	Mikroregion Modré Hory	71
Mapa 9	Mikroregion Dyje	75

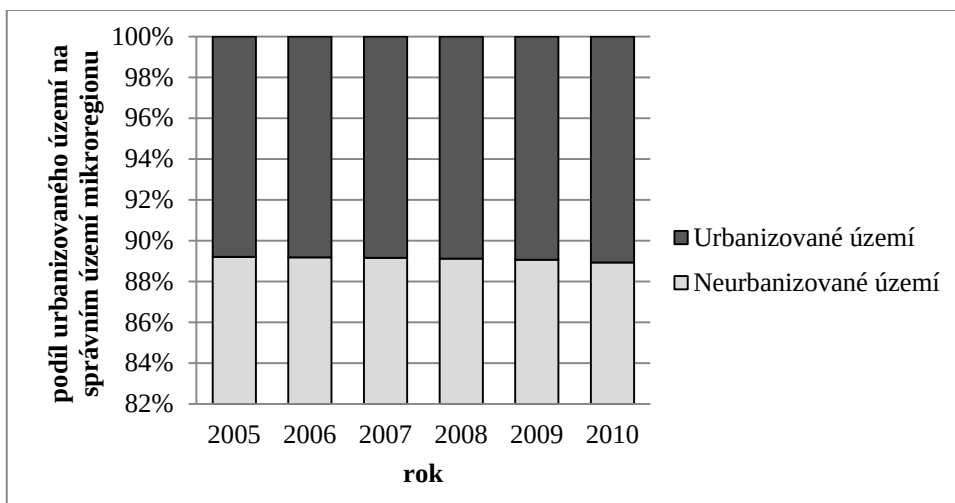
9 PŘÍLOHY

Příloha I Výsledky k analýze modelový mikroregion Malá Haná

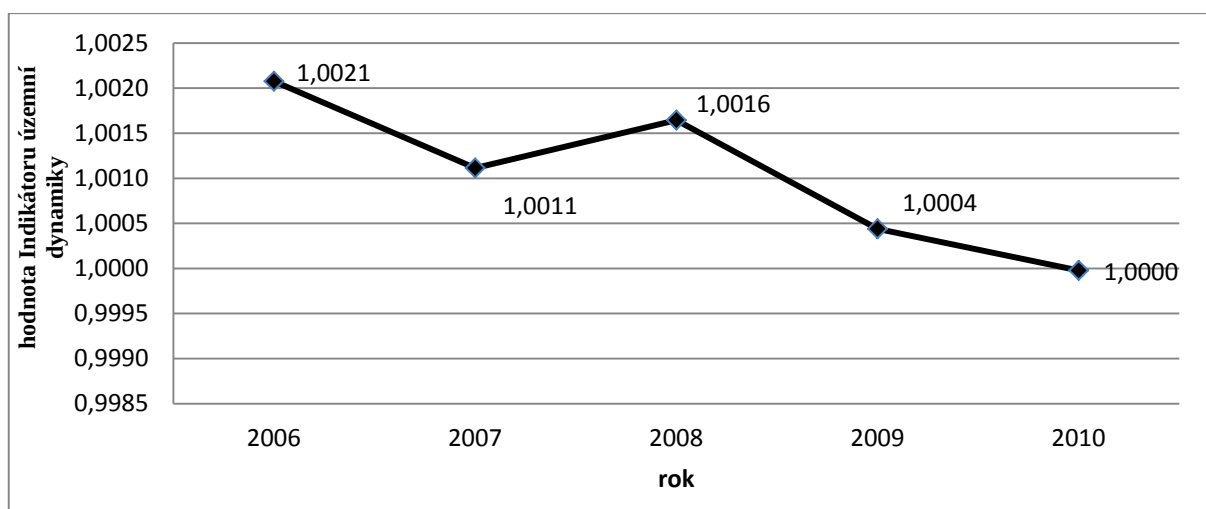
Graf 1 Využití země mikroregionu Malá Haná

zdroj: data ČSÚ, 2010, vlastní zpracování

Graf 2 Podíl urbanizovaných a neurbanizovaných ploch v mikroregionu Malá Haná za období 2005 - 2010

zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Graf 3 Indikátor územní dynamiky mikroregionu Malá Haná za období 2005 - 2010

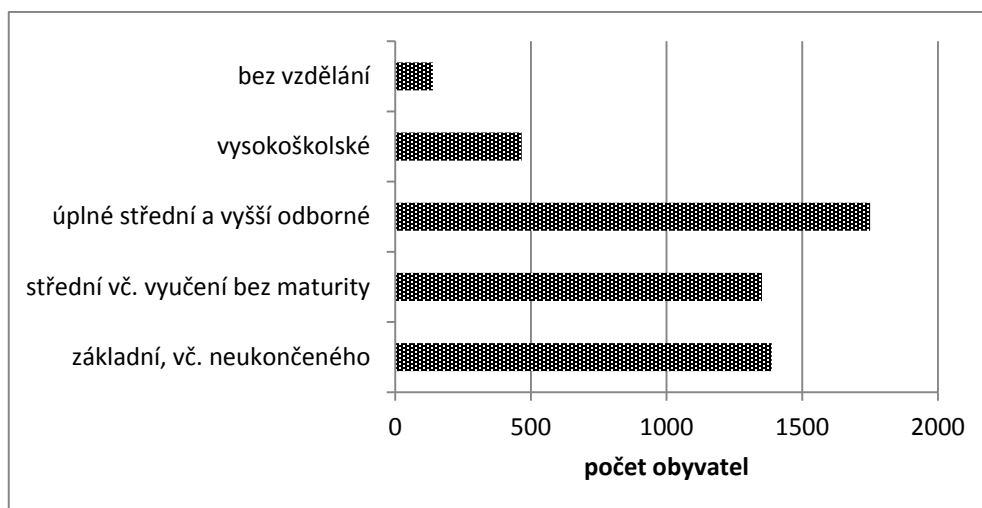
zdroj: data RIS, vlastní zpracování

Tab. 1 Bilance obyvatel v letech 2000 – 2010 v mikroregionu Malá Haná

Obec	N	Z	I	E	PP	MP	CP
Borotín	41	56	106	215	-15	-109	-124
Cetkovice	71	78	148	118	-7	30	23
Malá Roudka	9	23	35	27	-14	8	-6
Světlá	22	22	84	45	0	39	39
Šebetov	84	147	247	214	-63	33	-30
Uhřice	31	52	74	72	-21	2	-19
Úsobrno	51	55	92	110	-4	-18	-22
Vanovice	58	91	145	131	-33	14	-19
Velké Opatovice	422	410	943	975	12	-32	-20
Celkem	789	934	1874	1907	-145	-33	-178

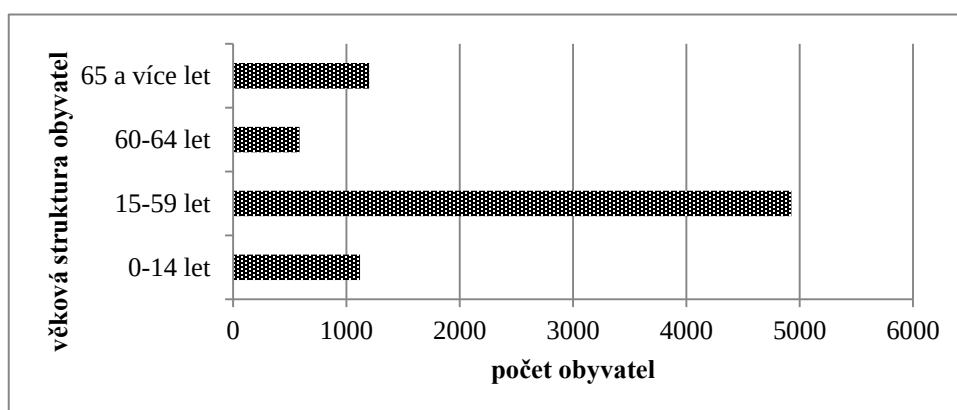
zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Vysvětlivky: N počet živě narozených, z počet zemřelých, i počet přistěhovaných, E počet vystěhovaných, PP saldo přirozeného pohybu v ‰, MP saldo mechanického pohybu v ‰, CP saldo celkového pohybu obyvatelstva v ‰.

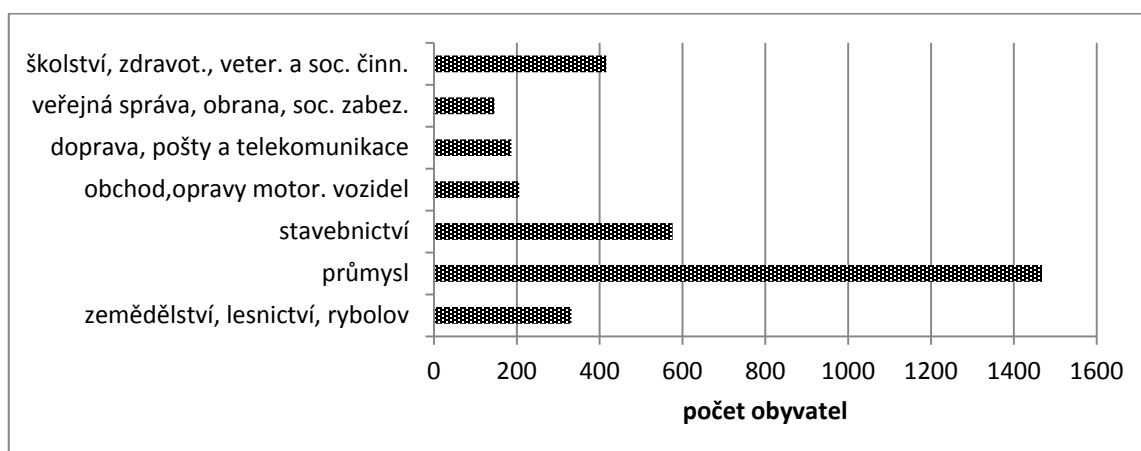
Graf 4 Obyvatelstvo podle stupně vzdělání v mikroregionu Malá Haná

zdroj: data ČSÚ, SLDB 2011, vlastní zpracování

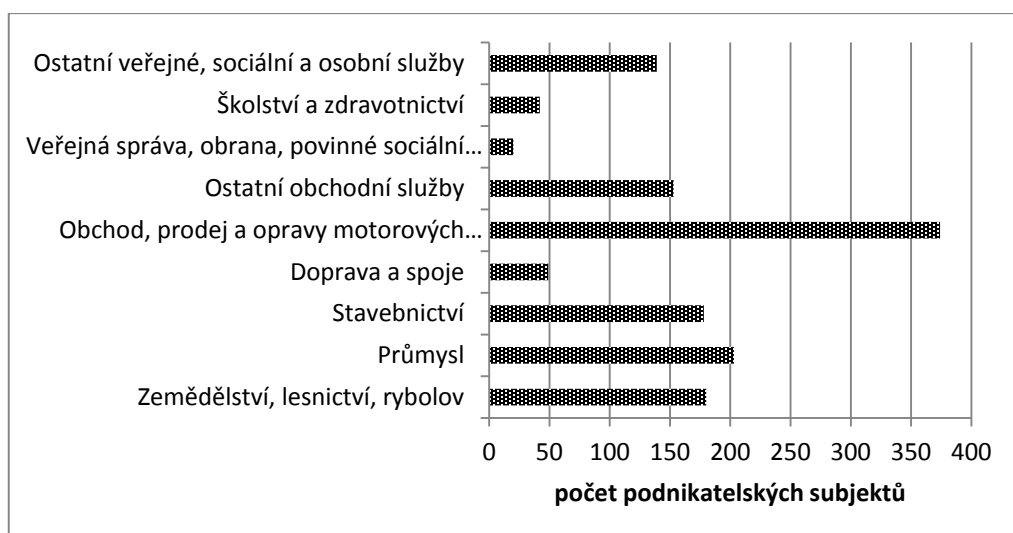
Graf 5 Obyvatelstvo podle věku v mikroregionu Malá Haná

zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

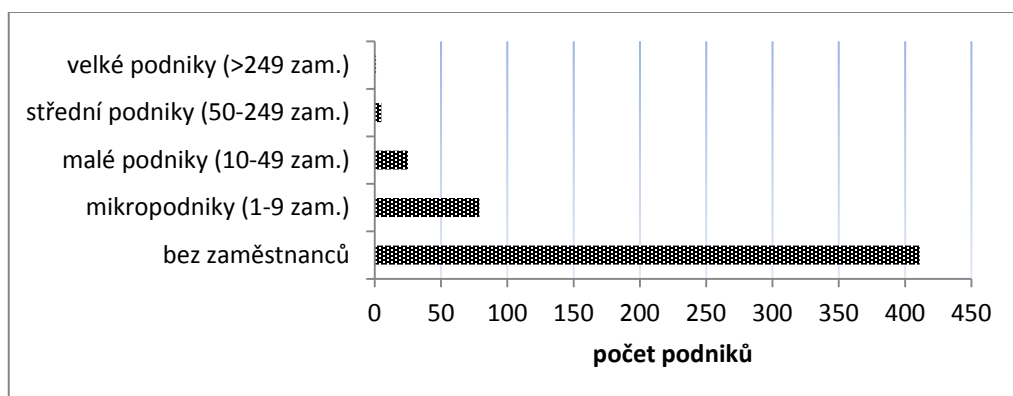
Graf 6 Ekonomická aktivita podle odvětví v mikroregionu Malá Haná

zdroj: data ČSÚ, SLDB 2001, vlastní zpracování

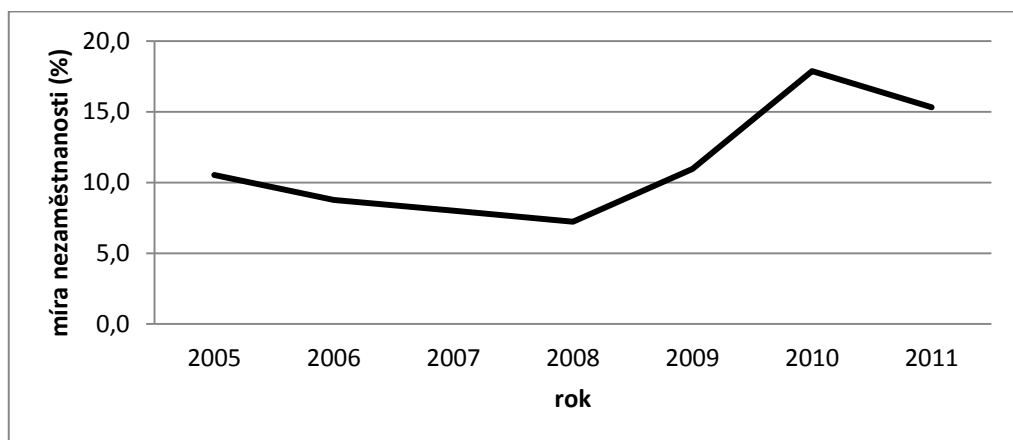
Graf 7 Hospodářská činnost v mikroregionu Malá Haná

zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

Graf 8 Velikostní struktura podniků mikroregionu Malá Haná

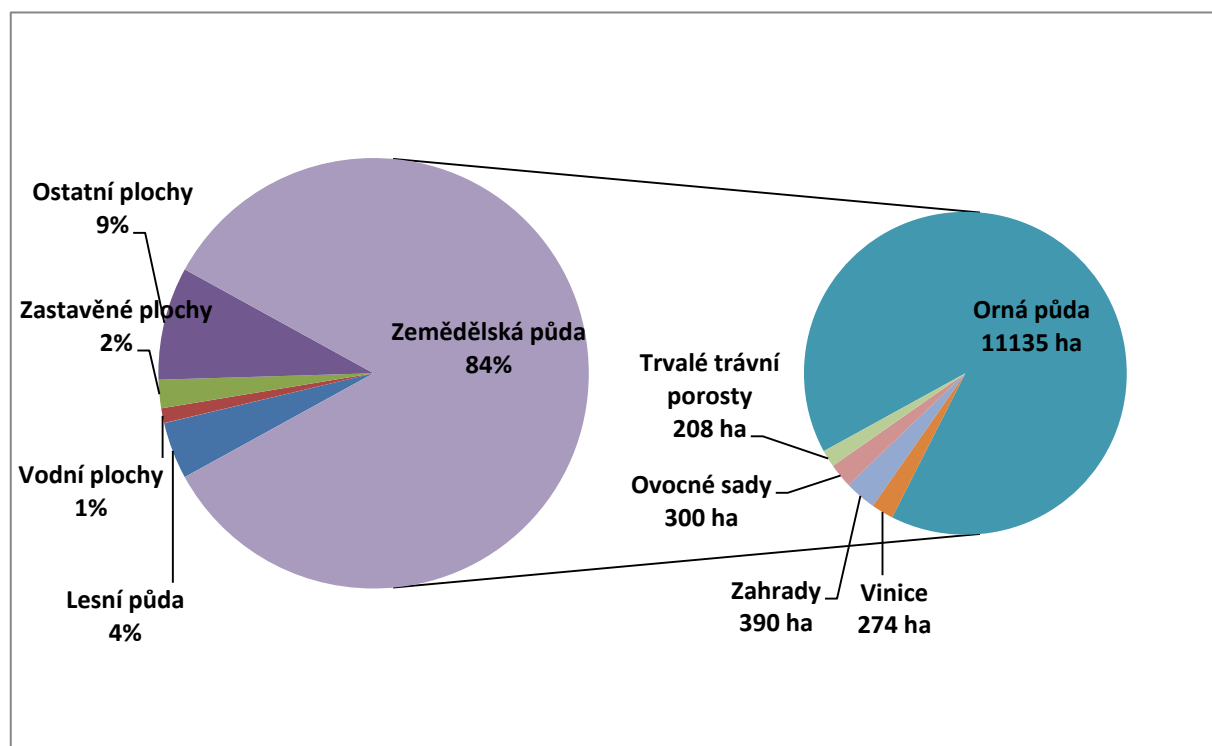
zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

Graf 9 Vývoj nezaměstnanosti v mikroregionu Malá Haná za období 2005 – 2011

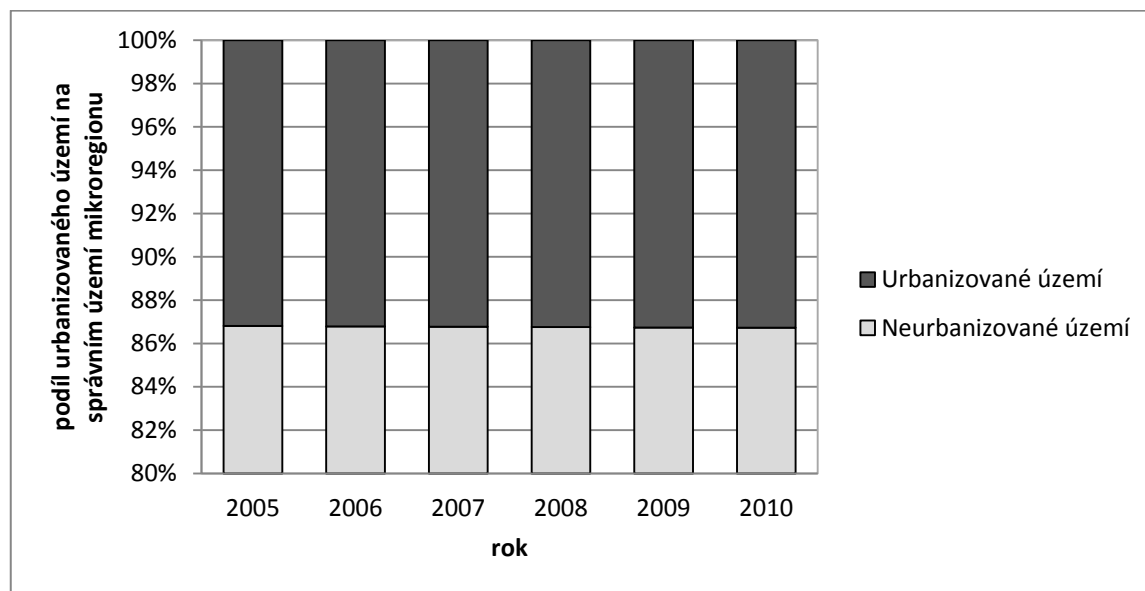
zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha II Výsledky k analýze modelový mikroregion Cezava

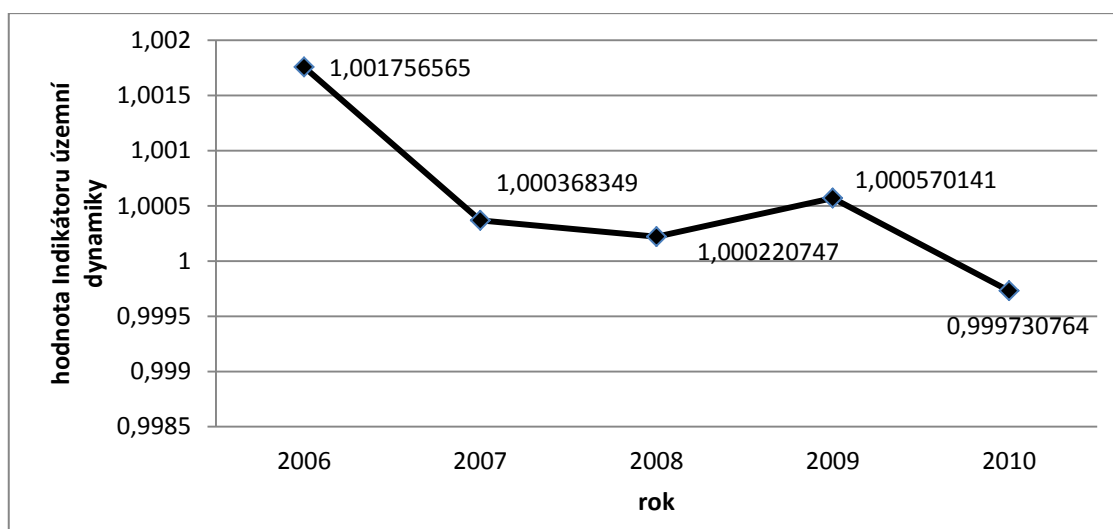
Graf 1 Využití země mikroregionu Cezava

zdroj: data ČSÚ, 2010, vlastní zpracování

Graf 2 Podíl urbanizovaných a neurbanizovaných ploch v mikroregionu Cezava za období 2005 - 2010

zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Graf 3 Indikátor územní dynamiky mikroregionu Cezava za období 2005 - 2010

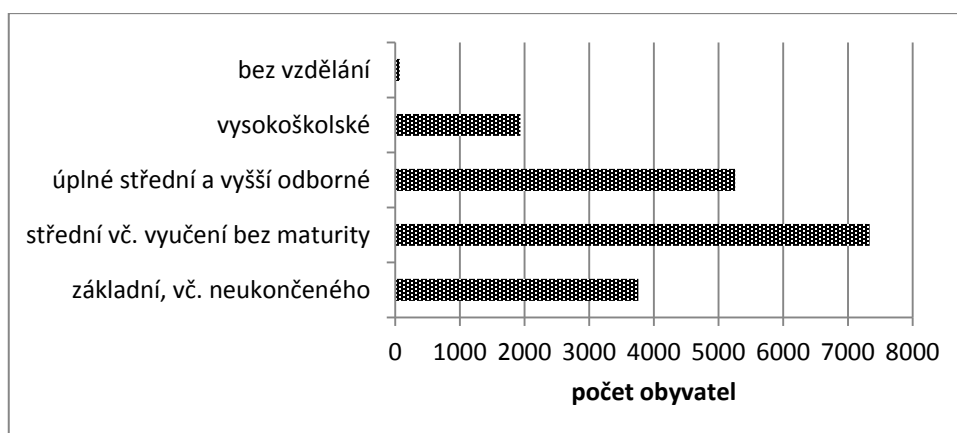
zdroj: data RIS, vlastní zpracování

Tab. 1 Bilance obyvatel v letech 2000 – 2010 v mikroregionu Cezava

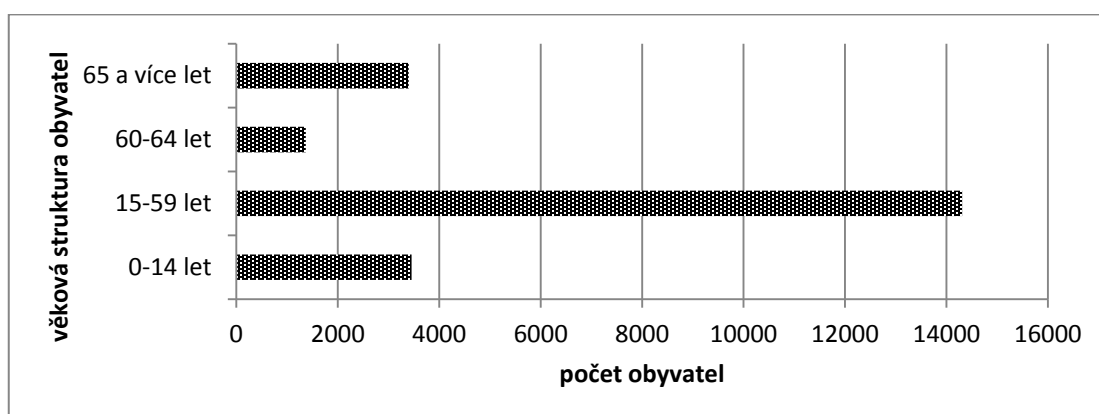
Obec	N	Z	I	E	PP	MP	CP
Blučina	196	204	495	351	-8	144	136
Kobylnice	94	104	435	251	-10	184	174
Měnín	180	163	460	424	17	36	53
Moutnice	119	118	545	426	1	119	120
Nesvačilka	28	40	90	93	-12	-3	-15
Nikolčice	97	89	229	180	8	49	57
Otmarov	31	26	110	41	5	69	74
Otnice	174	158	363	316	16	47	63
Rajhradice	115	137	412	288	-22	124	102
Sokolnice	196	498	1222	458	-302	764	462
Telnice	153	120	420	254	33	166	199
Těšany	155	129	354	250	26	104	130
Újezd u Brna	362	334	1026	635	28	391	419
Žatčany	101	96	180	127	5	53	58
Židlochovice	325	358	1726	1279	-33	447	414
Celkem	2326	2574	8067	5373	-248	2694	2446

zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

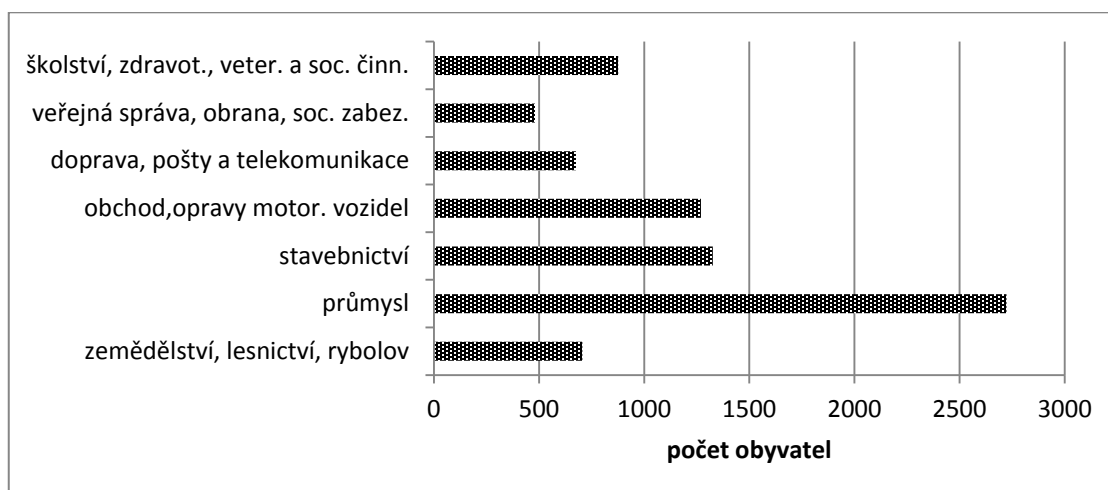
Vysvětlivky: *N* počet živě narozených, *z* počet zemřelých, *i* počet přistěhovaných, *E* počet vystěhovaných, *PP* saldo přirozeného pohybu v ‰, *MP* saldo mechanického pohybu v ‰, *CP* saldo celkového pohybu obyvatelstva v ‰.

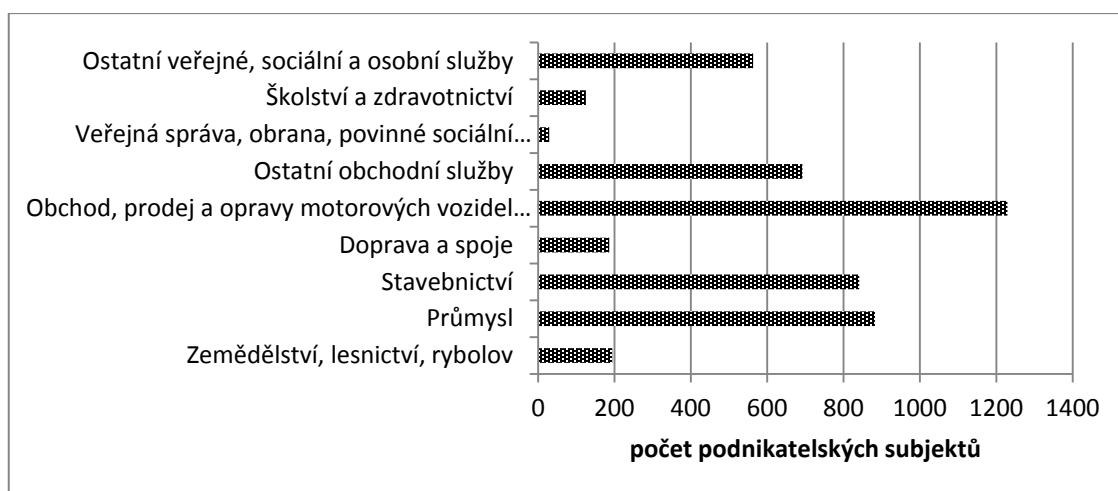
Graf 4 Obyvatelstvo podle stupně vzdělání v mikroregionu Cezava
 zdroj: data ČSÚ, SLDB 2011, vlastní zpracování

Graf 5 Obyvatelstvo podle věku v mikroregionu Cezava
 zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

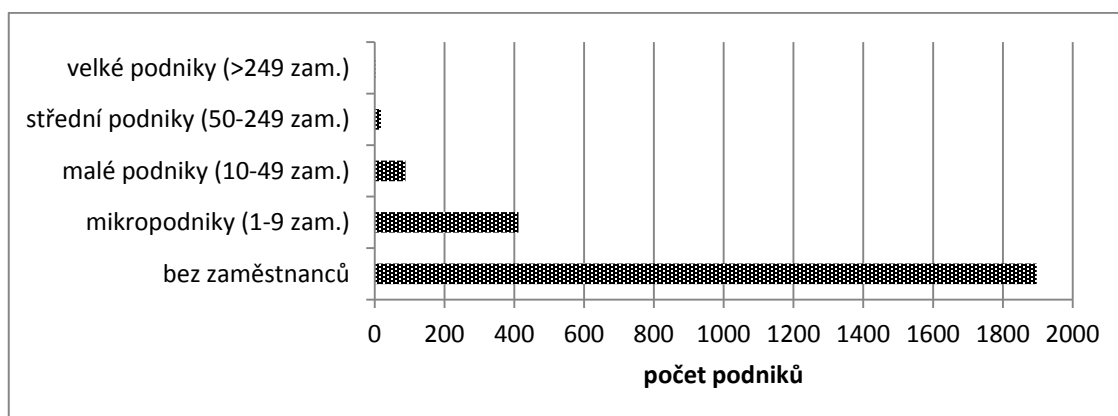

Graf 6 Ekonomická aktivita podle odvětví v mikroregionu Cezava
 zdroj: data ČSÚ, SLDB 2001, vlastní zpracování

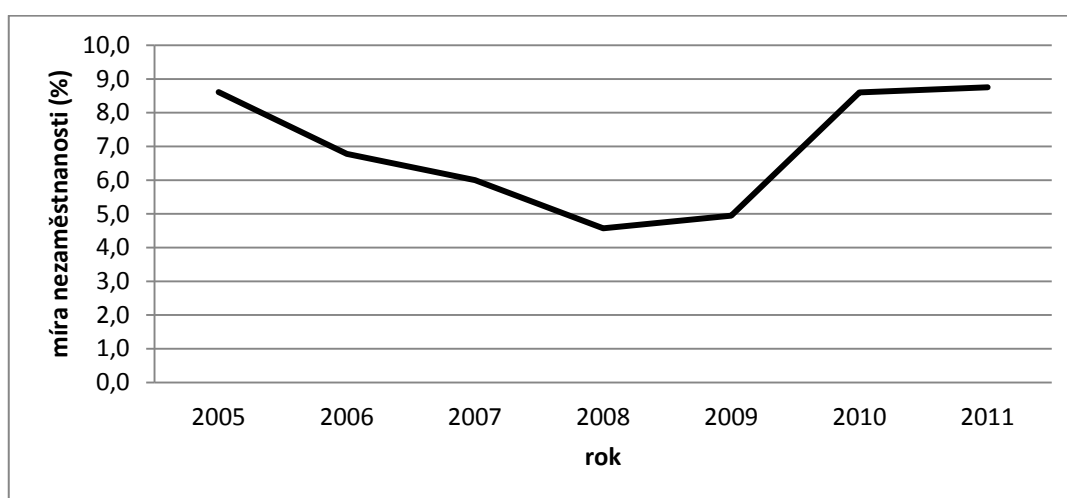
Graf 7 Hospodářská činnost v mikroregionu Cezava

zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

Graf 8 Velikostní struktura podniků mikroregionu Cezava

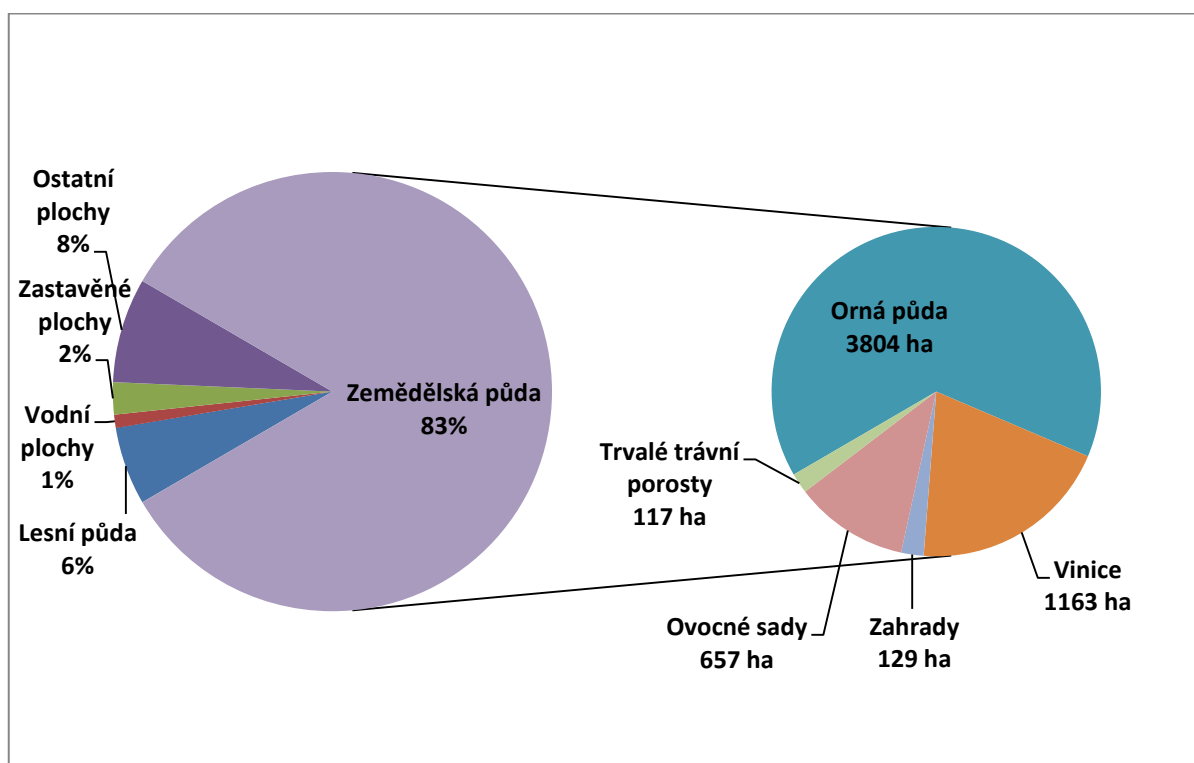
zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

Graf 9 Vývoj nezaměstnanosti v mikroregionu Cezava za období 2005 – 2011

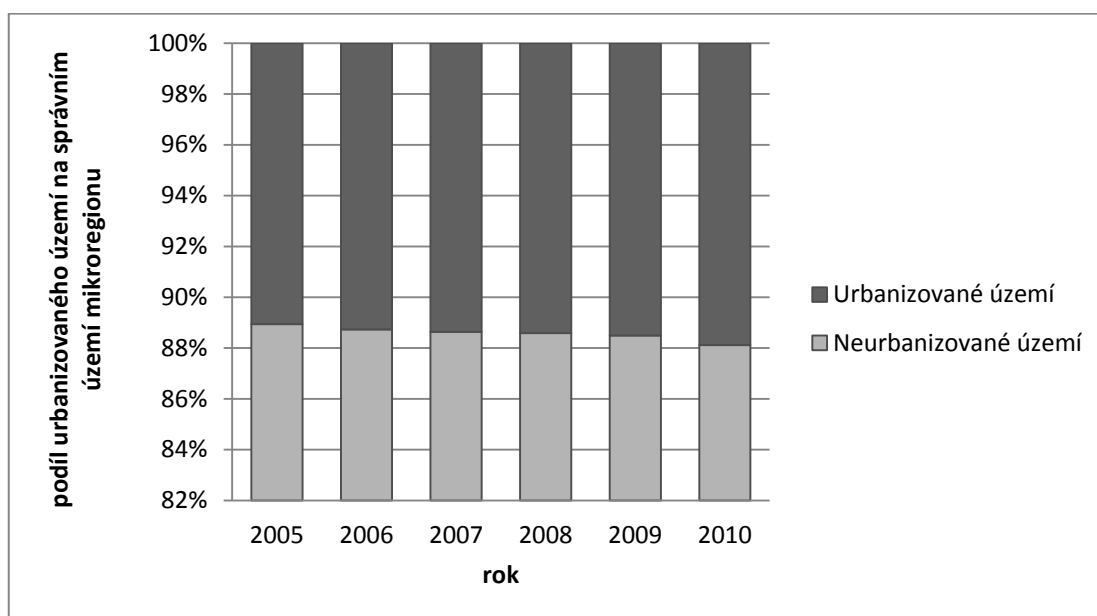
zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracován

Příloha III Výsledky k analýze modelový mikroregion Modré Hory

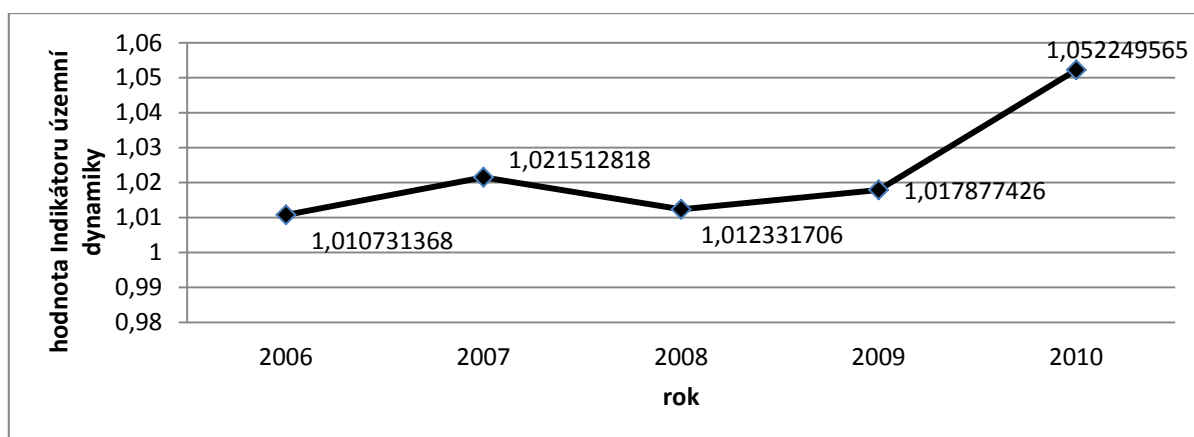
Graf 1 Využití země mikroregionu Modré Hory

zdroj: data ČSÚ, 2010, vlastní zpracování

Graf 2 Podíl urbanizovaných a neurbanizovaných ploch v mikroregionu Modré Hory za období 2005 - 2010

zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Graf 3 Indikátor územní dynamiky mikroregionu Modré Hory za období 2005 - 2010

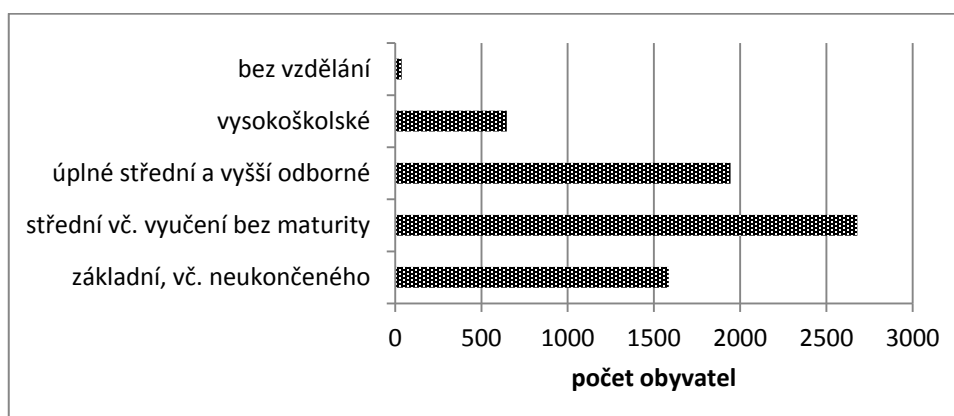
zdroj: data RIS, vlastní zpracování

Tab. 1 Bilance obyvatel v letech 2000 – 2010 v mikroregionu Modré Hory

Obec	N	Z	I	E	PP	MP	CP
Bořetice	134	137	226	193	-3	33	30
Kobylí	187	228	395	322	-41	73	32
Němčičky	52	72	155	127	-20	28	8
Velké Pavlovice	283	311	569	551	-28	18	-10
Vrbice	133	124	224	196	9	28	37
Celkem	789	872	1 569	1 389	-83	180	97

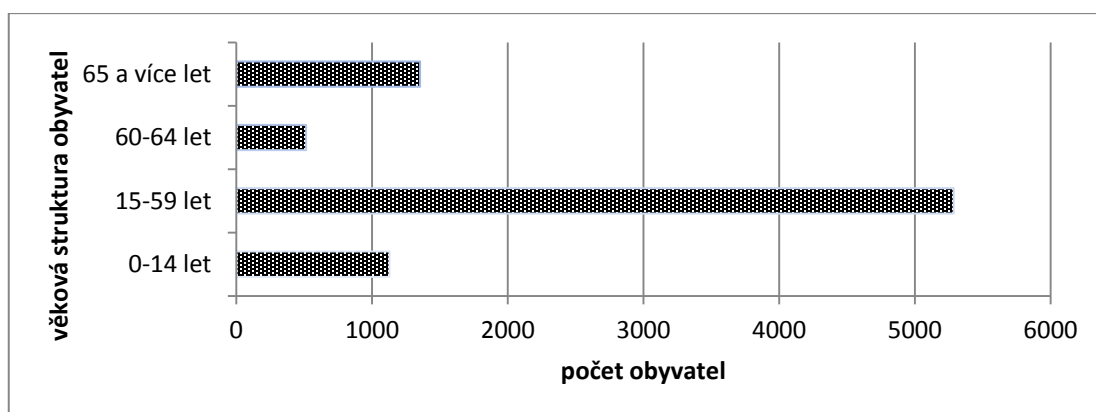
zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Vysvětlivky: *N* počet živě narozených, *z* počet zemřelých, *i* počet přistěhovalých, *E* počet vystěhovalých, *PP* saldo přirozeného pohybu v ‰, *MP* saldo mechanického pohybu v ‰, *CP* saldo celkového pohybu obyvatelstva v ‰.

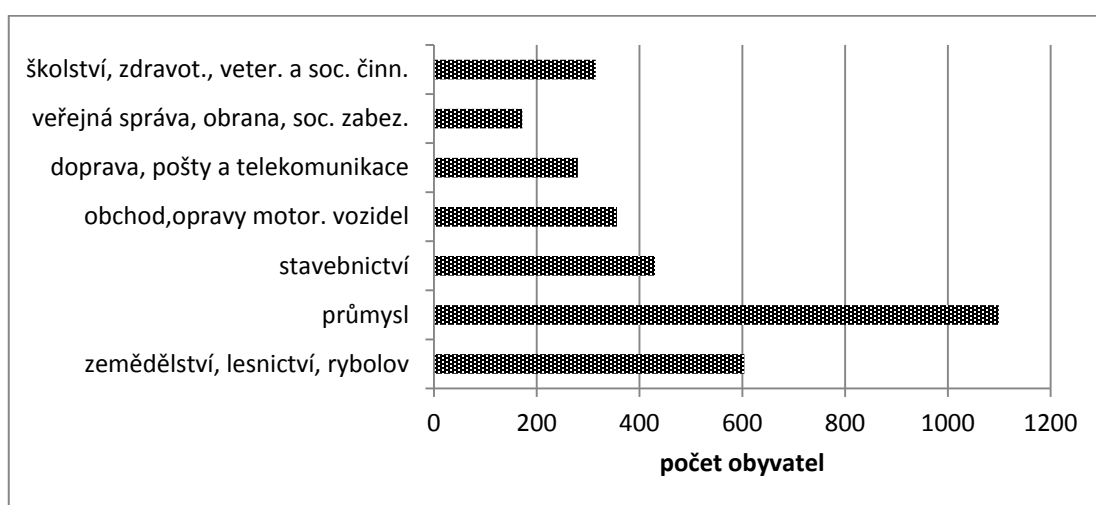
Graf 4 Obyvatelstvo podle stupně vzdělání v mikroregionu Modré Hory

zdroj: data ČSÚ, SLDB 2011, vlastní zpracování

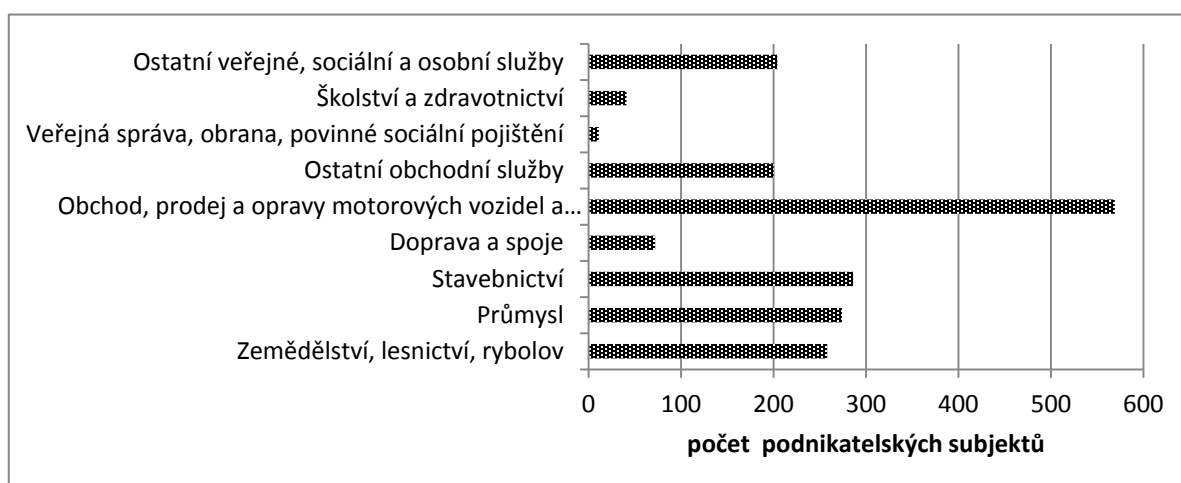
Graf 5 Obyvatelstvo podle věku v mikroregionu Modré Hory

zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

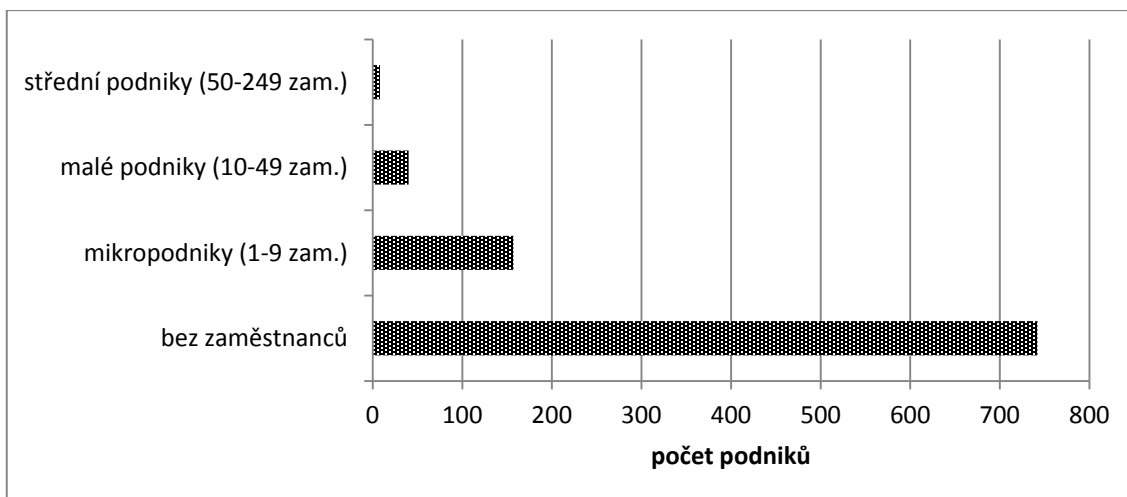
Graf 6 Ekonomická aktivita podle odvětví v mikroregionu Modré Hory

zdroj: data ČSÚ, SLDB 2001, vlastní zpracování

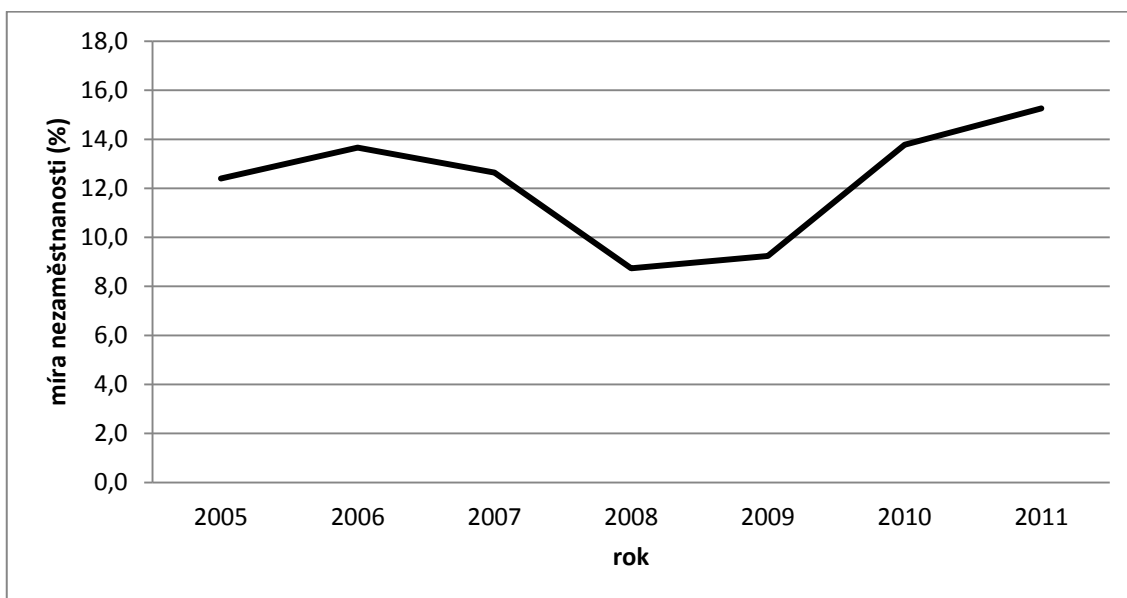
Graf 7 Hospodářská činnost v mikroregionu Modré Hory

zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

Graf 8 Velikostní struktura podniků mikroregionu Modré Hory

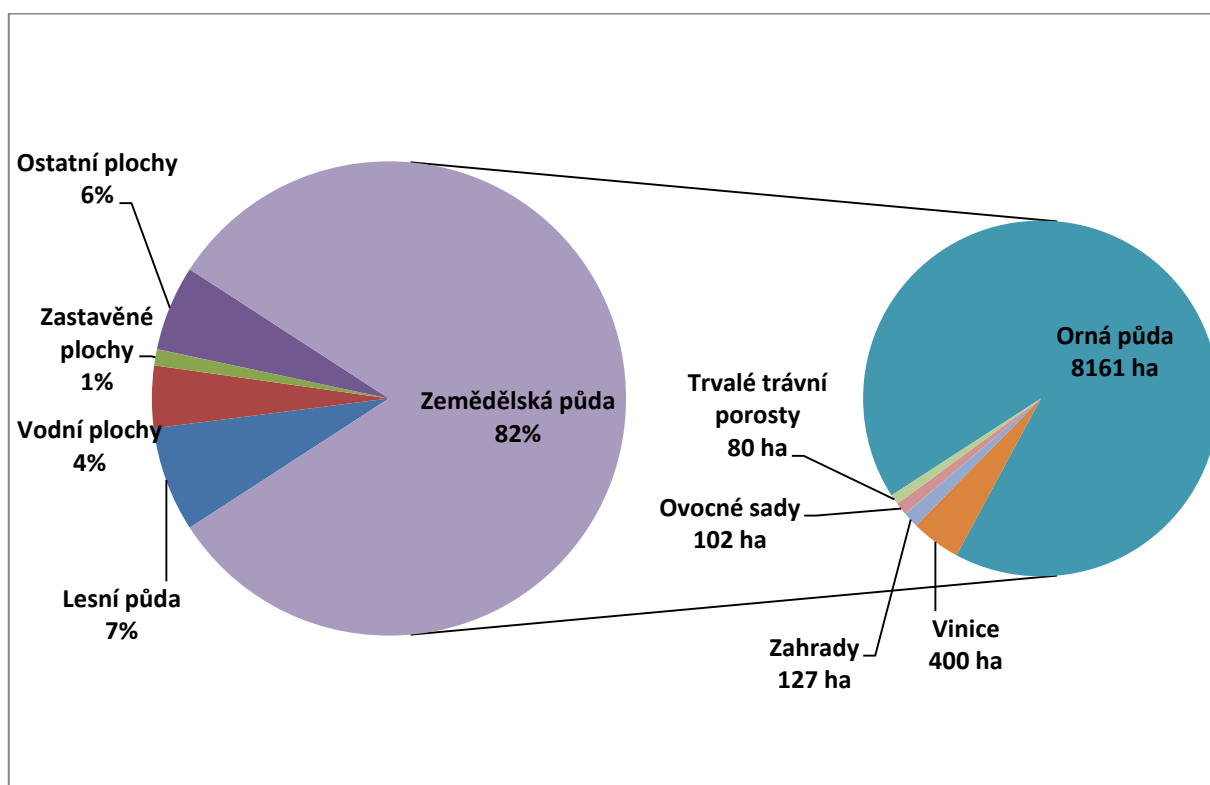
zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

Graf 9 Vývoj nezaměstnanosti v mikroregionu Modré Hory za období 2005 – 2011

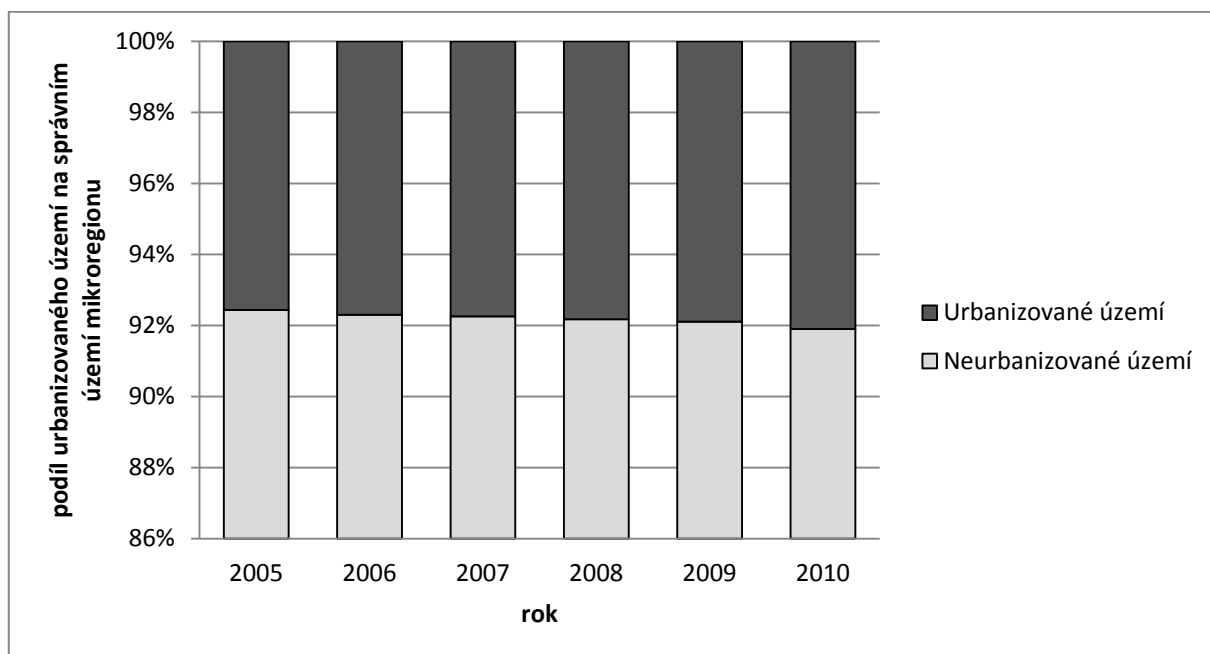
zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Příloha IV Výsledky k analýze modelový mikroregion Dyje

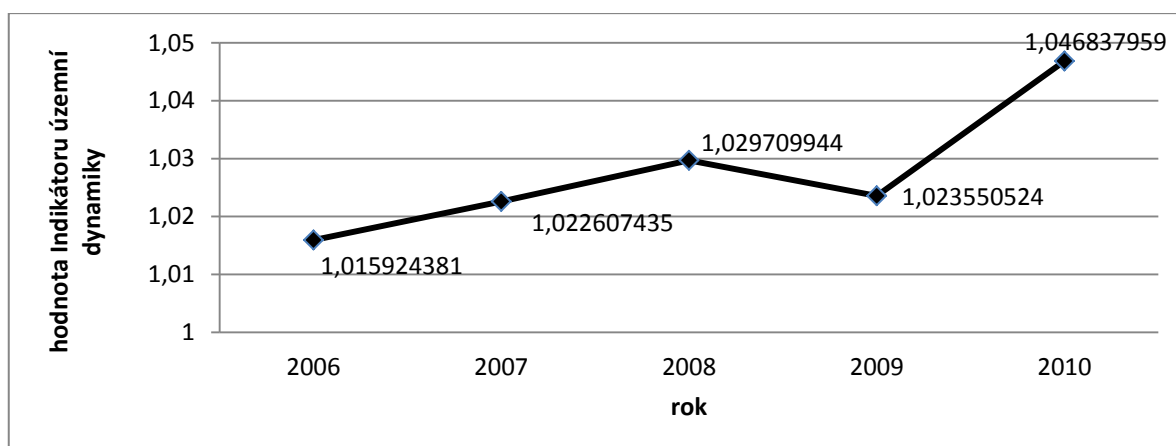
Graf 1 Využití země mikroregionu Dyje

zdroj: data ČSÚ, 2010, vlastní zpracování

Graf 2 Podíl urbanizovaných a neurbanizovaných ploch v mikroregionu Dyje za období 2005 - 2010

zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Graf 3 Indikátor územní dynamiky mikroregionu Dyje za období 2005 - 2010

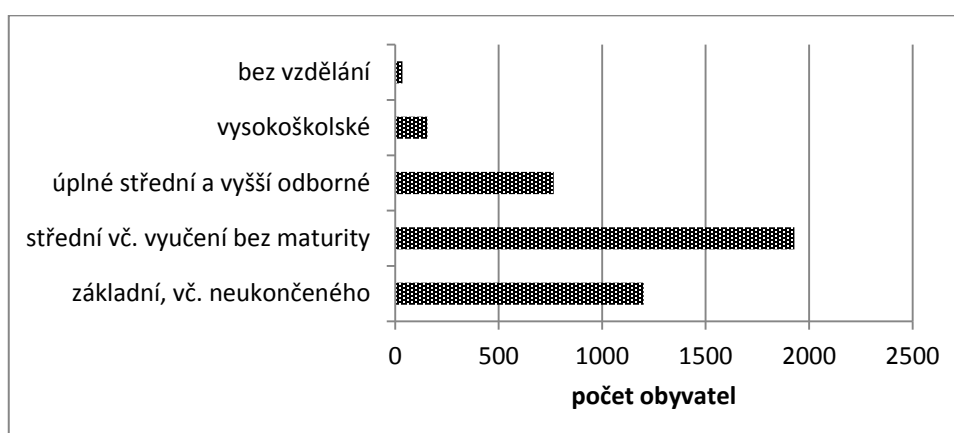
zdroj: data RIS, vlastní zpracování

Tab. 1 Bilance obyvatel v letech 2000 – 2010 v mikroregionu Dyje

Obec	N	Z	I	E	PP	MP	CP
Dyjákovice	114	76	184	233	38	-49	-11
Hrádek	108	80	199	208	28	-9	19
Jaroslavice	138	119	374	350	19	24	43
Křídlovky	18	26	73	44	-8	29	21
Slup	56	53	153	124	3	29	32
Strachotice	133	87	241	225	46	16	62
Valtovice	47	35	171	152	12	19	31
Celkem	614	476	1395	1336	138	59	197

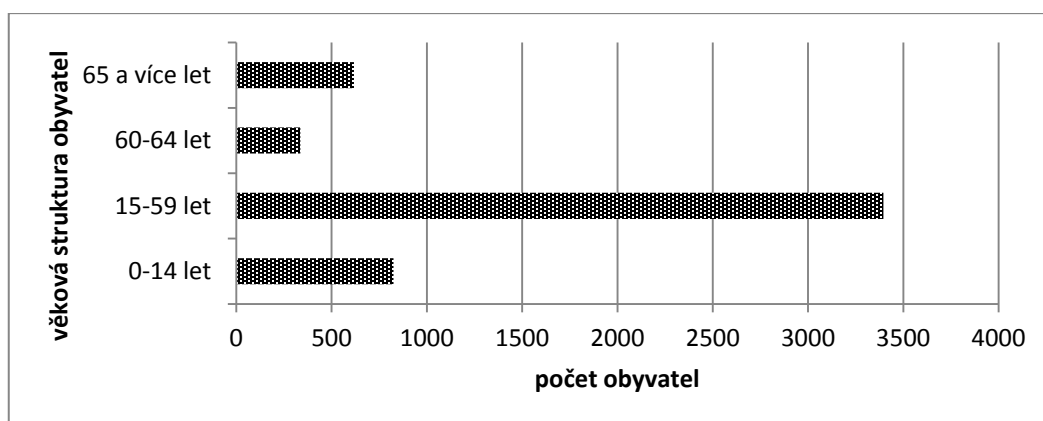
zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

Vysvětlivky: N počet živě narozených, z počet zemřelých, i počet přistěhovalých, E počet vystěhovalých, PP saldo přirozeného pohybu v ‰, MP saldo mechanického pohybu v ‰, CP saldo celkového pohybu obyvatelstva v ‰.

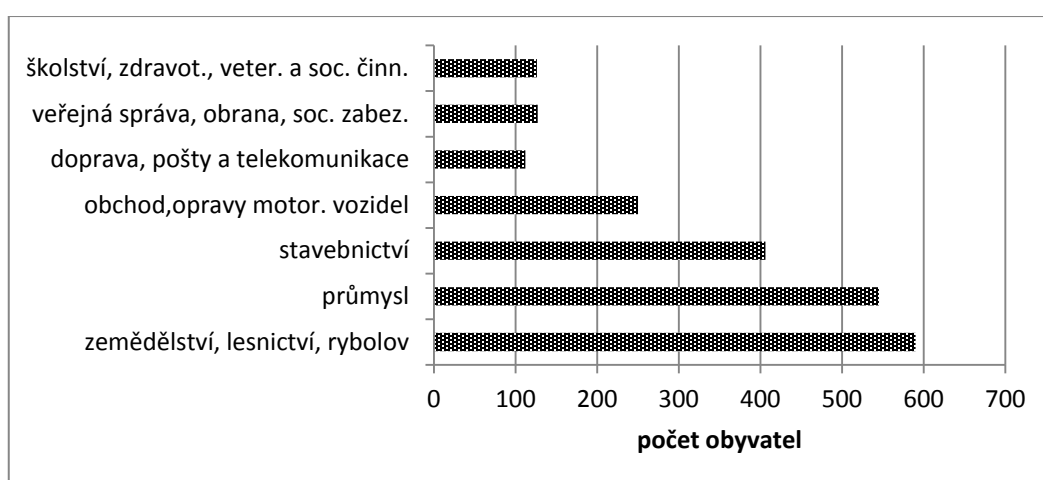
Graf 4 Obyvatelstvo podle stupně vzdělání v mikroregionu Dyje

zdroj: data ČSÚ, SLDB 2011, vlastní zpracování

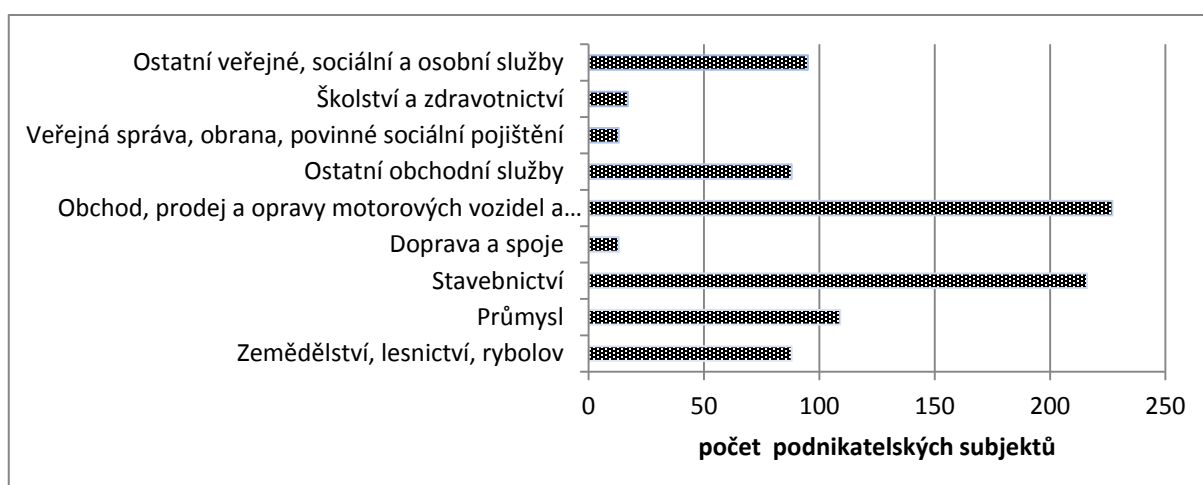
Graf 5 Obyvatelstvo podle věku v mikroregionu Dyje

zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

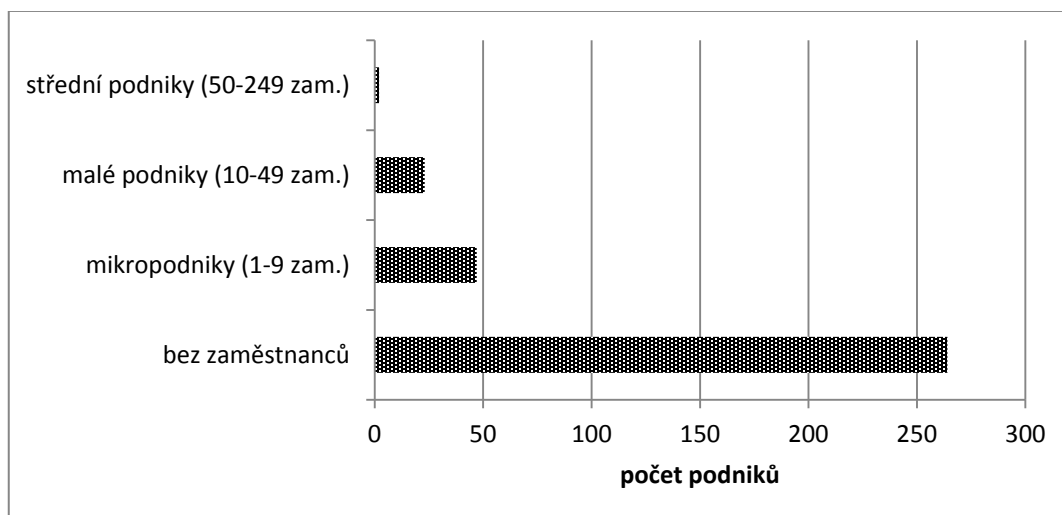
Graf 6 Ekonomická aktivita podle odvětví v mikroregionu Dyje

zdroj: data ČSÚ, SLDB 2001, vlastní zpracování

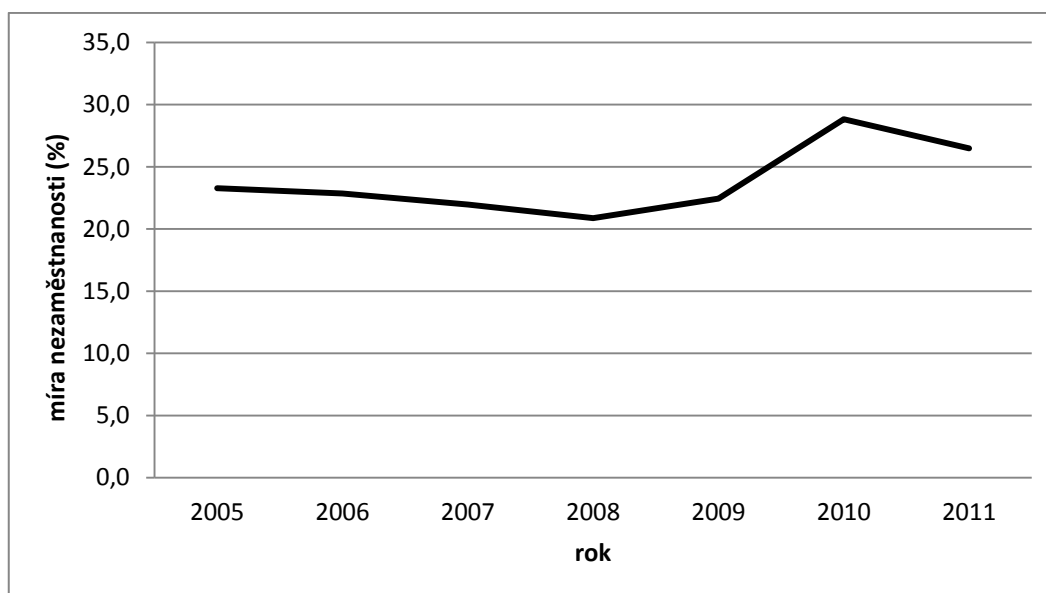
Graf 7 Hospodářská činnost v mikroregionu Dyje

zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

Graf 8 Velikostní struktura podniků mikroregionu Dyje

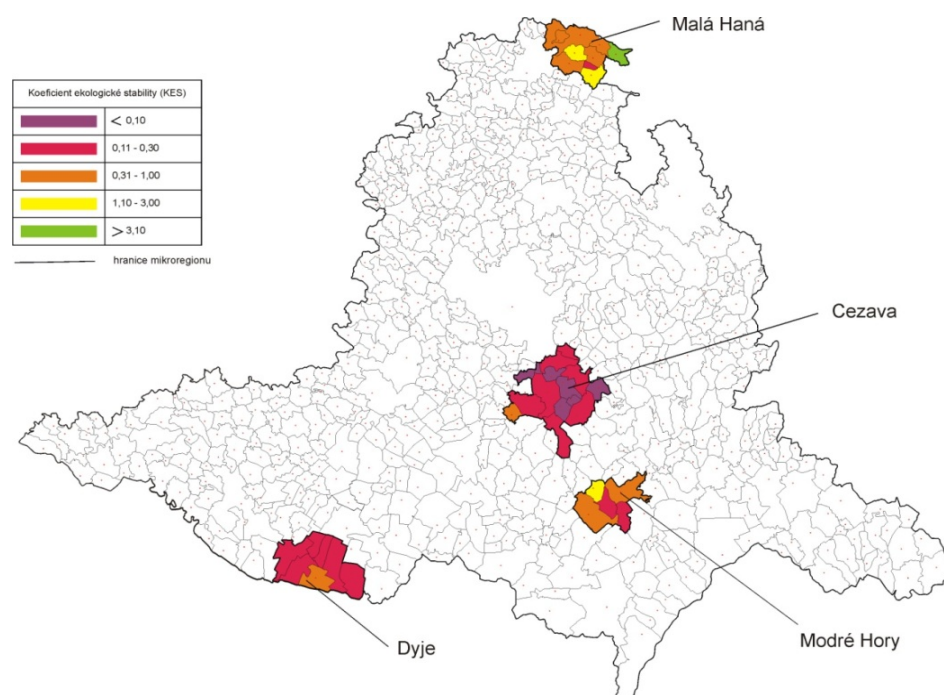
zdroj: data RIS, k 31. 12. 2010, vlastní zpracování

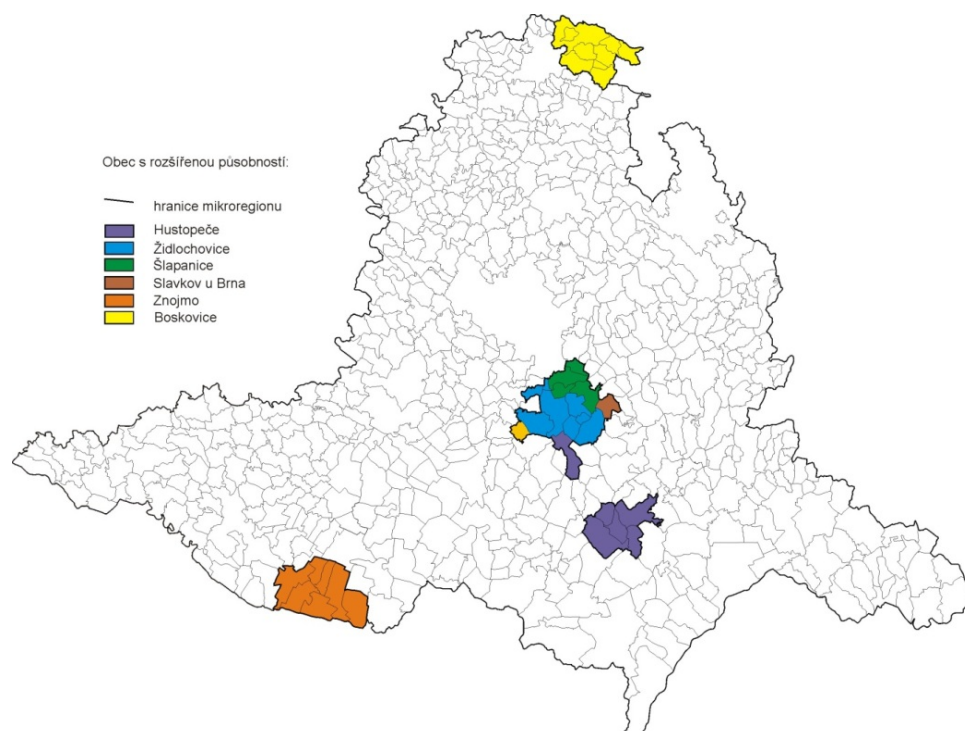
Graf 9 Vývoj nezaměstnanosti v mikroregionu Dyje za období 2005 – 2011

zdroj: data ČSÚ, vlastní zpracování

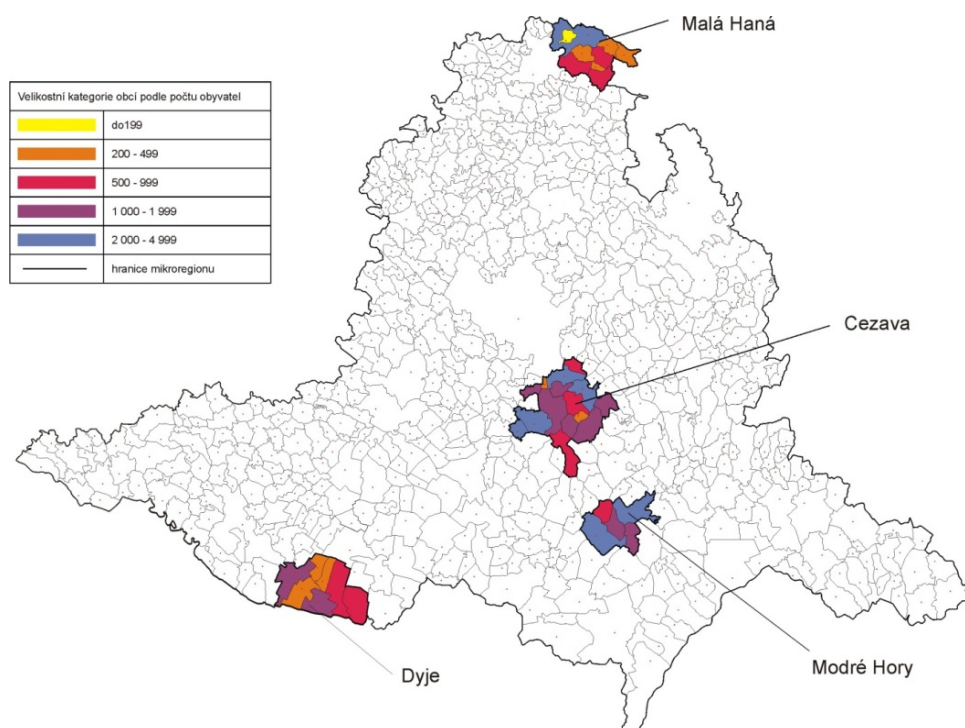
Příloha V Mapové podklady k analýze modelových území

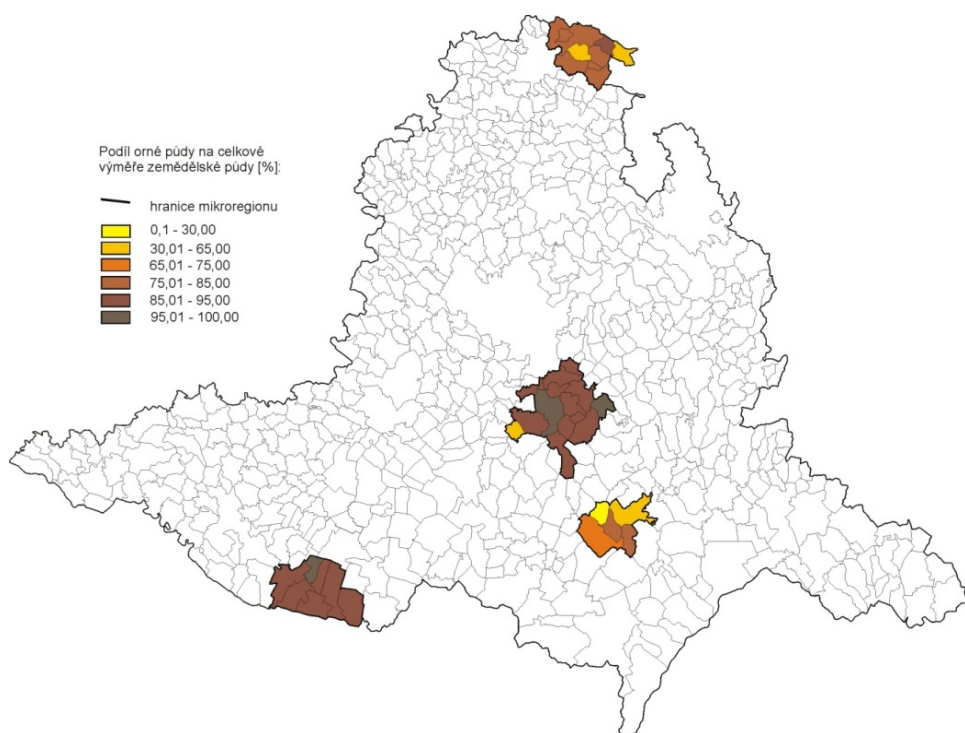
Mapa 1 Koefficient ekologické stability v modelových mikroregionech Jihomoravského kraje
zdroj: vlastní zpracování

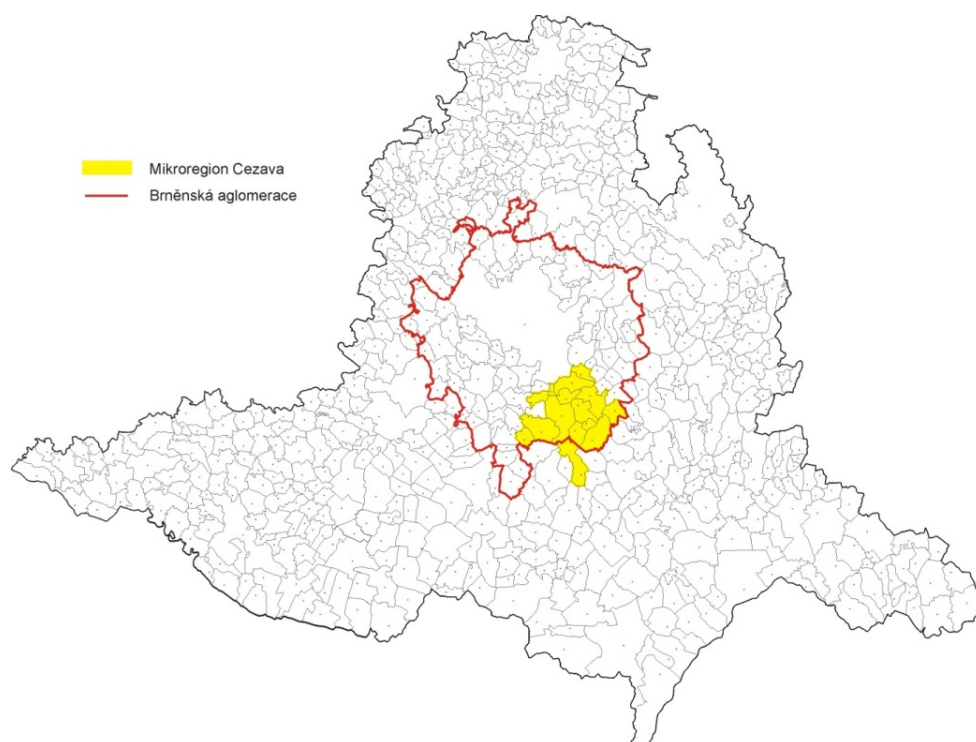
Mapa 2 Působnost obcí s rozšířenou působností v modelových mikroregionech Jihomoravského kraje
zdroj: vlastní zpracování

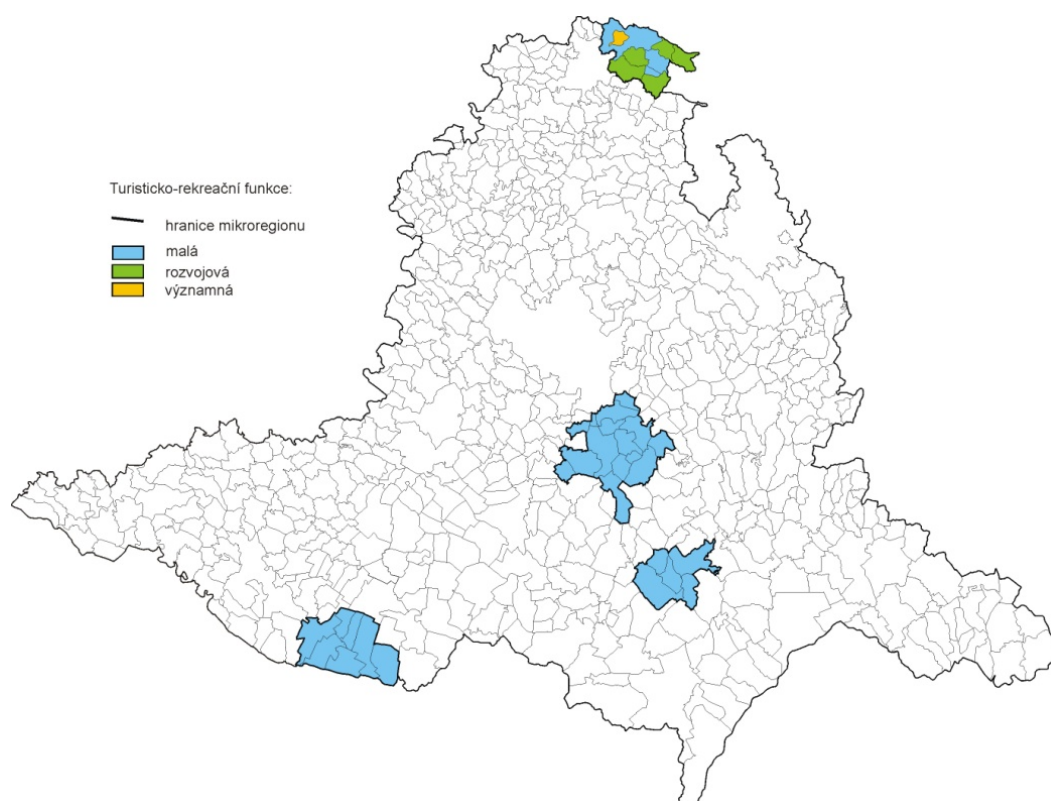
Mapa 3 Velikostní kategorie obcí dle počtu obyvatel v modelových mikroregionech Jihomoravského kraje
zdroj: vlastní zpracování

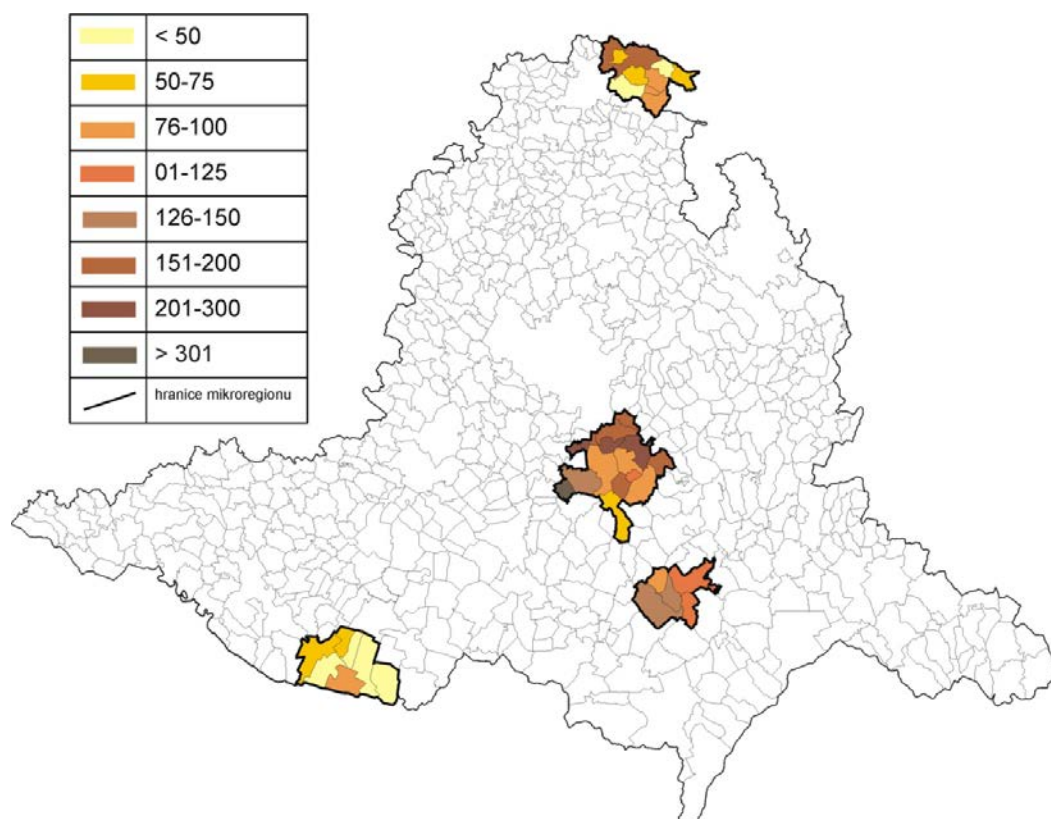
Mapa 4 Podíl orné půdy v modelových mikroregionech Jihomoravského kraje
zdroj: vlastní zpracování

Mapa 5 Brněnská aglomerace s vymezením mikroregionu Cezava
zdroj: vlastní zpracování

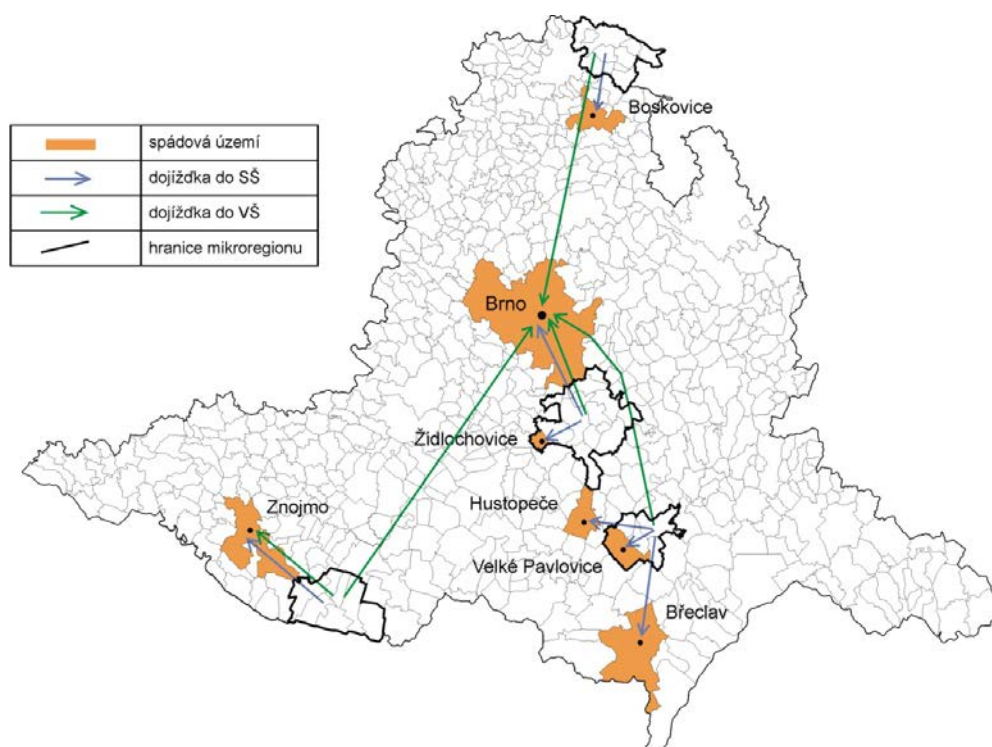
Mapa 6 Turisticko-rekreační funkce v modelových mikroregionech JMK
zdroj: Vystoupil et al. (2007), vlastní zpracování

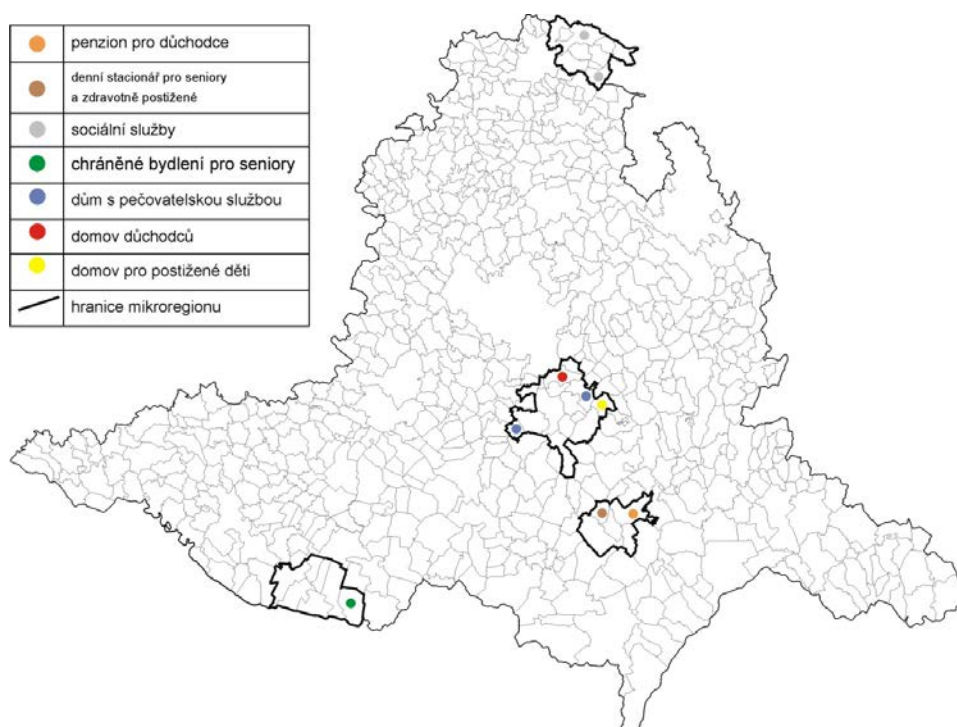
Mapa 7 *Hustota zalidnění (obyv. na km²)*

zdroj: vlastní zpracování

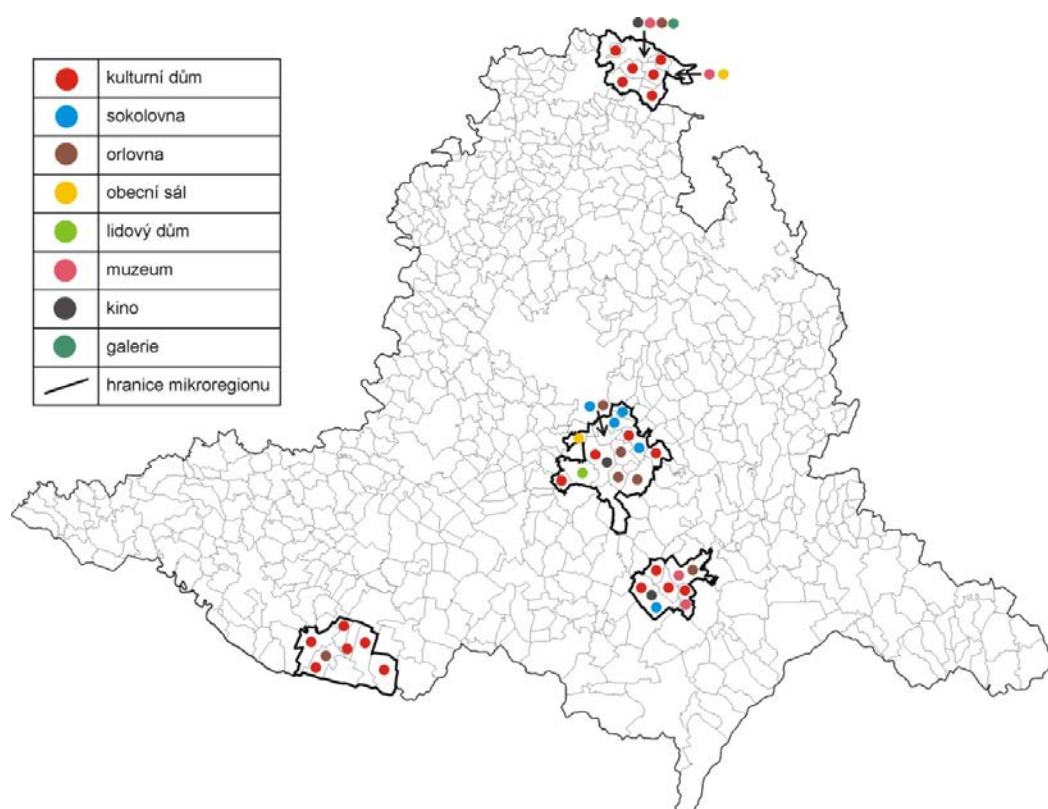
Příloha VI Mapové podklady k dotazníkovému šetření

Mapa 1 Spádovost za školstvím (SŠ, VŠ) u modelových mikroregionů
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

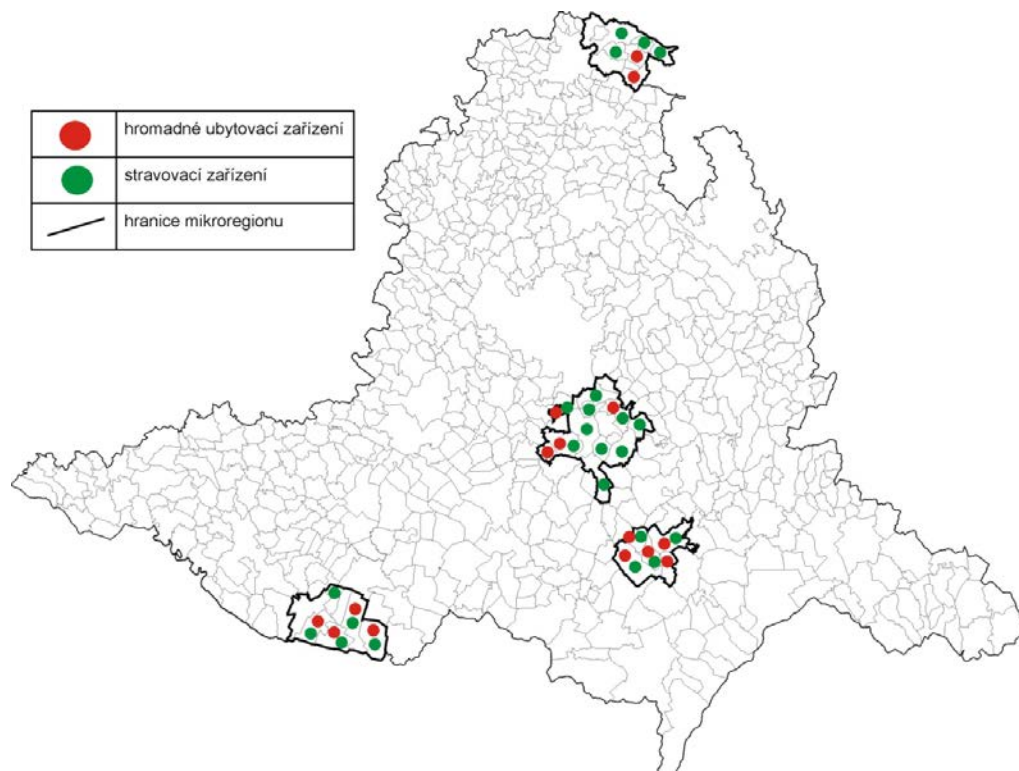

Mapa 2 Sociální služby v modelových mikroregionech
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

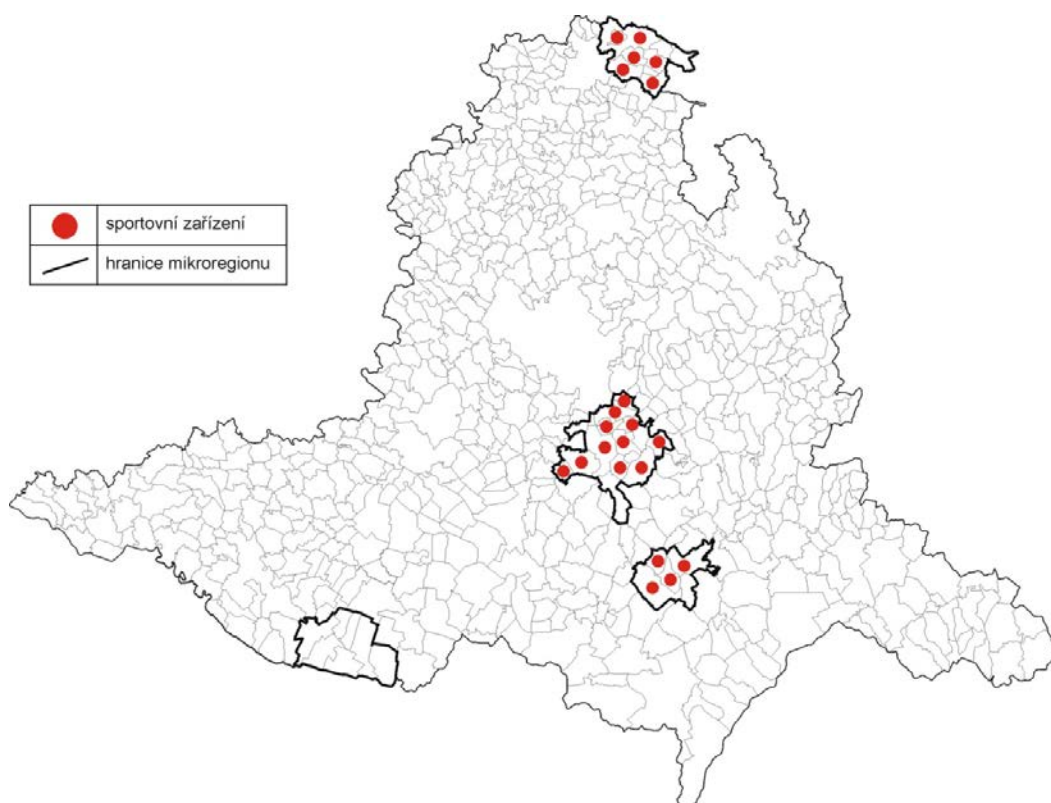
Mapa 3 Kulturní zařízení v modelových mikroregionech

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

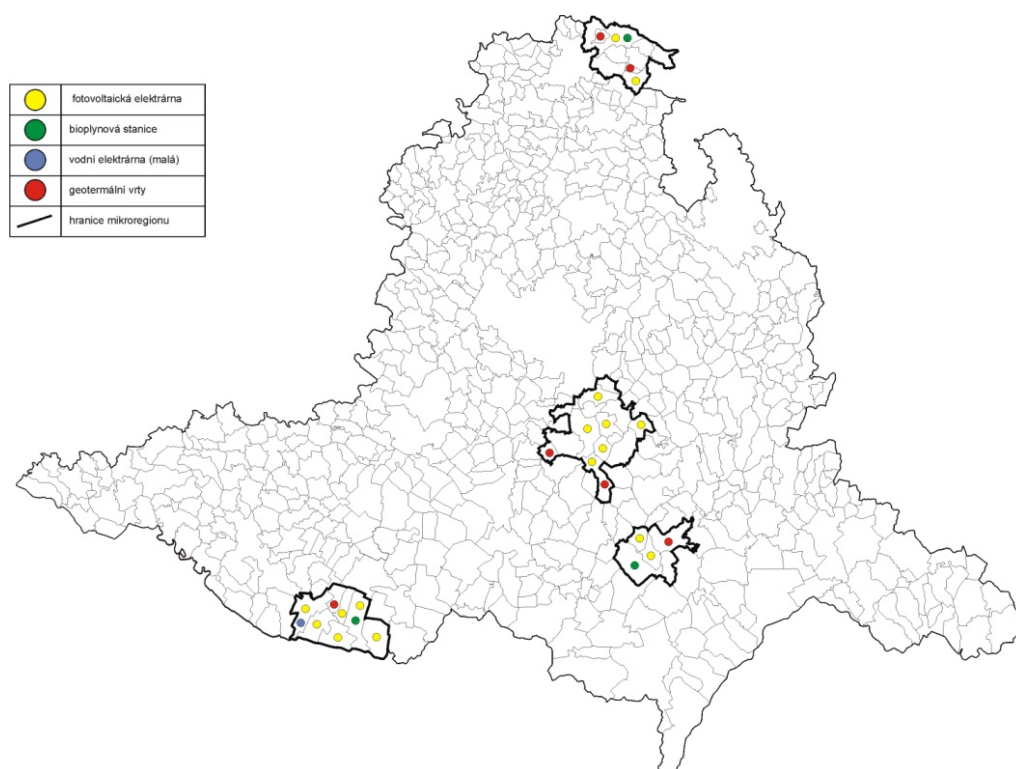

Mapa 4 Lokalizace hromadných ubytovacích a stravovacích zařízení v modelových mikroregionech

zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

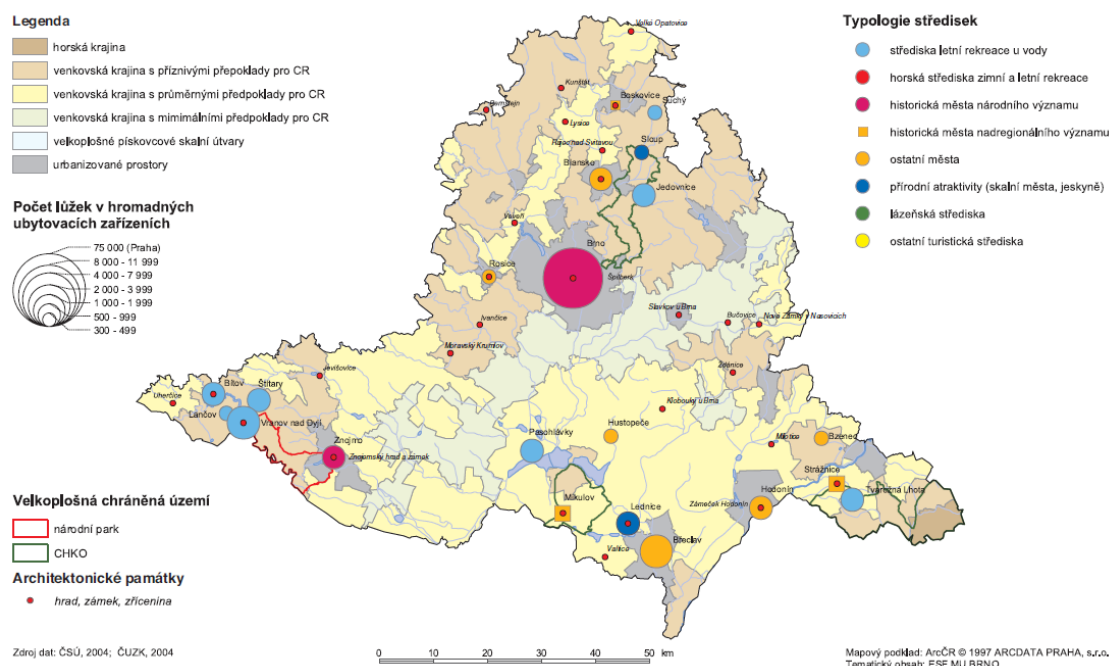

Mapa 5 Lokalizace sportovních zařízení v modelových mikroregionech
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

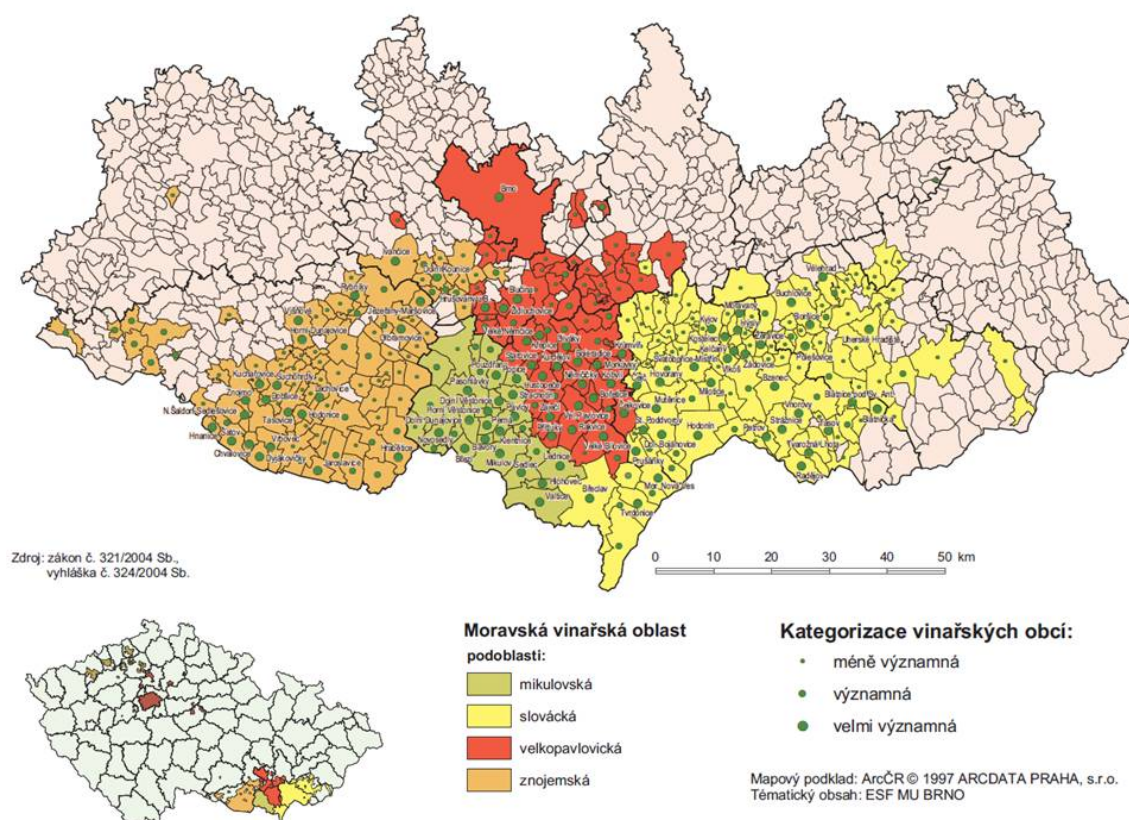
Mapa 6 Využívání OZE v modelových mikroregionech
zdroj: vlastní dotazníkové šetření (2012)

Příloha VII Doplnující mapové podklady

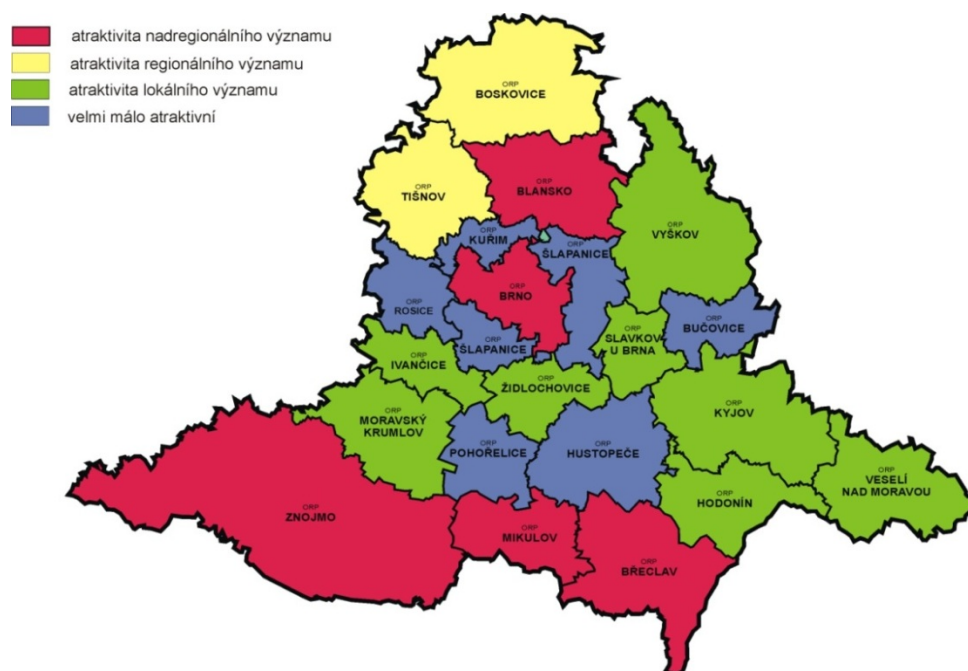
Mapa 1 Cestovní ruch v Jihomoravském kraji

zdroj: Vystoupil et al.(2006)

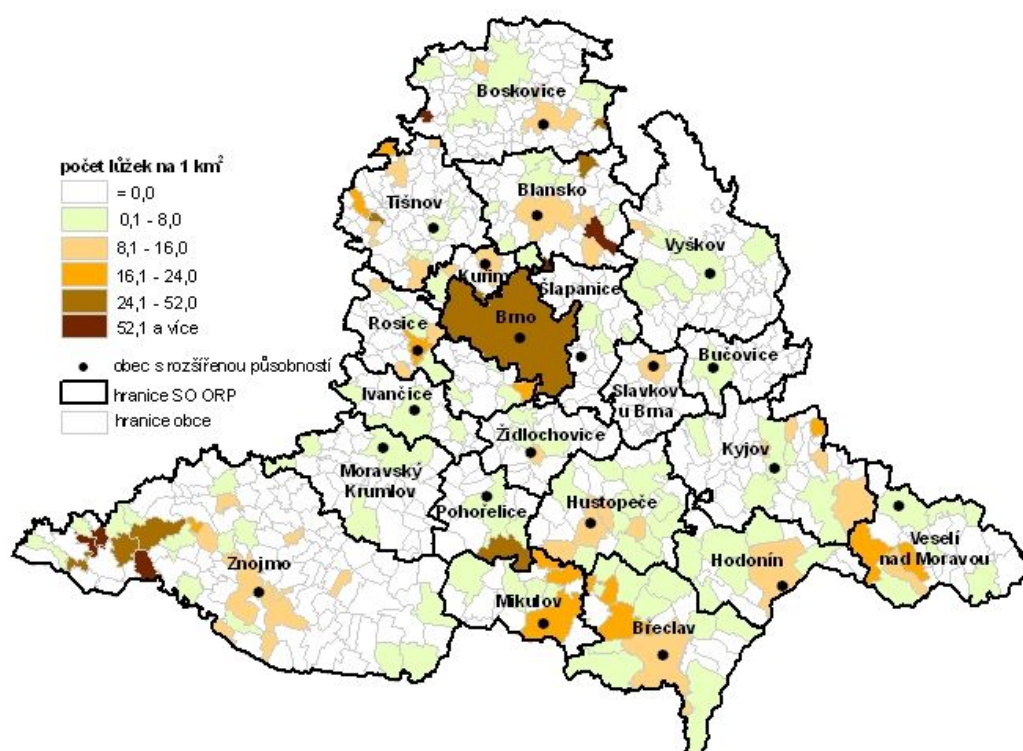

Mapa 2 Vinařský cestovní ruch - Moravská vinařská oblast

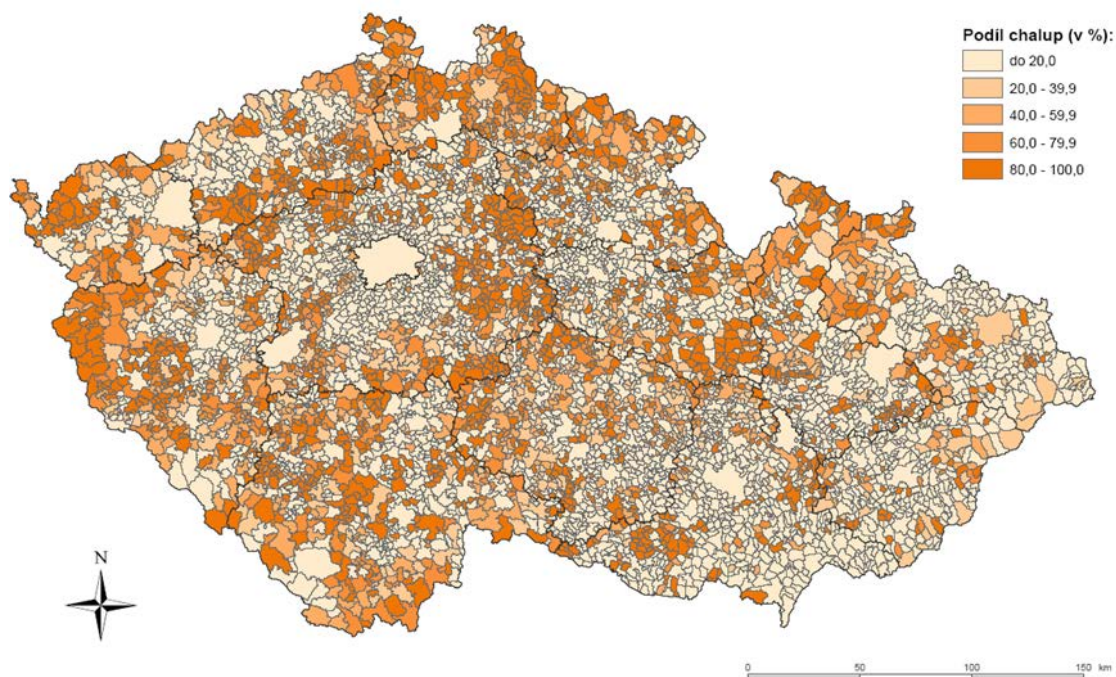
zdroj: Vystoupil et al. (2006)

Mapa 3 Hodnocení turistické atraktivity území Jihomoravského kraje
zdroj: Vystoupil et al. (2007), vlastní zpracování

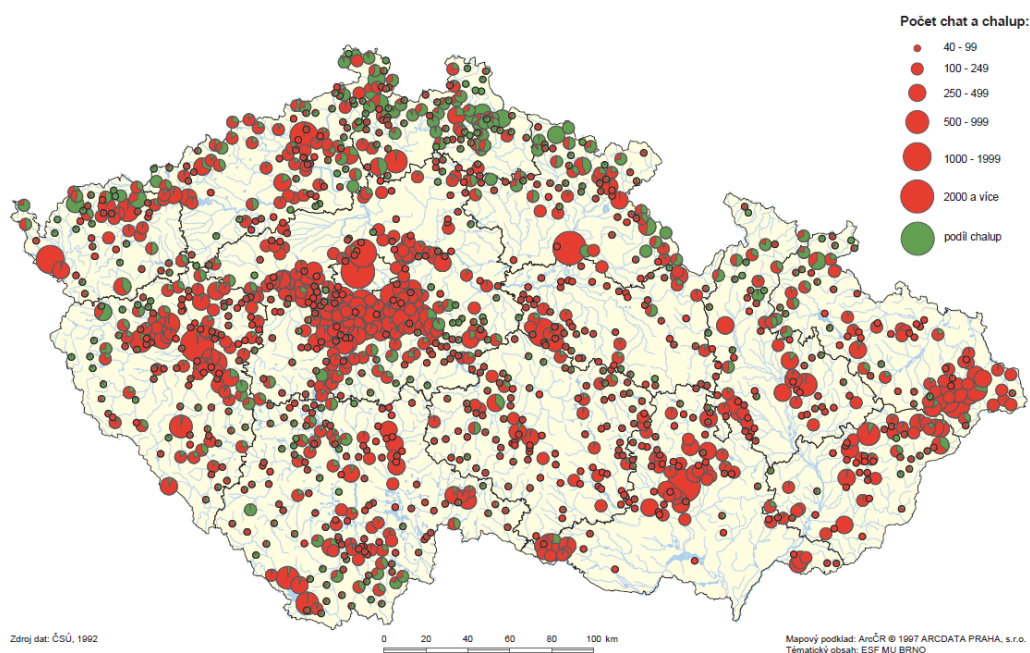

Mapa 4 Počet lůžek na 1 km² obcí Jihomoravského kraje
zdroj: ČSÚ (2008)

Mapa 5 Podíl chalup na objektech individuální rekreace
zdroj: Vystoupil et al. (2006)

DRUHÉ BYDLENÍ (CHATAŘENÍ A CHALUPAŘENÍ)

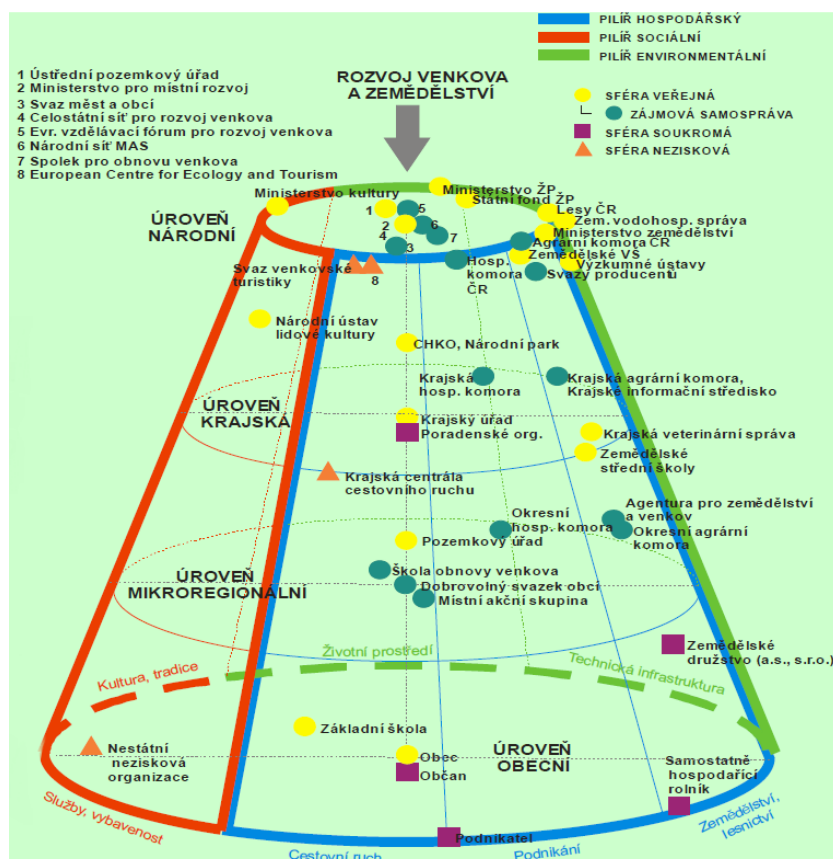

Mapa 6 Druhé bydlení (chataření a chalupaření)
zdroj: Vystoupil et al. (2006)

Tabulka 1 Základní sektory ovlivňující rozvoj venkova

	Obyvatelstvo	Kultura, tradice	Zemědělství	Průmyslová výroba	Služby, vybavenost	Cestovní ruch	Infrastruktura	Životní prostředí	Správa obce
Obyvatelstvo		Společenský život	Zaměstnanost	Zaměstnanost	Kvalita života	Zdroj příjmů	Kvalita života	Kvalita života	Rozvoj obce
Kultura, tradice	Společenský život		Místní produkty	Místní produkty	Místní produkty	Venkovský CR	---	---	Podpora aktivit
Zemědělství	Zaměstnanost	Místní produkty		Zprac. průmysl	---	Agroturistika	---	Údržba krajiny	Vzhled obce
Průmyslová výroba	Zaměstnanost	Místní produkty	Zprac. průmysl		Přilákání investic	---	Lokalizace firem	Znečištění vs. údržba	Lokalizace firem
Služby, vybavenost	Kvalita života	Místní produkty	---	Přilákání investic		Přiliv turistů	Kvalita života	---	Rozvoj obce
Cestovní ruch	Zdroj příjmů	Venkovský CR	Agroturistika	---	Přiliv turistů		Přiliv turistů	Přiliv turistů	Podpora CR
Infrastruktura	Kvalita života	---	---	Lokalizace firem	Kvalita života	Přiliv turistů		Kvalita ŽP	Zkvalitňování infrastr.
Životní prostředí	Kvalita života	---	Údržba krajiny	Znečištění vs. údržba	---	Přiliv turistů	Kvalita ŽP		Údržba krajiny
Správa obce	Rozvoj obce	Podpora aktivit	Vzhled obce	Lokalizace firem	Rozvoj obce	Podpora CR	Zkvalitňování infrastr.	Údržba krajiny	

zdroj: Svobodová (2009)

Obrázek 1 Synergický model rozvoje venkova

zdroj: [19]

Příloha VIII Použité hodnotící a monitorovací ukazatele⁷⁴:

Hustota obyvatel (zalidnění) - ukazatel vyjadřuje množství obyvatel žijících na jednotku plochy mikroregionu.

Rozloha – ukazatel vyjadřuje velikost (rozlohu) mikroregionu.

Počet obcí – ukazatel stanovuje počet obcí tvořících mikroregion.

Land – use – ukazatel popisuje rozdělení jednotlivých funkčních ploch v mikroregionu.

Podíl urbanizovaných a neurbanizovaných ploch, index územní dynamiky (resp. indikátor změny využití území) - oba indexy slouží jako ukazatele dynamiky rozvoje sídla do volné krajiny, které zejména v porovnání s dynamikou vývoje počtu obyvatel, dávají přehled o udržitelnosti takového rozvoje.

Koeficient ekologické stability - stanovuje poměr ploch tzv. stabilních a nestabilních krajinnotvorných prvků v mikroregionu.

Migrační saldo - rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých ve zkoumaném územním celku.

Celkový pohyb obyvatelstva - je výsledkem přirozeného i mechanického pohybu, tzn. celkový přírůstek (úbytek) se skládá z přirozeného přírůstku a migračního salda.

Nová výstavba – udává počet dokončených domů za určité sledované období, vypovídá o celkové atraktivitě území pro trvalé bydlení, čím vyšší intenzita výstavby domů tím atraktivnější území.

Technická infrastruktura – ukazatel sleduje potenciál obce k přilákání nového obyvatelstva (podmínky pro bytovou výstavbu a výstavbu rodinných domů) nebo k přilákání podnikatelských subjektů (podmínky pro výstavbu nebo zřízení provozu). Čím hůře je území vybavena technickou infrastrukturou, tím méně příznivé podmínky nabízí.

⁷⁴ Aplikace v regionální a sociální geografii, webová podpora projektu FRVŠ, Masarykova univerzita, Dostupné z: <http://aplikacergsg.sci.muni.cz/pruvodce-daty-a-jejich-zdroji/sluzby-2>; Metodika vymezení hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje, 2007, Dostupné z: http://www.kraj-lbc.cz/public/orlk/metodika_vymezeni_hso_22c8dd2e54.pdf; EHOMER – sady indikátorů, Dostupné z: <http://www.ehomer.cz/sada-indikatoru/>

Občanská vybavenost – ukazatel sleduje existenci zdravotnických zařízení a škol v území, existence občanské vybavenosti v území snižuje nároky obyvatel na čas a dopravu.

Dopravní obslužnost – ukazatel sleduje dopravní spojení do a z obcí mikroregionu veřejnou dopravou, sledovány jsou spoje zastavující v obci, sledování dopravní obslužnosti je důležité zejména pro vyjížďku a dojížďkou za prací a do škol atd.

Počet ekonomických subjektů - absolutní počet registrovaných ekonomických subjektů v jednotlivých obcích mikroregionu.

Velikostní struktura podniků dle počtu zaměstnanců - ukazatel stanovuje absolutní počet registrovaných podnikatelských subjektů dle počtu zaměstnanců v obcích mikroregionu.

Rozdělení podniků dle OKEČ – ukazatel stanovuje absolutní počet podniků dle odvětvové klasifikace ekonomických činností.

Intenzita podnikatelské aktivity – ukazatel sleduje počet podnikatelských subjektů v přepočtu na počet obyvatel. Vysoká intenzita podnikatelské činnosti může svědčit o výhodných podmínkách v obcích mikroregionu pro podnikání.

Převládající typ zemědělství – ukazatel poukazuje na vliv konkrétního typu zemědělství na krajinu a péči o ni.

Míra zornění - je jednoduchý ukazatel, který udává podíl orné půdy na zemědělské půdě, nejčastěji se prezentuje v procentech.

Počet hromadných ubytovacích zařízení - ukazatel sleduje absolutní počet ubytovacích zařízení v obcích mikroregionu (možnost vícedenních pobytů).

Počet sportovních, rekreačních a kulturních zařízení a vybavenost turistickými stezkami – ukazatel zvyšuje atraktivitu území pro turisty a rekreanty.

Objekty individuální rekreace – ukazatel zobrazuje výskyt objektů druhého bydlení - chaty a chalupy. Druhé bydlení představuje součást tzv. „venkovského cestovního ruchu“. Z kvantitativního hlediska si nadefinujeme tyto ukazatele – „počet objektů individuální rekreace a chalup na 1 km², nebo na 1 obyvatele.

Vybavenost turistickými, cyklistickými a naučnými stezkami – ukazatel udává počet stezek v obcích mikroregionu.

Počet kulturně - historických památek – ukazatel sleduje počet kulturních a historických památek, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti. Kulturní památka musí být evidována v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky, který vede ústřední pracoviště Národního památkového ústavu.

Informační centra pro návštěvníky - ukazatel mapuje počet informačních center určené pro návštěvníky. Jejich účelem je poskytování informací o daném území.

Míra nezaměstnanosti – ukazatel sleduje počet registrovaných nezaměstnaných vzhledem k celkovému počtu ekonomicky aktivních obyvatel a ukazuje tak, jak významný je v obci podíl obyvatel se zhoršenými životními podmínkami.

Vzdělanostní struktura obyvatelstva – ukazatel charakterizuje kvalitu potenciálu území z hlediska vzdělanosti obyvatelstva. Vzdělanost hraje důležitou úlohu pro zaměstnanost obyvatelstva a ovlivňuje celkový životní styl.

Věková struktura obyvatelstva - ukazatel patří k základním sledovaným demografickým strukturám obyvatelstva. Věková struktura každé populace je vlastně výslednicí předcházejícího vývoje úrovně porodnosti, úmrtnosti a migrací.

Index stáří – ukazatel vypovídá o stárnutí populace. Vyjadřuje, kolik obyvatel ze starších věkových skupin připadá na sto dětí. Konkrétně v tomto případě kolik obyvatel ve věku 65 a více let připadá na 100 dětí do 15 let věku. Je-li výsledná velikost indexu nižší než sto, je podíl sledované dětské složky obyvatel vyšší než podíl starších osob, a naopak.

Kulturní a společenské zázemí (akce) – ukazatel monitoruje akce, které přispívají k oživení tradic a zvyků na území daného mikroregionu.

Sociální služby v území – ukazatel monitoruje sociální služby, které mají obyvatelé daného mikroregionu k dispozici. Ty zajišťují formy pomoci pro různé skupiny obyvatel.

Využívání obnovitelných zdrojů energie – zjišťuje, jaký typ, a zda vůbec jsou obnovitelné zdroje energie v obci využívány

DOTAZNÍK

Téma práce: „ FUNKCE JIHOMORAVSKÉHO VENKOVA v SOUČASNÉM OBDOBÍ“

Dobrý den, ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník slouží jako podklad pro disertační práci. Jsem studentka Agronomické fakulty na Mendelově univerzitě v Brně, studijní obor Aplikovaná a krajinná ekologie – Ing. Miloslava Náplavová.

Postup vyplnění dotazníku:

Vámi zvolenou variantu nabízené odpovědi, která nejlépe vystihuje Váš názor prosím označte: kliknete do prázdného okénka – dojde k označení, nebo do prázdného rámečku vepíšete Vaši odpověď. Z uvedených možností vyberte vždy jen jednu odpověď, pokud není za otázkou nabízená jiná možnost.

LOKALIZACE ÚZEMÍ:

Mikroregion:

- a) Malá Haná
- b) Cezava
- c) Modré Hory
- d) Dyje

Obec:

OBYTNÁ FUNKCE

1. Většinu přistěhovaných obyvatel v současné době tvoří:

- a) původní obyvatelé, kteří se vracejí (např. na důchod)
- b) obyvatelé z mikroregionu
- c) noví obyvatelé odjinud

2. Jaký je podle Vás hlavní motiv stěhování do Vaší obce?

- a) obecný trend stěhování na venkov, za přírodou
- b) existence pracovních příležitostí v obci nebo jejím
- c) ekonomický – levnější pořizovací náklady
- d) rodinný – zejména následování manžela, manželky

3. Jaký typ zástavby se ve Vaší obci ve větší míře vyskytuje?

- a) původní zástavba venkovského charakteru, případně částečně rekonstruovaná
- b) nová zástavba zahušťující nebo doplňující původní intravilán
- c) nová zástavba na zelené louce (např. nová ulice, suburbium apod.)

4. Má podle Vás Vaše obec dostatečnou občanskou vybavenost, odpovídající její velikosti a významu (obchody, školy, kulturní a sportovní zařízení)?

- a) ano
- b) částečně
- c) ne, chybí zejména:

5. Má podle Vás obec dostatečnou technickou vybavenost (vodovod, plyn, kanalizaci, silniční komunikace, pokrytí sítěmi mobilních telefonů, internet apod.)?

- a) ano
- b) částečně
- c) ne, chybí zejména:

SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ FUNKCE

6. Je podle Vás v obci dostatek pracovních příležitostí pro místní obyvatele?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

7. Jaké vzdělání vyžadují pracovní příležitosti ve Vaší obci a jejím nejbližším okolí?

- a) základní vzdělání
- b) výuční list
- c) maturitu
- d) vysokoškolské vzdělání

8. Kde jsou převážně zaměstnání obyvatelé Vaší obce?

- a) ve vlastní obci
- b) v nejbližším okolí (mikroregionu)
- c) ve vlastní obci
- d) v nejbližším okolí (mikroregionu)
- e) v okresním městě
- f) v Brně
- g) jinde

9. Kam vyjíždějí obyvatelé Vaší obce za většími nákupy a službami?

- a) do střediska mikroregionu
- b) do většího (okresního) města
- c) do Brna

10. Kam vyjíždějí obyvatelé Vaší obce za kulturou?

- a) do střediska mikroregionu
- b) do většího (okresního) města
- c) do Brna

11. Kde převážně studují žáci Vaší obce střední školu?

12. Kde převážně studují žáci Vaší obce vysokou školu?

13. Jakým dopravním prostředkem převážně vyjíždějí lidé z Vaší obce za prací, studiem, službami?

- a) veřejnou dopravou (autobus, vlak)
- b) individuálním automobilem (i v případě sdružování)

14. Existuje ve Vaší obci nějaký ústav sociální péče (domov pro seniory, léčebna dlouhodobě nemocných, domov mládeže apod.):

15. Jakou strategii mají nezaměstnaní ve Vaší obci?

- a) pasivní příjem sociální podpory
- b) aktivní snaha o hledání práce třeba i s nižší kvalifikací nebo mimo místo bydliště
- c) snaha o příležitostnou práci (sezónní práce, výpomoci, nahodilé krátkodobé úvazky, nákup/prodej různého zboží) i v šedé a černé ekonomice
- d) rekvalifikace

16. Rozvíjí se ve Vaší obci spolková činnost?

- a) minimálně
- b) průměrně
- c) velmi dobře

17. Je tato činnost podporována Vaší obcí?

- a) ne, nemáme prostředky
- b) ano, v omezené míře
- c) jde o prioritu obce

18. Jsou ve Vaší obci dodržovány, případně revitalizovány kulturní a folklórní tradice?

- a) rozhodně ano
- b) sporadicky
- c) ne

19. Pořádáte pravidelně ples (y)?

- a) ano, několik ročně
- b) ano, minimálně jednou za rok
- c) ne nebo velmi nepravidelně

20. Kdo je hlavním motorem kulturního a společenského života ve Vaší obci?

- a) starosta a vedení obce
- b) spolky, kluby, sdružení
- c) škola
- d) neformální skupina aktivních lidí
- e) v obci prakticky neexistuje kulturní nebo společenský život

21. Podílejí se občané na společenském dění v obci?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) jen jednotlivci
- d) rozhodně ne

22. Má Vaše obec kulturní zařízení, které je v pravidelném provozu (např. dům kultury, muzeum, galerie, kino apod.):

FUNKCE TURISTICKO - REKREAČNÍ a RELAXAČNÍ

23. Je v současné době obec a její okolí turisticky využíváné?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

24. Má podle Vás Vaše obec potenciál pro rozvoj cestovního ruchu?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

25. Nachází se v obci komerční ubytovací zařízení pro pokrytí potřeb cestovního ruchu? Jakého typu jsou tato ubytovací zařízení (hotel, penzion, ubytovna, kemp, zařízení vázaného cestovního ruchu, například podnikové rekreace, dětského tábora apod.)?

26. Nachází se ve Vaší obci dostatek komerčních stravovacích zařízení pro pokrytí potřeb turistického ruchu? Jakého typu jsou tato stravovací zařízení (hospoda, restaurace, motorest, jídelna apod.) a jak jsou v provozu (sezóně, celoročně, každodenně, omezeně)?

27. Má podle Vás Vaše obec potenciál pro rozvoj agroturistiky, ekoagroturistiky?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

28. Má Vaše obec nějakou nadstandardní atraktivitu pro sportovní vyžití (např. lyžařský areál, komerční koupaliště či akvapark, tenisové kurty, sportovní halu, hipodrom apod. nebo wellness či lázeňské centrum)?

29. Máte v obci informační centrum?

- a) ano, s pravidelným provozem
- b) ne

30. Máte na svých webových stránkách dostatek informací pro turisty?

- a) ano, v češtině i cizím jazyce (anglicky, německy apod.)
- b) ano, pouze v češtině, ale dostatek informací
- c) ano, pouze v češtině a jen velmi základní informace
- d) naše webové stránky jsou mimo provoz nebo neaktuální

31. Zúčastnili jste se veletrhu REGIONTOUR v roce 2012?

- a) ano, samostatně jako obec
- b) ano, v rámci mikroregionu
- c) ne, ale v předchozích letech jsme se zúčastnili
- d) ne, ale orientujeme se na jiné veletrhy cestovního ruchu
- e) ne

32. Máte ve Vaší obci chaty?

- a) ano, celou chatovou osadu
- b) ano, ale jen několik individuálních objektů
- c) ano, ale existuje tendence ke změně v objekty trvalého bydlení
- d) ne

33. Máte ve Vaší obci chalupáře? Pokud na otázku odpovíte - NE - přejděte na otázku 35.

- a) ano, tvoří výraznou skupinu
- b) ano, ale jen několik individuálních objektů
- c) ne

34. Jaký je vztah chalupářů a obce?

- a) chalupáři se relativně intenzivně podílejí na životě obce
- b) chalupáři se života obce neúčastní, chovají se indiferentně
- c) vztahy mezi chalupáři a obcí nejsou dobré

35. Mají obyvatelé zájem rozvíjet cestovní ruch v obci?

- a) ano, protože může přinést pracovní příležitosti, případně finance
- b) ne, protože žádný efekt nepřináší
- c) ne, cestovní ruch je chápán spíše jako rušivý element

36. Jaká je délka pobytu turistů ve Vaší obci?

- a) bez přenocování
- b) alespoň s jedním přenocováním
- c) dlouhodobější (alespoň 3 přenocování)

37. Jak je rozložen cestovní ruch ve Vaší obci během roku?

- a) výrazná letní sezona
- b) výrazná letní i zimní sezóna
- c) jiná sezónnost (spojená např. s kulturními či folklórními akcemi)
- d) celoroční návštěvnost (samozřejmě s vrcholy v sezóně), spojená např. s kongresovou či wellness turistikou)

FUNKCE ENERGETICKÁ

38. Dochází v současné době na území obce k využívání obnovitelných zdrojů energie? (lze označit i více odpovědí)

- a) fotovoltaická elektrárna
- b) vodní elektrárna
- c) větrná elektrárna
- d) spalovna na biomasu
- e) bioplynová stanice
- f) tepelné čerpadlo
- g) ne

39. Které obnovitelné zdroje energie podle Vašeho názoru mají na území Vaší obce potenciál? (lze označit i více odpovědí)

- a) sluneční
- b) vodní
- c) větrná
- d) biomasa
- e) energie zemského jádra

40. Pěstuje se nebo se využívá na území Vaší obce biomasa?

- a) ne
- b) ano, rostlinného původu
- c) ano, živočišného původu

PRODUKČNÍ FUNKCE

41. Hospodaří ve Vaší obci zemědělský podnik na komerční bázi? Název, právnická forma:

42. Jsou ve Vaší obci aktivní soukromě hospodařící rolníci? Odhad počtu:

43. Jaký typ zemědělství je typický pro území Vaší obce?

- a) konvenční
- b) integrované
- c) ekologické

44. Jakou funkci podle Vašeho názoru plní zemědělství ve Vaší obci?

- a) převážně produkční
- b) převážně mimoprodukční

45. Jsou ve Vaší obci nezemědělské podniky nad 9 zaměstnanců (lesní hospodářství, průmysl, služby apod.). Název, odvětví:

46. Byl ve Vaší obci po roce 1990 postaven objekt výroby, logistiky nebo komerce (nákupní středisko, autobazar, prodejna stavebnin):

FUNKCE VENKOVA, KVALITA ŽIVOTA a ROZVOJ OBCÍ

47. Jaké funkce podle Vás venkov v současné době plní? (označte max. 3)

- a) obytnou
- b) sociální
- c) kulturní
- d) turistická – rekreační
- e) energetická „výroba energie“
- f) produkční
- g) jiná:

48. Je podle Vás obec atraktivní z pohledu kvality života?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

49. Je podle Vás obec dobré místo pro život?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

50. Jste spokojen/a se současnou kvalitou života v obci?

- a) zcela spokojen
- b) spíše spokojen
- c) spíše nespokojen
- d) zcela nespokojen

51. Jak jste spokojen/a se vzhledem Vaší obce?

- a) zcela spokojen
- b) spíše spokojen
- c) spíše nespokojen
- d) zcela nespokojen

52. V čem vidíte hlavní podstatu kvalitního života v obci? (označte max. 3)

- a) klidné bydlení
- b) blízkost přírody
- c) dobré mezilidské vztahy
- d) bezpečnost
- e) kulturní život
- f) cestovní ruch
- g) místo pro podnikání
- h) zemědělství

53. Jaké jsou podle Vás hlavní možnosti rozvoje obce? (označte max. 3)

- a) výstavba nových domů
- b) zlepšení školství
- c) zlepšení dopravního spojení
- d) zlepšení zdravotnictví
- e) zlepšení péče o seniory
- f) podpora zemědělství
- g) podpora podnikání
- h) podpora cestovního ruchu
- i) podpora kulturního a sportovního vyžití v obci
- j) zachování a ochrana přírody
- k) zlepšení technické infrastruktury
- l) zlepšení občanské infrastruktury
- m) využití obnovitelných zdrojů energie
- n) sloučení s jinou obcí
- o) regionální spolupráce, spolupráce mezi obcemi

54. Jak vidíte budoucnost Vaší obce?

- a) intenzivní rozvoj
- b) setrvalý rozvoj
- c) úpadek

Děkuji Vám za vyplnění tohoto dotazníku.

Příloha X Anketní šetření

1. Přiřaďte významnost k jednotlivým funkcím současného venkova:

(hodnotící škála: 1 - velmi významná, 2 - významná, 3 - méně významná, 4 – bezvýznamná)

obytná "rezidenční"	
produkční	
rekreační	
energetická "výroba energie"	
sociální	
kulturní	
jiná:	

2. Jaké jsou hlavní impulsy (vnitřní/vnější) rozvoje jednotlivých funkcí?

(ke každé funkci napište prosím Váš názor)

obytná „rezidenční“ -

produkční -

rekreační -

energetická „výroba energie“ -

sociální -

kulturní -

jiná:

3. Co vidíte jako hlavní limit/y jejich rozvoje?

(ke každé funkci napište prosím Váš názor)

obytná „rezidenční“ -

produkční -

rekreační -

energetická „výroba energie“ -

sociální -

kulturní -

jiná:

4. Jaké problémy mohou přinášet jednotlivé funkce pro rozvoj venkova?

(ke každé funkci napište prosím Váš názor)

obytná „rezidenční“ -

produkční -

rekreační -

energetická „výroba energie“ -

sociální -

kulturní -

jiná:

5. Přiřaďte významnost k jednotlivým funkcím dle vlivu na kvalitu života na venkově:

(hodnotící škála: 1 - velmi významná, 2 - významná, 3 - méně významná, 4 – bezvýznamná)

obytná "rezidenční"	
produkční	
rekreační	
energetická "výroba energie"	
sociální	
kulturní	
jiná:	

PROSTOR k VYJÁDŘENÍ:

[illegible]

Předem děkuji ...

Příloha XI Fotodokumentace mikroregionu Cezava

Obr. 1 Zahrady Blučina

Obr. 2 Dětské hřiště Blučina

Obr. 3 Obecní úřad Blučina

Obr. 4 Chaty Blučina

Obr. 5 Průmyslový zóna Blučina

Obr. 6 Obecní úřad a základní škola Kobylnice

Obr. 7 Kovárna Měnin

Obr. 8 Humna Měnin

Obr. 9 Orlovna Moutnice

Obr. 10 Stavebniny Nesvačilka

Obr. 11 Obec Nesvačilka

Obr. 12 Zemědělský areál Otmarov

Obr. 13 Areál firmy Beton Brož Otnice

Obr. 14 Areál firmy v Rajhradcích

Obr. 15 Rybník Rajhradice

Obr. 16 Nová zástavba Rajhradice

*Obr. 17 Nákupní středisko
Sokolnice*

Obr. 18 Zámek Sokolnice

Obr. 19 Orlovna Telnice

Obr. 20 Pohostinství Telnice

Obr. 21 Čerpací stanice Telnice

Obr. 22 Zámek Těšany

Obr. 23 Kovárna - muzeum Těšany

Obr. 24 Alej v Těšanech

Obr. 25 Obchod s elektronikou Újezd u Brna
Obr. 26 Penzion Újezd u Brna

Obr. 27 Fotovoltaická elektrárna Žatčany

Příloha XII Fotodokumentace mikroregionu Malá Haná

Obr. 1 Arboretum Borotín

Obr. 2 Firma ING DRAK-Cetkovice

Obr. 3 Stará výstavba Malá Roudka

Obr. 4 Rybník Světlá

Obr. 5 Dětské hřiště Světlá

Obr. 6 Obec Světlá

Obr. 7 Obchod s potravinami Šebetov

Obr. 8 Krajina obce Šebetov

Obr. 9 Fotovoltaická elektrárna Šebetov

Obr. 10 Koupaliště Šebetov

Obr. 11 Zámek Šebetov

Obr. 12 Chalupa Uhřice

Obr. 13 Obec Úsobrno

Obr. 14 Sklárny Moravia Úsobrno

Obr. 15 Potraviny COOP Úsobrno

*Obr. 16 Moravské kartografické centrum
Velké Opatovice*

Příloha XIII Fotodokumentace mikroregionu Modré Hory

Obr. 1 Hotel Kraví Hora

Obr. 2 Hotel Kraví Hora

Obr. 3 Vinařské sklepy Vrbice

Obr. 4 Vinařské sklepy Velké Pavlovice

Obr. 5 Vinařské sklepy Kraví Hora-Bořetice

Obr. 6 Koupaliště Němčičky

Obr. 7 Lyžařský svah Němčičky

Obr. 8 Bobová dráha Němčičky

Obr. 9 Rozhledna Slunečná

Obr. 10 Restaurace Bořetice

Obr. 11 Restaurace Bořetice

Obr. 12 Rozhledna Slunečná

Příloha XIV Fotodokumentace mikroregionu Dyje

Obr. 1 Vinný sklep Dyjálkovice

Obr. 2 Zchátralý dům Dyjálkovice

Obr. 3 Hostinec Dyjálkovice

Obr. 4 Nákupní středisko Dyjálkovice

Obr. 5 Fotovoltaická elektrárna Hrádek

Obr. 6 Stará stodola Hrádek

Obr. 7 Zámek Jaroslavice

Obr. 8 Zemědělský areál Jaroslavice

Obr. 9 Mateřská škola Jaroslavice

Obr. 10 Penzion Jaroslavice

Obr. 11 Vinařské sklepy Jaroslavice

Obr. 12 Vinařská stezka Jaroslavice

Obr. 13 Starý dům Křidlůvky

Obr. 14 Vodní mlýn Slup

Obr. 15 Vodní mlýn Slup

Obr. 16 Chátrající zámek Strachotice

Obr. 17 Hostinec Strachotice

Obr. 18 Základní škola Strachotice

Obr. 19 Umělecké kovářství Strachotice

Obr. 20 Dětské hřiště Valtrovice

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I	Výsledky k analýze modelový mikroregion Malá Haná	155
Příloha II	Výsledky k analýze modelový mikroregion Cezava	159
Příloha III	Výsledky k analýze modelový mikroregion Modré Hory	163
Příloha IV	Výsledky k analýze modelový mikroregion Dyje.....	167
Příloha V	Mapové podklady k analýze modelových území.....	171
Příloha VI	Mapové podklady k dotazníkovému šetření	175
Příloha VII	Doplňující mapové podklady	178
Příloha VIII	Použité hodnotící a monitorovací ukazatelé:	182
Příloha IX	Dotazník.....	185
Příloha X	Anketní šetření.....	196
Příloha XI	Fotodokumentace mikroregionu Cezava.....	198
Příloha XII	Fotodokumentace mikroregionu Malá Haná.....	203
Příloha XIII	Fotodokumentace mikroregionu Modré Hory.....	206
Příloha XIV	Fotodokumentace mikroregionu Dyje	208